

VI 1942:2769

Quelques mots au lecteur.

En entreprenant la traduction et l'annotation de quelques passages de l'ouvrage **דברי הכמים** même avant l'avoir vu, sur la sollicitation de l'éditeur, M. Eliéser Askenasi de Tunis, j'ai, au lieu de consulter mes forces, cédé au désir de témoigner mon respect à l'homme éminent qui me l'a vivement recommandé.

Plus tard, en voyant quelques feuilles de l'ouvrage, j'ai cru rendre par ce travail quelque service au lecteur non familiarisé avec les écrits des philosophes israélites du moyen âge, qui aurait pu facilement se méprendre sur le sens de quelques passages et y trouver des pierres d'achoppement.

Pressé par l'éditeur et accablé de nombreuses occupations, je n'ai pu donner à ce travail que quelques rares moments de loisirs.

Les sentiments qui ont inspiré ce travail et les circonstances qui l'ont accompagné me font espérer l'indulgence du lecteur.

La préface de l'auteur me dispense d'exposer le but et le contenu de l'article qu'on va lire.

Rixheim, le 25 Iyar 5609.

S. KLEIN, rabbin.

יסודות המשכיל

Principes des hommes intelligents.

AVANT-PROPOS.

Il dit David, fils de Yom Tob, fils de Bilia, je me propose d'exposer ici un ensemble de vérités utiles à ces hommes intelligents qui suspectent toujours leur raison, et croient qu'il y a un entendement au-dessus de celui que procure le raisonnement. Cette classe d'hommes est toujours disposée à écouter toutes les opinions, sauf à séparer le froment de la paille. Leur attachement à la Tôrah (loi religieuse) et aux préceptes qu'elle renferme n'est pas une condescendance à la crainte que leur inspire la foule, mais c'est l'œuvre de la conviction sincère qu'ils ont de leur divine origine. Ils respectent la doctrine des Talmudistes, parce que ces docteurs leur paraissent sages dans toute la force du terme.

Tout convaincus qu'ils sont que notre Tôrah n'est pas l'ouvrage des hommes, ils ne laissent cependant pas d'étudier sérieusement les écrits des philosophes, dans le but de reconnaître la supériorité de notre sainte Tôrah sur toutes les autres sciences, doctrines et législations établies dans le monde. C'est pour eux une véritable jouissance quand ils trouvent une nouvelle idée conforme à notre loi; mais ils rejettent tout ce qui ne s'accorde pas avec les dogmes de la création, de la prophétie et de la Providence (a).

Ces hommes sont ainsi disposés, parce que leurs âmes dérivent de la source de la vie; source d'où sont dérivées les âmes des patriarches, des hommes saints, pieux et vertueux. C'est pour ces hommes, quoiqu'ils soient en petit nombre, que nous avons cueilli et réuni ici quelques principes plus doux que le

(a) En examinant les dogmes mentionnés par notre auteur, on voit qu'il a en vue les trois principes dans lesquels Alba résume notre foi: l'existence de Dieu, la révélation et la rémunération. Mais au dogme de l'existence de Dieu, notre auteur paraît préférer comme principe celui de la création, parce que la création implique bien l'existence de Dieu, tandis que, d'après quelques philosophes, l'existence de Dieu n'impliquerait pas la création. A la révélation, il substitue la croyance à la prophétie, comme généralisant davantage.

miel, disséminés çà et là dans les ouvrages de nos sages. Nous avons appelé ces principes *principes des hommes intelligents*, parce que ces principes sont nécessaires à la foi, au jugement des hommes vraiment intelligents.

Notre but, en réunissant ces principes, étant de présenter une série de vérités à la portée de tout le monde, puisque ce sont les fondements de la religion, nous nous sommes dispensé de les appuyer sur des arguments logiques. Mais pour mieux fixer l'attention du lecteur et affermir davantage ces principes dans les cœurs, nous les établirons sur des passages tirés des saintes Écritures.

Ces principes, au nombre de treize, joints aux treize articles de foi (a), formeront un ensemble de vingt-six principes, nombre égal à la valeur numérique du vénérable nom Tetragramme (b) que Dieu amène le jour où il sera un et son nom un (c), comme il l'a promis par son prophète. (Zacharie, XIV, 9.)

(a) Ces treize articles de foi, ainsi que les présente Maïmonide dans son commentaire sur la Mischna, Sanhédrin, chap. X, § 1, sont : L'existence de Dieu, son unité, son immatérialité, sa préexistence, que nous ne devons adorer que lui seul, la prophétie, la supériorité de la prophétie de Moïse, la révélation, l'immutabilité de la loi, la prescience de Dieu, la rémunération, l'arrivée future du Messie, la résurrection.

(b) En vertu du procédé appelé Gématrie, on attribue aux lettres une valeur numérique. Ainsi $\text{Iod} = 10$ $\text{Hé} = 5$ $\text{Vaw} = 6$, le nom vénérable Tetragramme qui est composé de Iod, Hé, Vaw, Hé = 26.

(c) La présence de la Divinité, l'action évidente de la Providence manifestée par des miracles dûs aux mérites des hommes de bien, est représentée par le nom Tetragramme. Les actions des méchants, éloignant ces faveurs, sont censées troubler l'unité de ce nom vénérable; l'arrivée du Messie, qui fera cesser le règne de l'ignorance, des passions et de l'impïété, en rétablira l'harmonie.

Les treize principes de l'homme intelligent par David, fils de Yom Tob, de Bilia, du royaume de Portugal.

PREMIER PRINCIPE.

La croyance à l'existence des intelligences pures (c'est-à-dire des anges (a)). Cette croyance est une conséquence de celle que nous avons de l'existence de Dieu. Dieu, l'être nécessaire, étant la cause de toutes les causes, de manière que la non existence des autres êtres n'impliquerait pas la non existence de Dieu, parce que son existence est indépendante de celle des autres, mais celle des autres dépend de la sienne; il en résulte qu'il a dû émaner de lui des substances spirituelles pures (b) qui n'ont nul contact avec la matière; mais ce sont des substances pures,

(a) Voyez Maïmonide, IIe partie, ch. 6. « Ce qu'Aristote appelle intelligences pures, nous les appelons anges. »

(b) En se fondant sur l'existence de la cause première pour établir l'existence des intelligences pures, l'auteur nous paraît être du sentiment d'Avicenne, rapporté dans le Cosri, diss. IV, al. 25, et dans l'Ikarim, diss. II, chap. 11. Le fil du raisonnement serait: Puisqu'il y a une cause première et cette cause première est nécessairement infinie et intelligente et par conséquent *une*, et de l'unité qui exclut la pluralité et de l'unité qui exclut la composition, et comme de l'unité il ne peut pas sortir pluralité, il n'a pu émaner de Dieu qu'une intelligence pure. Mais dans cette intelligence il y a déjà pluralité d'idées: 1re idée: Elle se connaît elle-même, son essence; 2e idée: elle connaît son auteur. De la connaissance qu'elle a de son auteur, qui est une intelligence pure, il se forme une autre intelligence pure. Et de la connaissance qu'elle a d'elle-même, ce qui est déjà une idée complexe, puisqu'elle a la notion de son essence, qu'elle est une intelligence pure, et la notion de son mode d'existence, qu'elle n'est que contingente, étant dépendante d'une cause, de cette notion, se forme le corps et l'âme d'une sphère, et ainsi de suite jusqu'à la génération de la dixième sphère. Si cette doctrine, cette manière d'expliquer la création n'est pas contraire à notre religion, comme le démontre Maïmonide dans la seconde partie du More-Nebuchim, elle n'est cependant pas indispensable. Tout s'explique, tout s'aplanit par l'idée que nous avons de la toute puissance du Créateur. La création, c'est un simple acte de sa volonté: il dit que le monde soit, et cette expression de sa volonté a triomphé du néant, produit ce monde avec tout ce qu'il renferme, et y a fait régner cet accord et cet ordre que nous admirons. Notre Dieu qui est dans le ciel, dit le psalmiste, a fait tout ce qu'il a voulu. (ps. CXXV, 2.) (Voyez Cosri l. c. et עֲשֵׂה sur l'Ikarim, Diss. II, Chap. 13. Voyez aussi la note 6, page suivante.)

immatérielles , et ce sont elles qui impriment le mouvement aux sphères dans le sens de la perfection , toute créature devant faire ce qui lui est imposé. (a)

Ne demandons pas , puisque Dieu , béni soit-il , n'a pas besoin du secours d'un autre , pourquoi donc ces intelligences ? Ne demandons non plus , si ce sont des substances spirituelles , comment les sphères qui sont des corps ayant forme et matière , ont-elles pu en émaner (b) ? Sachons que la connaissance de ces choses est impossible à un être enfermé dans le temps et l'espace. Nous devons croire que ces intelligences n'ont rien de corporel et sont distinctes de la matière , que cependant ce sont des êtres créés , et c'est Dieu qui leur a donné l'existence. Ce sont ces êtres qui transmettent les prophéties aux prophètes (c) et sont les intermédiaires entre Dieu et les prophètes , comme les prophètes le sont entre eux et les hommes.

La vérité de ce principe se tire de la parole de Moïse lorsqu'il dit : « Car l'Eternel votre Dieu est le Dieu des Dieux. » (Deut. X , 17) il veut dire qu'il est le Dieu des anges (d).

DEUXIÈME PRINCIPE.

La croyance à la nouveauté du monde (e). — Par une certaine raison ce principe n'est pas mentionné parmi les articles de foi (f). Mais nous croyons qu'on doit ranger au nombre des principes , que Dieu a créé le monde par l'effet de sa pure vo-

(a) Ce passage s'explique par ce que dit Maïmonide , Moré-Nebuchim , part. II , Chap. 2 , 4 et 5 , que ce mouvement des sphères s'effectue par le désir qu'elles ont de ressembler par leurs actes à l'être qu'ils ont perçu , c'est-à-dire en faisant le bien et en produisant des êtres par la force que le créateur leur a dispensée. (voyez la précédente note)

(b) Ces deux questions que se pose ici l'auteur sont deux des objections qu'on a faites au système d'Avicenne , l'une dans le Cosri , l'autre dans l'Ikarim , *locis citatis*.

(c) C'est vrai quant aux prophètes postérieurs à Moïse. Mais Moïse recevait les prophéties directement sans l'entremise des anges ; c'est même une des qualités qui constituent la prééminence de la prophétie de Moïse sur celle des autres prophètes. (Yad Hachsaka , Chap. VII , des fondements de la loi.)

(d) En citant ce passage de préférence aux autres passages des Saintes Ecritures , qui établissent autant et même plus clairement encore l'existence des anges , l'auteur nous paraît vouloir prouver en même temps que les anges sont des êtres créés et subordonnés à Dieu au même titre que le sont les hommes et les sphères. (Voyez Moré Nébuchim , Désert. 5 , Chap. 6.)

(e) Voyez Cosri , Dissertation V , alinéa 18.

(f) Ou parce que Maïmonide n'a voulu ranger parmi les articles de foi que les principes qu'on ne saurait rejeter sans renier la Tôrah , et que l'éternité de la matière soumise à Dieu et ordonnée par lui , telle

lonté. N'allons pas demander pourquoi ne l'a-t-il pas créé plus tôt, puisque pour lui il n'y a ni empêchement ni contrainte (a) ? La question pourquoi ne peut pas se faire quand il s'agit des intelligences pures (b) ; mais nous devons croire d'une croyance parfaite que Dieu l'a ainsi voulu que le monde ne fût créé qu'à un tel point. Nous ne savons pas ce qui empêche de considérer le dogme de la création du monde comme principe. Ce dogme cependant affermit toute la Tôrah et fait évanouir tout doute, parce qu'en dernier lieu nous répondrons : c'est ainsi que Dieu l'a voulu, et sa manière de vouloir nous est aussi impossible à sonder que l'est son essence. Ce principe est de rigueur de l'avis même du philosophe ; car puisqu'il établit par des arguments solides que le monde a une cause, donc il n'est pas éternel (c). Ce principe se range immédiatement après celui de l'existence des anges, et c'est parce que Dieu, béni soit-il, a donné l'existence aux anges, et par l'entremise des anges il dispense la force et la lumière aux sphères et des sphères sur le monde des naissances et des destructions (d), donc tout dérive de la cause des causes ; nous tirons ce principe des paroles de Moïse quand il dit : Informe-toi donc des premiers temps qui ont été avant toi, depuis

que l'admet Platon, quoique rejetée par notre croyance, ne contredit pas la révélation, témoin Philon qui, avec sa croyance à la révélation, admet la doctrine de Platon. Ou parce que Maïmonide n'a voulu mentionner dans ses articles de foi que les vérités principales auxquelles seules Albo accorde le nom de racines עקרims comme étant la souche, le fondement d'autres vérités. (Voyez Ikarim, dissert. I, chap. 4 et 12.)

(a) Cette question est un des six arguments d'Aristote en faveur de l'éternité du monde, rapportés et réfutés par Maïmonide, dans le More-Nebuchim, partie II, chap. 15. Cependant il est à remarquer qu'Aristote est bien loin d'affirmer positivement l'éternité du monde, il ne l'a jamais démontrée directement et il s'est borné seulement à argumenter contre les doctrines contraires à l'éternité du monde. (Voyez More-Nebuchim, partie II, chap. 15, et les explications de נגרי sur les vingt-cinq notions préliminaires de cette partie.) D'ailleurs, dans le premier livre des Topiques, chap. 9, il dit lui-même que l'éternité du monde est un problème, c'est-à-dire une de ces questions dont les arguments pour et contre sont de même force.

(b) Ce que dit ici notre auteur est bien développé par Maïmonide, More Nebuchim, II partie, chap. 18, et par Joseph de Castille dans sa réponse à Judas Hait, rapportée dans une note du Schné Luchoth habrith, page 4, Col. 2, Ed. Furth. Voyez aussi Ikarim, Dissert. II, chap. 5.

(c) Si par *Philosophe* notre auteur veut parler d'Aristote, désigné ainsi au moyen-âge par Antonomose, il nous paraît qu'il s'est mépris sur le système de ce philosophe. (Voyez Ikarim, Dissert. I, Chap. 12, et More Nebuchim, l. c.)

(d) On appelle ainsi cette partie de l'univers qui n'est pas comprise dans le monde des intelligences pures עולם המלאכים ni dans le monde des sphères עולם הגלגלים.

le jour que Dieu a créé l'homme, informe toi de toutes les créatures d'un bout du ciel à l'autre. (Deut. IV, 32.) (a)

TROISIÈME PRINCIPE.

La croyance à un monde à venir. — Puisque nous savons de science certaine que Dieu, béni soit-il, a donné l'existence à ce monde-ci par l'effet de sa pure volonté, qu'il y a placé l'homme, la plus excellente des créatures, comme résumant en sa personne la substance des êtres supérieurs et des êtres inférieurs (b) et lui a dispensé la lumière de la raison au moyen de laquelle il a une connaissance réelle de tous les êtres, nous devons croire de croyance ferme que l'âme, cet être si précieux, ne périt pas avec le corps. Et cela puisque c'est la retraite de l'âme du corps qui cause la destruction du corps, et ce qui cause la destruction n'est pas destruction. Et si l'âme ne périt pas, elle doit retourner au monde qu'elle a habité avant son union avec le corps (c). Nous devons aussi croire que ce monde n'est que le séjour des esprits, qu'il n'y a pas de corps, qu'il n'y a que les âmes des justes qui sont parvenues à la connaissance de leur créateur selon leurs moyens. Elles y sont la tête couronnée de la couronne de la science (d) et jouissent de l'éclat de la majesté divine, ce qui est la proximité de Dieu. Nous tirons ce principe de ces passages du psalmiste : « Qu'il est grand le bien que tu réserves à ceux qui te vénèrent (Ps. XXXI, 20). Ils se rassasient des délices de ta maison » (Ps. XXXVI, 9).

(a) Nous avons traduit d'après Yarchi, pour mieux faire sentir l'apropos de la citation de ce verset.

(b) C'est pour cette raison que l'homme est souvent appelé עולם קטן microcosme. (Voyez Breschith rabba, chap. 8.) L'homme, dit Philon, est au milieu de la nature mortelle et de la nature immortelle, participant de toutes les deux (de la création du monde).

(c) La croyance que les âmes sont créées et existent avant les corps qu'elles doivent animer, est généralement admise par les Kabbalistes et les Talmudistes. (Voyez Sôhar, section נר נר et טישטנים Talmud Haguiga, page 12, col. 2. Niddah, page 15, col. 1. Midrasch Tanchuma, section נצרכי)

(d) Talmud Brachoth, page 17, col. 1, commenté par Maïmonide dans son commentaire sur la Michna (Sanhédrin, chap. 10, § 1.) Voyez aussi Ikarim, dissertation IV, chap. 54, c'est probablement aussi le sens de cette Aggada du Talmud Meguilla, page 13, col. 2 : « L'Eternel sera un jour une couronne sur la tête de chaque homme juste », c'est-à-dire les notions que les justes auront acquises de la Divinité, feront leur gloire.

QUATRIÈME PRINCIPE.

Les âmes des hommes émanent de Dieu, béni soit-il (a).— Tout homme intelligent est forcé de convenir de ce principe. Car en voyant cette puissance de l'âme humaine, cette supériorité qu'elle a sur tous les autres êtres, on est obligé de croire que l'âme de l'homme et celle des animaux n'ont pas une seule et même origine; car autrement elles devraient avoir une intelligence égale. Or, un simple regard nous démontre qu'il n'en est pas ainsi. Nous voyons en effet que l'âme humaine a des facultés merveilleuses, elle a connaissance des êtres supérieurs et des êtres inférieurs, tandis qu'il est tout autre des âmes des autres animaux, celles-ci n'ont pas même connaissance du monde qu'elles habitent. Il faut donc convenir que l'âme humaine émane de Dieu; nous pouvons déduire ce principe de ce passage de la Tôrah : « Il (Dieu) souffla dans ses narines le souffle de la vie, et l'homme devint un être animé (Genèse II, 7.); mais le principe vital des animaux fait partie de leur nature et n'est que pur instinct. Aussi leurs regards sont-ils dirigés vers la terre dont ils tirent leur vie (b). La Tôrah y fait allusion lorsqu'elle dit les animaux de la terre (Genèse, I, 24, 25.).

CINQUIÈME PRINCIPE.

La croyance à la diversité des âmes et à leur existence individuelle (c).— Tout homme intelligent est obligé d'admettre ce principe; savoir: il doit croire que Dieu a diversifié les formes intérieures de l'homme quant à leurs capacités, autant qu'il a diversifié leurs formes extérieures qui sont si variées. La différence de leurs capacités est l'effet de l'action de la providence spéciale qui s'attache au genre humain.

(a) Voyez Nachmanide, Commentaire sur la Tôrah (Genèse II, 7, Bchaï, section Bréschith, page 11, verso, édit. Venise.) D'ailleurs les expressions telles que celles-ci *חלק אלק ממעל*, fragment de la substance divine, se présentent fréquemment dans les écrits des Cabbalistes pour désigner l'âme. L'homme sensuel et spécial, dit Philon dans le livre de la création du monde, fut composé, comme il est dit, de la substance terrestre et de l'esprit divin. Le corps est fait de la boue, mais l'âme ne fut point faite d'aucune chose qui ait commencement, mais du père du gouverneur de toute chose. Car l'expression: il souffla, ne vous dit autre chose que l'esprit de Dieu envoyé d'en haut de la nature heureuse, dans ce monde inférieur, etc.

(b) Voyez Philon, livre du plantement.

(c) Voyez Cosri, dissert. V, al. 10--11.

Si les âmes intelligentes étaient de même nature, il en résulterait que les hommes eussent tous les mêmes capacités. Or l'expérience nous démontre qu'il n'en est pas ainsi, nous voyons des hommes qui deviennent très savants, nous en voyons d'autres qui, pendant toute leur vie, n'acquièrent pas même les notions les plus simples. C'est une preuve que les âmes ne sont pas d'une même nature.

D'ailleurs de l'identité de la nature des âmes, il résulterait encore que l'âme de l'homme juste n'eût aucun avantage sur celle de l'impie. Il faut donc convenir que les âmes diffèrent par rapport à leurs capacités. Nous tirons ce principe de ce passage du prophète où il est dit: je te ferai avancer à travers ceux qui stationnent. (Sacharie III, 7) En disant ceux qui stationnent, il indique que les âmes ne sont pas de même nature (a).

SIXIÈME PRINCIPE.

L'âme que l'homme a en naissant, n'est pas celle qui le quitte à la mort (b).—En effet, si l'âme intelligente était celle-là même qui naît avec le corps, il en résulterait que l'homme eût de suite toutes les connaissances, toutes les sciences profondes (c), et nous voyons cependant qu'il n'en est pas ainsi; nous voyons que celui qui ne s'occupe pas de l'étude

(a) Le mot עֵימָרִים d'après la plupart des commentateurs, se rapporte aux anges, notre auteur cependant l'applique aux âmes.

(b) L'auteur admet ici ce principe pour prévenir l'objection qu'on élève contre la doctrine de la préexistence des âmes:

Prætera, si.....

in corpus nascentibus insinatur:

Cur super antectam ætatem meminisse nequimus.

Nec vestigia gestarum rerum ulla tenemus? (Lucrèce, livre, 3.)

Voyez la note suivante. Platon dit en effet que toutes nos connaissances ne sont que des réminiscences; c'est même sur ce principe qu'il établit la théorie de la préexistence des âmes. (Phédon.)

(c) L'argument sur lequel notre auteur s'appuie est une des deux principales objections qu'on élève contre le système de la préexistence de l'âme. La seconde, c'est, pourquoi Dieu, la suprême bonté, expose-t-il l'âme, cet être si pur et qui jouit déjà de la félicité céleste, au danger de se souiller au contact du corps et à se rendre ainsi malheureuse? On répond entre autre à ces objections que l'union de l'âme avec le corps se fait en faveur de l'âme qui est, pour ainsi dire, honteuse d'avoir des jouissances qu'elle n'a pas encore méritées נִהְיָא דְכִסְוֵיָא, vu que par son essence pure, plus pure encore que celles des anges, elle est empêchée de faire le mal et forcée à faire le bien, condition qui lui enlève tout mérite; tandis que par son union avec le corps, elle a à lutter

ne sait rien, et que celui qui s'y livre devient tout autre qu'il ne fut auparavant. C'est une preuve que l'âme qui naît avec l'homme n'est qu'une simple aptitude. Ce principe nous le tirons de ce passage du psalmiste, lorsqu'il dit en s'adressant à son âme : « loue mon âme.... celui qui te rassasie de bien, qui renouvelle ta jeunesse comme celle de l'aigle » (Ps. C. III, 5.), et sans doute le psalmiste parle ici à son âme intelligente qui se renouvelle après la naissance de l'homme, et il compare ce renouvellement à celui de l'aigle qui se renouvelle à une époque fixe.

SEPTIÈME PRINCIPE.

La vraie récompense n'est que pour l'âme (a).—La croyance de ce principe est indispensable, vu que les biens de ce monde sont

contre les appétits grossiers de celui-ci, c'est par ces luttes qu'elle mérite. Si Dieu avait laissé à l'âme unie au corps les connaissances qu'elle avait dans son état indépendant, ces connaissances, ces jouissances supérieures l'affranchiraient infailliblement du tumulte des sens, des exigences des passions brutales, et feraient manquer le but de son union avec le corps. Aussi Dieu l'a-t-il ainsi arrangé, que dès que l'homme entre en action, c'est-à-dire dès qu'il vient au monde, l'âme perd le souvenir de ses connaissances antérieures.

Nous croyons que c'est le sens de cette Aggada, Nidda, p. 50, col. 2. Avant que l'homme vient au monde une lumière brillante est à sa tête, et il voit d'une extrémité du monde à l'autre; mais dès qu'il vient au monde, un ange vient lui frapper sur la bouche et lui fait oublier tout son savoir. Il est facile de reconnaître dans cette lumière la connaissance qu'a l'âme avant d'être livrée au jeu des passions; mais dès que l'homme vient au monde, commence l'action du *יצר הרע*, le péché est à la porte *רפסה חטאה ריבץ*, l'influence des passions, des exigences du corps; et dès ce moment l'âme entre dans son action libre et le souvenir de ses connaissances s'efface. Ainsi, on pourrait aussi résoudre l'objection qu'élève l'auteur contre l'identité de l'âme qui commence à exister avec l'homme, avec celle qui le quitte à sa mort. Il est vrai que les Cabbalistes admettent aussi une succession de diverses âmes dans le même corps; mais sous un autre point de vue. Ils disent que l'homme, parvenu à un certain degré de perfection, et ayant besoin de nouvelles forces, de nouvelles lumières pour devenir encore plus parfait, Dieu lui accorde une âme supérieure à celle qu'il avait, jusqu'à ce qu'il obtient l'âme appelée *יהירה* qui constitue le dernier degré de la perfection. Cependant il ne faut pas croire que notre auteur veuille dire que l'âme est remplacée par une autre; car, dans ce cas, il faudrait admettre autant de successions d'âmes que l'homme aura d'idées, ce qui serait absurde; mais il veut dire ce que dit Maïmonide des fondements de la loi, Chap. IV. § 9, et de la pénitence, Chap. VIII, § 3, l'âme qui naît avec l'homme, c'est la substance spirituelle, les connaissances lui donnent la forme.

(a) C'est une question sur laquelle Maïmonide et Nachmanide ne sont

si inconstants, si périssables, qu'ils n'ont pour ainsi dire aucune consistance. D'ailleurs, pour peu qu'on les examine sérieusement, on trouvera que ce sont plutôt des maux. En effet, les grands biens causent des grands soucis, l'excès du manger et du boire est la source de beaucoup de maladies, l'excès des plaisirs sensuels abrège la jeunesse. Aussi l'homme intelligent ne peut pas admettre que ce soit dans ce monde que Dieu accorde la récompense réelle à ceux qui observent ses commandements (a). De plus les traits du temps sont dirigés contre l'homme juste comme contre l'impie; aussi ce monde-ci n'est pour l'homme sage qu'un passage au monde de la vérité, au monde impérissable.

Ce principe une fois admis, détruit l'objection qu'on élève ordinairement contre la divine Providence, du bonheur du méchant et du malheur de l'homme de bien. Tous les maux de ce monde, si on veut les examiner, n'étant pas des maux réels et ne paraissant tels que parce que les hommes ne savent guère se contenter du strict nécessaire, dès lors la vraie récompense consiste dans la connaissance et le vrai châtement dans l'ignorance. Car l'âme du pécheur mourra et l'âme juste sera liée dans le faisceau de la vie (b).

Nous tirons ce principe de ce que Dieu, béni soit-il, dit : cette âme (qui aura commis ce crime) sera exterminée du milieu du peuple. (Lévitique dans plusieurs endroits.) (c)

pas d'accord. D'après Maïmonide qui entend par monde à venir, les jouissances qui attendent l'âme immédiatement après la mort, et qui distingue le monde à venir des jouissances qu'aura l'homme après la résurrection, on peut bien croire que c'est pour l'âme seule qu'est réservée la vraie récompense, puisque l'état de résurrection ne sera lui-même qu'une voie de préparation à une félicité plus grande pour l'âme. Mais, d'après Nachmanide, on désigne par monde à venir, l'état après la résurrection, et la félicité dont jouit l'âme immédiatement après la mort, par le mot עֵדֶן, délices du Paradis. La vraie récompense sera pour le corps comme pour l'âme. (Voyez Iad Hachsaka, de la Pénitence, Chap. 8, § 2, et les commentaires; voyez la Porte de la rémunération de Nachmanide et le discours qu'il a prononcé à Saragosse. Ikarim, dissertation IV, Chap. 50.)

Mais, d'après l'argument de notre auteur tiré des biens et des maux de ce monde, il paraît qu'il tient seulement à prouver que la rémunération n'a pas lieu dans ce monde.

(a) Ce que le Talmud Abôdah Zarah, page 3, Col. 1, exprime par ces mots הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתוֹ יוֹם לְקַבֵּל שְׂכָרוֹ ce jour est pour accomplir les devoirs, le lendemain pour en obtenir la récompense. Et Kidduschine (59, 20 2.) שְׂכָרְךָ כְּצִדָּה בְּרֵאזִי עֲלֵמָה רִיבָא La récompense des bonnes actions n'a pas lieu dans ce monde.

(b) Expression biblique pour désigner une vie sans fin, c'est ainsi que Maïmonide l'explique, Pénitence, Chap. VIII, § 3.

(c) Maïmonide, l. c. § 1, en parlant de cette peine qu'attend l'âme du pécheur, la peine d'extermination, cite cet autre verset :

HUITIÈME PRINCIPE.

La punition que s'attire le pécheur l'atteint du côté de son désir et non du côté de son savoir. — Et c'est parce qu'il est notoire, que les commandements et les défenses qui se rapportent aux actions n'ont nul rapport qu'au corps. Car la loi ne parle que contre les mauvais penchants, et il est certain que le corps en tant que corps ne connaît la différence de ses actions qu'au moyen de l'âme qui le conduit, et lui montre les chemins pour qu'il puisse choisir le bien et rejeter le mal. L'âme étant pure et nette de tout alliage et impureté, ne peut pas être anéantie, n'étant pas composée des parties. Mais si elle a cédé aux appétits du corps, la punition la touche dans ses désirs, c'est-à-dire qu'elle désirera rentrer à son domicile primitif, ce qu'elle ne pourra pas. Car les mauvaises habitudes qu'elle a contractées ne lui permettent pas de s'y élever. Alors elle est dans un état de tristesse continuelle; et cette punition lui est plus amère que la mort ne l'est au corps. Nous tirons ce principe des paroles de la prophétesse (a) : Dieu lancera au loin comme dans une fronde l'âme de tes ennemis (Samuel, XXV, 29.) Ce que nous venons de dire, c'est le mystère de קליעה fronde (b).

הכרת הנפש ההיא Il ne faut pas croire, dit Nachmanide sur ce passage, que cette peine consiste dans la mort réelle, dans la destruction de l'âme, qu'il n'y ait pour elle d'autre punition que l'anéantissement; car dès lors il n'y aurait pas de différence entre celui qui n'aurait commis qu'un seul péché qui emporte cette punition, et celui qui se serait rendu coupable de tous; entre celui qui ne l'aurait commis qu'une seule fois, et celui qui y aurait passé sa vie? Et comment peut-on seulement penser que l'âme puisse être détruite? D'ailleurs cette doctrine serait contraire à celle qui nous est enseignée par le Talmud; de plus Maïmonide dit lui-même, Chap. III, § 6, que ceux qui auront encouru la peine de כרת, extermination, ont à souffrir chacun selon l'énormité de son crime? Mais certes l'expression כרת est employée ici dans son sens propre qui est *couper*. Appliqué figurément à l'âme, il veut dire que l'âme de celui qui a mérité cette peine restera détachée, éloignée de son origine, et même après avoir subi sa peine, elle ne pourra plus s'élever à ce degré de grandeur auquel arrivent les âmes des justes, et n'aura conséquemment pas les mêmes jouissances. (Voyez la Porte de la rémunération et le commentaire sur la Tôrah, section אהר מוה). Ce passage de notre auteur doit être interprété de même, comme il résulte du principe suivant.

(a) Abigail est comptée parmi les prophétesses au Talmud Meguilla. Page XIV, col. 1.

(b) On entend par la peine de la fronde, cette agitation, ce trouble de l'âme qui d'un côté, par les mauvaises habitudes qu'elle a contractées pendant son union avec le corps, est entraînée vers la terre; elle voudrait avoir les jouissances terrestres, désir auquel elle ne peut pas satisfaire; d'un autre côté, par son essence, elle aspire aux jouissances

NEUVIÈME PRINCIPE.

Que notre sainte Tôrah est au-dessus des discussions philosophiques.—Car les systèmes des philosophes sont tirés de la nature des choses, et les philosophes n'affirment la vérité d'aucune chose, à moins de l'avoir prouvée par une preuve ou par une induction, arguments dont les prémisses sont empruntées à l'ordre des choses prouvées par les sens, par l'esprit ou par l'expérience, et notre sainte Tôrah est venue pour confondre toutes ces sortes d'arguments, témoins les miracles faits par Moïse et ceux opérés en faveur de Daniel, Ananias, Michaël et Azarias. La croyance de la nouveauté du monde et de la conversation de Dieu avec les prophètes confondent la raison; l'adoucissement des eaux de Mârâ confond les sens; et les eaux qu'on a fait prendre à la femme soupçonnée d'adultère, confond l'induction (a). Nous tirons ce principe de ce que Dieu a dit: Je ferai des miracles qui n'ont pas été faits chez aucun peuple, ni dans aucun coin de la terre. (Exode XXXIV, 10.)

DIXIÈME PRINCIPE.

Notre Tôrah, outre le sens naturel, a encore un sens caché (b).—Ce principe est indispensable, pour que notre loi parfaite ne soit pas comme un vain récit, comme le récit des histoires des peuples, dont tout le but est de faire connaître les faits de tel ou

célestes auxquelles elle ne peut atteindre. C'est le sens que donne Alba Ikarim, dissertation IV, chap. 31, à ce passage du Talmud Sabbath, page 153, col. 2, qui explique ainsi la peine de la fronde: « Deux anges se tiennent à l'extrémité du monde et se lancent l'un à l'autre l'âme du pécheur. »

(a) C'est-à-dire que la Tôrah, en nous montrant des vérités qui confondent notre intelligence, toutes nos manières de raisonner, a voulu nous prévenir de ne pas nous fier à cette faculté quand il s'agit des vérités qui certes sont bien au-dessus d'elle.

(b) Que la Tôrah contient, outre le sens simple et naturel, encore un sens plus sublime, plus élevé, un sens mystique, voilà ce qui se reproduit presque sur chaque page des ouvrages cabbalistiques, surtout dans le Sôhar. (Voyez section אהרן מורה). En confrontant ce que dit ici notre auteur avec le passage du Sôhar, section בהעליוהך, on serait porté à croire qu'il l'a emprunté à cet ouvrage. Voici ce passage: Rabbi Eliézer eommença et dit, il est écrit, l'arche reposa le dix-septième jour du septième mois sur les montagnes d'Ararat, que les paroles de la loi sont précieuses, car dans chaque mot il y a des mystères sublimes.... Si ces paroles ne voulaient nous apprendre que cet événement, que nous importe que l'arche s'arrêtât à tel ou tel endroit, il fallait qu'elle s'arrêtât quelque part; mais c'est pour nous indiquer qu'en général la loi contient des mystères.... Malheur à celui qui dit que la loi ne contient qu'un

tel prince, et si la Tôrah n'avait que le sens naturel, comment le psalmiste aurait-il dit : Ouvre moi les yeux pour que je puisse voir les merveilles de ta doctrine ? (Ps. CXIX, 14.) Il a montré par là que toute parole est bien à sa place, l'intérieur, le sens caché est pour les sages à qui Dieu a donné l'intelligence ; le sens naturel, pour le commun des hommes qui ne pourraient pas saisir les idées élevées qui se rattachent à la connaissance de Dieu, les mystères de la providence, les mystères de la loi, de la création. Ce principe nous le tirons de ce qu'a dit le psalmiste (Ps. XIX, XI.) : La loi de Dieu est parfaite, elle récréé l'âme. En disant la loi de Dieu est parfaite, il fait allusion à la perfection que par elle atteignent les hommes qui sont justes dans leurs cœurs, et quand il dit que les témoignages de Dieu sont véridiques, ils rendent sages l'idiot, il a en vue le commun du peuple qui se fie au témoignage (c'est-à-dire qui a la foi) et qui n'a pas besoin de preuve sur la vérité de la religion.

ONZIÈME PRINCIPE.

Notre sainte loi n'a pas besoin de correction. — J'ajoute ce principe pour avoir lu quelque part, qu'il y a dans notre loi quelques passages, corrigées par Esdras, le scribe, et par Nechemia, fils de Hechelia (a), entre autres ces passages : Et Abraham resta devant Dieu (Genèse, XVIII, 22.) que je ne vois point mon

simple récit ; car alors ce ne serait pas une doctrine sublime, une doctrine de vérité ; mais certainement il n'en est pas ainsi, la sainte et sublime loi est une loi de vérité. N'est-ce pas, un roi mortel trouve au-dessous de sa dignité de raconter des choses vulgaires, et encore plus de les écrire, et le roi d'en haut, béni soit-il, n'aurait-il pas eu des choses sacrées qu'il eût pu écrire, et dont il eût pu faire sa Tôrah, pour qu'il allât recueillir et consigner dans la Tôrah une foule de choses de si peu d'importance. Les paroles d'Esau, d'Agar, de Laban, de Balaam et de son âne, de Balack, l'histoire de Zimri. Pourquoi l'appelle-t-on doctrine de vérité ? Pourquoi dit-on la loi de Dieu est parfaite, les témoignages de Dieu sont véridiques, les ordonnances de Dieu sont justes, les commandements de Dieu sont claires, la crainte de Dieu est pure, les jugements de Dieu sont vrais, et pourquoi est-il écrit ces doctrines sont plus précieuses que l'or le plus pur, et ces choses de si peu d'importance seraient les paroles de la loi ? Mais certes.... chaque mot contient encore un sens plus sublime que le sens naturel, et ce n'est pas pour ce dernier sens seul qu'il a été écrit. (Voyez Schené Luchôth Habrith, pages 2 et 13, édit. Furth.)

(a) Voici l'explication qu'on trouve dans le Halchath Olam, page 9, édit. Amst. Au nom de Raschbah, sur ce qu'on appelle correction des scribes תקן סיפרים.

Ce qu'on trouve dans plusieurs endroits, « c'est une correction des scribes » le sens n'est pas que les scribes aient fait l'addition ou la sup-

malheur (Nombre XI, 45.) et je ne sais si c'est une tradition qui s'est perpétuée parmi les scribes ou non. Si c'est une tradition, on pourrait demander pourquoi ne peut-on pas se servir d'un rouleau de la loi quand une lettre seulement en touche une autre, pendant que de pareilles altérations n'en font pas interdire l'usage? Et l'on ne pourrait pas admettre que cette correction était permise par une tradition sinaïque; car dès lors il faudrait dire que Esdras et Nechemia étaient plus sages que Moïse, puisqu'ils ont corrigé ses paroles, et comment pourrait-on croire que Moïse eût dit en parlant à Dieu: Je ne pourrais pas voir ton malheur. D'ailleurs, il ne s'est plaint qu'à cause de sa peine et de son fardeau qui lui paraissait assez lourd, pour préférer la mort plutôt que de voir son malheur; et si l'explication est si facile, pourquoi une correction? Ce principe, je le déduis aussi des paroles du psalmiste quand il dit: « La loi de Dieu est parfaite » et si elle avait besoin de correction où en serait la perfection?

DOUZIÈME PRINCIPE.

De croire que la récompense de la bonne action est la bonne action même (a). — Il faut savoir que ce principe n'est pas à la portée de tout le monde, parce que tout le monde n'a pas une assez grande connaissance de la manière des existences, vu que chacun du vulgaire s'imagine que la peine qu'on se donne, en s'occupant de la loi, est à comparer à celle du journalier, qui attend son salaire, et il croit que s'il n'en était pas ainsi, il n'y aurait ni peine, ni récompense; et ces hommes marchent tous dans les ténèbres. Cette croyance est indigne de tout autre que

pression d'une seule lettre à la Tôrah; mais le sens est que les scribes, après avoir examiné et approfondi quelques passages, ont trouvé que le sens littéral n'est pas le sens réel de ces passages, et que d'après le sens réel, le texte aurait besoin de quelques corrections, il devrait y avoir d'autres expressions qui pourtant n'ont pas été employées par euphémisme. On dit dès lors ces textes sont des corrections des scribes, pour indiquer que les scribes ont trouvé que ce ne sont que des expressions euphémiques, et qu'elles ne doivent pas être prises à la lettre. (Voyez aussi Ikarim, dissertation III, chap. 22.)

(a) Ce principe est presque littéralement tiré du commentaire de Maïmonide sur la première Mischna du dixième chapitre de Sanhédrin. (Voyez aussi Ikarim, dissertation IV, chap. 54. Schné Luchoth Habrith, page 5, col. 2, et page 59, col. 1, édit. Furth.) Cette récompense, disent-ils, qui consiste dans la jouissance que procure la connaissance de Dieu, est au-dessus de tout ce que nos sens peuvent saisir. Quant à l'expression מצוה מצוה שכר elle se trouve déjà dans la Mischna Aboth, chap. IV, § 2.

de ceux qui s'imaginent que tous les êtres n'ont été créés que pour eux. Mais ceux qui s'occupent de la loi et de la science ne croient pas ainsi, mais ils croient que la récompense d'une bonne action, c'est la bonne action, non que la bonne action et la récompense soient des choses distinctes. La récompense de la connaissance de Dieu, c'est cette connaissance même. La récompense d'un acte de charité, de justice, c'est la charité, la justice même. Car par cela on fait du bien à son âme raisonnable, on lui paie sa dette, et quelle plus grande récompense peut-il y avoir ? vu que par cela l'homme se distingue de la brute et son âme s'élève au rang des saints anges, car quand il parvient à la connaissance de la vérité, son âme devient vérité (a), et quand son âme devient vérité, quoiqu'il soit encore dans ce monde, il est déjà par rapport à son âme dans le monde à venir, qui est le monde des récompenses pour les âmes qui s'occupent de la construction du monde (b).

Ce principe nous le tirons de ce que dit Moïse : « elle (la Tôrah) est la vie et la prolongation de tes jours » (Deutéronome XXX, 20) ; il indique par là que la Tôrah est la vie elle-même, non qu'elle soit autre chose et la vie autre chose. Que ce principe est précieux pour celui qui le comprend à fond !

TREIZIÈME PRINCIPE.

Les bonnes actions ne constituent pas le dernier degré de la perfection humaine (c). — On sait que les préceptes positifs et négatifs de la loi se divisent en quatre classes. Première classe : Ceux qui ont rapport au cœur. Deuxième classe : Ceux qui ont rapport à la parole. Troisième classe : Ceux qui ont rapport aux actions. Quatrième classe : Ceux qui ont rapport aux mœurs. Les préceptes qui ont rapport au cœur, ce sont ceux qui nous enjoignent de croire l'existence de Dieu, sa préexistence, son unité, et qui nous recommandent d'aimer et de craindre Dieu. Les défenses correspondantes à cette classe, ce sont : que nous ne devons pas admettre d'autre Dieu, que nous ne devons adorer que lui seul. Les préceptes qui ont rapport à la parole, ce sont

(a) Voyez Maïmonide, de la pénitence, chap. VIII, § 5.

(b) Expression fréquemment employée pour désigner les personnes qui se livrent à la recherche des profondes vérités.

(c) Voyez Ikarin, dissertation III, chapitres 2, 3, 4, 5 et 28, après avoir successivement démontré que ni la connaissance sans la pratique, ni la pratique sans la connaissance ne peuvent donner la vraie perfection, il finit par déclarer que l'homme ne peut devenir parfait qu'en unissant ces deux moyens de perfection. (Voyez וְעָנָה sur le chap. 2)

ceux qui nous prescrivent les prières, car par la prière se fortifie la vraie connaissance de Dieu. Quand nous prions devant lui, nous faisons connaître que le Créateur connaît les besoins des hommes, qu'il peut y remédier. Quand nous le louons, nous faisons connaître que c'est à lui qu'appartient la terre et tout ce qu'elle renferme. Les défenses correspondantes à cette classe sont : de ne pas jurer en vain, de ne pas déposer de faux témoignages. Les préceptes qui ont rapport aux actions, ce sont les actes de charité, la restitution des objets perdus et nantis. Les préceptes négatifs correspondants à cette classe, ce sont : de ne pas délaisser le pauvre, de ne pas faire du tort à son prochain, de ne pas porter atteinte à la propriété. Les devoirs qui ont rapport aux mœurs, ce sont : l'amour du prochain, les défenses correspondantes de ne pas calomnier. Et pour peu qu'on y réfléchisse, on verra que tous les préceptes qui sont dans la classe des actions, n'existent que par rapport de l'homme à l'homme. Car si l'on se représentait un sage isolé de toute société humaine, pour lui les bonnes mœurs n'auraient plus d'objet ; et si quelqu'un pratiquait spontanément la justice et aimait son prochain comme soi-même, il n'aurait plus besoin des lois relatives au vol, aux objets perdus, aux actes d'injustice et de rapinage ; celui qui n'aurait pas commerce avec le sexe, n'a pas besoin des lois qui règlent cette matière, et ainsi des autres préceptes. Mais les lois qui ont rapport au cœur, sont indépendantes des circonstances ; l'homme solitaire peut les pratiquer dans tout temps et dans tout lieu. Et c'est en faisant allusion à ce principe que nos saints docteurs ont expliqué ce verset. Les objets de mon désir et de ton désir ne l'égalent pas. (Proverbes III, 15 et VIII, 11.) Les objets de mon désir, ce sont les bonnes actions, les objets de ton désir, ce sont les perles et pierres précieuses ; tous ces désirs ne l'égalent pas. (Jerusalmi Peà, chapitre 1.) (b) Mais que celui qui veut se glorifier se glorifie, s'il est intelligent et me connaît, c'est-à-dire s'il a la connaissance de la vérité. En disant cela, ils nous font connaître ce principe, et

(b) Le texte de Jerusalmi porte : les objets de mes désirs ce sont les דברי הורה On lit dans le commentaire qu'il faut substituer à ces mots qui signifient paroles de la Tôrah, les mots מצות ומעשים טובים, les bonnes actions. Il paraît que notre auteur a eu devant lui cette leçon. Cependant dans une note marginale, עין יעקב, on lit : « Cette correction est inutile, vu que les mots דברי הורה signifient aussi les préceptes de la loi, les devoirs qu'elle impose, et pris dans ce sens restreint, ils donnent à ce passage absolument le même sens que les mots מצות ומעשים טובים

ils ont renfermé beaucoup de sens en peu de mots , comme ils en ont l'habitude en parlant de pareilles vérités.

Moi , BARSILAI MAIMON , fils de Ihia , j'ai écrit ces treize principes du sage Iben Bilia , que Dieu me fasse parvenir à une parfaite sagesse , ainsi soit-il.

LETTRE

Envoyée par rabbi Josué Alorki à don Salomon Halévy , dans laquelle il lui reproche d'avoir abjuré sa religion , la foi d'Israël.

Traduction de B. H.

A la nouvelle de ton étonnante abjuration , qui surprend tous ceux qui l'apprennent , ma pensée est devenue inquiète , mon cœur est resté sans tranquillité , sans repos ; j'ai cherché à pénétrer les motifs de ta conduite et à connaître les raisons qui t'ont engagé à changer les habitudes de ta vie , et à t'élever avec colère contre nous. Je disais dans mon cœur : Peut-être ton âme ardente a cherché à s'élever par degrés aux richesses et aux honneurs (car c'est là le désir de tous les hommes) , à soutenir sa défaillance par toutes sortes d'aliments , et à contempler le charmant éclat et la beauté ravissante des femmes étrangères.

Ou peut-être les méditations philosophiques t'ont excité à renverser les notions communes et à considérer les hommes attachés à la religion , comme s'occupant de vanités et d'objets frivoles , et que c'est pour cette raison que tu aspirés vers ce qu'il y a de plus agréable , pour les satisfactions du corps , la tranquillité de l'esprit , pour que tu sois sans trouble , sans crainte , sans frayeur.

Peut-être encore as-tu considéré la diminution de notre peuple , les malheurs se renouvelant toujours pour nous accabler , Dieu détournant sa face de nous , et nos corps exposés à la pâture des oiseaux et des bêtes féroces ; et que ces considérations t'ont fait croire que Dieu ne se ressouviendra plus du nom d'Israël.

Ou enfin tu as reçu peut-être sur les bases de la religion , sur

les fondements des prophéties et leurs explications des révélations inconnues aux hommes savants, ces colonnes du monde. Je me suis appliqué à rechercher et à connaître lequel de ces quatre motifs a pu former ta conviction d'après ce que je connais de ton caractère, de tes habitudes, de tes mœurs.

Du jour que j'ai puisé avec avidité à tes inspirations, et que tu as fait partager les repas à ton serviteur, j'ai connu ta conduite, et je t'ai vu appliqué avec une infatigable ardeur à la connaissance de toutes choses et à la recherche de la vérité, refusant de porter la main aux objets merveilleux qui sont au-dessus de ton intelligence. Permets maintenant que je rappelle à ton honneur les paroles que tu m'as adressées, de ta bouche à mon oreille, lors du voyage que je fis pour assister à la noce de don Maïr Ben Ban Banscheth, lorsque tu commenças à t'occuper de l'administration du gouvernement, que tu te procuras des voitures, des chevaux, des courriers s'empressant à accomplir tes volontés; tu me disais alors: « Je me repens de m'être » laissé dominer par ce bonheur imaginaire. Ce ne sont que vanités et folies, preuves d'un cœur corrompu. Plût à Dieu que » je pusse échanger ces honneurs contre la petite habitation où » je demeurais d'abord dans la tranquillité de la méditation la » nuit et le jour. » Tu me répétais ces paroles pleines de justesse et d'autres de ce genre; et plus encore tu t'occupais alors avec énergie à réparer les brèches faites à notre religion; tu accomplissais les commandements comme le fait tout homme religieux; tu acceptais les vérités de la philosophie et tu en rejetais les erreurs.

Les deux premiers motifs ne peuvent donc pas t'avoir séduit; et je me dis que c'est peut-être la troisième raison, c'est-à-dire, l'affaiblissement de notre nation qui peut t'avoir engagé à renier notre foi.—Mais je sais que tu n'ignores pas cette circonstance connue à tout le monde qu'un grand nombre de nos colonies occupent la terre au long et au large. Par les lettres de Maïmonides (que son souvenir soit béni) il est évident, ainsi que par l'attestation des voyageurs qui ont passé jusqu'aux extrémités de la terre, qu'aujourd'hui notre religion a pris racine dans les pays de Babel et de Theman, lieux où dès l'abord s'étaient retirés les captifs de Jérusalem; en outre depuis la captivité de Schomron, la Perse et la Médie sont habitées par des Israélites, nombreux en ce jour comme les sables de la mer; ils sont en partie sous le joug des Perses, sous la domination du sultan (selon la dénomination des Ismaélites); une autre partie occupe le littoral, et aucun joug des peuples ne pèse sur eux, ceux, par exemple, qui habitent l'extrémité du pays de Bal Jorchezer, avec le chef d'Edom, qui s'appelle Posti-Goen; et ils ont contracté une alliance mutuelle; c'est là une chose incontestable.

Tous les Israélites qui demeurent dans les pays chrétiens sont les descendans de ceux qui sont retournés à Jérusalem avec Esdras et Néhémie ; et sans aucun doute ils n'étaient pas les plus puissans du pays, mais les plus pauvres du peuple ; car les Rabbins (que leur nom soit béni) disent à ce sujet : « Esdras revint de Babylone, en y laissant l'élite des Hébreux. » Ainsi s'il était même dans les décrets de Dieu de perdre et d'anéantir tous les Israélites demeurant parmi les Chrétiens, le peuple serait encore intact et complet, et ce n'est pas là une raison qui doive affaiblir notre confiance.

Il ne me reste donc plus que le dernier motif, c'est-à-dire les recherches et les méditations sur les opinions religieuses et sur les prophéties. J'ai vu d'ailleurs auprès de toi les trésors des livres chrétiens, leurs commentateurs qui expliquent les bases de leur loi ; (car tu es versé dans leur langue plus qu'aucun des sages de nos jours). En outre j'ai eu entre les mains, il y a deux mois à peu près, un manuscrit de toi que tu as envoyé à rabbi Joseph Oraboène, et j'y ai remarqué que tu crois à l'histoire de cet homme qui est venu vers la fin de l'existence du second temple ; tu crois que c'est le Messie attendu par nos ancêtres, et que toutes les prophéties concernant la délivrance et le libérateur s'appliquent parfaitement à lui, c'est-à-dire à sa naissance, à sa mort et à sa résurrection.

Plût à Dieu que je pusse comme autrefois voler vers toi et habiter sous l'ombre de ton portique, pour que tu m'enseignes l'une après l'autre toutes les idées que tu as acquises sur ce sujet ; peut-être le tumulte de mon cœur s'apaiserait-il ; peut-être effacerais-tu de mon âme tous les doutes qui s'élèvent devant moi sur les explications des commentateurs chrétiens. Dieu sait que depuis longtemps nous avons appris et connu toutes les réfutations qui te paraissent neuves. Il y a quatre mois à peu près, j'avais résolu de te visiter pour converser avec toi, lorsque j'ai appris les opinions et les raisons qui t'engageaient à sortir des bornes posées par nos prédécesseurs, tes saints pères et aïeux, et fixées dans notre religion, si je n'avais craint que de ce voyage il ne résultât des dangers que je ne veux pas révéler dans cette lettre : pour un sage les indices suffisent.

Je vais donc adresser à ton honneur quelques chapitres de mes doutes. Mon maître et mon rabbi, je veux m'instruire après avoir imploré ton pardon que tu m'accorderas de l'élévation de ton rang ; je mets la cause sous tes yeux : je te consulte, et tu me répondras

Premièrement.—N'est-il pas évident par tous les passages de l'Écriture sainte, trop nombreux pour que je puisse les citer, que le libérateur viendra pour secourir les Israélites ? Plût à

Dieu que je pusse comprendre comment cet homme a délivré Israël ! il n'y avait qu'une faible partie des Israélites qui eussent confiance en lui. Si tu penses que le nom d'Israélites peut s'appliquer à tous ceux qui s'attachent à sa doctrine de quelque nation qu'ils soient, nous trouvons cependant que Dieu s'adresse uniquement à la famille Israélite, en disant : « La postérité d'Abraham qui m'aime » ; d'ailleurs il est écrit dans leurs livres que les restes d'Israël seront sauvés à la fin des temps, et ils expliquent eux-mêmes ce passage en notre faveur ; et ensuite les prophètes ne devraient pas mentionner les autres nations, puisqu'il avait l'intention de sauver seulement ceux qui s'attacheront à sa foi, soit gentils, soit Israélites.

Secondement.—À l'époque où arrivera le Messie, il rassemblera les Israélites dispersés parmi les autres nations, des extrémités de la terre ; ainsi dit Isaï : « J'élèverai ma main sur les » nations, j'étendrai ma bannière sur les peuples, et ils amèneront tous vos frères, etc. » ; Ezéchiel dit : « Voici que je » prendrai les enfants d'Israël du milieu des nations, lorsque » je réunirai la maison d'Israël. » Il faut donc qu'au moment de la délivrance les Israélites soient dans la captivité, d'où le Messie les tirera. Mais cet homme vint à l'époque du deuxième temple, où les Israélites habitaient Jérusalem, sous le gouvernement de leurs rois, et lorsque le temple n'était pas encore en ruines. On ne peut pas soutenir que ces prophéties et ces promesses ont été accomplies avec le rétablissement du second temple, car il est avéré que les Israélites étaient alors dans un malheur continu, et qu'une petite partie seulement de ceux qui étaient à Babylone revinrent en Palestine. Tu ne me réfuteras certainement pas en me disant que le texte s'applique à la délivrance des âmes de l'enfer ; s'il en était ainsi, comment aucun des prophètes ne l'a-t-il indiqué par un signe, pour qu'on puisse comprendre que leurs paroles sont des paraboles. Non-seulement cet homme n'a pas rassemblé les Israélites, mais peu de temps après son existence, ils furent reconduits en captivité et dispersés parmi les peuples ; il est d'ailleurs inutile de rappeler que ceux qui, au moment de la captivité, étaient à Babylone, dans tout le nord, à Lalalah et à Habor n'ont pas été réunis à Jérusalem, et que personne n'avait confiance en lui.

Troisièmement.—Les prophètes nous assurent que Jérusalem et la Palestine seront habitées après l'arrivée du libérateur, et qu'elles seront dans un état de bonheur perpétuel. Jérémie prophétise : « Des jours viendront, dit l'Éternel, où la ville sera » bâtie sur ses fondements » ; et ailleurs : « Elle ne sera plus » jamais ni détruite ni endommagée. » En outre ceux qui l'habiteront seront des Israélites ; car, Ezéchiel dit : « Ils retourneront dans leur pays que j'ai donné à mon serviteur Jacob ;

» ils y demeureront en paix, y bâtiront des maisons et y planteront des vignes. » Et pour qu'il n'y ait aucun commentaire, nulle autre explication possible, il insiste et dit clairement : « qu'ils demeureront dans le pays que j'ai donné à mon serviteur Jacob, où vos ancêtres ont demeuré, et qu'ils habitent ainsi que leurs fils et leurs petits-fils à jamais, et mon serviteur David sera leur prince pour tous les temps. » Et cependant tout le contraire est arrivé; car après que les idoles des chrétiens eussent envahi le pays, il fut détruit et il l'est encore, tandis que les contrées qui l'entourent sont habitées continuellement, comme l'Egypte et Damas; la Palestine seule est déserte, ce pays où coulaient le lait et le miel; et il n'y a d'Israélites qu'un seul dans une contrée et deux d'une famille. Où est donc le bonheur prédit à cette nation? Où est le roi qui la gouverne? Où est le prince de la race de David? Il est évident pour toute intelligence que ces versets ne peuvent pas être une parabole, après tous les détails que donne le prophète, car il dit expressément : « Le pays que j'ai donné à mon serviteur Jacob, où vos ancêtres ont demeuré. » Même si nous convenions avec les chrétiens que ceux qui s'attachent à leur Messie s'appellent Israélites, de quelque nation qu'ils sortent, comment ne sont-ils pas maîtres de la Palestine? Si nous reconnaissons encore que Titus et les empereurs romains suivaient la doctrine nouvelle (et je ne l'ai jamais trouvé dans aucun livre); lorsqu'ils gouvernaient le pays, les appelait-on princes de la maison de David? Au reste ils n'en étaient les maîtres qu'un temps fort court, au moment de la destruction du Temple, ce qui est contraire à toutes les indications des prophètes.

Mon âme se refuse à comprendre que le pays appelé Saint, l'ornement de toutes les contrées et de toutes les nations, que leur Messie a choisi pour y apparaître, y recevoir un corps, y mourir et y revivre soit au pouvoir des étrangers qui se sont élevés à un haut degré de puissance, et que ses sectaires en soient chassés à l'Est et au Nord.

Il est étonnant que les chrétiens ne le nient même pas; ils disent que c'est la Terre-Sainte, mais ils avouent qu'ils en ont été chassés par leurs péchés, et ils espèrent qu'un temps viendra où ils y iront et se rendront maîtres de la maison sainte.

Quatrièmement.—Selon les prophètes, à l'apparition du Messie, la science, la vérité et la connaissance de Dieu seront répandues sur toute la terre; lorsque tout le monde croira à la loi divine, s'attachera aux doctrines de vérité, tous ils reconnaîtront Dieu. Jérémie dit : « L'un n'enseignera plus à l'autre, le frère n'aprendra plus au frère à dire : Grands et petits connaissez Dieu. » Isaïe s'explique en ces termes : « La terre sera rem-

» plie de la connaissance de Dieu, comme les ondes couvrent » l'Océan. »

Le contraire est arrivé ; car après la venue de leur Messie , peu de personnes se sont attachées à lui, et ceux qui l'ont suivi ont été entraînés par les prédications morales de ses apôtres qui voyageaient de ville en ville. Cette prophétie : « On n'apprendra plus l'art de la guerre ; » et cette autre, « la terre sera remplie de la connaissance de Dieu, » ont-elles été accomplies ? Car aujourd'hui la plus grande partie du monde suit la religion Mahométane ; il y a de nombreux adorateurs du Fcu appelés Kaper al Tareh ; nous reconnaissons la loi de Moïse, notre maître, (que la paix soit avec lui). Tous ces peuples ensemble, qui forment la plus grande partie de l'univers, ignorent évidemment Dieu, selon l'opinion des chrétiens.

Cinquièmement. — D'après les prophètes, le monde entier restera en paix après son arrivée ; car il est dit : « Le loup demeurera avec la brebis, » et si, selon l'opinion de tous ce n'est là qu'une figure, le prophète continue : « Un peuple ne » lèvera plus le glaive contre un autre peuple, ils n'apprendront » plus l'art de la guerre, ils émousseront leurs épées pour en » faire des charrues ; ils ne détruiront et n'endommageront plus » ma montagne sainte » ; et maintenant nous voyons le contraire, car dès son apparition jusqu'à ce jour, les guerres se sont multipliées sur la terre comme auparavant et plus encore.

Sixièmement.—Au sujet de la reconstruction du temple par le libérateur, et du rétablissement à sa place primitive du service divin, dont seront chargés les prêtres de la famille de Lévy, le prophète dit : « Un noble rejeton viendra bâtir le temple de l'Éternel » ;

Malachie s'exprime ainsi : « Comme un fondeur, comme un » purificateur de l'argent, il purifiera les fils de Lévy ; il les » épurera, comme on épure l'or et l'argent ; les autres appar- » tiendront à Dieu, et lui offriront les sacrifices avec une pure » ferveur. » Il est prouvé par ce texte qu'à l'arrivée du Messie, les prêtres et les lévites ne seront pas distingués du reste du peuple par la pureté ; c'est lui, au contraire, qui les purifiera, les en séparera, les initiera au service divin pour présenter les sacrifices. Nous avons vu l'opposé ; car à son apparition, le Temple était bâti, les prêtres s'acquittaient du service, les Lévites psalmodiaient les cantiques ; et après son arrivée tout fut détruit, les Lévites retournèrent à l'état du reste du peuple, sans distinction, sans sainteté ; il ne leur resta que leur nom.

Septièmement.—Il y a dans les prophéties des passages où il s'agit d'événements miraculeux qui devront s'accomplir à la venue du Messie et à son rétablissement dans son royaume ; cette prophétie, par exemple : « Le jour de l'Éternel viendra, où ton

» butin sera partagé au milieu de toi » ; dans le même chapitre il continue en ces termes : « Le reste des nations viendra chaque » année se prosterner d'avant le Roi, l'Eternel Zebaoth. » Le prophète parle encore des guerres de Gog et Magog, dont il indique tant de détails. Tous ces événemens ne sont jamais arrivés encore ; car ce ne sont pas là de vaines paroles ; et s'ils s'étaient accomplis à une certaine époque, il est impossible qu'ils ne soient consignés dans aucun livre, dans aucune histoire.

Huitièmement.—Il nous est ordonné d'observer la loi de Moïse sans augmentation ni diminution, telle qu'elle est ; car le texte dit : « Tu n'y ajouteras et tu n'en retrancheras rien » ; et même le dernier prophète, dans sa dernière prophétie, nous dit : « Rappelez dans votre mémoire la loi de mon serviteur Moïse. » Ne m'objectez pas que l'expression « Rappelez dans votre mémoire » prouve qu'il ne restait plus de la loi que le souvenir, et qu'elle n'était plus en vigueur, car le prophète dit expressément : « Observez les commandemens et les ordonnances » ; et la Tôrah elle-même dit en plusieurs passages : « La Tôrah et ses commandemens dureront jusqu'à la fin des temps. »

Mais cet homme a changé et annulé la plus grande partie des préceptes de la Tôrah ; il y a ajouté des lois qui n'ont pas existé auparavant. Si tu veux soutenir qu'en qualité de Messie il pouvait établir des fêtes en commémoration des miracles qu'il a opérés, comme l'ont fait Mardochée et Esther qui ont établi la fête de Pourim en souvenir d'un miracle ; et même s'il a inventé le baptême pour être le signe d'alliance de la loi nouvelle, et pour l'égaliser à la loi de Moïse, comment ses adhérens ont-ils pu abolir la circoncision, lorsque lui-même avait observé les lois sur la circoncision et les ablutions ? surtout après qu'il dit lui-même : Je ne viens pas pour abolir, mais pour compléter la loi ? Comment alors a-t-il négligé les commandemens dont la négation entraîne la punition de l'extermination ? comment n'a-t-il pas maintenu la défense de manger le jour de Kippour, ou du pain levé à Pâques ? Comment a-t-il permis les mets défendus, la graisse et le sang, malgré les grands châtimens attachés à cette défense ? Comment a-t-il pu permettre la violation des lois sur la cohabitation avec les femmes impures et sur la circoncision, lois ordonnées par la raison ? mais si elles n'avaient pas été commandées, il faudrait les prescrire avec tous leurs détails, à cause des nombreux avantages qui en résultent et pour le corps et pour l'âme. Enfin comment a-t-il pu défendre l'alliance entre certaines parentés, permise par la Tôrah ?

Si les paroles des Chrétiens sont vraies qu'il est le Messie prédit par les prophètes, s'il est né par la parole de Dieu, sans la liaison d'un homme et d'une femme ; si sa résurrection, ainsi que les autres prodiges reconnus par les Mahométans sont véridiques, je

veux me taire sur tous ces points ; car ils peuvent causer de l'hésitation dans l'esprit , puisque ce sont des choses que Dieu a la puissance d'accomplir par des miracles et en changeant la nature. Il en est de même des subtilités de la Trinité telle que l'adoptent les théologiens, ainsi que de la consubstantialité ; car on peut soutenir que ce sont des opinions anciennes qu'on connaissait déjà , et que quelques personnes admettaient déjà à l'époque des prophètes ; surtout que je les ai trouvées moi-même dans Aristote , dans un passage où il parle de l'éternité du monde. Toutes ces opinions , inadmissibles pour tous ceux qui ont contracté l'alliance d'Abraham , peuvent cependant être acceptées par ceux qui penchent à y ajouter foi.

Mais comment peut-on croire qu'un Messie de chair et de sang , qui mange et qui boit , qui vit et qui meurt , soit en même temps l'essence du Dieu de vérité , cause des causes , type des types , par la puissance duquel se meuvent les mondes , et de l'émanation duquel se forment les esprits purs qui n'ont ni corps , ni force corporelle et dont la demeure n'est pas parmi les mortels ? Comment leur existence serait-elle continuelle , perpétuelle , puisque leur auteur serait corporel , matériel ? Tous les sages conviennent qu'il ne peut exister deux êtres de puissance infinie , et cependant on soutient qu'il est l'égal de Dieu ! En vérité l'intelligence ne peut concevoir cette opinion , et aucun doute à ce sujet ne peut s'élever dans l'esprit , car Dieu n'aurait pas de pouvoir sur lui.

Voilà en partie mon opinion fondée sur les livres des prophètes. Qu'ils sont nombreux cependant , les doutes cachés au fond de mon cœur sur sa naissance , sa mort , sa résurrection , sa conduite dans ses rapports avec ses élèves , et sur l'immense différence qu'il y a entre les miracles opérés par les prophètes avec noblesse , au grand jour , en des endroits connus et les miracles que les chrétiens lui attribuent , qui ne méritent pas d'être rapportés dans un livre , à cause des nombreux doutes qu'ils soulèvent ; je te les communiquerai verbalement , si Dieu le permet.

Je pose une autre question à laquelle tu me répondras , la voici : Un homme attaché à une religion , est-il obligé par cela même qu'il est religieux d'approfondir et de chercher à connaître les bases de sa loi et de sa religion , pour savoir si elle est véritable , ou si une autre a plutôt le caractère de la vérité ? ou n'y est-il pas obligé ? Voici maintenant les conséquences de ces deux suppositions : Si nous admettions qu'il est de son devoir de comparer par le raisonnement les dogmes de sa loi et de sa croyance avec ceux des autres religions , jusqu'à ce qu'il pense avoir trouvé la vérité (et c'est sans doute à cette pensée que tu t'es conformé , lorsque tu as médité , approfondi , recherché jusqu'à ce que tu

aies trouvé la vérité , à ton avis , et tu as agi en conséquence) ; s'il en était ainsi , il résulterait qu'aucun homme religieux ne resterait attaché à sa foi ; il serait dans un doute et une erreur perpétuels ; il s'ensuivrait encore que chaque homme déciderait de la valeur de son culte et de sa religion ; on n'accepterait plus comme vérité la loi du prophète , du législateur ; on s'appuierait uniquement sur les inspirations de la raison , il ne resterait plus aucune foi , dans la véritable acception du mot. Toi-même tu t'es placé dans une situation difficile ; car si , après réflexion , tu as accepté la loi des chrétiens , il te reste maintenant encore à juger entre elle , celle des Mahométans et d'autres croyances , en un mot entre toutes ; car l'esprit admet qu'on peut encore en trouver d'autres , et qu'il est possible qu'aucune de ces lois ne soit divine , et qu'il y en ait une autre qui a ce caractère , et ainsi tu n'aurais pas atteint le but ; cette supposition aurait d'ailleurs encore de nombreuses conséquences.

Examinons maintenant l'autre point de la question : S'il ne convient pas à un homme religieux , et s'il n'est nullement de son devoir de raisonner sa loi , il résultera que celui qui pratique une religion quelle qu'elle soit , sera sauvé par sa croyance ; une religion ne sera pas meilleure qu'une autre , à moins que Dieu agisse contrairement à la justice , et punisse injustement. Si un homme attaché à une religion ne doit pas méditer sur les bases de sa foi , et la comparer à une autre , il est forcé de croire à celle dans laquelle il est né , qu'elle soit vraie ou fausse ; s'il y est forcé , et s'il adore Dieu de la manière que sa religion lui prescrit , il sera donc heureux et sauvé par elle ; s'il n'en était point ainsi , les voies de Dieu seraient injustes (pensée qui est loin de mon cœur). Car comment Dieu punirait-il un homme marchant dans une voie funeste , s'il y est obligé , puisqu'il n'a pas les moyens de l'améliorer ? il résulterait de cette opinion que toi (que ton honneur me pardonne) , tu as mal agi en reniant ta foi ; car tu ne devais pas le faire , étant attaché à une religion.

En dernier lieu je poserai encore la question suivante : Considérons les nations suivant une religion dans leurs contrées , telles qu'elles y sont établies aujourd'hui. Les chrétiens qui demeurent à l'extrémité de l'Angleterre n'ont entendu parler ni des Israélites ni des Mahométans ; ceux qui sont attachés à la religion de Mahomet demeurent dans un pays trop éloigné pour connaître les Israélites et les Chrétiens ; tous les hommes de ces différentes religions sont nés et ont grandi dans leur foi , et n'ont jamais entendu faire mention d'aucune autre que de la leur ; ils sont heureux par la pratique de leur religion ; ils ne pensent même pas qu'aucune autre puisse exister ; et leur foi n'est pas seulement à leurs yeux une tradition , mais une doctrine raisonnée ; ils y adorent Dieu dans la pureté de leur cœur.

Evidemment une de ces religions est fausse, et un mensonge légué par leurs pères. Je ne comprends pas comment ceux qui sont d'une religion opposée peuvent leur dire que Dieu les punira, s'ils ne se convertissent pas à la foi véritable, puisqu'il leur est impossible d'abandonner leur religion, surtout selon la doctrine chrétienne : hors du baptême, point de salut. Et en vérité, selon la raison, c'est une chose étrange que Dieu condamne à des peines éternelles des milliers innombrables de mortels, innocents, puisqu'ils ne connaissent pas leur erreur.

Voilà les pensées qui se sont élevées en moi après que j'eusse appris ton abjuration. J'ai soumis mes deux dernières questions à des hommes instruits dans notre loi et dans celle des Chrétiens ; je les ai interrogés pour qu'ils calment l'inquiétude de mon cœur ; et puisque je sais que tu connais les livres des deux religions mieux qu'aucun sage de nos temps, j'espère que tu apaiseras ma soif ; c'est donc vers toi que j'élève mes yeux.

Puisque les circonstances m'ont placé à l'extrémité de cette terre, où passent peu de voyageurs, je ne peux pas t'écrire toutes les fois que je le désirerais ; ainsi j'espère que ta grandeur me répondra longuement à cet écrit. Si tu as publié dans ta haute sagesse quelque livre nouveau sur ce sujet, fais-le moi parvenir par le porteur des lettres. Que Dieu te prodigue son bon trésor, le trésor de l'intelligence et de la sagesse, pour que tu puisses contempler le noble éclat des vérités, voir quel est le chemin où se trouve la lumière, comme tu le désires, ainsi que moi qui attendrai avec impatience et anxiété.

Attaché à toi par les liens de l'amitié, appliqué à te servir jusqu'au terme de mes jours, je reste ton

JOSUÉ ALORKI.

אלה שמות הנדיבים

אשר נדבנה לבם אותם לנא על החתום לקחת ס' דברי הכתום במחיר הקצוב
ולדור ודור יזכר שםם לטוב על הקסד אשר עשו עם החיים ועם המתים •
ומשכורתם שלמה מאת ה' •

NOMS DES HOMMES GÉNÉREUX

Qui ont souscrit à cet ouvrage pour encourager et soutenir les éditeurs.

Que Dieu leur accorde une récompense digne de leurs bonnes intentions.

PARIS.

Marchand Ennery, Grand-Rabbin
du Consistoire central.
Isidor, Grand-Rabbin.
Docteur S. Munk.
O. Grünberg. 2
N. Sciama.
E. Carmoly. 2.
Albert Kahn pour un anonyme. 10
Albert Kahn.
S. Cahen.
Guedalla, de Londres.
Docteur J. Derembourg.
Blumenthal.
J. Afel.
Wolf Hirsch.
Reiss Michel.
Gerson Weil.
J. Federmann.
S. Schwab.
J. Aubinger.
Tedesch.
S.-S. Lévy.
L. Kopenhague.
B. Kosmann.
Oulry.
Ferdinand Sourdi.
V. Monteaux.
P. Monteaux.
N. Monteaux.
Félix Lévy.
Mainz.
M. Levy.
Marcus Prague.

W. Gutmann.
J. Niederhofheim.
Léon frères.
D. Mahler.
Allkan.
L. Wogue.
N. Blum aîné.
Blum Jules.
Hermann.
Woog.
S. Woog fils.
H. Hendle.
D. Haas.
W. Schlose.
Tamar Cahen.
W. Rogers.
S. Hayem.
Masse.
Jaconski.
Mayer Chapsa.
Moyse Mayer.
Cerf Mayer.
M. Almouchnino.
Oulmann frères.
Michel Cerf.
Jacob Lambert.
Wolf Lambert.
Abrabam Cahen.
Félix Hirsch.

LAFERTÉ.

Hypolite Bloch.
Bernard Hirsch.
Mayer Cahen.

CHALONS.

A Sittenfeld, ministre officiant.
M. Salomon.
I. Kahen.
J. Weil.

VITRI.

Salomon.
Jacob.
Henri Jacob.

BAR-LE-DUC.

Louryé, dentiste.
Raphael Caben.
Samuel Caben.
Elie Akar.
Mayer Akar.
Lipmann Levy.
Benjamin Caïn.

ST.-MIHIEL.

V. Brandés.
Louis Ulmann.
לייזא זאמל שטיק

THIAUCOURT.

M. L. Cahen.
B. Iadkewitz, chantre.

METZ.

Mayer Lambert, Grand-Rabbin
du Consistoire.
L. Morhauge, professeur.
Mayer Lazard, directeur de l'é-
cole rabbinique. 2
Gerson-Lévy. 2
Olry Levy.
Lion Goudchaux.
Mathieu Goudchaux.
Bing.
R. Simon, 2, pour les élèves de
l'Ecole Rabbinique.
Hippolyte Wittersheim.
Moÿse Biding.
B. Lazard.
Aron Cahen, président du Con-
sistoire.

Lippmann, membre du Consis-
toire.

Cerf Samuel.
Birié.
Lippmann Simon Dispeker.
Lazard-Jacob Goudchaux.
I. Bloch, professeur.
Lion Cerf Cahen.
A. Grodvolle.
Abraham Marx, ministre officiant.
Aron Sileny. 2
B. Alekan, professeur.

TOUL.

A. Abraham.
Joseph Bloch.
Lambert Caïn.
Benel.
Salomon Treifous.
Moÿse Halphen.

NANCY.

S. Oulmann, Grand-Rabbin.
Gouguenheim.
Moÿse Bernard.
Joseph Levy.
Seligmann Levy.
Docteur L. Levyly.
L. Levyly.
Joseph Levyly.
Salomon Levyly.
Lajeunesse.
Pierre Lévy, membre du Consis-
toire.
S. Nathan.
Volf, caissier.
Moÿse Isaïe.
L. C. Picard.
N. Charleville.
S.-Ch. Aron.
Laime Hirsch.

LUNÉVILLE.

L. Klotz, Rabbin.
ר' יוסף
Schneider Mayer.

BLAMONT.

S. Lévy.
Birié.
Mme Birié, pour son père.
Jacob Spir.
Isaac Blum י"ט, à Imling.

PHALSBOURG.

B. Lipman, Rabbin.
Salomon Heymann.
S. Kohn.
Masse fils.

SAVERNE.

M. Sopher, Rabbin.
Moyse Weil.
Abraham Cerf.
Seligmann Lehmann.

DETTWILLER.

I. Grum, instituteur.
I. Hirsch.
S. Heinemann.
Bachr Levy.

BOUXWILLER.

I. Wolff.
Lippmann, instituteur.

INGVILLER.

J Levy.
Jos Willard..

SARREBOURG.

Gerst.
Jong, rabbin.

SOULTZ-SOUS-FORÊTS.

Kahn, instituteur.
E. Emsheimer.

WISSEMBOURG.

יסלע ערלאך
F. Berr.

TRIMBACH.

Marx Joseph, instituteur.
A. Strauss, chanteur.

NIEDERRORDERN.

Haussmann.
Abraham Bloch י"ט

HATTEN.

Seligmann Léopold י"ט
Kahn.
Léopold Cahen.
Marx Weil.
Isaac Weil.

SCHIRHOFFEN.

M. Grosmuth.
Isaac Weil.
Raphael Levy.
Liebschütz Lazard.
שמואל מרדכי

HAGUENEAU.

I. Libermann, rabbin.
Isaac Weil.
איסרלה רייכסרעפער סופר ס"ת
אברהם מאיר שטרון גנאי דק' כ"ג

BRUMATH.

S. Alexandre, rabbin.
B. Meyer, instituteur.
Heymann Blum.
Léopold Lang.
E. Moch.
Benjamin Marx.
M. Moch.
P. Kremer fils.
Joseph Blum, ancien négociant.
SchorNSTEIN.

MOUMENHEIN.

M. Horb.
T. Weil.

AUFFELD.

Isaac Goldschmitt, rabbin.
Emanuel Uri.

A. Benart.
M. Blum.
Moise Eppstein.

STRASBOURG.

Arnaud Aron, grand-rabbin.
I. Ennery.
Moÿse Bloch.
Joseph Willard.
A. Kosmann.
A. Helft.
I. Schwartz.
B. Mayer.
Salomon Weil.
S. T. Cahn.
Dr Cahn.
N. May.
Dr J. Mayer.
J. Straus.
Léopold Weil.
Braunschwig.
Benoit Samuel.
Masse, avocat.
Gimpel.
Dr Hirtz.
J. Kosmann.
L. Kallmann.
Meyer Dreifuss.
S. Berliner.
I. Flexner.
S. Katz jeune.
Léopold Blum.
Dr Moch.
Dr Ruf.

MOUTZIG.

הרב ר' יהודה
Moÿe Lévy ש"ץ
Picard, instituteur.
Joseph Léopold.
Lazard Willdenstein.
J. Reiss.

DITLENHEIM.

Hirsch Bloch et Jonas Bloch.

ROSHEIM.

Baruch Nette.
Lévy Lévy, instituteur.
J. J. Cahn.

QUATZENHEIM.

ר' לוי מ"ס
ר' קאזל בלוס
Weil, instituteur.
G. Blum.
B. Blum.

OSTHOFFEN.

S. Dreyfuss.
S. Dreyfuss, instituteur.

NIEDRENHEIM.

ר' יוסף הלוי מ"ס
Moÿse Lévy, instituteur.

OBERENHEIM.

Lion Blum.
ר' משה כהן ש"ץ
Léon Weil.
Alexandre Lehmann.

ZELLVILLER.

Joseph Fischer.
Seligmann Cohen.
Lévy, officiant.
G. Klein, instituteur.

ITERCHVILLER.

Isaac Bernheim.
Hertz Lehman.
Léopold Lévy.
ר' קאזל חוימאן ש"ץ
יעקל ב"ג

DAMBACH.

הרב ר' זעליגמאן ווייל
ר' וואלף בלאך ש"ץ

BENFELD.

I. Bloch, instituteur.
I. Weil.

MITTERSHOLTZ.

Mayer Oulmann, rabbin.
M. Marx, instituteur.
Gimpel.

Isaac Weil.
Jacob Weil.
J.-L. Metzger.

BERGHEIM.

Michel Cerf, rabbin.
S. Hallel, instituteur.
Z. Nettle.

RIBEAUVILLÉ.

M. Bloch, instituteur.
ר' לסקין זלמן ז"ל
L. Bloch, gendre du précédent.
ר' זלמן זאויס
J. Dreyfuss, officiant.

SAINTE-MARIE.

L. Werth.
S.-M. Gimpel.
Dreyfuss.

COLMAR.

M. Lévy.
Benjamin Lévy.
I. Lévy.
Nathan Schengrün.
Léopold Sée.
Séligmann Geismar.
M. Baumann.
Bloch, instituteur.
A. Meier.
M. Isidor.
S. Hemerdinger.
Munius.
Léopold Katz.
Salomon Cerf.
M. Kahn.
Germain Sée.
Léon Brunschwig.
Isaac Bloch.
יבקה לוי סוכר ס"ת

HORBOURG.

Isidore Bichart.
Isaac Levy.
L. Lang, instituteur.

BIESHEIM.

phaël Lévy.
Lévy, fils de Lippmann.

Isaïe Zivi.
Isaac Zivi.
Eliézer, officiant.
Wolff Lévy.
Nephthaly Lévy.
Cerf Aron, rabbin.

WINTZENHEIM.

Thoder Ditisheim.
זלמן זלף
E. Brunschwig.
ר' זלמן זלף
Marx Gros.
Wolff Bloch.
M.-I. Hirtz.
S. Wormser.
Moÿse Bloch.
Moÿse fils de Mardoché Wormser.

HERRLISHEIM.

זיסקינד ש"ך
M. Hertz, instituteur.
I. Bloch.

HATTSTADT.

Jacob Blum, rabbin.
יעקב קליין ש"ך
Joseph Hirsch.
Joseph Ullmann.
Marx Hirsch.

SOULZMATH.

Emanuel Lévy
Samson Lévy.
Samuel Lévy.
Nathan Lévy.
Isaac Blum.

GUEBVILLER.

S. Sribier ז"ל.
A. Netter.
Moÿse Bloch.

ISENHEIM.

Iuda Samuel.
Jacob Aron Bloch.

SOULTZ.

J. Wurmser, rabbin.
 H.-L. Dreyfuss, instituteur.
 Adèle Grumbach, fille de J. Grumbach.
 David Bloch.
 D. M. Bloch.
 Aron Weil.
 Théodore Bloch.
 I. Bloch Dreyfuss.
 Samuel Mayer.
 Eliakum Bloch.
 Moysse Wahl, instituteur.
 Seligman Mayer.
 Jacob Wertheimer י"ט
 Aron Bloch.
 Gabriel Bloch.

BALLEVILLER.

Hirz Lazard, rabbin.
 Isaïe Weil.
 Joseph Weil.
 Elie Weil.
 Abraham Bloch י"ט
 Aron Weil.
 Isaïe Weil.

RÉGUISHEIM.

ר' Baruch Wahl.
 Moysse Weil.
 Zanvel Wahl.
 Iekel Wahl.
 Baruch Wahl.
 Léopold Weil, instituteur.
 Mayer Lévy.

PFASTADT.

D. Halbronn, rabbin.
 I. Sopher.
 Bloch.
 D. Haas.
 I. Bloch fils aîné.
 Gabriel fils aîné de Gilbert Haas.
 Joseph, fils aîné de Samuel Bernheim.
 Abraham Haas.

THANN.

Daniel Blum.
 Jacques Bloch.
 L. Brunschwig.

SENHEIM.

Elie Ulmann.
 Heymann Lévy.

RIXHEIM.

Klein, rabbin.
 Moysse Lévy.
 Moysse Dreyfuss.
 M. Bloch et J. Lévy, associés.
 ר' זינק ס"ג מוסל
 Dreyfuss Samuel de Henry.
 Samuel Dreyfuss jeune.
 J. Blum.

HABSHEIM.

Isaac, instituteur.
 Salomon, fils d'Abraham Haas.
 Joseph Saphran.

MULHOUSE.

Samuel Dreyfuss, rabbin.
 Arnold Paraph.
 N. Schwartz.
 Baruch Wahl.
 ר' זעליגמאן בלום ז"ל
 Alexandre Wahl.
 Samuel Lévy.
 Salomon Kosselberg.
 Moysse Wahl.
 Marc Bernheim.
 A. Gimpel.
 I. Lantz.
 Léon Bernheim Woog.
 Madame Hauser.
 Bloch, rabbin à Altkirch.

DURMENACH.

Emanuel Lang.
 Raphael Brunschvig.
 Aron Mayer.
 Isaac Kahn.
 J. Katz.

HAGUENTHAL.

S. Lévy, rabbin.
 A. Gimpel, instituteur.

Adam Dreyfuss.
Ruf Meier.
Joseph Levy.
Charles Rein.
Jacob Schwab.

HÉGUENHEIM.

Moysé Nordemann, rabbin.
Adler, instituteur.
Samuel Schmole.
Elie Nordemann.
Samuel Picard ז"ע
Nephtali Nordemann.
R.-M. Bicaud.
Isaac Brunswig.
Jacques Brunswig.
Félix Ulmann.
Marem Guinsbourg.
Aron Schwab.
C. Samuel Bloch.
Chazard Brunswig.
Wog.
Elias Picard.
Samuel Mayer Iung.
ל' שמואל ז"ל
Lion Picard.
Bernard Ditisheim.
Schnerb, instituteur.

BASLE.

Dreyfuss Hirsch.
S. Blum.
L. Borach.
Abraham Levy.

BLOTZHEIM.

ל' ישי ווייל ז"ל
Meyer Ruff jeune.
Léopold Rueff.
S. Lévy.
Schlama Lévy.
Gabriel Rueff.
Marx Brunschwigo.
Sa. Brunschwigo.
N. Ruef.

APIHEIM.

ל' יצחק ז"ל
Isaac Franck.

SIERENTZ.

Léopold Lang.
Jacob Rein.

ENDINGEN.

Lion Viller, ז"ל
M. Gouguenheim.
ז"ל ז"ל
L. Gouguenheim.
Lipman Dreyfuss.
M. G. Dreyfuss, instituteur.
Gustave Dreyfuss.
Jacob-Salomon Dreyfuss.
Samuel-Simon Viller.

LENGUENAU.

Wolff.
Mayer-Isaac Bloch.
M.-J. Bernheim.
Iuda
David Gouguenheim.
Raphaël-Abraham Riss.
Aron Riss.

MULLHEIM.

Hirsch Lipschitz ז"ע
Salomon Rotschild, rabbin.
Isaac-Israël Mayer.
Abraham-Elie Mayer.
Joseph Mayer.
Joseph Zivi.
Marx Haim.
Hirsch Weil, rabbin.

ZOULZBOURG.

B. Bloch.
Schoulem Bloch.
Samuel Caben ז"ל ז"ל
Hertz Kaats.
Guetz Weil.
Seligman Bloch.
Marem Daniel.
Moysé Ries.
Alexandre Ries.
L.-L. Breisacher.

EICHSTETTEN.

Sigmund Weil, rabbin.
Mayer Lehrer.

L. Epchtein.
David Hofeller.
Weil, commissaire.
Marik L. Epchtein.
Hertz Bicard.
Monge Heilbran.

GROSLIEDERSTROFF.

Marx Cahen.
J. Cahen.
Lion Lambert.
Seligman Bloch.

FORBACH.

M. Lévy, instituteur.
David Sopher ז"ע
Isaac M. Cahen.

THONVILLE.

Heumann, instituteur.
M. Vimphen.
Hayem, huissier.
H. Vimphen.
N. Vimphen, peintre.
Marx Wimphen.

SIERCK.

Nathan.
Nathan Levy.
Michel Marx.

WALDEVISSE.

Isaac Levy, commissaire.
Jacob Naas.

BOUZONVILLE.

Picard, officiant.
Mai.

CARLSRUH.

B. Wetsctetter.
K. Wormser.
Lion Seligman.
I. Wiener, chantre à Volsheim.
M. Meyer, à Volsheim.
B. L. Weil, instituteur à Niederbronn.
R. Falk, instituteur à Reichshoffen.
Alexandre Aron, rabbin à Fegersheim.
Lang, rabbin à Sorbourg.

Hermann ז"ע, à Cherwiller.
ז"ע ר"י חיים גיפצן ז"ע à Schtazheim.
ז"ע ר' אפרים ווייל סופר à Epliche.
I. Marx, instituteur à Vesthausen.
J. Baumann, inst. à Matzenheim.
I. Schweitzer, à Atratzheim.
I. Blum, instituteur à Westhoffen.
M. Weil, commissaire à Sarreunion.

Gerson Lévy ז"ע, à Dornach.
Ioel Lévy, à Oberhaguenthal.
Tobias Eisenman, à Lerrach.
Strasburgern, instituteur à Kirchen.

Lob Weil, à Kissenheim.
M. Auerbach, instituteur à Emmerdingen.

Karl Weil, à Rippenheim.
Joseph Herz, à St-Dié (Vosges).
Zuget Emanuel, à St-Dié.
Alexandre Bechhœffer, à Nidervisse.

A Luttange, מעגלס בן אהרן ז"ל,
Cahen, à Metzervisse.

Samuel Levy, à Buding.

J. Lyon, à Uckange ז"ע.

Les fils de Mathis Rheins, de Boulay.

I. Kourniky, ministre officiant à Pont-à-Mousson.

S. Vogch, instituteur à Puttelange.

Salomon Cerf, סופר à Hellimer.
Sandic Norda; à Hellimer.

Benjamin Cerf, ז"ע à St-Avold.
Raphael Isaac, à Courcelles.

Blum, ministre officiant à Raon-l'Étape.

David Moysé, à Louvigny.

Daltroff, instituteur à Ennery.

David Bernard, ז"ע à Liocourt.

S. Franck, commissaire à Liocourt.

Leon Francfort, ז"ע à Delme.

David Worms, commissaire à Delme.

I. Schatz, à Tragny.

Lazard, commissaire à Tragny.

Michel Lévy, maire à Créhange.

M. Jacob, commissaire à Morningsange.

Jacob Bamberger, instituteur à Château-Salins.

(שייך לחבור הרמ"בם ז"ל בחכמת העבור טאמר ב' פרק ב')

לוח

לדעת באיזה יום מימי השבוע ובכמה שעות מן הלילה או מן היום תהיה התקופה לחצון שמואל בכל שנה משנות מחזור הקמה •

אמר שלמה מונק בשני הספרים כ"י אשר מהם הועתק מאמר העבור להרמ"בם ז"ל לא נמצא הזרעוּט לפרק השני ומהאמר השני ולהפיק רצון המציא לבית הדפוס עשיתי זה הזרעוּט אשר בלעדו לא יובן הפרק ההוא על נכון • והנעתיו כפי ענין הפרק ועל פי דברי הישראלים בכפר יסוד עולם מאמר ד' פרק י"א וי"ב • ומה הלוח יתבאר כי תקופת תמוז תהיה לעולם בשעה **רחצי** או בז' שעות **רחצי** ותקופת טבת בד' שעות **רחצי** או ב' שעות **רחצי** ולא כמו שכתוב בפרק הכל' מחזור הרמ"בם והוא טעות סופר • ואל יטעה הקורא במלת **ספר** הנאה בסוף הפרק כי היא מלה ערבית והנכון לכתוב **צפר** בגדי והמלה הזאת פירושה רק ובעלי מלאכת המספר יקראו בשם ההוא סינין 0 אשר קוראים לו בלעז **זירו** (zéro) •

מספר שנות מחזור הקמה	תקופת תשרי		תקופת טבת		תקופת ניסן		תקופת תמוז	
	ימי השבוע	שעות	ימי השבוע	שעות	ימי השבוע	שעות	ימי השבוע	שעות
א	ג	ט	ג	ד	ד	ו	ז	ז
ב	ד	ג	ד	ה	ה	ז	ח	ח
ג	ה	ט	ו	ד	ו	ח	ז	ז
ד	ו	ג	ז	י	ז	א	א	א
ה	א	ט	א	ד	א	ב	ב	ב
ו	ב	ג	ב	י	ב	ג	ג	ג
ז	ג	ט	ד	ד	ד	ו	ד	ד
ח	ה	ג	ה	י	ה	ז	א	א
ט	ו	ט	ו	ד	ו	ח	ז	ז
י	ז	ג	ז	י	ז	א	א	א
יא	א	ט	א	ד	א	ב	ב	ב
יב	ב	ג	ב	י	ב	ג	ג	ג
יג	ד	ט	ד	ד	ד	ו	ד	ד
יד	ה	ג	ה	י	ה	ז	א	א
טו	ו	ט	ו	ד	ו	ח	ז	ז
יז	א	ג	א	י	א	ב	ב	ב
יח	ב	ט	ב	ד	ב	ג	ג	ג
יט	ד	ט	ד	ד	ד	ו	ד	ד
כ	ו	ג	ו	י	ו	ח	א	א
כא	ז	ט	ז	ד	ז	א	א	א
כב	א	ג	א	י	א	ב	ב	ב
כג	ב	ט	ב	ד	ב	ג	ג	ג
כד	ד	ג	ד	י	ד	ו	ד	ד
כה	ה	ט	ה	ד	ה	ז	א	א
כו	ו	ג	ו	י	ו	ח	ז	ז
כז	ז	ט	ז	ד	ז	א	א	א
כח	א	ג	א	י	א	ב	ב	ב

ספר דברי חכמים

דברי חכמים

והוא

קבוץ כולל אחד עשר ספרים ישנים ועתיקים
מהם ממכתב ידי סופרים מובהקים נעתיקים
והנשארים מדפוסים קדומים ונושנים מחוקקים
רובם ביקרת פאר החכמה והמדע מחושקים
ואת עושר כבוד שירי זמרה ומוסר השכל מפיקים

כלם נקבצו באו הגה מוכנות
ע"י איש יקר רוח ורב תבונות

ס"ה

מה"ר אליעזר אשכנזי איש פולין

תושב בתוכים הצירה

נדפס בק"ק מיץ

IMPRIMERIE J. MAYER SAMUEL, QUAI ST.-PIERRE, 15.

בשנת ה'ר"ט לפ"ק

פירוש המשנה

4-11A

3883

הקדמת המוציא לאור

זה שנים רבות אשר העיר אותי רוח ממרום לאזור כגבור חלמי לגול את האכנים מעל פי קצת בחרות אשר חפרו שרי התורה כרו נדיבי המדע וכתמוס הזמן • אנכי שנסתי מתני למלאות את אשר העירוני מן השמים וה' אלהים נתן לי כח לעשות את החיל הזה וחפצו הגלית בידי • וינא הראשון ס' הזכרון להרב ר' אברהם בוקראט הלוי ז"ל באור על ראשי פ"הת • ראובו משכילים ושמתו • ובפה חכמים הוא מהולל • וידו אוחזת בעקבי אחיו הם ס' משיב נפש לרבינו מנחם לבית מאיר מדרש גין הזהב להרב ר' אהרן אבן חיים וס' הנתים להרבא (כמו שהבטחתי בהתנלותי אשר בראש ס' הזכרון להוביאם לאור) והנה זה ארבעה שנים אשר ינא קוי ס' הזכרון על הארץ ועדן לא מנא שקורא משיב נפש • ככל הנץ • וכשמו הנתים • אולי יחרוש עלי רעה לאמר זה עושה מעשי בראשית מוציא לאור דברי חכמים הראשונים ואינו הולך בעקבותיהם • מבטיח על דבר שקר אומר ואינו עושה • והבאתי עלי קללה תחת הברכה אשר אמרתי להשאר אחרי • לכן באתי לגלות חרפה מעלי ואעידה לי עד נאמן כי אני בתומי אלה • עד ספר דברי חכמים הזה כי עוד לא רפו ידי מעבודת הקדש • ועדה פעולתי זאת כי עוד לא שבעה לה נפשי מס' הזכרון ולא רויתי ממנו כמאובי וככח תשוקתי אז טרם גלת ס' הזכרון לאור כמה עתה • אבל מה אעשה כפשי שוקקה • וידי רקה • ואם אמרתי אסובב בערים לבקש נדיבים אשר יתמוכוני ויעזרוני לבצע מעשי רוח החירות מרחפת על פני חלקת ארץ איירופה כעס ככהן אחריה ימשוכו וישעו בה ולא קס רוח באיש לקרוח אף כי לקנות ספר • בגלל הדבר הזה משכתי את ידי מעבודתי עד אשר תשקוט הארץ ויתישבו הלבבות • ובכל זה לא קפצתי ידי מכל כי אם אמנם לא אוכל ללכת בצפלאות ממני להוביא לאור חבורים רבי הכמות כאותם האמורים • איני בן חורין להנטל מכל קמתי ולקטתי מאמרים קנרים לקט שכחה מחכמינו הראשונים ז"ל והיו לאחדים בידי ולכלם בשם דברי חכמים קראתי • חין ערך החבורים הכלולים תוך הס' ד"ח ומעשה תקף גדולת מחצריהם הלה המה כתובים בזכות החכם המפואר הנודע בשערים כמה"ר שלמה מונק כ"רו הנא אשר זה • הוא ראה ונתי אותם ועדותו כאמנה מאד (ויש תי' עוד עדות מהרב ר' אליקום כרמולי כ"רו ית ידי הסעמיס-תום לא ארפיס כי עד אחד נאמן באורין כאלה והאמת עד לעי

אשר ימצא החרד כרני ה' מצוקו החוקר חפזו • המליץ מאויו • והמאורר תשוקתו •
 עשיתי בו רצון איש ואיש • ואחכה לשמוע מכל קורא בצדק תשואת חן וקול תודה • ולבי
 נכון וטעון בהנדיבים אשר כבדוני בחתימת ידיהם לקחת מאתי בכסף מלא את ס' ד"ח
 הזה אשר לא תרע עינם בראותם כי מספר עליו המה מעשים • אנכי הנאתי לפניהם
 את אשר הנעתתי והוספתי על הנעתתי כאשר יחזו עיני הקורא • ומה אעשה אם
 המאמרים האלה ממקורי הראשונים נבעו אשר זה דרכם של הראשונים אומרים מעט
 וחושבים הרבה • ובאשר לא הורשתי לגרוע מדבריהם ככה לא אוכל להוסיף עליהם •
 ואף כי ידעתי אשר רובם ככלם מהנדיבים הנזכרים נדבה לבם אותם לאחת משתי
 כבות אם לתמוך ידי המטות • או להרבות דעה • או לשתיהן יחד • ובשתי אלה ימצאו
 הנדיבים מגמתם • כי כל אשר ירבי עלי הספר כן ימעט שחר המוניאו
 לאור • ובמעוטן ירבה שכרו • ואם אמנא שחר טוב בעמלי וירחיב ה' את גבולי
 אחליף כח להפיץ עוד מעינות החכמה לגלות מפני חכמת הראשונים אשר
 השאירו בחבוריהם לנו ברכה ונעלמו מאתנו • ואם ימעט שכרי עם עונם תשקותי
 תקבר ידי מעשות זאת • ובקורא נכון אני בטוח אשר לא יתן עיניו בגונה כמותם
 כי אם על ערך איכותו יביט לא יחיש אם מעט אם הרבה עליש ימצא כי הוא יודע
 מחשבות וזכרון גנוי נסתרי המאמרים ואוכל לשובע נפשו התוכות ובמלות מועטות רבות
 מחשבות ימצא להשיב בצחצחות נפשו •

ואדר אשר הודעתי להקורא כי כבר הוצאתי לאור חבור אחר אדע בטח אשר לא
 יעלה על לבו לאמר כי מאהבת כסף או רדיפת הכבוד אני עושה זה • כי מי
 נסכה באלה ראה וידע אשר אין מותר לאדם בעמלו שיעמול בדברים כאלה מלבד
 הלחם עוני אשר הוא אוכל ולא לשבעה • והכבוד גם הוא בורח ממנו אם כי הוא אינו
 רודף אחריו • כאשר ראו עיני בהיותי הולך ונוסע להפיץ ס' הזכרון בישראל מלבד
 אשר לא נאשר לי מעמלי מאומה • עוד שמעתי דבת רבים (לא שלמים) אומרים כי
 יצא עלינו חכם מחבר חבורים נכבדהו ומה לנו ולאיש הזה אשר נתן לאחרים חילו
 למען עשות מקנה וקנין ולא לו הוא הזרע אשר זרע ולא נאזה לו תהלה וכבוד ועניתי
 לכסיל כאולתו ואמרתי להם גם אני • היהולל בשער איש אשר הלביש את בניו שני
 והאכילם מטעמים כי חק הוא מחקי העבד אשר יאהב האב את בנו באהבת עצמו •
 אבל משבח הוא האיש אשר אסף אל ביתו ילד מסכן אשר אב ואם אח ואחות אין לו
 וכסה מערומיו ומפתו יאכל ומכוסו ישתה • ככה גם המחברים אהבת עצמם וילדי
 מחשבתם תאלצם להראות לעין כל הילדים אשר חנן אותם ה' • לא כן גבר אין איל
 כמוני נתתי שכמי לסבול ולשאת משא החכמים אשר קדמוני • הנאתי בני מלכי קדם
 אשר יתומים היו באין אב שאר וגואל עזובים ונטושים ומשולחים למקרה הזמן לחסות
 בבל אהלי • כמת נשכחו מן הלב נפחתי באפם נשמתו חיים לא' הלבשתי אותם מחלצות
 אבל כסיתי מערומים • יותר מהשגת ידי עשיתי אתם לא מנעתי פני מכלימות לרפוק
 על דלתי העשירים לעורר בלבם רוח נדיבה • אשר ריבם השיבוכי רקם מלפניהם בבוז
 וקלון • הגשם • נרני • השלג לא מכעני • מללכת מעיר לעיר לבקש את שאהבה נפשו
 לחי • בצדק לשמוע תשואת חן בעמלי זה ויהי להפך • אבל גם אני

לא אחזק להם ולהמונם • טוב לי ברכת השלום **מכתב מונק** מעטים • מאלפי ז' וכסף • דבר אחד מדבריהם יפיל ארצה להג ולעג הרבה כעדרי המדע וחסרי לב • ואנכי אעמוד על עמדי לא אשקוט ולא אכזח עד אשר אבצע מעשי בעזרה גם את אשר הבטחתי ויותר ממכה אוביא לאור זרעון ה' להגדיל תורה ולהרבות דעה •

ואני מעורר את הקורא בם' הנה להחזיק טובה לגבר עמתי איש אשר כלבני החכם השלם ירא אהים מרבים כמ"הרר אריה לרב ביום גארטען כ"רו מפולין אשר הקדיש עתותיו להיות לי לחנך לסבב אתי בערי צרפת לאסוף קתימות הנדיבים זכרה לו אה לטובה •

ואני תפילה תפקחנה עיני בעלי ההון לראות את רב טוב אשר המה עושים במעט כסף אשר הם ז'אים מכינסם לרוב שפתי ישינים ולהראות תפארת חכמי אומתנו הראשונים אשר כל יקר ראתה עינם בכל דבר חכמה ומדע ולא נהיה עוד לבנו בעיני העמים לאמר הגם יהודים בין הנכונים ומי אביהם • כי גם אנחנו גם אבותנו הראשונים לא סרנו מדרכי החכמה והמדע • ומי יתן והיה אשר בעלי העושר יתמכו במעט כסף • ובעלי המדע יהיה להם כוסף לשקוד על התורה והמדע ותמלא הארץ דעה •

שטרלסבורג ארבעים למ"ב התר"ט המשתדל להוביא לאור **אליעזר אשכנזי** ס"ט

מכתב מאת החכם המפואר הנודע בשערים

כמה'רר שלמה מונק מפאריס בעז"ה •

בא אלי הכבוד מו"ה אליעזר אשכנזי ובידו ספר מעט הכמות ורב האיכות כלו מחמודים מכתבים יקרים מגדולי חכמי ישראל אשר אבך וקצן זה האיש זעיר שם זעיר שם בטורח גדול ורובם לא שזפתם עין רואה • ובהיות עם לבנו לזכות זו את הרבים ולהפינו בישראל בקש ממני להגיד טיב הספר ההוא אשר קרא שמו דברי חכמים ולהודיע גדול תועלתו והנה לא יכולתי למנוע ממנו את בקשתו • ואף כי ידעתי כי קטן אנכי מחוות דעתי לרבים הלא באקדי מדי יום ביומו על מטמוני החכמה המונחים בבית אונר הספרים היא הניבליותיקא הגדולה אשר בפאריס אשר אני מהמפקדים עליה לשמור גזיה ספרים רבים ישנים גם חדשים עברו נגד עיני והרגלתי להבחין בין ספר לספר ולהכיר כל חמדה טובה המונחת בקרן זוית והיא ראויה לעלות על שלחן חכמים ויתענגו בה ויחכמו עוד • על כן ערבתי את לבי לגשת אל אזילי אומתנו להעיד על המכתבים המקובלים בספר דברי חכמים כי כלם מזכר אמת חכמה ומקורם טהור אין בו שמץ דופי ורובם נמנאים באונר הכפרים אשר בעיר הזאת • וכל איש אשר לו לב לדעת למראה עיניו ישיבו כי המכתבים ינאו מתחת ידי החכמים אשר שמותם בקראו עליהם •

ואלה

ואלה הם הספרים אשר קבצם מוה' אליעזר הכ"ל .

- (א) **מדרש ויושע** והוא מדרש אל שירת הים והנדפס אינו בזמנא גם יש הוספות בכ"י אשר העתיק ר' אליעזר הכ"ל (1) .
- (ב) **מאמר העיבור** להנצר הגדול רבנו משה בן מימון זצ"ל חנרו בנעוריו בהיותו בן שלש ועשרים שנה והוא ספר נחמד ועמים ללמד בני יהודא סוד חשבון העיבור בדרך קצרה וקלה כי בספר הזה לא העמיק המחבר לרדת לסתרי חכמת התכונה כאשר עשה בהלכות קדוש הקדוש שחבר אחרי כן בכמו שמים עשרה שנה (2) .
- (ג) **פירוש מגלת איכה** לר' יוסף קרא הנרפתי תלמיד רש"י זצ"ל וזה הפירוש כבר נדפס אבל הוא יקר מאד ולא ימצא (3) .
- (ד) **מאמר הבחירה** להחכם הפילוסוף ר' משה הנרבוני והוא מגדולי חכמי פרוצנינא עשה ספרים הרבה עמוקים בחכמת הפילוסופיא ומכל ספריו לא נדפס כי אם פירושו לחלק הראשון מס' מורה הנבוכים . ובפירושו לחלק השלישי אשר אתנו בס' בפרק י"ז ממנו הביא בעצמו זה המאמר הקטן כי בדברו על כת האשעריים מן הישמעאלים והם באומרים כי אין לאדם בחירה וכל מה שיעשה הוא בגזרה והכרח אמר וז"ל : וכבר חברתי מאמר קטן על בעול זה למה שראיתי מאמר על קיומו למיוחד שבחכמים אשר השגתו בזמני (4) .
- (ה) **ספר יסודות המשכיל** לר' דוד בן ביליא מחכמי פורטוגאל והוא חי בכמו סוף המאה הראשונה לחלף השני וזה המאמר כולל י"ג עקרים כנגד י"ג עקרי הרמבם והם בנויים על יסודות הפילוסופיא אשר התפשטה בזמן ההוא (5) .
- (ו) **אגרת** אשר שלח ר' יהושע ואלורקי אל דון שלמה הלוי אשר המיר דתו בדת הנוצרים . וזה הלורקי אחרי כן רוח אחרת עברה בו והמיר דתו גם הוא ועשה רעות לישראל (6) .

- (1) העתקה אחת הנאיתי אתי מעיר ואם בישראל מקנחם יע"א אשר במלכות מרקוס ואחרת מנאצי באונר הספרים הגדולה בפאריס ובנאלי לעיר מיץ מנאיתי ת"י הרב המובהק כמה"ר משה בדינגן כ"ר גם את המודפס ומשלשתן נדפס זה אשר בס' ד"ח .
- (2) העתקתיו באונר הספרים הכ"ל .
- (3) העתקתיו ג"כ משם ויש שם פי' כמעט על כל הכתובים להרב הכ"ל ובחברתי בפ"י מגלה זו לטעם טוב ללכת אל בית אבל וגו' אשר לטעם זה חבר החכם ר' משה הנרבוני לפרש מגלה זו ומאמר מגלות ככתוב בהקדמתו לפי' מגלת איכה כ"י נמצא באונר הספרים הכ"ל גם הפי הכ"ל .
- (4) העתקתיו ג"כ משם .
- (5) ידידי החכם המפורר כמה"ר לייב דוקאם העתקו משם ונתן אותו לי .
- (6) מנאיתיה בין הספרים של המנוח הרב ר' עמונאל מנכאבו זצ"ל בע"ב מקנחם יע"א כ"י יטן גושן .

מכתב שלמה מונק

- (ז) מליצה לר' שם טוב בן ארדוטיאל מחבר הוידוי ליום הכפורים אשר במקור הספרדים (7) •
- (ח) שירים שונים למזורי ספרד בר' משה בן עזרא וזולתו (8) •
- (ט) אגרת אשר שלח הרמ"בם ז"ל לר' יפת בן אליהו הדיין • וזאת האגרת לא נדפסה באגרות הרמ"בם ואני הכותב מצאתיה באוצר הספרים אשר בעיר אוכספורט בארץ אנגליטירה והעתקתיה לי ונתתיה לי לר' איעזר הכ"ל (9) •
- (י) אגרת אשר שלחה מירושלים חכם אחד איטלקי שמו ר' ר' אליהו למשפחתו אשר בפירארה בשנת קצ"ח ובה דברים נכוחים למבין על עניני ארץ הקדושה בעת ההיא ועל היהודים אשר בארץ כוש הנקראה אלחביש (אביסיניא) (10) •
- (יא) השוכה ר' האי גאון לדעת שרש מנין השנים לצריאת העולם • וזאת התשובה הניחה ר' אנרהס בר' סייח בכפר משבון העבור (כ"י) ומשם העתקה •
- הנה כל איש יודע ספר יבין ערך האסופה הזאת ויתמוך ידי המאסף ר' אליעזר הכ"ל אשר יגע ועמל להפיץ חובה מעינות החכמה הנסתרים מכל עין • ועלינו לשבחן אל הדבר הזה ולא נקפץ ידנו ממנו כי בזמן הזה אהבי ספרי חכמינו הלכו הלך וחסור ולא יעשר איש בחפשו מעמוכים כאלה • ואני ידעתי את האיש ואת שיחו כי איכנו מן המון המתחסדים העושים מלאכת שמים רמיה • כי דברי חכמינו יקרו בעיניו מעשיהם קרדוס לחתוך בו או מזודה פרוזה לגוד לבות הנדיבים ולקחת ממונם ואיכנו מבקש כי אם שבר פעולתו • וכל איש מבין בספרים ומכבד חכמינו אשר היו מקדם לא ימנע ממנו את שאלתו כי קטנה היא • ואני אשאל מכל מכירי ומיודעי אשר יראו מכתבי זה לעשות לאיש הזה ככל אשר תשיג ידם כי לא לשוא יעמולו ועליהם תבא ברכה • דברי הכותב פה פארים יום ד' ראש חודש שבט תר"ט לפק •

שלמה מונק

- (7) גם אותה מצאתי שם ככ"ל •
- (8) רובם היו כתובים בסוף מורה נבוכים בלשון ערבי כ"י אשר נתן לי ידין החכם השלם והכולל כמה"ר שלמה הרוש במקנאס יע"ל וכעת הוא באוצר הספרים הכ"ל •
- (9) הועתקה ג"כ באוצר הספרים הכ"ל •
- (10) הועתקה שם ג"כ • והוספתי על כל האמור שאלת החכם כמה"ר דוד בהרב הגאון כמה"רי מסירליאון מאת הרב המובהק כמה"ר דוד בר' יעקב פרונינגאלו אם מותר ללמוד חכמת הרכואה לפי דעת תז"ל ותשובתו הרמתה •

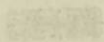

(1) ...
 (2) ...
 (3) ...
 (4) ...
 (5) ...
 (6) ...
 (7) ...
 (8) ...
 (9) ...
 (10) ...

...

(1) ...
 (2) ...
 (3) ...
 (4) ...
 (5) ...

דברי חכמים

מדרש ויושע

ויושע ה' אמרו חכמים ז"ל בשעה שרדפו המצרים את ישראל וראו אותו ישראל אחוס
 אימה ורעדה אז נמשלו ישראל ליונה שהיתה בורחת מפני הנץ וכשבאה לקנה
 מצאה שם נחש כך ישראל בשעה שראו את המצרים אמרו למשה משה רבינו אנה
 כלך הרי המצרים לאחרינו והים לפנינו אז נשאו קולם בנבוכה ואף משה בכה עמהם מיד
 נתגלגלו רחמיו של הק"נה ואמר למשה מה תועק אלי כבר זכור אני התפלה שהתפלל
 אברהם אלהי בשעה שאמרתי לו לך ושחוט את בנך לפני מיד קבל באהבה ולמחר השכים
 לעשות רצוני שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחנש את חמורו ויקח את שני נעריו אתו ואת
 יצחק בנו ומי היו הנערים האלה אליעזר עבד אברהם וישמעאל אמר יצחק לאביו אבא
 לאן אנו הולכים לבדנו א"ל בני עד כה עד מקום קרוב וכתוב ויקח אברהם את עני
 העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו אמר
 יצחק לאביו אבא לאנה כלך יחידים אמר לו בני להקריב קרבן א"ל וכי כהן אתה להקריב
 קרבן א"ל הרי שם שהוא כ"ג והוא יקריב את העולה מיד נפלה אימה גדולה על יצחק
 מפני שלא ראה כלום ביד אביו להקריב וכתוב ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אני
 ויאמר הנני בני ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה מיד נודעו יצחק וירגזו אבריו
 שהכיר מחשבת אביו ולא היה יכול לדבר ואע"פ ככתחוק ואמר לאביו אם אמת שחבר בי
 הק"נה הרי נפשי נתונה לו ונתפיים יצחק במותו בעבור לקיים מצות יונרו אמר אברהם
 אני יודע בני כך שאיך מעכב זווי יונרך וזוויי השיב יצחק לאביו אבי מהר ועשה רצון
 קונך והוא יעשה רצונך בעוד שהיו מהלכין בדרך (*) קדמו שטן לאברהם בדרך ונדמה
 לו לזקן אמר לו לאנה תלך אמר לו להתפלל א"ל ומי שהולך להתפלל מה בריך לו לישא
 ענים על כתפיו ואם ומאכלת בידו א"ל הן שמה נשכ יום או יומים ונשחט ונאפה ונאכל
 א"ל עני לא שם הייתי כשאמר לך המשטין קח את בנך את יסידך אשר אהבת והעלהו לי
 לעולה וזקן כמותך יאבד בן חמור כזה ובחור שנתן לך הק"נה למאה שנה א"ל אברהם
 לא המשטין כ"א הק"נה בעצמו אמר לי קח נא את בנך את יסידך אשר אהבת את יצחק

(*) זה הספור הוא מובא בילקוט השמעוני ב"פ וירא בפסוק ויבצע עני עולה ונו'
 בשינוי לשון בשם מדרש •

יעשה לפני עולה אמר לו השטן הלא יראתך כסלתך תקותך ותם דרכיך אמר לו אנרסה מי הוא נקי אבד ואיפה רשעים נכחדו כיון שראה השטן שלא שמע אנרסה דבריו א"ל תדע אנרסה אומר לך בשורה משה תעשה עולה ולא מן יצחק אמר אנרסה כך עינשו של בדאי שאפילו אומר אמת אין שומעין לו ואיני מאמינך אלא הק"בה הטוב בעיניו יעשה בא שטן ועמד לפני יצחק ונדמה לו לנער כמותו א"ל להיכן אתה הולך א"ל ללמוד תורה א"ל בחיך או במותך א"ל וכי יש אדם שילמד תורה אחר מותו א"ל אי בן עלובה היך יקחו שניך ואי אתה יודע כי לזבח מוליכך אביך בוו הדרך א"ל איני בעממי יודע והרי כפשי מכורה ביד הק"בה וביד אבי כל מה שירצה לעשות יעשה ושבו היך שטן לשרה ונדמה לה לאיש זקן אמר לה אנרסה בעלך היכן הלך אמרה למלאכתו ובנך יצחק להיכן הלך אמרה לו עמו הלך ללמוד תורה אמר לה זקנה עלובה היך יקחו שניך על בנך שאינך יודעת שזבוח הוליכו בדרך באותה שעה נודעו מתניה ונתחלחלו כל אנריה ולא היתה בעולם ואע"כ נתחזקה וענתה כל מה שאמר לו הק"בה יעשה לחיים ולשלום וכיון שהזאה אותה שטן שלא עלתה בידו מחשבתו ותאות לבו לבטל קרבנו של אנרסה אבינו מה עשה (*) הלך לעשות עמנו ככה גדול וכיון שהגיעו לאותו נהר אמר אנרסה ליצחק המתן לי מעט ואכנס תחלה אני ואתה אם הוא עמוק וכן עשה ובא עד חני הנהר ואין מגיעין המים עד ברכיו אמר ליצחק רד אחרי אל תירא שהמים אינן מגיעין עד ברכי וירד יצחק אחריו ולא הספיקו לרדת עד חני הנהר עד שנבהו המים והגביהו עד נואריהם באותה שעה נשא אנרסה את עיניו לשמים ואמר רב"שע גלוי וידוע לפני כהא כבודך שאתה הוא אלוה העליונים והתחתונים ונגלית עלי ואמרת לי אני יחיד שאין כמותי ואתה יחיד שאין דריך בעולם כמותך הודע שמי בעולם ועלה יצחק בנך לפני לעולה ואני מהרתי לעשות רבונך ולא הרהרתי לומר אתמול אמרת לי כי יצחק יקרא לך רע ועכשו אתה אומר לי שאעלהו עולה ואם עכשו אנו טובעים מי מישך שחך בעולם הזה אמר לו הק"בה בחיך אל תירא על ידך יתיחד שמי בעולם מיד גער הב"ה בשטן וחרבו המים מעל הארץ ומנאו עצמם עומדים ביבשה (**) בעוד שהיו מהלכים בדרך אנרסה ויצחק נכנס תגרות בין ישמעאל ובין אליעזר שהיו שומרים את הכלים ואת בהמתם אמר ישמעאל עכשו יקריב אבא את יצחק ואני אירש כל הנכסים שיאצרו מאבא אמר לו אליעזר אתה כבר גרשך כהא גרושה מבעלה ושלחך במדבר אבל אני עבדו כאמן ביתו ביום בלילה ורוח הקדש משיבה ואומרת לא זה יורשו ולא זה יורשו (***) וכתיב ויבואו אל המקום אשר אמר לו אליהם ויבן עם אנרסה את המזבח ויערוך את העצים ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים אנרסה היה בונה את המזבח ויצחק מושיט לו את העצים ואת האבנים (****) אנרסה היה דומה לאדם שהיה בונה בית שתבות

(*) מובא בשנוי לשון בילקוט פ' וירא בפסוק ביום השלישי בשם מדרש .

(**) מובא בילקוט שמעוני פ' וירא בפסוק ויבקע עני עולה בשם פד"רא .

(***) ע"כ בילקוט .

(****) בילקוט בשם מדרש בפסוק ויבואו אל המקום בקצור .

לכבו וינחק היה דומה לאדם שהיה מכין עצמו לחופה שעושה בשמחה ואמר ינחק אנכי
 זרו עצמך וחזקו זרועך ואסור ידי ורגלי יפה יפה שאני בחור בן שלשים ושבע שנה ואתה זקן
 ובשארית את הסבין בידך אבעת מפחד הסבין ואבעת נך שהכפס חזופה ושאל אעשה בי
 מוס בעביטה ואפסל מקרבן אלף בנקשה ממך אנכי מהר עשה רצון קובך ואל תעכב
 וולול בגדיך וחגור מתניך ושרפני יפה יפה ועול אפר שלי והולכיה אלל ערה אמי ותניחה
 בתיבה בחדר שלה ובכל עשה ועשה שהיא נכנסת לחדר שלה תזכור לה מן ינחק בנה
 בצכי ועוד אמר לו ינחק לאביו יותר מזה כשתשטעני ותגדל ממני ותלך לשרה אמי ותשאל
 אותך היכן ינחק בני מה תאמר לה ומה תעשו לזקנתכם אמר לו יודעים אנו שאחריך
 מעט יהיו ימינו הוא שנקמנו עד שלא נולדת הוא ינקמנו מיום זה ואילך מיד ערך את
 הענים ועקד אותו על גבי המזבח ממעל לענים אמן את זרועותיו וגלגל את בגדיו וכתן
 שתי ארכבותיו עליו בכח גדול והק"בה יתגרך שמו יושב על כסא רם וכשא ראה היאך
 לבס עוה משניהם והיו דמעות נושרות מאברהם וכופלות על ינחק ומינחק נופלות על
 הענים והיו נטבלים בדמעות מיד וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשוטט
 את בנו אמר הק"בה למלאכי השרת ראיתם לאברהם אהבי היאך מיחד שמי בעולם אם
 הייתי שומע לבס בצעה שאמרתי בנריאת עולמי מה אגוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו
 מי היה מיחד שמי בעולם הזה כאברהם באותה עשה בכו מלאכי השרת בחר נפש ומה
 היו אומרים נשמו מסלות שבת עובר אורח הפר ברית היכן הוא שרן של מכניסי אורחים
 שכל האורחין שהיו באין מכל מקום מכנים אברהם בתיך ביתו ומאכילן ומשקן ומלוון
 לדרכם היכן השכר שנטל אברהם הפר ברית הפר אותו ברית שאמרת לו כי בינחק
 יקרא לך זרע ואת בריתי אקים את ינחק וזרי המאכלת על בוארו ובכו מלאכי השרת
 ונפלו דמעותיהם על הסבין עד שעמד ולא שלט בנוארו של ינחק מיד פרחה נשמתו אמר
 לו הק"בה למיכאל מפני מה אתה עומד אל תניחנו לשוטטו מיד קרא מיכאל לאברהם
 ואמר אברהם אברהם מפני מה קרא ב' פעמים לפי שאברהם אבינו ממחר והמלאך בוח
 באדם מנוח ואומר פלוני פלוני מה אתה עושה אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו
 מאומה אמר לו אברהם למלאך הק"בה אמר לי לשוטטו ואתה אומר לי לא תשטטנו דברי
 הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין מיד ויקרא מלאך ה' אברהם שנית מן השמים ויאמר
 בי נשבעתי כחם ה' יען אשר עשית את הדבר הזה ולא תשכח את בנך את יסודך כי ברך
 אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים ויירש זרעך את
 שער אויביו מיד הניחו וחזרה נשמתו בו ועמד על רגליו וברך ברוך אתה מחיה המתים
 ובאותה עשה נשא אברהם עיניו לשמים ואמר רב"שע בצעה שיעמדו בני בצער תזכור
 להם זו השעה שאני עומד לפניהם •

ועתה דבר אל בני ישראל ויסעו • ויען משה לפני הק"בה רב"שע ואני מה אעשה אמר לו
 עול המטה אשר כתתי לך ולך לים בגלותותי ואמור לו אני שלוחו של יוצר בראשית
 גלה דרכיך לבני שיעברו בך מיד הלך משה אל הים ואמר לו דברי הק"בה ויען הים
 למשה לא אעשה כדברך לפי שאתה ילוד אשה ולא זו בלבד אלף שאני גדול ממך שלשה
 ימים שאני נבראתי ביום השלישי ואתה לא נבראת עד יום הששי מיד השיב משה דברי
 הים להק"בה ואמר לו הק"בה למשה עבד מקרב לרבו מה עושין לו אמר לו משה מלקין
 אותו במטה אמר לו הק"בה אף אתה הרס את מטך ונטה ידך על הים ובקעהו מיד

ויט משה את ידו על הים ויבקעהו והיו ירואין ישראל לבוא בים עד שקפץ נחשן בן עמינדב וירד תחלה בים ואחריו באו כל ישראל ביבשה והמים להם חומה מימינם ומשמאלם ויושע ה' ביום ההוא אמרו חכמים ז"ל (ילקוט פ' בשלח ד"א ויושע ה' וכו') בשם מדרש אבכיר) וכי ישראל היו מסודין ביד המצרים ביום ההוא שהיו אומר ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים אלא א"ל בצעה שיבאו ישראל ממצרים עמד עוזא שר של מצרים לפני הק"כ והוא לפניו רב"ש עומה זו שאתה מוביא ממצרים יש לי דין עמהם אם רנווך יבוא מיכאל שר שלהם וידון עמי לפניך באותה שעה אמר הק"כ לא למיכאל לא לדון עמו לפני מיד פתח עוזא שר של מצרים לפני הק"כ והוא רב"ש עומה על אומה זו שהיו משועבדים תחת אומתי ד' מאות שנה שנאמר ועבדום ועבו אותם ד' מאות שנה ועדין לא עבדום אלא שמונים ושש שנים מיום שנולדה מרים על שם שמררו המצריים את חיייהם שנאמר וימררו את חיייהם וגו' ועדין לא הגיע זמן יביאתם אלא אם רנווך תן לי רשות ואחרים למצרים לשעבודם שלש מאות וארבע עשר שנה שנאשרו וקיים את דבריך וכמו שאתה קיים כך תהא גורתך קיימת כששמע מיכאל כך נשתתק ולא היה לו מענה לענות לעוזא שר של מצרים כיון שראה הק"כ שהיה רוצה עוזא להחזיר את ישראל למצרים אמר לעוזא מפני מה אתה רוצה להחזיר את בני לשעבודך כלום נתחייבו בני לעבוד לאומתך אלא בעבור דבר אחד שדיבר אברהם בצעה שאמרתי לו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה אמר לפני רבון העולמים כמה אדע כי אירשנה ועל דבר זה אמרתי לו גרים יהיו במצרים לא אמרתי אלא בארץ לא להם גלוי וידוע מיום שנולד יצחק היו גרים וכבר עברו אותם ד' מאות שנה ואין לך רשות לשעבד את בני וזה שאמר הכתוב ויושע ה' ביום ההוא וגו' •

וירא ישראל את הירד הגדולה • בצעה שבקש הק"כ להטביע את מצרים עמד עוזא שר שלהם ואמר לפניו רב"ש קראת נדיק וישר ואין לפניך לא עולה ולא שכתה ולא משוא פנים ולמה אתה רוצה להטביע את בני בים כלום טבעו בני מצריך או הרגו מהם אפילו אחד מצריך ואם בשביל שעבוד קשה ששעבדו בני בהם כבר נטלו נביך מהם שכרם כלי כסף וכלי זהב שהיה להם נטלו באותה שעה כנס הק"כ כל פמליא של מעלה ואמר להם שטעו ביני ובין עוזא שר של מצרים באמת מתחלה הבאתי עליהם רעב והעמדתי עליהם יוסף אוהבי שהגילם בחכמתו ונעשו כלם עבדים שלו ואח"כ באו בני לשם כגרים מפני הרעב ושעבדום בכל עבודה קשה שבעולם והם נעקו מרוב העבודה ותעל שועתם לפניי ושלחתי לפרעה שלוחי הנאמן משה ואהרן ובאו לפני פרעה ואמרו לו כה אמר ה' שלח את עמי ויעבדני ולפני אותו רשע היו יושבין מלכי מזרח ומערב והתחיל להתנאות ואמר מי ה' אשר אשמע בקולו איך לא בא לפני כמו שבאו כל מלכי העולם ולמה לא הביא לי דורון כמו שמביאין לי כל המלכים אבל אלוה זה שאתם אומרים איני מכירו מה עשה חזר ופשפש בספריו ולא מצא כתב משליחות השיב ואמר לעבדיו שמעו שבן חכמים הוא בן מלכי קדם ואמר לשלוחי מה מעשיו של אלוה זה השיבו לו ואמרו לו הוא אלוהי האלהים ואדוני האדוניים הוא ברא את השמים ואת הארץ וכו' השיב ואמר לשלוחי לא יש אלוה בכל העולם שיעשה אלו המעשים אלא אני לבדי שאני בראתי עמי ויולדו כהר ועל דבר זה שכפר בי שלחתי בו י' מכות עד ששלח בני בעל כרחו ועל כל זאת לא מנע עצמו מרשעו וחזור וכודף אחריהם להחזירם לשעבודו לפי שנעשה בו

כל זאת ולא הכיר אותי אלו רוצים לטענו בים הוא וכל חילו מיד ענו כל פמליא של מעלה ואמרו דין גדול יש לך להטביעם בים כשראה עוזא פתח ואמר רבון העולמים יודע אני שתיכון הם לך אלא יהי רצון מלפניך שתתנהג עליהם במדת רחמים ורחם על מעשה ידך כמו שכתוב ורחמיו על כל מעשיו ובקש הק"ב להרחם עליהם עד שגא גבריאל שר של ישראל ונטל דפוס של לבנים שהיו עושין ישראל במצרים והראה אותה לפני הק"ב ואמר לפני רבון העולמים אומה ארורה שזו העבודה הקשה שענדו את בניך תרחם עליהם וחזר הק"ב מן מדת רחמים וישב עליהם בכסא הדין וטענן בים לכך נאמר וירא ישראל את הים הגדולה וגו' ויראו העם ונו' ויאמינו וגו' (ע"כ נמצא בילקוט) •

או ישיר משה אמרו חכמים בשעה שגאו ישראל לאמר שירה להק"ב אמרו למשה משה רבינו אמור אתה תחלה ואח"כ נאמר אנחנו מיד ענה משה לישראל אמרו אתם תחלה ואח"כ אמר שאני יחיד וכבוד רבים גדולה מזל יחיד מיד פתחו ישראל נשיר לה' על שעה עמנו נסים ונפלאות בשעה שגזרו עלינו המצרים ואמרו כל הין הילוד היאורה תשליכוהו היו אמותנו יונאות לשה ואתה מפיל עליהן תרדמה והיו יולדות אותנו בלא שום נער והיו מלאכים יורדים מן השמים ורוחצין וכסין אותנו והיו מלבישין אותנו כעבוין ומשימין בדינו שתי חתיכות אחת של חמאה ואחת של דבש וכשנעורות אמותנו רואות אותנו רחוצים וסוכים ומלובשים ממשי והיו כותנות שבת לשמך הגדול והיו אומרות ברוך המקום שלא הניח חסדו ואמתו מורעו של אנרחה אבינו ואומרות הרי הם בידך עשה מה שאתה חפץ והולכות להם וכשהיו המצרים רואים אותנו באים להרגנו ואתה ברחמיך הרבים היית מנוה את הארמה ובלעה אותנו ופולטת אותנו במקום אחר והיית מניל אותנו מידם וכשהיינו גדולים היינו ככנסים למצרים חבורות חבורות וכל אחד ואחד היה מכיר אביו ואמו ומשפחתו וכל זאת עשית לנו לפיכך נשיר לפניך ולכן נאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' •

עזי וזמרת יה אמרו חכמים ז"ל אמר משה לישראל אתם נתתם הודאה להק"ב אף אני אתן הודאה לשמו שעה עמי נסים ונפלאות בשעה שגאה מרים אחותי ואמרה לאבי אבי בא אלי בכבודות שיא ממך בן שיגאול את ישראל מעבודה זאת וכשנולדתי הצפינה אותי אמי ג' חדשים ולא יכלה עוד להצפיני ותקח תבת גומא ותשם אותה על שפת היאור ותתנב אחותי מרחוק לדעה מה תהא בכבודתה וה"ב יתעלה שמו לעדי עד הוריד חום גדול במצרים עד שירדה בת פרעה לרחוק על היאור ותרא את התיבה ותשליק את אמתה ותקח אותה ותפתח ותראני ותחמול עלי שה"ב נתן חן בעיניו לבלתי המיתני ולקחה אותי לינק את גדי וה"ב נתן בי דעת שלא רכיתי לינק בתלב טמא והחזירה אותי לחיק אמי ונתנה לה בשבילי שבר גדול וכשהייתי גדול בן ג' שנים בת פרעה הלבישה אותי בגדי כעבוין ושגרה אותי לאביה וכשראה אותי שהייתי נאה לקח אותי בחיקו ונטלתי הכתר מראשו ומשתי אותו בראשי והיו ושבין לפניו כל חרטומי מצרים וחכמיה ואמרו לו תינוק זה שנטל הכתר מעל ראשך ונתנו בראשו מתייראין אנו שלא יהיה אותו שעתיד להוביא מלכות זה מידך מהם אומרים להרגני בחרב ומהם אומרים לשרפני עד שענה אחד מהם יתרו שמו ואמר תינוק זה אין לו דעת אלא אם רכוכך אמר לפניך דבר אחד ישמו לפני ילד זה דיבר זהב וגמלת אש אם ישלח ידו ויקח הדיבר תדע שיש בו דעת ותעשה בו משפט ואם ישלח ידו ויקח הגמלת תדע שהוא

נער ואולת קשורה בלבו ותניסיהו כששמע פרעה וענדיו דבר זה כשר הדבר בעיניו
 ועשו כן וסמו הדיכר והגחלת במזרק אחד ואני רציתי לטול הדיכר ונא גבריאל ודחק
 ידי בתוך הגחלת ונטלתיה והכנסתיה לתוך פי בשביל כן אני ערל שפתים וכשגדלתי
 יבאתי לראות דוחק אחי וראיתי איש מצרי מכה איש עברי מעמי והכתיו וטמנתיו בחול
 וכששמע פרעה הדבר בקש להרוג אותי והביא חרב שנונה שבכל העולם לא היתה כמותה
 והכני בה עשר פעמים ועשה לי הק"צה כס וכדמה צוארי כעמוד של שיש ולא שלטה בי
 החרב וברחתי אבל יתרו אף הוא חשבני כבור שבע שנים שכשיבאתי ממצרים בן ארבעים
 שנה הייתי ועמדתי על הכאר ומבאתי כפורה בת יתרו וראיתי אותה שהיא כנועה ביותר
 אמרתי לה שאשאנה לאשה ואמרה כפורה לי מנהג אביה ואמרה לי כל אדם שבקש לישא
 מבנותיו של אביה מנסה אותי באילן אחד שיש לו בננתו וכשמיגיע לאילן מיד בולעו
 אמרתי לה אילן זה מאין היה לו אמרה לו מקל הוא שברא הק"צה אותה בע"ש כשברא
 הק"צה את עולמו והק"צה הפקידו לאדם הראשון ואדם הראשון הפקידו לחנוך וחנוך
 הפקידו לנח ונח הפקידו לשם ושם הפקידו לאברהם ואברהם הפקידו ליצחק ויצחק
 הפקידו ליעקב ויעקב החזירו למצרים והפקידו ליוסף בנו וכשמת יוסף שללו המצריים
 את ביתו והביאו אותו המטה בפלטרון על פרעה ויתרו אבי היה אחד מגדולי חרעומי
 פרעה וראה אותו מטה וסמרו בלבו ונצבו והביאו לביתו ובאותו מטה חקיק עליו שם
 המפורש ואותן עשר מכות שעתיד הק"צה להביא על המצרים במצרים והיה כתוב בו
 דנ"ך עד"ש בלח"ב ועוד כמה ימים וכמה שנים היה מונח המטה בבית אבי עד שאבא
 פעם אחת לקחו בידו ונכנס לנה וטעמו לקרקע ושם בנה ללקחו ונאפו שהוא פרח
 ויין בן ובו היה בודק כל מי שבקש לישא אחת מבנותיו וכששמעתי דבריה הטובים
 וראיתי שהרועים גרסום הכלתי כפורה ואסיותיה מיד הרועים וגם דלה דליתי להן
 והשקתי את נאמן ותבאנה אל רעואל אביהן ואני באתי עמהן וכנסו הן תחלה ואני
 מבחזן כשראה אותן יתרו אמר לכן מדוע מהרתן בא היום ותאמרנה איש מצרי הציטו
 מיד הרועים ואני שמעתי מבחזן כי הן מעידות עלי שאני איש מצרי ובשביל שלא כנסתי
 ואמרתי איש עברי אני לא אוכה ולא אכנס לארץ ישראל וכיון שאמרו בנות יתרו איש
 מצרי הציטו אמר להן אדם שעשה עמכן טובות אתן גמלתן לו גמול זה קראן לו ויאכל
 לחם כיון שנכנסתי לבית אכלתי ושתיתי ודברתי ליתרו שיתן לי כפורה בתו לאשה
 וענה לי אם תוכל להביא לי את המטה העומד בנתי אני אתננה לך הלכתי וכשפשתי
 את הגן ומבאתי והבאתי בידי מיד הרחר יתרו ואמר בודאי זהו האיש הנביא שכל חכמי
 ישראל מקבצין עליו שעתיד נביא לגלות מישראל שעל ידו תחרב מצרים וכל המצריים
 שבתוכה מיד כעם עלי יתרו ותפשני והכניסני לבור שהיה בתוך ביתו באותה שעה
 אמרה כפורה היאך אני יכולה להגיל את הגדיק ממיתה משוכה אמרה לאביה אם רצונך
 לשמוע לעצתי אתה אדם שאין לך אשה ויש לך שבעה בנות אם רצונך תעמודנה ש
 אסיותי בבית ואני אלך עם הנאן ואם לאו תלכנה שם אסיותי עם הנאן ואני אתקן
 הבית אמר לה אביה יפה אמרת תלכנה אסיותיך עם הנאן ואת שבי בבית ושמרי את
 ביתי וכל מה שיש לי ובכל יום היתה כפורה מפרנסת אותי מכל מעדני יתרו אביה
 עד שהשלימו שבע שנים בבור לאחר שבע שנים אמרה לאביה אבי וזכרת אני פעם אחת
 שלקחת איש אחד שהביא לך את המקל והשלכתו בבור ועשית עון גדול בדבר אם רצונך

פתח הבור וראה שהוא מת הוציאו משם והשלך את כנלתו בחץ כדי שלא יהיה גופו מוסרת
 בביתך אם הוא חי תדע שהוא נדיק גמור אמר לה בתי יפה אמרת כלום את זוכרת
 מה שמו אמרה לו זוכרת אני שזמו משה בן עמרם מיד הלך יתרו ופתח את הבור וקראני
 משה מיד עניתי ואמרתי הנני והוציאני משם וכשקני אל ראשי ואמר ברוך המקום ששמרך
 בבור שבע שנים מעיד אני עליו שהוא ממית ומחיה ומעיד אני בך שאתה נדיק גמור ועל
 ידך עתידה מזרים שתחבר ועל ידך עתיד הק"ו להוציא את ישראל ממזרים ועל ידך
 עתיד הק"ו להטביעם בים לפרעה ולכל חילו ונתן לי ממון הרבה ונתן לי את
 צפורה בתו לאשה והתנה עמי זה התנאי כל מה שתוליד בביתי יהיה מחנה על מחנה
 מחנה יהודי ומחנה מזרי אחר זמן נתעברה נפורה ונולד גרשום בתלמי ומלתיו והנקתיו
 אמו שתי שנים לשנה השלישית נולד איעזר אמרתי איך אעשה עכשו לא יכח אותי למולו
 מיד לקחתי אשתי ושני בני לשוב ארץ מזרים באותה עשה בא ששן בדמות נחש ופגע בי
 ובלעני מראשי ועד המלה ומעולם לא היה יכול ליגע בצרית מלה הרהרה נפורה ואמרה
 יודעת אני שאין דבר זה אלא בשביל עק שלא מלנו אליעזר בנינו מיד לקחה נפורה
 נור ותכרות את ערלת בנה ונטלה מן הדם וחרקה על רגלי באותה עשה יתה בת קול
 ואמרה לנחש הקא אותו וכן עשה זה שאמר הכתוב וירף ממנו אז אמרה חתן דמים
 למולות הרי הנילתני אשתי משתי מיתות כיון שבאתי למזרים פגעו בי דתן ואבירים שהן
 היו ראשי ישראל ואמרו לי להרת אותנו זאת או שאל אתה רוצה לעשות לנו כדרך
 שעשית למזרי מיד חזרתי למדין ועמדתי שם שתי שנים עד שנגלה עלי הק"ו בחורב
 ואמר לי לך והוצא את בני ממזרים וכל זאת עשה לי הק"ו ולכך אני מחויב לשורר
 לפניו ולכך כאמר עזי וחזרת יה ויהי לי ליצועה זה אלי ואנוהו אלהי אני וארוממנהו .

ה' איש מלחמה אמרו רבותינו בטכסיסי מלך בשרודם הביא עליהם את המכות מלך
 בשרוד כשהמדינה מורדת עליו מה עשה משלח לגיונות עליה ומקיפין עליה וסוכר
 המים שלה כדי שימותו אם חזרו בהן הרי טוב ואם לאו מוליך אליהם קולבין אם חזרו בהן
 הרי טוב ואם לאו הוא מורה בהם חנים אם חזרו בהן מוטב ואם לאו מוליך עליהן
 דרמסואות ואח"כ מגרה בהם לגיונות ואח"כ אומר אותן בבית האסורין ואח"כ הורג
 את הגדולים שבהם כך הק"ו בא על המזרים בטכסיסי מלכים בתחלה סכר אמת
 המים שנאמר ויהפוך יאוריהם לדם לא עזבו את ישראל הביא עליהן קולבין או הנפרדעים
 שמקרקרין במעיהן לא עזבו את ישראל הביא בהם חנים אלו הכנים שהיו נכנסין בגופן
 של מזריים כחנים לא עזבו את ישראל הביא עליהם הברבריים אלו ערוב לא עזבו את
 ישראל הביא עליהם דרמיסכויות זה הדבר שהרג את מקביהם לא עזבו את ישראל הביא
 עליהם נבו זה השחין לא עזבו את ישראל הביא עליהם אנני בלובטראות זה הברד
 לא עזבו את ישראל הביא עליהם אוכלסין הרבה זה ארבה לא עזבו את ישראל נתן אותם
 בבית האיסורין זה חשך לא עזבו את ישראל הרג את הגדולים זה מכות בכורות .
 ולפי מה שחשבו המזריים לעשות לישראל הביא הק"ו עליהם המכות הם חשבו על
 ישראל שיהיו שאובין להם מים לפיכך הסך מימיהם לדם הם חשבו שיהיו פרמוטיהם
 לפיכך שלח להם נפרדעים שיהיו מרקדין במעיהם הם חשבו שיהיו עובדים אדמתם
 לפיכך חזר עפרם לכנים הם חשבו על ישראל שיהיו טוענין בניהם לפיכך שלח בהם
 ערוב אריות וחכמים ודובים והיו למזרים עשרה בניס ונותנן ליהודי לטייל עמהם

באוק ובא ארי וחסף אחד והדוב אחד והנחש אחד עד שנתן לו חשבון מכלם הם חשבו
לעשות מישראל רועים למקניהם לפיכך שלח בהם דבר שהרג כל מקניהם הם חשבו
לשקוע את ישראל במים לפיכך שקע אותן במים לפי שאין הק"ב דן את האדם אלא
מדה כנגד מדה דעו כל המכות שהביא הק"ב על המזרים כן יביא על אדם כשיבאו
ישראל מן הגלות בימות המשיח במזרים הביא עליהם מכת דם תחלה כמו כן יעשה
לאדם שנאמר ונתתי מופתים בזמיו ובארץ דם ואש ותמרות ענן השמש יהפך לחשך
והירח לדם לפני בא יום ה' הגדול והנורא למזרים הביא נפרדעים שהיה קולן
גדול כמו כן יעשה לאדם שנאמר קול שאון מעיר קול מהיכל קול ה' ישלם גמול לאויביו
למזרים הביא עליהם כניס שהיו שורפין אותם כמו כן יעשה לאדם שנאמר ונהפכו
כתליה לופת ועפרה לגפרית למזרים הביא עליהם ערוב אף באדם כתיב וירעה קאת
וקפוד ויכסף ועורב ישכנו גם במזרים הביא בהם דבר אף באדם יעשה כן ונשפטתי
אותם בדבר ובדם • במזרים הביא שאין אף באדם מכה אותן בשחין שנאמר וזאת
המונפה אשר יעוף ה' את כל הגויים אשר נבאו בירשלים המק בשרו והוא עומד על
רגליו ועיניו תמקנה בחוריהן ולשונו תמק בניהם • במזרים הביא ברד כמו כן יעשה
באדם שנאמר ונשפטתי אותו בדבר ואבני אלגנז ואש ונפרית אמטיר עליו • במזרים
הביא ארבה שהוא מין עופות אף באדם כמו כן שנאמר בן אדם אמור לנפיר כל
כנף ולכל חית הארץ הקבצו ובאו קו תוהו ואבני בהו • במזרים נגף בכוריהם אף
באדם כתיב שמה נסיכי זפון כלם • במזרים פרע מאלהיהם אף באדם לאחר שפרע
מזר שלהם א"כ הוא פורע מהם שנאמר והיה ביום ההוא יפקוד ה' על נבא מרום
במרום ועל מלכי האדמה באדמה ולכך כתוב ה' איש מלחמה •

מרכבות פרעה אמרו חכמים כשהיו ישראל במזרים היו המזרים משעבדין אותם
בכל עבודה קשה שבעולם בחומר ובלבנים ובכל יום היו אומרים לישראל
לעשות כל אחד ואחד שז מאות לבנים וכשהיה ישראל פוסת אחת היו משימין אותו
בקיר כנגד מה שפוסת לכך לקו המזרים ברדפס אחריהם בנש מאות רכב שנאמר ויקח
שז מאות רכב בחור וכשראו ישראל המזרים נוסעים אחריהם נבהלו ופרחה נשמתם
אמרו מלאכי השרת לפני הק"ב רב"ש נרד ונעשה נקמה לישראל במזרים וכשנאמר
בניך מידם וענה להם הק"ב אני בעצמי ארד ואשמור את בני בשכר שעשה אברהם
אביהם רצוני שנאמר וישכם אברהם בבקר וכשהגיע אותה שעה שעמד אברהם בתפלה
לפניו הסתכל במחנה מזרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מזרים לכך נאמר
מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שליטו טבעו בים סוף •

ההוטרות יכסומו אמרו חכמים ית' שמו של הק"ב שברא את עולמו בחכמה ובתבונה
ובנפלאותיו אין חקר לתבונתו אין מספר וכתיב כונם כנר מי הים נותן
באזרות תהומות כשברא הק"ב את עולמו אמר לשר של ים פתח פיך ובלע כל מימות
שבעולם אמר לפניו רב"ש דיי שאעמוד בשלי והתחיל לבכות מיד הרגו הק"ב שנאמר
בכחו רגע הים ובתבונתו מחן רבב מה עשה הק"ב כנשן וקבלן הים שנאמר ודורך
על במתי ים ושם להם החול כמו בריח ודלתים שנאמר וישם דלתים ים אמר לו הים
רב"ש א"כ יתערבו מימי המתוקים עם המלוחים אמר לו כ"א ואחד יהיה לו אוצר
בפני עצמו שנאמר נותן באזרות תהומות בא וראה כמה חסדים עשה הק"ב עם ישרא

ית'

ית' שמו כשהלכו ישראל במדבר היה הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה • ועוד שהיו שם נחשים וזרפים והק"ב מרוב אהבה שאהב את ישראל היה שולח לנחשים שהיו עושין עצמן כגשר וישראל עוברין עליהם כאדם שעובר על הגשר ועדין מרוב אימה מן הנחשים שהיו במדבר ומפחד ואימה שהיה להם מן המזרים לאחר שטבעו בים אמרו למשה אתה אומר שטבעו המזריים בים מתיראין אנו שלא יעלו מן הים כשם שעלינו אנחנו אם רנוך הראה לנו מתים ונראה נקמה משונאינו מיד אמר משה להק"ב רב"שע מרוב אימה ופחד שהיה להם ממזרים איך מאמינים שטבעו בים אם רנוך עשה להם נסים ונפלאות והראש להם ויראו נקמה מאויביהם מיד אמר הק"ב לשר של ים השליכם ליבשה אמר שר של ים לפני הק"ב רב"שע יש אדם שיתן מתנה לעבדו ויעלנה הימנו אמר הק"ב לשר של ים אני אכרע לך אחד ומתנה כמותם אמר לפניו רב"שע יש עבד שתובע אדוניו לדין בצביל טובו אמר לו נחל קישון יהיה לך ערב מיד הוציאם לשפת הים וראו ישראל והכירו כל אחד שיכאיו ונטלו כל כספם וזהבם ולאחר שראו נקמתם הכלילם הק"ב כמו אבן לכך כאמר תהומות יכסיומו ירדו במצולות כמו אבן • (בהעתקה אחרת : תהומות יכסיומו א"ל וכי מזרים במצולות ירדו והלא כבר כאמר וירא ישראל את מזרים מת על שפת הים אלא א"ל רב של ים הוא וכל חילו הכה אותם והשליכם הק"ב במצולות ים ומהם הים הסריח שנאמר בכחו רגע הים ובתנונתו מחן רב • בשעה שבקש הק"ב לקרוע את הים לפני ישראל כדי שיטבעו מזרים פתח רב של ים בזכות שלום של מזרים ואמר לפניו רב"שע מפני מה אתה רונה ליתבע את המזרים די להם לישראל שאתה מניל אותם מידם באותה שעה הרים הק"ב את ידו והכה את רב של ים הכאה אמת הוא וכל חילו והרגם והשליכם במצולות ים ומהם הסריח וכיון שראו ישראל אמרו תהומות יכסיומו •)

יטינך ה' נאדרי בכח אמרו חכמים בשעה שהביא הק"ב מכת בכורים על המזרים קודם בא המכה על אלהיהם ועל כל כלמיהן אותן שהיו מכסין וזהב ונאפת וברזל ובדיל ועופרת כתבין ונמסין וכל כלמים שהיו עשין נרקבים ונשברים כשראה פרעה כן עמד בצני הלילה וקרא למשה ולאהרן וצועק וזוכה בכל חובות ישראל ואומר היכן משה ואהרן עומדים ונערים קטנים של ישראל משחקים ואומרים לו היכן אתה הולך ומי אתה מבקש ואמר להם משה אוהבי אני מבקש והם אומרים לו בכאן הוא דר ואחר אומר לו לא כי בכאן הוא דר עד שמצא הבית ואומר לו קומו באו מתוך עמי אמר לו משה וכי גנבים אנו שנבא בחצות הלילה הק"ב אמר לנו ואתם אל תנאו איש מפתח ביתו עד בקר אמר לו בנקשה מתוך קומו באו מהר ויהי בצני הלילה זו שנאמרה ברוח הקודש על ידי דוד שנאמר חכות לילה אקום להודות לך על משפטי דקך א"ר יוחנן מלמד שאמר דוד לפני הק"ב רב"שע מודה אני לפניך על אותה הלילה שנעשית לישראל במזרים ואמר בא וראה מה עשה הק"ב לישראל ית' שמו ויתעלה זכרו שלא גמר דינו במזרים עד שהודיע משפטיו למשה ולישראל אמר לו הק"ב למשה משה לך אמור להם בני תהיו יודעים שאני יולא בתוך מזרים ואני בעצמי אפרע מהם ואשקט בכוריהם בשעה אמת ואתם שקטו פסחיתם ותנו מדם הפסח על שתי המזוזות ועל גגות בתיכם

ועל הכותלים ויהיה זאת סימן לחיים משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו נאץ והפריש מהם לחיים והפריש מהם למיתה מה עשה נטל את הסיקרא וביקר אותם שהפריש לחיים והפריש למיתה לא סיקר אותם כך המלך זה ה"קנה והנאץ שרצה לשחוט אלו המזכירים והנאץ שהפריש לחיים זה ישראל ונתן עליהם סיקרא זה הדם שנאמר ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף וכן עשו ישראל שחטו את פסחיהם ונתנו על מזוזותיהם ועל כותל בתיהם אמר להם משה לישראל כך אמר לי ה"קנה זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו כששמעו ישראל דבריו של ה"קנה עמדו על רגליהם בשמחה ובשירים ומלו כל הערלים שהיו בישראל במהירות וה"קנה בא ורפאם כשהיה חגי הליילה עבר ה"קנה בתוך מזכרים וראה ישראל מלובלכים בדם מילה ונתייהם מלובלכים בדם פסח ברך אותם ואמר להם בני תהיו חיים לשנה הבאה שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי ואמר ר' יהושע בן לוי כשאמר משה לפרעה דע שבכורי מזכרים ימותו הליילה התחיל להלעיג עליו ואמר כמה יהיו בכורי מזכרים מאתים או שלש מאות ועשש לא היה יודע שכלם בכורים מפני שהיו שטופים בזמה והיו כלם ממזרים וכל אחד ואחד היה בכור לאביו וכיון שמתו הבכורים וגדול הבית במקום הבכורים וראה פרעה שמתו רוב בנים ובני עבדים ובני שפחות אמר בלבו מעולם לא אמר לי שקר ואמר לעבדיו כל זמן שהיה משה אלני הייתי מפיים ממנו ומתפלל עלינו והיינו מתרפאין עכשו כעסנו עליו ואמרתי אל תוסף ראות פני דין הוא שאני אלך בעצמי מיד קם ממתו בנכיה גדולה והלך עם שריו ועבדיו לפני פתחו של משה צעק פרעה בקול גדול וזוכה במר נפש וקורא למשה עשה אוהבי בבקשה ממך התפלל עלי לפני ה"קנה ומשה ואהרן וכל ישראל אוכלין פסחיהן וזיתין יין בהס"בה ואומרים שירות ותושבחות לה"קנה ויושבין בנתיהם ואין אחד מהם יונא לחון לכך אמר להם ה"קנה ואתם לא תנאו איש מפתח ביתו עד בקר וכשקרא פרעה לפתחו של משה אמר לו מי אתה ומה שמך אמר לו אני פרעה המושפל אמר לו משה למה באת אלני אתה בעצמך וכי דרכו של מלך לעמוד ולחזור על פתחי בני אדם אמר לו פרעה למשה בבקשה ממך אדוני בא והתפלל עלינו עכשו לא יאמר אדם בכל ארץ מזכרים אמר לו לא אוכל לבאת כי ה"קנה צוה אותנו ואמר לנו ואתם לא תנאו איש מפתח ביתו עד בקר ואמר פרעה למשה בבקשה ממך בא אל החלון ודבר עמי וכן עשה ואמר לו הלא אמרת לי אתמול ומת כל בכור בארץ מצרים ועכשו תשע ידות מתים אמר לו משה אע"פ כשם תרצה אלמוד לך דבר ותנבל אתה ולא תמות הרם קולך ואמור בני ישראל הרי אתם בראות עצמכם קומו באו מתוך עמי עד עכשו הייתם עבדי פרעה מכאן ואילך הרי אתם בראות ה' עבדו את ה' אלהיכם וכן עשה אמר לו משה אמור כן פעם שניה וכן עשה ואל אמור עוד פעם אחרת וכן עשה וה"קנה השמיע קולו של פרעה בכל ארץ מצרים שנאמר ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדולה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת ויאמר קומו באו מתוך עמי אל משה לפרעה למה אתה מטריח עצמך אל מתירא אני שלא אמות לפי שאני בכור אל משה אל תירא מדבר זה לגדולה מואת אתה מוכן ולא תאמר פרעה לבדו היה דוחק אלא כל המזכירים היו דוחקין שנאמר ותחוק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו בלבו מתים א"ר שמואל בר נחמני בהערמה זאת באו מצריים על ישראל אמרו אם משעבדים

אנו אותם באש יכול אלהיהם להלחם בנו באש מלמעלה כשם שהביא על סדום ועל
 עמורה אלא נשעבד אותם במים שאינו יכול להלחם בנו במים שכבר נשבע שלא יביא
 מבול לעולם ואמר להם הק"ו שוטים אני נשבעתי שלא יבא עוד מבול חייכם אתם
 עצמכם תלכו אל המבול לפיכך טבעם בים לכך נאמר ימיך ה' נאדרי בכח ימיך ה'
 תרעץ אויב • (בהעתקה אחרת : ימיך ה' נאדרי בכח וגו' ית' שמו וית' זכרו של מלך
 מלכי המלכים הק"ו קרע לנו הים ושיקע ריבנו בתוכו דכתיב ימיך ה' תרעץ אויב
 ובימינו נתן לנו את התורה שנאמר מימינו אש דת למו א"ל עליונים וכל אשר בהם
 נברא בימינו לפיכך אנו חייבין לשבח ותתנונים וכל אשר בהם נבראו בשמאלו שנאמר
 אף ידי יפדה ארץ וימיני טפחה שמים ובה נשבע הק"ו לישראל שלא יהיו מסורין ביד
 אומת העולם שנאמר נשבע ה' בימינו ובורוע עוו אם אתן את דגנך עוד לאויב ואם
 ישנו בני נכר תירושך אשר יענת בו כי מאספיו יאכלוהו והללו את ה' ומקנצו ישתוהו
 בחצרות קדשי והללו את ה' בשביל שהיתה ירושלים בנויה על כל פינותיה וכיון שראו
 ברוח הקודש מתנבא לישראל כל הניסים הללו הנאמרים למעלה לכך פתחו שירה •)
 וברוב גאונך אמרו חכמים עשר מכת הביא הק"ו על המצריים במוצרים מכה
 ראשונה הביא עליהם דם ולמה הביא עליהם דם מפני שהיו המצריים
 מונעין צנות ישראל לעשות טבילה לכך הביא עליהם דם • מכה שניה הביא עליהם צפרדעים
 שהיו נופלות בשאריות ובחדרי משכנם ומרקדין מפניהם והיתה מכת צפרדעים קשה
 מכלם ומפני מה הביא עליהם הצפרדעים לפי שהיו המצריים אומרים לישראל לכו ונרו
 לנו דגים לפיכך הביא עליהם צפרדעים • מכה שלישית הביא עליהם כנים והיו צרוב
 אמה על הארץ וכשהיו המצריים לובשים בגדים וקיים מיד מתמלאים כינם ומפני מה
 הביא עליהם כינם לפי שהמצריים אמרו לישראל לכו וטאעו בתינו וצארנו והשוקים
 ולכך נהפך עפר מצרים לכינם • מכה רביעית הביא עליהם ערוב אריות וחזבים ודובים
 ונמרים וככנסים צבתיים והמצריים סוגרים דלתותיהם והק"ו שלח להם חיה מן הים
 ושמה סילוני והיתה נכנסת בתלכות ופותחות הדלתות והיו דובים ונמרים ואריות
 נכנסין ואוכלין המצריים ומפני מה הביא ערוב שהיו המצריים אומרים לישראל לכו
 ונרו לנו חיות מן השדה ולפיכך הביא עליהם ערוב • מכה חמישית הביא עליהם הק"ו
 דבר ומפני מה הביא עליהם דבר שהיו המצריים אומרים לישראל לכו ורעו לנו את
 בהמתנו ולכך הביא עליהם דבר שמתו כל בהמתם • מכה ששית הביא עליהם הק"ו
 שחין באדם ובהמה ומפני מה הביא עליהם שחין לפי שהיו המצריים אומרים לישראל
 לכו תקנו לנו מרחצאות לעדן עצמנו ולפיכך הביא עליהם שחין שהיה מחמם את
 בשרם • מכה שביעית הביא עליהם הק"ו צר על האדם ועל הבהמה ומפני מה הביא
 עליהם צר לפי שהיו המצריים אומרים לכו חרשו וחרעו את שדותנו ולכך הביא הק"ו
 עליהם צר שציבר האילנות והרעים ואמרו חכמים נשעה שנשא משה את ידיו להק"ו
 עמד הברד בין השמים ובין הארץ שנאמר ויבא משה מעם פרעה את העיר ויפרוש
 כפיו אל ה' ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה אלא הוטל בין שמים וארץ עד
 שבה יהושע וכלחם עם אותם מלכים שלשים ואחד והשליכם הק"ו עליהם שנאמר
 רבים אשר מתו מאבני הברד מאשר מתו חצרב והנאמר ימער הק"ו על גוג ומגוג
 שנאמר ויבא ה' וכלחם בגוים ההם כיום הלחמו ביום קרב • מכה שמינית הביא עליהם

הק"צה ארצה שהיה דומה פיו לכמר שניו כשני ארזה ומתלעותיו כמתלעות לבני מפני מה הביא עליהם ארצה מפני שהיו המזרים אומרים לישראל לכו ונטעו לנו אילנות ובשחרו פירותיהן לכך הביא עליהם ארצה ואכל כל מה שנשארה מן הנדב • מכה תשיעית הביא הק"צה חשך של גיהנום מי שהיה יושב לא היה יכול לעמוד ומי שהיה עומד לא היה יכול לישב מפני כובד החשך ומפני מה הביא עליהם חשך מפני שהיו פושעים בישראל ובקש הק"צה להמיתם בשלשת ימי האפילה וכדי שלא יראו המזריים במפלתן וישמחו בהן לפיכך הביא עליהם הק"צה חשך • מכה עשירית הביא עליהם מכת בכורים וקודם שהביא עליהם המכה הלך משה אלל בכורי מזרים ואמר להם כה אמר ה' כחנות הלילה אני יוצא בתוך מזרים ומת כל בכור בארץ מזרים מיד הלכו בכורי מזרים אלל אבותיהם ואמרו להם תדעו כי כל המכות שאמר משה כלם באו ועבדו אמר ומת כל בכור בארץ מזרים ענו להם אבותיהם לכו אלל פרעה כי הוא ג"כ בכור וכן עשו ואמרו לו שלח את העם הזה אם לא תשלחם ימות כל בכור בארץ מזרים אמר פרעה לעבדיו הכוס בכל מיני מרדות אני אמרתי או נפשי תלך או נפשותם של ישראל תלך והם אומרים לי שאניחם מיד הלכו כל בכורי מזרים ונטעו כל אחד ואחד חרבו והרגו אבותיהם שאמר למכה מזרים בבכוריהם ועל כל זאת בחגי הלילה וה' הכה כל בכור בארץ מזרים • לכך נאמר וברוב גאוניך תהרוס קמיוך תשלח חרויך יאכלמו כקש •

וברוח אפיך נערטו מים • כשראו מים של ים אהבה שאהב הק"צה את ישראל השפילו המים עצמם בשביל כבוד ישראל ואף הים השפיל את עצמו ועשה את עצמו לגנים עשר קרעים כנגד גנים עשר שנטי ישראל והגזיה את גליו מלמעלה ש מאות מיל והקפיא עצמו מלמעלה והמתיק את מימיו ונעשה להם כחומה ונעשו צו חלונות שהיו ישראל רואין זה את זה ומהללים להק"צה בצירות ותושבחות ומהלכים בתוך הים כאדם שהוא מהלך בביתו עד שיבאו ליבשה • לכך נאמר וברוח אפיך נערמו מים נצבו כמו נד נולדים קפאו תחומות בלב ים • (בהעתקה אחרת : וברוח אפיך בשעה שאמר הק"צה למשה בטה ידך על הים נטה משה את ידו על הים ולא רבה הים לקרוע וליבקע מפני ב"י מיד נגלה הק"צה עליהן וכיון שראה הים את הק"צה נבהל ונדודע וחזר לאחור ונדח שנאמר הים ראה וינס הירדן וישוב לאחור וכיון שנבקע הים נשמע קולו מסיף העולם עד כופו ונבהו המים למעלה אלף וש מאות מילין גער בו הק"צה ואמר לו מפני מה לא בקעת לפני בני אדם לפניו רב"שע לא הייתי יודע שבליקותך היו באים אלך מעכשו הרי אני עושה כל צרכיך כפה הים את עצמו לפני הק"צה ונעשה י"ב קרעים ונעשה להם כחומה והמתיק להם את מימיו והגמיה להם כל איבני פירות וכל רוח טוב והקפיא את עצמו מלמעלה ונעשה להם חומות מלמעלה והיו ישראל מהלכין כאדם שהולך בביתו על מצעות וכל מה שישראל מתאווים היה עושה להם • לכך נאמר וברוח אפיך •)

אמר אויב אמרו חכמים בשעה שרדפו המזרים אחר ישראל על הים נעשו שלש כתות כת ראשונה אומרת נטבע עצמנו בים • כת שניה אומרת נשוב למזרים • כת שלישית אומרת נערך עמשה למלחמה • כת שאומרת נטבע בים אמר להם משה התיצבו וראו את ישועת ה' • כת שאומרת וחזור למזרים • אמר להם משה לא תוסיפו

לראותם עוד עד עולם • כת שאומרת נערוך עמהם למלחמה, אמר להם משה ה' ילחם
 לכם ואתם תחריטון • וכיון שנבקע הים נשמע שמועתו מסוף העולם ועד סופו ונבהו
 המים אלף ושש מאות מיל ונבהל כל העולם ואחוזם אימה ורעדה באותה שעה עמדו
 כל השבטים על שפת הים זה אומר מי ירד תחלה לים וזה אומר מי ירד תחלה עד
 שקפץ שבע בנימין וירד תחלה ואחריו ירדו כל השבטים לפיכך זכה בנימין שיצא ממנו
 מרדכי הנדיק שנברו ישראל על ידו מן מות לחיים כיון שראו המצרים שנכנסו ישראל
 לים אף הם נחלקו לשלש כתות (בילקוט שמעוני על פסוק אשר אויב) כת ראשונה
 אומרת נחזירם למצרים • כת שניה אומרת נפשוטם ונעזבם ערומים • כת שלישית
 אומרת נהרוג אותם • אותם שהיו אומרים נחזירם למצרים נשף הק"צ ברוחו עליהם
 שנאמר נשפת ברוחך כסומו ים • ואותם שהיו אומרים נפשוטם ונעזבם ערומים נער
 הק"צ בים שנאמר וינער ה' את מצרים בתוך הים • ואותם שהיו אומרים נהרגם טבעם
 הק"צ בים שנאמר ומנחר שליטיו טבעו בים סוף (ע"כ הוא בילקוט) כיון שראו המצרים
 שהתחיל בהם הפורענות אמרו אלהיהם של ישראל גדול הוא מאד נחזור ונברח למצרים
 כיון שראה הק"צ כך שיגר לפנייהם מלאך בדמות סוס נקבה ונכנסה לים ורצו כל
 הסוסים ונכנסו לים בעל כרחם אמר הק"צ נטה ירך על הים וישבו המים על המצרים
 ויט משה את ידו על הים מיד בזזו ישראל ממונם של מצרים • לכך נאמר אמר אויב
 ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי •

נשפת ברוחך אמרו חכמים בשעה שטבעו המצרים בים היו בהם שני מכשפים ושם
 יוחני וממרא ואמרו לפרעה אם ביד הק"צ ישנם זה איך אנו יכולין לו
 אבל אם ביד מלאכים אנו יכולים לנערם מיד עשו כשפיהם והורידו אותם אל הים
 אז אמרו המלאכים הושיענו אלהים כי באו מים עד גכס ואתה במאמריך טבעת אותם
 במים אדירים • לכך נאמר נשפת ברוחך כסומו ים גללו כעופרת במים אדירים •

מי כסוף אמרו חכמים ז"ל בשעה שאמרו ישראל זאת השירה לפני הק"צ שמע אותה
 פרעה שהיה מטורף בים וכאז אצבעו לשמים ואמר מאמין אני כך שאתה
 הנדיק ואני ועמי הרשעים ולא יש אלוה בעולם אלא אתה • באותה שעה ירד גבריאל
 והטיל על צוארו של פרעה וצוארו לו רצע אתמול אמת מי ה' אשר אשמע בקולו
 ועתה אתה אומר ה' הנדיק מיד הורידו למזלות ים ועברו שם חמשים יום וזיער אותו
 כדי שיכיר גבורותיו של הק"צ ולאחר כך המליכו על כינוה העיר הגדולה וכשבא יונה
 לנכונה ואמר עוד ארבעים יום ונכונה נהפכת מיד אסווי אימה ורעדה וקם מכסאו ויכס
 שק וישב על העפר והוא בעצמו נועק ואמר האדם והבהמה הנקר והצאן אל יטעמו
 מאומה וא ירעו ומים א ישתו כי יודע אני שאין אלוה אחר בכל העולם וכל דבריו אמת
 וכל משפטיו באמת ובאמונה ועדין פרעה חי ועומד על פתח גיהנם וכשבכנסין מלכי
 אומות העולם מיד הוא מודיע להם גבורותיו של הק"צ ואומר להם שוטים שבעולם
 מפני מה לא למדתם ממני דעת שהרי אני נפרתי בהק"צ לכן שלח בני עשר מכות ואף
 טבעני בים ועכבני שם חמשים יום ואח"כ העלני מן הים ולבסוף האמנתיו בעל כרפי
 ולפיכך שוררו ישראל שירה זאת אמרו כלם יחד מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר
 בקדש נורא תהלות עושה פלא •

נטייה ימינך אמרו חכמים יכולים ללמוד מפסוק זה שלא רצה הים לקבלם ולא רצה הארץ לבלועם הים היה משליכם לארץ והארץ משליכם לים ולמה שהיה

מתירא הים מיום הדין שלא יבקש אותם הק"צ ממנו והארץ היתה מתירא כמו כן מיום הדין שלא יקללנה הק"צ כשם שקללה כשברא את עולמו כשברא הק"צ היה רחב וסוף בכל ההרים וכשעמד קין והרג אהויה רחב דמו תוסס בארץ וקללה הק"צ מיד נעשו ההרים והגבעות ובשניל כך לא רצתה לבלוע אותם הארץ אז אמר הק"צ אל תראי מיד פתחה האדמה את פיה ותבלע אותם • לכך נאמר נטיית ימינך תבלעמו ארץ • נחית בחסדך יתברך שמו של הק"צ שאין מדותיו של הק"צ כמדות מלך בשר ודם בשהיה שיוצא בליה שריו ועבדיו מוליכין לפניו נרות ואנבקות

וביום עושים לו כל מפני החמה כדי שלא ימצא צער בגופו אבל הק"צ אינו כן כי מרוב אהבה שאהב את ישראל הוא בעצמו ה"ך לפניו והוא כתיב המקרא אי אפשר לאמרו שכן כתוב וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד אש וגו' ללכת יומם ולילה • ולכך נאמר נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוך אל כוה קדש •

שמעו עמים אמר להם משה לישראל ראיתם כל הנסים האלו שעשה לנו הק"צ בזמן הזה כך עתיד לעשות על אדום בשעה שהוא גואל את ישראל שכן אמרו

חכמים שלשה ימים קודם שיבא משיח יבא אליהו בתחלה ויעמד על הרי ציון ויעקב בקול מר וזוכה וכופד עליהם ואומר עד מתי תהיו חרבי ים וקול בכייתו נשמע מסוף העולם ועד סופו ואח"כ יבא ויאמר בא שלום לעולם שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום וכשישמעו הרשעים שגיהנם מיד יהיו שמחין ויאמרו טובה באה לעולם ביום השני יבא ויעמוד על הרי ישראל ויאמר באה טובה לעולם שנאמר מבשר טוב • ביום השלישי יבא ויאמר ישועה באה לעולם שנאמר מבשר טוב משמיע ישועה וכיון שרואין הרשעים שכן יאמר אליהו אומר לציון מלך אלהיך ללמדך שעל ציון ובניה בא הישועה ולא להשעים ואחזמו חיל ואימה באותה שעה יראה הק"צ מלכותו וכבודו לנדיקים ולכל אומה ולשון מיד גואל את ישראל וירשו את הר ציון • לכך נאמר שמעו עמים ירגזון חיל אחו יושבי פלשת • (בהעתקה אחרת: שמעו עמים ירגזון חיל אחו כיון ששמעו האומות יביאת מצרים וקריעת ים סוף רגזו וחלו וברחו ממקומם אמר משה לפני הק"צ מן אימתך ופחדך עליהם שיהיו לנים כאבן עד שיעברו ישראל את הירדן לכך נאמר שמעו עמים ירגזון • (בילקוט בזה הפסוק •)

אז נבהלו אמרו חכמים מפני מה נתיראו יושבי פלשת מפני שהרגו בני אפרים מאתים אלף שמנו את הקץ ביביאת מצרים וטעו שלשים שנה ויבאו בכח גבורתם וכעס עליהם הק"צ ומכרם ביד פלישתים ועתה נתיראו ועתה יגלגלו עלינו ישראל ויהרגו אותנו ויירשו את ארצנו ומפני מה נתיראו אלופי אדום עכשו יפקדו עלינו אותה שנאה שהיתה בין עשו ובין יעקב ויהרגו אותנו וירשו את ארצנו • ומפני מה נתיראו אילי מואב אמרו עכשו יפקדו עלינו אותה מריבה שהיה בין רועי אברהם ובין רועי לוט אבינו וכיון שראו מלכי כנען שכלם היו מתיראין אמרו ומה אלו שאינם רונים לשוב לארצם יש להם אימה ופחד אנו שארצנו נתנה הק"צ לאברהם אביהם והם באים על אותה הבעתה על אחת כמה וכמה • לכך נאמר אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד כמונו כל יושבי כנען •

הפול עליהם אמר משה לישראל אחי אתם יודעים שלא נחמה ולא נבנונה ולא נבנה ולא בעושר יכול אדם לכבוש אפילו עיר אחת אלא נבנורותיו של הק"ב שהרי כמה גבורים בחיילותיו של פרעה הרשע ולא הועיל להם גבורתם לפני ה'נה ועוד כמה גבורים עתידים להלחם עמכם ועתיד הק"ב לתת פחדכם ומוראכם ולא יתיצב איש לפניכם ועתיד ה'נה לכתוב בתורתו אל יתהלל הגבור גבורתו ואם אתם עושים רצונו של מקום הוא יושעכם מיד אויביכם ואמר משה לפני הק"ב רב"שע כשיבא עמלק להלחם עם ישראל תפול עליהם אימתה ופחד וכשיבאו מלכי האמורי להטמין עממן בנחלי ארנון ידמו כאבן עד יעבר עמך בנחלי ארנון עד יעבר עם זו קנית עם יהושע את הירדן ויבאו וירשו את ארצם ושלם להם נדר שנדרת לאברהם אביהם ואף לימות המשיח עשה להם נסים ונפלאות כמו שכתוב כימי נאחק ממזרים אראנו נפלאות • ולכך נאמר תפול עליהם אימתה ופחד בגדול ורועך ידמו כאבן עד יעבר עמך ה' עד יעבר עם זו קנית •

חביאמו והטעמו ישתבח שמו של הק"ב שמרוב אהבה שאהב את ישראל קרא להם בני בכורי נא וראה כמה חסדיו של הק"ב עבד לובש את רבו אבל הק"ב לובש את ישראל שנאמר ואלבישך רקמה • עבד רוחן את אדוניו אבל הק"ב רוחן את ישראל שנאמר וארחינך במים • עבד נעל את רבו והק"ב כעל את ישראל שנאמר ואנעלך תחש ועל כל זאת הטובה כשגלו למצרים שכינה עמהם שנאמר אנכי ארד עמך מצרים • גלו לעולם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעולם • גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר למענכם שולחתי בבלה ועתיד הק"ב להחזיר את ישראל להר קדשו שנאמר והביאותים אל הר קדשי וכתיב בתריה ונטעתים על אדמתם כיון שראה משה אהבתו של הק"ב שאהב את ישראל אמר לפניו רב"שע תביאם ותטעם שם ותחיה אותה נטיעה שלא יהיה לה נתישה בעולם ותוריד ירושלים מן השמים ולא תהרוס אותה לעולם וכנס גליותיהם של ישראל לתוכה וישבו עליה לבטח • לכך נאמר תביאמו ותיטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש אדוני כוננו יודך •

ה' ימליך אמר משה לישראל ראיתם כל הנסים והגבורות והנפלאות שעשה לכם הק"ב יותר ויותר הוא עתיד לעשות לכם לעתיד לבא ולא כעולם הזה ועולם הבא העולם הזה יש בו מלחמות וצרות ויצר הרע וטון ומלאך המות ויש להם רשות לשלוט בעולם אבל בעולם הבא אין בו לא צרות ולא שגאה ולא שטן ולא מלאך המות ולא אנחות ולא שעבוד ולא יצר הרע שנאמר בלע המות לבנת ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וכתיב ואמר ביום ההוא הכה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו • וכשיגיעו ימות המשיח יעלה נוג ומגוג על ארץ ישראל לפי שישמע שישראל בלא מלך ויושבים לבטח מיד יקח עמו שבעים ואחד אומה ויעלה לירושלים ואמר פרעה היה שועה שגור להרוג הזכרים והניח הנקבות • בלק היה טפש שרצה לקללם והוא שלא היה יודע שאלהיהם היה ברכם • המן משיגע היה שרצה להרגם והוא לא היה יודע שאלהיהם היה יכול להצילם אבל אני לא אעשה כן אעלה ולאחם עם אלהים תחלה ואח"כ אהרוג אותם שנאמר התיצבו מלכי ארץ ורוחנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו • ויאמר לו הק"ב רשע עמי אתה מבקש לעשות מלחמה בחייך אני אעשה עמך מלחמה מיד יוריד עליו הק"ב אנכי ברד שהן גנוזות ברקיע וינוף אותן מגיפה גדולה שנאמר וזאת תהיו המגיפה אשר יגוף

יגוף ה' את הגוים אשר נבאו על ירושלים המק נשרו והוא עומד על רגליו ועיניו תמקנה
 בחוריהן ולשונן תמק בפייהם ואחריו יקום מלך אחר רשע וגו פנים ויעשה מלחמה עם
 ישראל שלשה חדשים ושמו ארמילום ואלו הן אותותיו יהיה קרח ועניו אמת קטנה ואחת
 גדולה, וזרעו של ימין טפח ושל שמאל שתי אמות וחצי, ויהיה לו זרעת במצחו
 ואזנו הימנית כתומה ואחת פתוחה וכשיבא אדם לדבר לו טובות מטה לו אזנו הסתומה
 ואם ירצה אדם לדבר לו רעה מטה לו אזנו הפתוחה ויעלה לירושלים ויהרוג משיח בן
 יוסף שנאמר והביעו אליו אשר דקרו וספרו אליו כמספד על היסוד ואח"כ יבא משיח
 בן דוד כענין שנאמר וארו עם ענני שמיא כבר איננו וכתב בתריה וליה יהיה שולטן
 ויקר ממלכו וימית ארמילום הרשע שנאמר וברוח שפתיו ימית רשע ואח"כ יקבץ הק"בה
 ישראל הנפזרים לכאן ולכאן שנאמר אשרקה להם ואקבצם כי פדיתם ורבו כמו רבו
 ויהיו תלמים בירושלים שבעים ושתיים מרגליות שהן מבהיקות מסוף העולם ועד סופו
 ואומות העולם ילכו לאותה אורה כדכתיב והלכו גוים לאורך ומלכים לבנה זרחק •
 וההיכל יוריד הק"בה מן השמים כמו שהראהו הק"בה למשה שנאמר תביאמו ותטעמו
 בהר נחלתך מבין לשנתך פעלת ה' • וישבו עם ישראל אלפים שנה ואוכלים את לויתן
 ולקן אלפים שנה יש הק"בה על כסא הדין בעמק יהושפט מיד השמים והארץ נחלפים
 וצמה ולבנה בונים שנאמר וצפרה הלבנה ובושה הצמה • ומנין שנים השלישי יהיה
 הדין שנאמר יחייבו מיומים ביום השלישי יקומו ונחיה לפניו זה דין והק"בה מביא כל
 אומה ולשון ואומר למה עבדתם בעולם שהלך ולמי השתחוויתם והם אומרים לאילי
 כסף ואילי זהב ואומר להם הק"בה עברו אתם באש הזה ולא היכסם אם יכולים להגיל
 אתכם יגיל מיד הן עוברין ונשרפין עם שנאמר ישונו רשעים לשאולה כל גוים שכחי
 אלהים ואח"כ ישראל באין ואומר להם הק"בה אתם למי עבדתם מיד עונים כי אתה
 אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא הכירנו כי אתה ה' אבינו גואלנו מעולם
 שמך מיד הק"בה יגילם מדינה של גיהנם ויושנין בג' ומתעדנין בפירותיה שנאמר
 וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום ואח"כ מתפשט להם הק"בה שמים וארץ שנאמר
 כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה וכשהק"בה יחדש את העולם יסדר סדרן
 של נדיקים וסדרן של חסידים וכן כל דור ודור ובריה ובריה וכל נשמה ונשמה והארץ
 שעתיד לחדש מוכיח את האילנות וכל מיני מגדים והכל חיים לעולם ולעולמי עולמים •
 מי שעשה נסים ונפלאות בימים האלה ובזמן הזה הוא יעשה לנו נסים ונפלאות
 בימים האלה ובזמן הזה ויקבץ אותנו מארבע כנפות הארץ ויוליכנו לירושלים וישמחנו
 בה ונאמר אמן סלה •

הם מדרש וישע

לר' יוסף קרא ו"צ"ל

איכה ישנה בדד העיר רבתי עם . העיר שהיתה לשעבר רבתי עם פתרונו רבת עם . כמו מלאתי משפט שפתרונו מליאת משפט וכן רבת עם , וכן שרתי במדינות פתרונו שרת במדינות . בכה תבכה וגו' , כפי שלה דומה לזה שבוכה בלילה שאין שכיניו רואים אותו ואין מנחמין אותו שזה שבוכה ביום באין כל יודעיו ומנחמין אותו ומשתקין דמעותיו שלא ירדו על לחייו אבל הבוכה בלילה הולך ובוכה עד שדמעותיו יורדין על לחייו ואין מוצא לו מנחמין אף כאן בכיה של ניון דומה לאשה שבוכה בלילה ומרוב בכייתה דמעותיה יורדין על לחייה . ואין לה מנחם מכל אלהיה , ולא דיי שלא ניחמה אלא כל שהיו ריעיה לשעבר עכשיו . היו לה לאויבים , בני בבל ובני כשדים אשר עזבה עליהם הם גילו את ערותה והם החריבו מקדשה וכן בני מזרים שהיו אלהיה שנאמר ותזני אל בני מזרים שכינך גדלי בשר הם היו לה לאויבים והם נשתתפו בחורבן הבית . גלחה יהודה מעוני ומרוב עבודה , לא שגלתה יהודה מחמת עוני שהיו עובדין למלכי ארץ שלא היו עושר כעושרה של א"י שארץ ישראל בקראת דלתות העמים ורכולת הגוים אלא זה פתרונו מיום שגלתה יהודה וישנה בגוים לא מצאה מנוח מעוני ומרוב עבודה שהיו הגוים משועבדין בה . כל רודפיה השיגה בין המזרים , כשהיו נודדין ובורחין אל שכיניהם מפני האויב באין שכיניהן ומגלין ומסגדין אותן כענין שנאמר במואב יגורו בך נדחי מואב הוי סתר למו וכת' סתרי נדחים נודד אל תגלי . דרבי ניון וגו' כל שעריה שוממין , כל שערים שהיו שם מקום קבוצם כמו לירושם וכיב ונבעון עכשיו שוממין . בתולדותיה נוגות , כמו נוגי ממועד והוא לשון יגון . היו צריה לראש , המזרים נעשו לה ראש הן ארץ כשדים זה העם לא היה וכדי שיחריבו ירושלם נעשה ראש . היגה , כמו ויגה בני איש פתרונו שיבר אותה . שלו , כמו שלו הייתי . ויצא מן בת ניון כל הדרה וילכו בלא כח לפני רודף , מלמד שנתמלאת גבורת הרודפים עליהם אע"פ שאשפתו פתוח כקבר וגו' אשר חניו שנונים וגו' אין עייף ואין כוול בו . זכרה ירושלם וגו' , עכשיו נזכרת ירושלם . בימי ענייה ומרודיה כל מחמדיה אשר היו מימי קדם , שכן מנהג האדם שנזכר בימי עניו ימי העושה שהיו לו וכן אמר איוב מי יתנני כירחי קדם וגו' אף כאן ירושלים נזכרת בימי ענייה ומרודיה כל מחמדיה אשר היו לה . ראורה נרים שקפו על משנתיה , על שנת ממנה כל עושה . חמו חמאה ירושלים וגו' , כל מכבדיה לשעבר הזילוה עכשיו . כי ראו ערותה , כשיגלו האומות ערותה כל מעשיה מדמה אותה לאשה זוכה שזופטין אותה משפט נואפת העוזבת אלוף נעוריה ואת צרית אלוהיה סכה . טומאתה בזויה , דברי הנביאים בלשון נקיה זוליה הוא מקום ערותה וכה פתרונו בזיות בלחותה טומאתה בזויה שהיתה

מוזה תחת בעלה באו בית ה' פוכים אל אהים אחרים לא זכרה כי מזה היא באחריתה .
 וחרר פלאים , כמו והפלא ה' את מכותך . כי הגדיל אויב , לעשות . ידו פרש צר
 וגו' אשר נזית לשעבר לא יבואו בקהל לך , אותן שלא היו כשרין לבא בקהל כגון עמון
 ומואב ואדום עד דור שלישי הם באו אל מקדשה ולשעבר לא היו ראויין לבא בקהל ה'
 ועכשיו באו אפילו מקדשה שלא תאמר בני אדם שהן זרים ליכנס למקדש בלבד אפי'
 כשרין לבא בקהל ככנסו מקדשה אלא אפי' אותן שאינן כשרין לבא בקהל באו מקדשה .
 כל עמה וגו' כי הייתי זוללה , לשון זול כלומר כי הייתי זולות לבני אדם . לא איכס
 כל עופרי דרך , מה שבא אלי בעניי . הביטו וראו אם יש מאכזב כמאכזבי , אשר פעל
 עמי הנה כמה דורות חטאו מיום שנכנסו לארץ בכולן לא חרבה ירושלים ולא שמש
 מקדשנו כי אם צימינו . אשר הוגה אשר שיבר ה' בחרון אפו . במרום שלח אש
 בעצמותי וירדנה , וירדנה פי' וידניקנה לאש בעצמותו כמו וירד על הכרובים ועל
 התמורות את הזהב . נשקך עול פשעי , פתרונו ניבט כמו קס מסקד בזהו קווי
 בנראשית רבא כשקדרש' כת' שקד הק"נה להביא עלי את הרעה . עול פשעי , עיוול
 פשעי כמו ועולתה קפנה פיה ופתרונו כשקד עול פשעי נופה ומביט על כל פשעי והכל
 פקוד בידו . ישתרגו הפשעים רבו והלכו שנעשו שריגים עד שעלו על צוארי והכשיל
 כמו . סלה כל אנברי , פי נידש כמסילה זו שהכל דשין בה אף כאן סלה פתרונו
 רמס כל אנברי ושימס כעפר לרום . גח דרך ה' לבתולת בת יהודה , לעם יהודה
 שדומה לבתולה היושבת בשלותה שלא נסחה כף רגלה הנג על הארץ . פירשה ציון ,
 שיברה ציון בדיה כמו הלא פרוש לרעב לחמך שפתרונו בינע לרעב לחמך . צדיק
 הוא ה' כי פיהו מדיתי , אמרו חכמים כשמת יאשיהו היה מדבר בלשן היטה ירמיהו
 אזנו ושמע שהיה מזדיק עליו את הדין ואמר נדיק הוא ה' . קראתי למאכזבי המה
 רימוני , אומות שדבקתי בהן לאהבה כגון בני אשור ובני בבל כמו שאמר הנביא ואל
 בני אשור ענבה וכן אל בני בבל המה הריעו לי יותר מכל האומות . ראה ה' כי צר
 לי מעי חמרמרו , כאותה ששנינו ככמרו בני מעיה ופתרונו מעי רותמו . שבעו כי
 כאנחה אני וגו' כל אויבי שמעו רעתי שזו כי אתה עשית , מנח היתה הסבה ועל
 דבר זה שזו שהיתה גזירה גזורה מאתך . הבאת יום קראת מכם שנים שקראת על
 ידי נביא לבוא בבוכדנצר על ירושלים להחריבה , א"ר לוי י"ח שנה היתה בת קול
 מכוונת בביתו של אותו רשע עבדא בישא קום חרוב בותא דמרך דבני מרך לא שמעין
 ליה . חבא כל רעתם של אויבים לפניך . ועירל למו ופועל למו כאשר פעלת לי .
 איבה יעב , פתרונו איבה יחשיך לשון עבים . ולא זכר הדום רגליו , בה"מ שהוא
 הדום רגליו , וכן ישעיה אמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי , ופי' יונתן זהו
 בית המקדש . גרע בחרי אף השיב אחור ימינו , ימינו שהיתה מגינה לישראל עד עכשיו
 מן האומות שנאמר ימיך ה' נאדרי בכח ימיך ה' תרעץ אויב , עכשיו עמדה לה מנגד
 כלומר השיב ידו מלעוזרן כשם שהיה למוול לשעבר ליערשל שמיין בלעז . דרך קשתו
 כאויב נכב ימינו ככר , ימינו שהיתה עומדת להם לעזרה הפכה להיות להם לרעה .
 הוה ה' כאויב וגו' , וירב צבת יהודה ויגדל צבת יהודה תאניה ואניה , אנינות ואבילות
 ואלו היה נקוד וירב היה פתרונו ויגדל כמו וירב . ויחמום כגן סוכו , פתרונו ויגלה
 לשון גליו כמו יחמום כגפן בסרו , וכן נחמהו עקיבך . שבו מפני מה כתוב בשין

שכיון שנחמסו וגלו מיד שככה חמתו של הק"ה וכן הוא אומר ואני אכה כפי אל כפי והכניחותי חמתי • וזה ה' וגו' נאמר מקדשו, כמו נארת ברית עבדך עניין הרחקה והשלכה • חשב ה' וגו' נטה קו, נטה עליהם מדת הדין • אומללו פתרונו פסקו וכל לשון אומלל פתרונו פסק • טבעו בארץ שעריה וגו' מלכה ושריה צגויס אין תורה, כלומר אינן יכולין לעסוק בתורה בגלות מעוטי ומרוב עבודה • גם כביאה לא מצאו חזון מה' מיום שגלו • טה אעידך ומה אשוא לך ואנחמך, שאוכל לומר והלא לאומה פלוגי' אירע כמו שאירע לך ומי גרם לך כל הרעה הזאת • נביאיך שחזו לך שוא ותפל כמו שאמר יחזקאל אמור אל עמי תפל ויפל תפל הוא חומר שאין סיד מעורב בו שאין מדבק בקיר אלא היום עמין אותו בכותל ומחר באה רוח גדולה ומפלת אותו אף כאן כביאיך חזו לך שוא ותפל שחזו לך משאות שוא לאמור שלום יהיה לך ולא גילו על עוונך • לא גילו אחרייתך להשיב עבודך, כדי שתשובי בתשובה שנאמר ושב ה' אלהיך את עבותיך, ומדותים שהדחיתו אתכם מדרכי המקום • ספקו עליך וגו' שרקו ויטעו ראשם, כמו יש וישרק פצו עליך פיהם כל אויביך מפני מה הקדים פה לעין לפי שהן אמרו דפה מה שלא ראו נעין לפיכך הקדים פה לעין • עשה ה' וגו' בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם • השלים דבריו שצוה מימי קדם שהיתה גזירה גזורה מימי משה שנאמר והשימתי את מקדשכם • בצע פתרונו השלים כמו והיה כי יבצע ה' את כל מעשהו בתחלה לא נעקו אלי בלבם אלא צבוא עליהם צרה וצוקה נעק לבם אל ה' • אל תתני פוגת לך, לשון מעצור כמו עיני נגרה ולא תדמה מאין הפגות • קרובי רוני בלילה בליל כתוב כל' בליל ע' באב זכרי אותו כל שנה • רני כשם שקרוי רון כשיגביה אדם קולו בשמחה כן כשיתן אדם את קולו בנכי כי רון לשון המון וקול שאין הוא הן למשוש הן לקינה כדמתרגס ותעבר הרינה במחנה • ראה ה' וגו' למי עוללת כה כשם שעוללת לי כלומר הכשמע עם שתאכלנה נשים פרים כשם שנשיים רחמניות בשלו ילדהן לברות למו או שיהרג במקדש ה' כהן וכביא כשם שנהרנו כהנים על עבודתם • תקרא כיום מועד מגורי מסביב, תקרא מועד לשבר האומות שהייתי להם מגור מסביב כיום מועד שקראת עלי לשבר בחורי אשר טפחתי ורביתי, אשר גדלתי טפחיס טפחיס ורביתי בא אויבי וכלם •

אני הגבר ראה עני, יושיביל אוס כי גרנטי מלאה וידור בלעז היה מתאונן ירמיה לומר אני הגבר ראה עני מכל הכניאים שנתנבאו על חרבן הבית שכולם לא נחרב הבית בימיהם כי אס בימיי • אך בי ישוב יהפך ידו כל היום בילה בשרי, כמו לבול אל אסגוד • בנה עלי מזודות • ויקף ראש ותלאה, הקיפני מלמעלה וראש ותלאה לשון יגיעות ועייפות • במחשבים הושיבני כמתי עולם, כמתים יהיה לך ה' לאור עולם מעולם אע"פ שהושיבני במחשכים גדר בעדי שלא אלא, אלו הושיבני במחשכים ולא גדר בעדי היה לי קשה לנאת כש"כ שהושיבני במחשכים וגדר בעדי ולא עוד אלא אע"פ שגדר בעדי הבבירך כחשתי כחשתי אסור בהם כבידין הן כל כך שאיני יכול ללכת בהן אפי' אס הושיבני לאור ואפי' אס לא גדר בעדי שמי תאמר אס אבקש משם את ה' ומנאתיו שהרי מדתו מושיב ממסגר אסיר מבית כלא יושבי חשך ואס אועק ואשוע ממקום שהושיבני במחשכים וגדר בעדי משם יושיבני לאור ת"ל גם כי אועק ואשוע שם תפילתי שם ש' כת' כל מי שמתפלל אחר הנכור מעשיו כפרשין • גדר דרכי צגוית, באבני

גזית כאלו אבני גזית כמה נדר דרכי בנתיבותי שעייה • דרכי סודר ויפסחני , פתרונו
 ו בקעני כמו אילן שנפסח • במטרה לחן שכל הייבא לירות מורה כך כל האומות
 מושלים בנו • ארי במסתרים זו מלכות נבוכדנצר דכתיב ביה עלה אריה מסובכו ,
 לכך נאמר ארי • הביא בכליותי מהקימני לו למטרה ירה בו חצים והביא בכליותי
 בני אצפתו מי הם בניס של אשפה הם חצים שאדם מניח חינו באשפה • ויגרם בחנן
 שיני , כמו ימלא פיהו חנן וישבר בחנן שיני כשהיו מעלין אותן היו לשין לחמם בעפר
 והעפר ככנס בין שן לשן ומשתברין • נשיתיי טובה לאדם שהולך בשני נשוי מכל טובה •
 זכור עניי , יודע אני שתזכור עניי ומרודי אכן תשמח נפשי , עד שיבוא אותו יום ,
 וכן פייט הקלירי בואת ידעתי כי יש לך לזכור אבל תשוח נפשי עד זכור תזכור •
 זאת אשיב אל יבי ומהו הדבר שאשיב אל לבי חכדי ה' אשר גמלנו על כן אחיל לו •
 חכדי ה' גרם שלא תמנו בימי נבוכדנצר , כי לא כלו רחמיו של הק"ה , והק"ה
 שגמלנו ברחמיו שלא תמנו לשעבר בגלות בכל מובטח אני שלא יכלה רחמיו וחסדיו
 בגלות זה שלא נכלה בגלות זה • הדישים לנקרים החסדום שהראנו בבבל שלא תמנו
 לא בבבל לבד הראנו חסדיו אלא חדשים לבקרים בכל יום ויום מתחדשים החסדים שלא
 אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו לולי חסדיך שמילנו מידם • רבה אמונתך שהבטחתם
 אף גם בבילתם וגו' • טוב ה' לקיוו • טוב ויחיל ודומם זה פתרונו לפי שהק"ה טוב
 לקיוו ויחיל האדם ודומם ויהא מנפה לתשעת ה' , דומם מנפה כמו דומו עד הגיענו
 אליכם • טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו , אשרי לו לאדם שפרע כבר כל שטרי חובותיו
 אע"פ שהוא עבד עכשיו שמח הוא לאחר זמן , אשריהם ישראל שכבר נטלו איסופסוק
 על עוונותיהם וכן הוא אומר הם עיווך בת ציון • ישב בדר וידום אין טוב באדם
 משיש בדר וידום על גזירה שנאמר עליו כי נטל עליו כשה נשא עליו שום גזירה , יל'
 מנקה ברו' חלבו פירש לשון מחשבה וכן פי' יחשוב ה' בדברי תורה המקום נטל עליו
 שכר טוב כמו והיה כאשר דמית לעשות , ואני פרשתי אחר העניין • כי לא יונח
 לעולם ה' , אם הוא נושא עול האומות מחר ירבו את עוונם כי כך היא המדה • אם
 הונה אם שיבר אותם יחזור ורחם כרוב חסדיו • כי לא ענה מלבו , לא מלבו ולא
 מרנונו עינה בני איש ולא הונה ואין רנונו וחפנו ואין חפנו לדכא תחת רגליו וזה פתרו'
 כי לא מלבו ורנונו לדכא תחת רגליו כל אסירי ארץ כל כנענין בעמל בעמל ולא בלבו
 להצרות משפט גבר נגד פני עליין לעוות אדם בריבו ה' לא ראה לא הוכשר בעניו
 לעוות אדם בריבו כמו רואה אני את דבריך • מי זה אמר ותהי ה' לא צוה , מי אמר
 לך שתהיה דבר זה שיישר בעיניו לעוות אדם בריבו ולדכא תחת רגליו כל אסירי ארץ
 דבר זה אל תאמן שלא צוה ואם לא צוה מהיכן ינחם עמל מאין בא להם שנדכאין אסירי
 ארץ מאין ייסורון באין לעולם וכי עולם הפקר הוא הואיל וה' לא צוה מפי עליין לא
 תבא הרעות והטוב אלא מיום שאמר הק"ה בהר סיני ראה נתתי לפניך היום את
 החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע , אלא מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו וכך
 מתורה ויאמר נהפ"שה דרכינו ונחקורה , נשא לבנינו אל כפים פתרו' עם כפים נשא
 כפינו עם לבנינו , ע"א גבר על חטאיו חטאו כתב מלמד שאפילו על חטא אחד צריך
 תשובה • נשא לבנינו ולא שיפרוש אדם כפיו השמים ויהא לבו מלא עבירות • נחמו
 פשענו ומריתו ואתה לא בלחת , אנחנו עשינו את שלנו שאין אדם שלא יחטא אבל אתה

לא עשית את שלך שאתה נקראת מרבה לסלוח ואתה לא סלחת • סחי ומאס לשון
 טלטול כמו וכסחתם מעל האדמה שמתורגם ותיטלטלון • השי'מנו אתה משיס אותנו
 דבר הוה הוא • השאת מגזרת אס שאז ערים • עיני נגרה וגו' מאין הפנות מאין
 מעצור • עיני עוללה לכפסי עווכיני הטו אלה • נמתו צבור חיי ואע"פ שנמנו צבור חיי
 שאיני יכול לעלות מתוכו לא שת לבס גס לזאת עד שידו אכן בי צפו מים על ראשי
 שבזמן שבא אדם במים עד ארכובותיו או עד מתניו עדיין יש תקוה אבל אם צפו המים
 על ראשו אז תאבד תקוותיו אבל איני עושה כן אלא אע"פ שצפו מים על ראשי ואיני
 יכול לומר נגזרתי חס ושלום לית אנא מובד סברי • קראתי שמך ה' מבור תחתיות ,
 מגלות אדום שנמשל לשאל תחתית • קולי שמעת אתה שמעתי קולי כבר כשנשתעבדכו
 במצרים • אל תעלם אזניך לרווחתי בגלות אדום קרבת ביום אקראך , ביום שקראתיך
 מעני מצרים הה"ד ויאנחו בני ישראל • ראיתי ה' עותתי , עיוות שנעשה לי • החן
 להם מגינת לב, כמו אשר מגן צריך • תאלחך , כלומר כל תלאות שהבאת עלי תבוא
 להם וכן תמאץ בסוף אַלְף ב' שחזור על האומות לפיכך בהן ואמר כן כשם שעשית לי
 כך עשה להם • הג"ה (תאלתך להם לשון אלה כמו כשמעו את דברי האלה הזאת •
 וכאז בו אלה יהתיו נוספת במשקל תאלתך • תאנחה מי ישיבנה ע"כ)

איכה יועם זהב, פתרו' יושחך כמדמתרגם כל סתום לא עממוך ופתרו' איכה יועם
 איכה יושחך יופיין ותוארן של בני ציון שהיה קלסתר פניהם מזהיב כזהב •
 וישנא הכתם הטוב ואיכה ישתנון זיו פניהם של בני ציון שהיה דומה לכתם הטוב •
 השתפכנה אנכי קדש , הכהנים שהיו מלובשין בחן ואפוד שהיו אנכי קדש קבועין
 בהן • בני ציון היקרים, שהיו פניהם מזהילות כמראה פו איך כהפך תארן לכלי חרש
 מעשי ידי יוצר מכאן ואילך הולך ומפרש מי גרם להם שיועם מראיהן • גם תנין חלנו
 עד, חלנו כמו וחלנו את האבנים • תנין זה כשרואה גוריו מושך שרז מחיקו ומראה אותן
 להם כדי שיבאו וינקו אבל בת עמי לאכזור כיעיבה זו שאכזרת על בניה לפי שצמקו
 שדיהן יופני הרעב • דבק לשון יונק וגו' פורש אין להם, בזע אין להם כל זה גרם
 שתושחך תוארם • האובלים למעדנים וגו' האמונים עלי תולע, המכוסין עד עכשיו
 תולעת שני צבוא עליהם נרה חנקו אשפתות להתחמם בהן לפי שאשפה חמה היא,
 וכן מפורש בצראשית רבא אמון מכוסא • ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום, א"ר
 ברכיה נעשה בשבט יהודה ובנימין מה שלא נעשה בסדום, בסדום כתב וחטאתם כי
 כבדה מאד ובשבט יהודה ובנימין כתב עון בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד אותן
 לא נשתייר מהם פליטה אבל בית ישראל ויהודה נשתייר מהם פליטה • ד"א ויגדל עון
 בת עמי מחטאת סדום כל' יותר היתה נקמתה מנקמת סדום דאלו סדום אע"פ
 שהיתה הפוכה כמו רגע ולא נשאר בה שריד ופליט אע"פ לא חלו בה ידים לא מסרה
 ביד אויב שיאמרו בה אלא הק"ה בעצמו פרע ממנה אבל בת עמי חלו בה ידים של
 אויבים ושבו ברעתה וזה קשה יותר מסדום, כך שמעתי מר' משה מרומי שאמרה משם
 רבינו סעדיה זכ"ל • זכרו נזיריה, אלו שערות ראשיהן שהיו לבנים כשלב שמתוך מאכל
 ומשתה מתלבנין שערות של אדם וזכין כחלב נזיריה שעוותיה כמו גזי נורך • אדמו
 ענש מפנינים, זהב קרוי פנינים לפי שמטמין אותו בפנים • ספיר גזרתם מנחם נח

גזרתם כספיר • חשך משחור תארם לא נכרו בחובות, אותן שהכירו אותן לשעבר לא הכירו אותן להנא, נפד עורם על עצמם פי' לפי עניינו דבק דקרט' יד בלעז • טובים היו חללי חרב מחללי רעב, לפי מי שמת ברעב מאריך ביהורין ואותו שמת בחרב מת לפי שעה, ועכשיו שאמר שהם יוזבו מדוקרים מתנבות שדי ע"כ זהו הטעם שנותן לדבר למה טובים היו חללי חרב מחללי רעב ויוזבו מדוקרים מתבקעים מחמת שאוכלין מתנבות שדי • ידי נשים רחמניות, לשעבר עכשיו בשלו ילדיהן לבנות לשון אכילה לא האמינו מלכי ארץ לשעבר שיבא נר ואיבד בירושלים ומי גרם להם שיבא מחטאת נביאיה וגו' נעו עורים בחובות, מחמת שגויאלו בדם כל כך שלא יוכלו בני אדם ליעב בלבושיהם • סוררו טמא וגו' ב' ננו ממזותיו של הק"ב ננו כמו תנו ניין למואב, כי נבא תבא שפתרו' תנו כנף למואב כי עפוף יתעופף כבודו אף כאן כי ננו עפו לפי שסרו מדרכי המקום • גם נעו, גם הכיעו עצמן מן המצות, אמרו כשגלו היו אומות העולם אומרים עליהם לא יוסיפו אילו לחזור ולגור בארצם • פני ה' חלקם וגו' הפינם על פני כל הארץ • לא יוסיף להביטם, כל זה דברי האומות • עורנינו תכלינה עינינו אל עזרתינו הנל, היינו מצפים לעזרת מצרים שכתוב בהן מצרים הנל וריק יעוורו אנק"ור פודר' יימש ששאט' נדיר אלפול' יאה בלעז • צדו צעדינו, נדו לשון שמהה כמו וכשמו דרככם ומתרגם וינדיין ארחתכון כלומר שמו צעדינו • קלים היו רודפינו מנשרי שמים, ומפרש והולך היאך היו קלים שעל ההרים דלקונו כמו כי דלקת אחרי • רוח אפינו משיח ה', יש פותרים אותו על יאשיהו ויש פותרין אותו על גדליהו בן אחיקם לפי שהוא אשר אמרנו בשלו נחיה בגוים, ובמי יאשיהו לא גלו להם עדין שנת יהודה ובנימין • שישיו ושחיי בת אדום, על אנדם בני יהודה אך דע לך כי גם עליך תעבר כוס שעבר על ישראל השכרי ותתערי ושחית ומחית ותשתי כל הכוס עד שתערו כל הכוס ואוי לאומות העולם שעדיין לא טעמו הכוס ועדיין עתידין לשותה, ואשריהן ישראל שנתו כבר ולא יוסיפו עוד לשותה • הם עוונך בת ציון וגו' גלה על חטאתיך על פקודת העון נופל עליו לשון גילוי כשם שאמר ישעיה ובלתה הארץ את דמיה ולא תכסה עוד על הרוגיה •

זכור ה' מה היה לנו, כ"ב פסוקים הן כנגד אלף בית ז' אלפיביתין הם איכה ישבה ואיכה יעיב ואיכה יועם אני הגבר ג' אלפיביתין חכור ה' מה היה לנו הם כ"ב פסוקים כנגד אלף בית הנה ז' אלפיביתין לקיים מה שנא' ויסרתי אתכם גם אני שבע על חטאתיכם • מימינו בכסף שתינו, לא תאמר מימי אחרים אלא אפילו מימינו וכן עצינו במחיר יבואו יגענו על ממונינו ולא הונח לנו אלא באין האומות ונוטלין אותן • מצרים נתנו יד, ה' מודגת כמו נתננו יד כלומר שנתננו להם יד שנשמעון וככפפין להם • אשור לשבע לחם, וגם על בני אשור קשרנו אהבה לשבע אלכל לחם • יחומים היינו ואין אב, אין אב כתב כלומר יש אב ואין עתה עוזר כי רקק ממנו בעוונתו • אבוחינו חטאו ואינם, כלומר אע"פ שאינם שכבר מתו להם אהבתו עוונותיהם כשלו • עורנו כתנור ככמרו, נקבן העור וכיון קמטין קמטין כאלו נשרף בתנור אש • נשים צדין ענו בתולות בערי יהודה, בתולת כתב חסר מלמד שאחת ענו • על הר ציון שמש, מניח כל הצרות הנזכרות שעברו עליהם ואינם מנטער אלא אל הר ציון שמש • על זה היה דוה לבנו, לימד שקשה להם חרבן הבית מכל צרות שעברו עליהם •

שועלים הלכו בו, רמסו ונכסכו בו הלכו פתרונו דעו כהלא דתנין הולך בהן כדי
עבדא טהורין הוא שוכד רבינו גרשם ונ"ל דעו בו ונכרז למחראות. השיבנו ה' אליך
ונשוכה מדע ימינו כקדם.

נשלם פי' איבה

חבור לרים במוזיל בהכמת העבור

שאלת ממני יחיד השם ויעורך על דינך ועולמך שאחבר לך חבור שתלמד ממנו
ידיעת מלאכת העבור בהנחית המולדות וידיעת הפרקים והמועדות וראשי
החדשים לכל עת בדרך קרובה וביגיעה מועטת עד שתבין המלאכה מן הספר בלתי
מלמד יורד וא"עפ זה אומר כי לא יתכן שתדע דעה מן הדעות אלא בהוראת מלמד
ולא יהיה לך די בספר לבד ותכלית המשפט כי לא ינטרך המלמד זמן מרובה אלא בזמן
מועט יורכו ר"ל באותו זמן ילמדו השמות הנוהגות באותו מדע והדברים אשר ההרגל
בהם באותו מדע וידריכוהו אל הדרך. אבל בידיעתי עושה פלפולך וחדודך נקל עלי
חבור קצר כמה לידיעתי באמת כי אתה תבין אותה תכלית ההבנה ועם כל זה שאני
מקצר ומניח האריכות ארבה המשלים שלא לעבור פרק אבל במשל פשוט שיקום אותו
המשל במקום מלמד תלמד ממנו ולא אשים מגמת פניו בזה הקצור לבאר סבת מלאכה
מן המלאכות שאותו הדבר נריך לפרש ואינו ראוי למתלמד גם לא לותיק בזה הסוג
אלא אחר הקדמות אחרות רבות אינם ממגמת העבור אלא מדעות אחרות ואתה לא
היתה מגמת שאלתך בינת סבת המלאכה אלא איכות המלאכה לבד ומה שהיה מעלה
קרובה אינה נריכה להקדמות אפרשנה לך ונזה לא נשא ממגמת הספר. ואינו רואה
שלא להזכיר דבר התקופות כדי שלא יהיה הדבר חסר וא"עפ שלא שאלת ממני להזכירם
ואשים דבורי בהם כתי דבורי במולדות בדרך קצרה וזלקנו כל זה לפרקים למען ישמח
הקורא בקריאתו ויהיה נח עליו למען כי כל מגמה מן המגמות שרויה בפרק, וחלקנו
העבור לשתי מאמרות המאמר הראשון למולדות והמאמר השני בתקופות. ופרקי המאמר
הראשון שבעה. פרק א' בזכרון הקדמות אשר עליהן נגדרת מלאכת העבור. פרק ב'
בידיעת שני המחזור ולמה היא זה כך וידיעת הפשוטות והמעוברות. פרק ג' בידיעת
מולד כל מחזור. פרק ד' בידיעת מולד כל שנה. פרק ה' בידיעת מולד כל חדש.
פרק ו' בידיעת כל הדחויות והקבועות. פרק ז' בידיעת שלמים והחסרים והכסדרן.
המאמר השני פרקיו שלשה: הפרק א' בידיעת באיזה יום מימי השבוע תהיה התקופה
ונכמה שעות מן היום ומן הלילה. פרק ב' בידיעת אותו ענין בשרטוט. פרק ג' בידיעת
כמה ימים מימי החדש תהיה התקופה ואחר חלוקת אלו הפרקים ומספרם אשוב
לפרשם בג' ית'.

המאמר הראשון פרק הראשון מהם בהקדמות אשר עליהם נגדרת העבור והם ד' הקדמות : ההקדמה הראשונה שכל חשבון העבור כל מה שיתקבץ לך מן הימים תשליך ז' ו' ותסמך הנשאר כי אין המגמה לדעת מספר הימים אבל המגמה לדעת באיזה יום מימי השבוע יהיה המולד . ההקדמה השנית כי השעה הנסכס עליה בעבור מהשעות המעוותות ר"ל מעוותות שהם י"ב ביום וי"ב בלילה בכל עתות השנה קור וחס וקין וחורף וכשיתקבץ לך כ"ד שעות חשוב אותו יום והרס אותו על מושב הימים כמו שאפרש בעתיד בע"זה . ההקדמה השלישית כי ראשית כל יום מתחלת הלילה וכשיבא לך המולד ביום מן הימים ב' שעות או תדע כי אותו מולד ב' שעות מן הלילה . משל למה זה דומה כשיבא לך המולד ביום ג' ב' שעות תדע כי אותו מולד ליל ג' ב' שעות כי תחלת יום ג' מולד ג' וכשיבא לך המולד ביום ג' בכ' שעות תדע כי אותו המולד ביום ג' בח' שעות מן היום כי תפול מן הכ' אשר כנגד יום ג' י"ב שעות אשר הם שעות ליל ב' יום ג' ישאר ח' שעות מיום ג' ועל זה דוק . ההקדמה רביעית כי שעה המורגל עליה בחשבון העיבור נחלק לא' ק' ופ' חלקים ונקרא כל חלק מהם דק ובעת שיתקבץ לך אלף ופ' חלקים היא שעה שלימה והרס אותה אל מושב השעות כדרך שאפרש בג"ה ית' . הפרק הב' בידיעת שני המחזור ומספרם ולמה היה זה כך וידיעת הפשוטות והמעוברות , דע כי מעת שיתקבץ הירח עם השמש במעלה אחד עד שיתקבצו פעם שניה כ"ט יום וי"ב שעות ותש"נג חלקים וזהו זמן חדשה של לבנה ובשפתיל זה זה החשבון ב"ב חדש אשר הוא חשבון חדשי השנה יהיה המתקבץ שג"ד יום וח' שעות ותת"עו חלקים וזהו זמן סבוב השמש ברקיע מעת שיתחיל ללכת מחלק ממנו עד שישוב אל אותו חלק בעיניו אשר התחיל ממנו ראשונה . ובאחר שאמר הנור יתעלה זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה נתחייבנו למנות חדשינו בחדש אשר יתבאר בו החדוש ואין זה אלא ללכנה . ובאמרו שמור את חדש האביב סמכו לזמן החוס שהוא זמן הרביעי ולא תתישב זמני השנה החוס והקור והקיץ והחייף אלא בחשבון השמש והלכנו באותו ענין להיות חדשינו חדשי לבנה ושנותינו שנות שמה וכאשר מלאנו זמן שנת הלבנה שג"ד יום ח' שעות ותת"עו חלקים וזמן שנת השמש שס"ה יום ו' שעות מבינו שנת השמש מוסיף על שנת הלבנה י' כ"א ר"ד וכשחלקנו מותר שנת השמש על שנת הלבנה וכפלנו אותו ב"ט שנה אשר היא מספר שני המחזור היה המתקבץ מאותו מותר ז' חדשי השנה ומותר לא ימנה בו המלאכה והוספנו אותם שצעה חדשים בכלל חדשי השנים וכתנו במשך הי"ט שנה ז' שנים מן י"ג חדש כל שנה וקרינו שמש מעוברות וכתנו אותו חדש הנוסף לפני חדש ניסן כי בגללו הוסף כפי מה שהקדמנו וחלקנו אותם השבע שנים על שני המחזור והיא השנה השלישית והששית והשמינית וי"א וי"ד וי"ז וי"ט והסימן גו"ח אד"ט . והיוצא מזה הפרק כי המחזור י"ט שנה י"ב פשוטות וז' מעוברות . הפרק השלישי בידיעת מולד כל מחזור כנר בארנו כי כל חדש הלבנה כ"ט י"ב תש"נג חלקים וכן בארנו כי כל חשבון העבור כל מה שנתקבץ ז' ימים תשליכהו וכששתליך חדש הלבנה ז' י' ישאר ממנו יום אחד י"ב שעות תש"נג חלקים והסימן א"ב תש"נג וכבר בארנו כי מספר שנת הלבנה שג"ד יום ח' שעות תת"עו חלקים וכששתליך זה החשבון ז' ז' ישאר ד' ימים ח' שעות תת"עו חלקים והסימן באירתה דח' תת"עו וכן בארנו כי השנה המעוברת י"ג חדשים מהלבנה ומן שנת הלבנה עד י"ג חדשים מהלבנה יהיה המתקבץ

המתקבן ממנו שפ"ג יום וכ"א שעות ותק"פט חלקים וכשתשליך זה ז"ו יאשר ה' ימים כ"א שעה תק"פט חלקים והסיומן הכ"א תק"פט וכן בארנו כי המחזור י"ט שנה י"ב פשוטות וז' מעוברות וכשתתקח מספר השנה הפשוטה ותכפול אותו זי"ב פעמים ומספר השנה מעוברת ותכפול אותו ז' פעמים ותקבץ בשני סומנים ותשליך המתקבץ ז"ו יאשר ב' ימים ז"ו שעות תק"כה חלקים והסיומן ב"ו תק"כה והוא אשר יאשר מוספר יומי המחזור אשר שתשליך ז"ו ואני אכתוב לך אלו הנשארים בשרעוט להיותם מזוהרת קבל עליך זכירתם כי עליהם נבנה שרש המלכה, כעין זה :

ימים	שעות	חלקים	הנשאר אחר השלכת ז"ו .
א	יב	תשצג	
ד	ה	התעו	הנשאר מן השנה פשוטה . . .
ה	כא	תקפט	הנשאר מן שנה מעוברת . . .
ב	י	תקצה	הנשאר מן המחזורים . . .

ואחר אשר פשטנו אלו הפשוטות אפרש היאך תזיח מולד איזה מחזור שתרצה דע כי שנה ראשונה משני העולם ר"ל השנים אשר אנחנו מונים בהם היום מולד אותה שנה ליל שני ה' שעות ר"ד חלקים מן השעה הששית והסיומן בהר"ד והוא מולד ראש מחזור ממחזורי העולם וכאשר תרצה לדעת מולד המחזור השני ממחזורי העולם תכתוב בהר"ד בשיטה אחת ותכתוב ב"ו תק"כה בשיטה השנית תחתיה ותשים כל סוג תחת סוגו החלקים תחת החלקים והשעות תחת השעות והימים תחת הימים, כעין זה :

ב	ה	רד
ב	י	תקצה

תק"בן החלקים עם החלקים יהיה המתקבץ תש"צט תק"בן השעות עם השעות יהיה המתקבץ כ"א תק"בן הימים עם הימים יהיה המתקבץ ד' ימים יהיה מולד המחזור השני יום ד' כ"א שעות תש"צט חלקים מן השעה העשירית ומה שאמרנו כי זה המולד צט' שעות מן היום הרביעי לפי כשתשליך מכ"א שעות י"ב שעות של ליל ד' כאשר הקדמנו כאשר ע' שעות מיום הרביעי ואותם החלקים משעה העשירית והסיומן בזה המולד ר"ל המולד השני דכ"א תש"צט וכאשר תרצה לדעת המולד השלישי ר"ל מולד המחזור השלישי ממחזורי העולם תעשה כזה המעשה לא פחות ולא יתר שתכתוב מולד המחזור השני בשעה ובי"ו תק"כה בשעה שניה, כעין זה :

ד	כא	תשצט
ב	י	תקצה

ותקבץ החלקים עם החלקים כמו שעשית בפעם ראשונה יהיה המתקבץ ממנו אלף חלקים וש"ד חלקים תשליך מזה החשבון שעה באלף ושמנים חלקים יאשר שי"ד חלקים תרים השעה המתקבצת לך מן החלקים אל השעות ועוד תקבץ הי"ו שעות אל כ"א שעות עם השעה אשר הרימות מן החלקים יהיה המתקבץ ממנו ז' ימים וי"ד שעות תדע כי מולד המחזור השלישי ממחזורי העולם היה יום ז' בשתי שעות מן היום ושי"ד חלקים מן השעה השלישית והסיומן בזה המולד ר"ל במולד השלישי זי"ב שי"ד ולא תסור מזה הענין ותעשה על זה המשל תוסיף ב"ו תק"כה על מולד המחזור

הרביעי יבא לך מולד המחזור החמישי וכו' תעשה עד שתגיע אל מולד איזה מחזור שתראה • ודע כי מחזורנו אשר הוא מחזור רנ"ט היה מולד השנה הראשונה ממנו והוא מולד המחזור ליל שלישי בג' שעות ושכ"ד חלקים והסימן ג'ג' שכ"ד וידענו אותו בזה המעשה אשר הקדמנו כי הוספנו על בהר"ד ב"ו תק"נה וידענו מולד המחזור השני והוספנו על מולד המחזור השני ב"ו תק"נה וידענו מולד המחזור השלישי עד שבאנו לידיעת מחזורנו זה • וכשתראה לדעת מולד המחזור שיבא אחר מחזורנו תוסיף ב"ו תק"נה על ג'ג' שכ"ד וזה כשכתוב ג'ג' שכ"ד בשעה אחת וב"ו תק"נה בשעה שנית תחיתה ותקנן השני שעות ומה שנתקנן מן החלקים אף ושמונים תרימהו שעה א' מושב השעות והנשאר למושב השעות תכתוב אותו בשעה שלישית ואחר תשוב א' השעות ומה שנתקנן מן השעות כ"ד תרימהו יום אל מושב הימים ומה שנשארו ולא נגלס כ"ד שעות תכתבוהו בשעה שלישית ועוד תשוב אל הימים ומה שנתקנן יותר מו' תשליך ממנו ז' ותכתוב השאר בשעה שלישית וכאשר תעשה על זה המשל יבא לך מולד המחזור אשר אחרי זה והוא מחזור ר"ס יום ה' י"ט שעות ותתק"מט מן השעה השמינית וכן תוסיף על מחזור ר"ס ב"ו תקנ"ה יבא לך מולד מחזור רס"א וכענין זה תעשה עד לאין תכלית ואני אכתוב לך מולדות י' מחזורים בשרטוטים מן מחזורנו זה לכמות נפשך ותתלמד ממנו ויקום לך במקום מלמד וזה צורת השרטוט ותוציא מולד המחזור אחר מחזור על דרך שהגדתי לך ועיין בשרטוט ואם יבא לך מכיון לאשר בשרטוט תדע כי מעידך נכון, ואם תמצא ביניהם שינוי אפי' בחלק אחד תדע כי הוא טעות ותוסיף לעשות עד שתכוון המעשה • וזו היא הצורה :

לוח בוספר המחזורים

מחזור	ימים	שעות	חלקים
רנט	ג	ג	שנד
רס	ה	יט	התקמט
רסא	י	יב	הסד
רסב	ד	ד	תחרנט
רסג	ו	כא	הקעד
רסד	ב	יד	פט
רסה	ה	ו	הרפר
רסו	ז	כג	קצט
רסז	ג	טו	חשצד
רסח	ו	ח	שט

הפרק הרביעי בידיעת מולד כל שנה כשהיה מולד ר"ל שנה הראשונה מן המחזור ידוע על הדרך שספרנו תוסיף דח' תת"עו על המולד הראשון משני המחזור ויבא לך מולד

מולד השנה השנייה משל למה זה דומה היה מולד השנה הראשונה מן מחזור רנ"ט אשר הוא מחזורו זה ג' שנה עליו דח' תתע"ו כעין זה :

שנד	ג	ג
התעו	ח	ד

הרמנו שנה למושב השעות באלף ושמונים חלקים ישאר ק"כ חלקים כתבנו אותו בשנה שלישית במושב החלקים ועוד קנבנו הג' שעות מן השנה הראשונה עם השעה אשר הרימות מן החלקים אל הח' שעות מן השנה שנית יהיה המתקבץ ממנו י"ב שעות ואחר כך קנבנו הימים לימים יהיה המתקבץ ז' ידענו כי מולד השנה השניה מן המחזור היה יוס' ו' בק"כ חלקים מן השעה הראשונה והסימן זי"ב ק"כ וכשתרצה לדעת מולד השנה השלישית תוסיף דח' תתע"ו על מולד השנה השניה אשר היא זי"ב ק"כ יבא לנו מולד השנה השלישית יוס' ד' בכ' שעות ותרכ"ו חלקים מן השעה התשיעית והסימן דכ' תתרכ"ו וכאשר תרצה לדעת מולד השנה הרביעית מזה המחזור תוסיף הכ"א תקפ"ט על מולד השנה השלישית אשר היא דכ' תתרכ"ו יבא לך מולד השנה הרביעית יוס' ג' ב"ח שעות ותקל"ה חלקים מן השעה השביעית והסימן ג"ח תקל"ה וכן עד תכלית כל המחזור תוסיף דח' תתע"ו על מולד כל שנה פשוטה ויבא לך מולד של אחריה ותוסיף הכ"א ותקפ"ט על מולד השנה המעוברת יבא לך מולד של אחריה וזה תעשה לעולם דח' תתע"ו לפשוטה והכ"א תק"פט למעוברת כמו שפירשנו לעיל כי הנשאר מן הפשוטה דח' תתע"ו והנשאר מן המעוברת הכ"א תק"פט ואם תוסף על מולד השנה האחרונה מן המחזור הכ"א תק"פט יבא לך מולד המחזור של אחר מחזורך ר"ל המחזור שעבר וכבר ביארתי לך בזה תוכל לדעת מולד איזה מחזור שתרכה אחר שתדע מולד איזה מחזור ואם תרכה לדעת אותו מעבין אחר תוסיף דח' תתע"ו על מולד המחזור ויבא לך מולד השנית תוסיף דח' תתע"ו על מולד השנה השנית יבא לך מולד השנה השלישית לפי מה שהקדמנו עד שיבא לך מולד השנה האחרונה מן המחזור תוסיף עליו הכ"א תק"פט לפי שכל שנה האחרונה משני המחזור מעוברת יבא לך מחזור של אחריו • ועל זה אמרנו הפירוש הזה אע"פ שהוא מבוזבז כדי להוכיח לך ביאור באריכות הדבר ואני אכתוב לך מולד כל שנה ושנה ממחזור רנ"ט בשרטוט תמצא אותם במקום מלמד תתלמד ממנו ותעשה מה שספרתי ותעיין בשרטוט אם תמצא אותם מכוונים תדע שמעשיך מכוון ואם תמצא בניהם סלוף תשוב לעשות • וזו היא צורתו :

לוח מספר שני מחזור רנ"ט

מספר השנים	מנהגם	ימים	שעות	חלקים
א	פ	ג	ג	שנד
ב	פ	ז	יב	קנ
ג	מ	ד	כ	החרכו
ד	פ	ג	יח	תקלה
ה	פ	א	ג	שלו
ו	מ	ה	ב	קכד
ז	פ	ד	יט	השיו
ח	מ	א	יח	הקוב
ט	פ	ז	יו	כא
י	פ	ה		החצו
יא	ט	כ	ט	תרצב
יב	פ	א	ז	רכ
יג	פ	ה	טו	החרעה
יד	מ	ג		ההער
טו	פ	א	כב	שפג
יז	פ	ו	ז	קעט
יז	מ	ג	טו	תתרנה
יח	פ	ב	יג	תקצד
יט	מ	ו	כב	שם

פרק ה' בידיעת מולד כל חדש כשיהיה עמך מולד שנה משני העולם ידוע והוא מולד תשרי ותרכה לדעת מולד מרחשון תוסוף א"ב תשנ"ג אשר מחדש הלכנה כמו שאמרנו על מולד תשרי ואז יבא לך מולד מרחשון משל למה זה דומה עיינו במולד שנתנו זה והיא שנת י"ו מזה המחזור הנזכר והוא מחזור רכ"ט מנינו מולד זה ליל ו' ב' שעות

קע"ט חלקים מן השעה השמינית והסימן וז' קע"ט לפי מה שתרצה נרעוט וכתבנו זה הסמן אי"ב תשנ"ג נשעה שניה תחתיה כל סוג תחת סוגו על זה הנורה :

ו	ז	קעט
א	יב	חשצג

קצבנו החלקים לחלקים לפי מהנהגנו נתקנן מזה מתקע"ב חלקים וקצבנו השעות לשעות נתקנן מהם י"ט שעה וקצבנו הימים לימים היה המתקנן מזה ז' ימים ידענו כי מולד מרחשון בזה השנה יום ז' בז' שעות ותתקע"ב חלקים מן השעה השמינית והסימן זי"ז מתקע"ב ואם תרצה לידע מולד כסלו תוסיף אי"ב תשנ"ג על מולד מרחשון יבא לך מולד כסלו וכן לעולם תוסיף אי"ב תשנ"ג על מולד איזה מהם שתרצה יבא לך מולד של חדש של אחריו ואני אכתוב לך מולד כל חדש מחדשי השנה זו הנזכרת נרעוט לפי מה שעשינו בשני הפרקים הראשונים • וזה צורת השרעוט :

חלקים	שעות	ימים	חדשים
קעט	ז	ו	חשרי
חחקעב	יט	ז	מרחשון
תרפה	ח	ב	כסלו
שצח	כא	ג	טבת
קיא	י	ד	שבט
תחקד	כב	ו	אדר
תריז	יא	א	ניסן
של		ג	אייר
מג	יג	ד	סיון
חתלו	א	ו	תמוז
חקמט	יד	ז	אב
רסב	ג	ב	אלול

הנה בארנו ומשלנו משלים ופירשנו שאין היכולת לפרש יותר מזה וכבר בארתי וזכרתי היאך תעשה פעם אחר פעם למען יהיה קרוב למתחיל בהוצאות המולדות ומה שלא נתבאר לו מן הפרק הראשון יתבאר לו מן השני וכן מן הנ' כי המעשה בהוצאת המולד

כל שנה או בהוצאת מולד כל חדש דרך אחד הולך ועל דרך אחד הוא נכרך . ודע כי
 שם המולד נופל אבל החכמים על קבוצ הירח והשמש במהלכם האמנעי , וכן תמצא ב"ה .
 פרק ו' בידיעת הדחיות והקבועות . דע כי זה הפרק עמוד מעמודי העבור וכריך
 אתה לעיין בו במתן כי עליו הוא הסמך ובין בדברי . וכשתבייא איזה מולד שתראה
 כמו שאמרתי יש לך לדעת איזה יום יהיה ראש השנה בזה השנה כי זו המצאה מן העבור
 וידיעה זו תתבאר אחר ידיעת הדחיות וענין הדחיות המולדות הדחיות כי כשיצא
 מולד שנה מן השנים כעין אותו מולד יהיה דחוי ולא יהיה ראש השנה באותו יום ,
 וזולת אלו הם קבועות והם ד' יבדות . היסוד הראשון כשיצא לך מולד יום א' או יום
 ד' או יום ו' יהיה ראש השנה באותה שנה נדחית ביום של אחריו ולא תעיין מה
 שיש לך מן השעות נתמעטו או רבו , משל למה זה דומה אם יצא לך המולד יום א'
 באיזה שעה שיהיה מן היום או מן הלילה ראש השנה באותה שנה יום שני , ואם יצא לך
 המולד יום ד' ראש השנה אותה שנה יום ה' , ואם יצא לך המולד יום ו' ראש השנה
 אותה שנה יום ז' , כן תעשה לעולם פשוטה או מעוברת והסימן לא אד"ו ראש השנה
 וימי אד"ו לא תקבע בהם לעולם אבל יהיה ראש השנה לעולם יום ב' יום ג' יום ה'
 יום ז' והסימן נג"ה . והיסוד הב' כשיצא לך מולד ביום מן הימים הכסרים אשר
 תקבע בהם והם נג"הז בחצי היום ואפילו בחלק אחד אל תקבע בו , משל למה זה דומה
 היה מולד שנה מן השנים יום ב' ב' שעות והסימן ב"ח יהיה ראש השנה של אותה
 שנה יום ג' ואם היה המולד פחות מחצי היום אפילו בחלק אחד כגון שהיה המולד
 ב' י"ז תתקבצ' ראש השנה אותה שנה יום ב' , וכן תעשה בשאר הכסרים כשיצא לך
 מולד ב' ב"ח שעות או יותר ראש השנה אותה שנה יום ג' ואם היה המולד יום ג' ב"ח
 שעות או יותר ראש השנה אותה שנה יום ה' מפני שנדחה מד' לה' וכבר בארנו כי ר"ה
 לא יהיה יום ו' , וכן כשיהיה המולד יום ז' ב"ח שעות או יותר ר"ה אותה שנה יום ב'
 לפי שנדחה מא' לב' והסימן בזה היסוד הוא מה שאמרנו חז"ל כולל קודם חגות כשר
 אחר חגות פסול ובחגות באחר חגות דמי ואלו השני יסודים הראשונים פעמים רבים
 הם נופלים אבל השני יסודים האחרונים אינם נופלים אלא מעט ועל דרך זר וככרי .
 היסוד השלישי כי כל שנה פשוטה שיהיה המולד בה ליל ג' בט' שעות מן הלילה ור"ד
 חלקים מן השעה ה' ראש השנה אותה שנה יום ה' מפני שהיא נדחה מן הג' לד' ולא
 יהיה ראש השנה יום ד' ונדחה ליום ה' וכשיצא לך המולד כן ג"ט ר"ד או יותר ר"ה
 אותה שנה יום ה' ואם יצא המולד בפחות מזה ואפילו בחלק כגון שהיה המולד כן ג"ט
 ר"ג אותה שנה ר"ה יום ג' והסימן בו פ"ל גט"ד מן יוד , ופי' זה הסימן פ' פשוטה
 ל' ליל שלשי ע' שעות ר"ד חלקים משעה עשירית , וזהו היסוד הג' מן הדחיות .
 והיסוד הד' כי כל שנה שלפניה מעוברת יצא לך מולדה יום ב' ג' שעות ותקפ"ט
 חלקים מן השעה הרביעית ר"ה אותה שנה יום ג' ואם יצא לך זה המולד בפחות מזה
 ואפילו בחלק אחד תקבע אותו יום בעצמו כמו אם יצא לך המולד כך ג' תקפ"ט
 ראש השנה אותה שנה יום ב' והסימן בזה היסוד הד' מן הדחיות מע' י"ב תקפ"ט מן
 דלת' ופי' מ' מלפני ע' עבור י' יום ב' יום שני תקפ"ט חמש מאות ושמינים ותשעה
 חלקים ד' מן שעה הרביעית ואלו השני יסודים אחרונים יותר מעט הם נופלים מן
 הראשונים אבל צריך אתם לעמוד עליהם ולא תסורם מלבד והשם ידריכנו בדרך ישרה .

ואני אכתוב לך ימי קצוות שני מחזורים בשרטוט תתלמד מהם לפי מנהגנו בפרקים האחרים, וזו היא צורתו

שני המחזור	ימי השבוע
א	ג
ב	ז
ג	ה
ד	ה
ה	ב
ו	ה
ז	ה
ח	ב
ט	ז
י	ה
יא	ב
יב	ב
יג	ה
יד	ג
טו	ב
טז	ז
יז	ג
יח	ב
יט	ז

לוח קבוע שני מחזורי רכ"ט ותוציא המולדות ותקבע מה שיש לך לקבוע ותדמה מה שיש לך לדחות לפי היסודות שבארתי לך, אחר כן תעיין בשרטוט אם תמצאם מכוונים תדע כי חשבונך מכוון, ואם לאו תשוב לחשבון בנ"ה .

פרקי בדיעת השלמים והחסרים והכסדרן . דע כי מרחשון ב' ימים לעולם בכל השנים ושבע יום א' ואדר ב' ימים וניסן יום א' ואייר ב' ימים וסיון יום א' ותמוז ב' ימים אב יום א' ואלול ב' ימים ואם תהיה השנה מעוברת הב' אדרים ב' ימים, ועל זה הסדר כל השנים אבל החלוק הוא בין כסלו וענת כי שנים יהיו כסלו וענת ב' ימים ותקרא השנה של שלמים ושנה יהיו כסלו וענת יום א' ותקרא חסרים ושנים יהיו כסלו וענת כסדרן כגון שיהיה כסלו יום א' וענת ב' ימים ותקרא כסדרן, ואם תרצה לידע אם השנה שלמים או חסרים או כסדרן תבטורק לדעת אם השנה אשר אתה רוצה לידע איתה מעוברת או פשוטה אם תהיה פשוטה תדע איזה יום הוא ראש השנה איתה שנה ואיזה יום יהיה ר"ה בשנה הבאה ותעיין כמה בין שני ימים מן המניין אם יש ביניהם ג' ימים השנה חסרים ואם ד' השנה כסדרן ואם ה' השנים שלמים והסימן גד"ה בפשוטה חכ"ט פי' כי כשיש בין היום אשר קבענו בו השנה אשר נרצה לדעת אם הם שלמים או חסרים או כסדרן ובין השנה של אחריה ג' ימים היא חסרים ואם יפ' ביניהם ד' ימים היא כסדרן, ואם יש ביניהם ה' ימים היא שלמים וזה בשנה פשוטה . משל למה זה דומה אם תהיה ראש השנה בשנה הפשוטה יום ז' וראש השנה של אחריה יום ה' הראשונה שלמים כי יש ביניהם ה' ימים יום ז' ויום א' יום ב' יום ג' ויום ד', ואם היה ראש השנה הפשוטה יום ה' ובשנה של אחריה יום ב' השנה כסדרן לפי שיש ביניהם ד' ימים יום ה' יום ו' יום ז' יום א' . ואם היה ר"ה הפשוטה

יום ז' ובשנה של אחריה יום ג' השנה חסרים לפי שיש ביניהם ג' ימים יום ז' יום א' יום ב', ועל זה דוק . ואם היה ר"ה שתרצה ידיעתה אם הם שלמים או חסרים או כסדרן מעוברת על זה המעשה בעינין שתעיין כמה יש בין היום אשר תקבע בו ר"ה אותה שנה ובין היום אשר תקבע בשנה הבאה, אם יש ביניהם ה' ימים השנה חסרים, ואם ו' ימים השנה כסדרן, ואם ז' ימים השנה שלמים והסימן ה"ו בעבור חכ"ט ופירושו כפירוט הראשון . ואם היה ר"ה בשנה מעוברת יום ז' ובשנה של אחריה ר"ה יום ז' אותה שנה המעוברת שלמים לפי שנין ב' הימים ז' ימים שלא נחשב

בזה המניין יום קביעות השנה הנצחית אשר לנו ריגים ידיעתה כמו שביארנו ומה שאמרנו יתברר לך כי לא תוכל לדעת אם השנה חסרים או שלמים או כסדרן אלא אחר שתקבע אותה שנה והשנה הנצחית אחריה, ואם תכתוב כל שני מחזורנו זה בצרטוט השלמים והחסרים והכסדרן, תתלמד בו כפי

מנהגנו • וזו היא צורת הצרטוט • • • • •

א	כסדרן
ב	שלמים
ג	שלמים
ד	כסדרן
ה	חסרים
ו	שלמים
ז	כסדרן
ח	חסרים
ט	שלמים
י	כסדרן
יא	שלמים
יב	חסרים
יג	שלמים
יד	כסדרן
טו	שלמים
יו	חסרי
יז	כסדרן
יח	שלמים
יט	שלמים

ודע כי כשיהיה ר"ה יום ג' אותה שנה כסדרן לעולם, והסימן לא גח"ג פי' כשיהיה ר"ה יום ג' לא תהיה השנה לא שלמים ולא חסרים אלא כסדרן ודע כי כשיהיה ר"ה יום ז' או יום ב' לא יתכן להיות כסדרן אלא שלמים או חסרים כמו שיבא החשבון אשר אמרנו והסימן לא ז'ך ולא ב"ך • ודע כשיהיה ר"ה יום ה' אם תהיה השנה פשוטה לא יתכן להיות חסרים ואם תהיה מעוברת לא יתכן להיות כסדרן לא ח"ף כ"ע בחמישי פירושו לא חסרים בפשוטה ולא כסדרן במעוברת כשיהיה ר"ה ביום ה' וזכור אלו הסימנים ותשוב אליהם כשתטעה ואם תמצא כאשר אמרנו לך בדיעות השלמים והחסרים והכסדרן ויבא לך השנה כסדרן ור"ה יום ז' או יום שני או יבא לך חסרים ור"ה יום ה' והשנה פשוטה או יבא לך השנה כסדרן והשנה המעוברת בראש השנה יום ה' תדע כי טעות בחשבון ושוב לחצונך עד שתמצא וכשתדע איזה יום יהיה ר"ה ואם השנה שלמים או חסרים או כסדרן בלא ספק כי ראשי המדעים ידועות וכבראשי המדעים ידועים והפרקים ידועים בלי ספק •

המאמר השני בדיעות התקופות • הפרק הראשון בדיעות איזה יום מימי השבוע תהיה התקופה ובכמה שעות מן היום או מן הלילה במעשה • כשתרצה לדעת אותה קח שני העולם השלמים והשליכס כ"ח כ"ח והמנין שאינו מספיק כ"ח תוסיף עליו רביעית, ומה שנתקבץ תוסיף עליו ג' והנכלל לך מזה הם ימים ותשליכס ז"ז והנשאר פחות מו' תחיל בחשבון מיום א', כלומר שתחלת הלילה ואיזה יום שנפסק בו החשבון אותו יום תהיה

תקופת ניסן באותה שנה • משל למה זה דומה רבינו לידע מתי תהיה תקופת ניסן בזה השנה והיא שנת ד' אלפים תתק"יח לקחנו השנים השלמים והס' ד' אלפים תתק"יז כי שנת י"ח אשר אנחנו חפצים בדיעתה לא שלמה עוד השלכנו אותן השנים השלמים כ"ח כ"ח נשאר יז' הוספנו עליהם רביעייתם והס' ד' ימים ורביע היה המתקבץ כ"א יום ורביע הוספנו על המתקבץ ג' היה הכל כ"ד יום ורביע וכבר בארנו כי רביע כל יום ו' שעות השלכנו אלו כ"ד יום ו' שעות ז"ז נשאר שלשה ימים ורביע התזיל החשבון מיום א' ויבא לך החשבון ליל ד' בשעה שעות ובוו השעה הנזכרת מהיום הנזכר תהיה תקופת

ניסן ב'ו השנה וכשתדע באיזה יום ובאיזה שעה תהיה תקופת ניסן אשר התקופות
 ידועות והוא כשתוסיף ז' שעות ומחצה על שעות איזה תקופה שתהיה תמצא לך התקופה
 של אחריה • משל למה זה דומה, אם תהיה תקופת ניסן ב'ו השנה ב'ו שעות מליל
 רביעי תוסיף ז' שעות ומחצה תשאר שעה ומחצה מיום ד' תדע כי תקופת תמוז הוא
 אחר תקופת ניסן ב'ו השנה בשעה א' מיום ד' ואחר שתוסיף על השעה ז' וחצי יהיה
 המתקבץ ממנו ט' שעות תדע כי תקופת תשרי הוא אחר תקופת תמוז ב'ו השנה בט'
 שעות מיום ד' ותוסיף על הט' שעות ז' וחצי יהיה המתקבץ ממנו י"ו שעות, תשליך
 מהם י"ב שעות מיום ד' ושאר מהם ד' שעות וחצי מליל ה' תדע כי תקופת טבת תהיה
 בד' שעות מליל ה', ועוד תוסיף על הד' שעות וחצי ז' שעות יהיה המתקבץ ממנו י"ב
 שעה והם שעות ליל ה', תדע כי תקופת ניסן הבאה אחר זו תהיה יום ה' בשעה א'
 ועל זה יתגרר המעשה עד סוף העולם כשתדע התקופה תוסיף עליה ז' שעות אז תדע
 שעות התקופה הבאה אחריה ובאיזה יום היא כמו שביארנו בזה המשל • פרק שני
 בידיעות חשבון זה בשרטוט וכשתרצה לדעת באיזה יום תהיה התקופה ובכמה שעות
 מן היום ומן הלילה תקח שני העולם ותשליכם כ"ח כ"ח והנשאר פחות מכ"ח תביא
 אותם בשעת המנין ועיין השעה אשר נכח אותו מנין תמצא בו סדר תקופת השנה •
 משל למה זה דומה, רצינו לידע סדר תקופות שנתנו והוא שנת י"ח אחר שהשליכנו
 שנות העולם כ"ח כ"ח נשאר י"ח שנה כי הארבעת אלפים ות"תק מושלכים ובקשנו כמו
 אותו ענין בשרטוט בשעה הנופלת עליה שנות החשבון ולקחנו מה שיש בנכוחו מצינו
 תקופת תשרי ב'ו השנה, יום ג' בג' שעות, תקופת טבת יום ג' י' שעות, תקופת
 ניסן ליל ד' ו' שעות, תקופת תמוז יום ד' בשעה וחצי, וכשתרצה לידע השנה אשר
 אחרי זו השנה עיין בשעה אשר אחר זו השעה ר"ל שנות י"ט, וכן תעשה על הסדר שטה
 אחר שטה עד שתשלים השרטוט ותחזור לראשיתו והוא חזור הלילה לעולם כל שיטה
 בשנה ובין ובזה השרטוט יתברר לך כי תקופת ניסן לא תהיה לעולם רק בשש שעות או
 בשעת א' ותקופת תמוז ב'ו שעות או ב'י' שעות ותקופת תשרי בג' או בט' ותקופת טבת
 בד' שעות או ב'ו שעות וכל אלו השעות מן היום או מן הלילה ודע כי הספרים בזה
 השרטוט כנגד תקופת ניסן בשעת השעות ר"ל כי אין במקומו שעה ואם ראית כנגד
 היום דע כי תקופת ניסן תהיה בחלק א' מאותו היום ואם תהיה הספר כנגד הלילה
 התקיפה תהיה בחלק א' מאותו הלילה ובין תמצא בע"ה • פרק שלישי בידיעות בכמה
 ימים מימי החדש תהיה התקופה ובכמה שעות מן היום או מן הלילה כמו שפירשנו
 בפרק ראשון נשאר לך לדעת בכמה ימים מימי החדש תהיה התקופה וידעת אותו ענין
 שתקח שנות השלמות והיא זו השנה ד' אלפים ותת"קיו שנה תשליכם י"ט י"ט ומה שנשאר
 פחות מי"ט זכור החשבון והם שנים שעברו מן המחזור שאתה בו תן לכל שנה י"א יום
 ומה שנתקבץ מן הימים תוסיף עליהם ז' ותשליך המתקבץ לל' ומה שנשאר פחות מל'
 תחזור כמו אותו חשבון מראש חדש ניסן תהיה התקיפה, ואם לא הגיע תוסיף ב' ימים
 אם לא הגיע תוסיף ג' ועל כל פנים יגיע • משל למה זה דומה, רצינו לדעת התקופות
 ב'ו השנה בכמה ימים מכיסן תהיה ידענו כי תקופת ניסן ב'ו השנה ליל ד' ב'ו שעות
 השליכנו שנות העולם השלימות י"ט י"ט נשאר ט"ו והם השנים אשר שלמו ועברו מן
 המחזור והוא מחזור רכ"ט נתכנו לכל שנה י"א יום היה המתקבץ מהם קס"ה יום

והוספנו עליהם ז' ימים כך הכל קע"ב יום השלכנו את החשבון לל' כשאר כ"ב ימים ועיינו באיזה יום יהיה ניסן בשנה אשר נרצה ידיעתה והוא שנת ד' אלף תקק"ח ליציאה י"ו למחזור ומצינו ניסן ב'ו השנה יום א' ומצינו ניסן מיום א' כ"ב ימים יצא החשבון בו אל יום א' כי מיום א' עד יום א' כ"ב ימים ולא הגיע החשבון אל יום התקופה כי התקופה ליל ד' כמו שפירשנו, הוספנו יום א' על כ"ב הגיע החשבון ליום ב', הוספנו ב' ימים על כ"ב ימים הגיע החשבון ליום ג', הוספנו ג' על כ"ב ימים הגיע החשבון ליום התקופה אשר הוא יום ד', אז ידענו כי תקופת ניסן ב'ו השנה שהיא שנת ד' אלפים תקק"ח בו' שעות מליל ד' כ"ה ימים מחדש ניסן ועל זה הענין תדע באיזה יום מימי החדש תהיה תקופת ניסן לעולם, ואם תהיה השנה אשר תרצה ידיעתה באיזה יום מימי החדש תקופת ניסן תהיה באותה שנה מעוברת תעשה על זה הדרך לדרכי חשבונך מחדש אדר שני במקום ניסן וכאשר עשית בניסן בשנה הפשוטה תעשה באדר השני בשנה המעוברת. ואם היתה תקופת ניסן ידועה בשנה מן השנים היו שאר התקופות ידועות והוא אחר שתחשוב מיום התקופה משנה אשר היתה בה ז"א יום ו' שעות ומחצה, אז תזל לך התקופה אשר אחריה. משל למה הדבר דומה, הנה ידענו מה שהקדמנו כי תקופת ניסן בשנתינו זו והיא שנת י"ח היתה בו' שעות מליל ד' כ"ה ניסן מצינו מזה השעה וזה היום ז"א יום ו' שעות וחצי יצא לנו החשבון בשעה וחצי מיום ד' ב'ו בתמוז, ידענו כי תקופת תמוז תהיה בו השנה יום ד' בשעה וחצי בו' בתמוז. ועוד מצינו מזה היום ומזו השעה אשר יצתה בו תקופת תמוז ז"א יום ו' שעות וחצי הגיע החשבון אל ט' שעות מיום ד' ל' יום מתשרי, ידענו כי תקופת תשרי תהיה בשנה הבאה אחרי זאת, כלומר שנת י"ט יום ד' בט' שעות ל' יום מתשרי. ועוד מצינו מזה היום ומזו השעה ז"א יום ו' שעות וחצי הגיעה החשבון אל ארבע שעות וחצי מליל הרביעי משבט, ידענו כי תקופת טבת תהיה בשנת י"ט בד' שעות מליל ה' משבט. ועוד מצינו מזה היום ומזו השעה ז"א ימים ז' שעות וחצי הגיעה החשבון אל שעה ראשונה מיום ה' שעה ימים מחדש ניסן, ידענו כי תקופת ניסן תהיה בשנת י"ט בתחלת יום ה' ו' ימים מחדש ניסן. וכן נחשוב מזה היום ומזו השעה ז"א יום ז' שעות וחצי יצא לנו תקופת תמוז, וכן תעשה עד סוף העולם. וכבר בארנו כי כשיהיה תקופה מן התקופות ידועה היאך תעשה מהם שאר התקופות עד סוף העולם ודע כי כאשר ארנו בתקופה מן התקופות תהיה בכך וכך שעה אינן הכונה כי התקופה תהיה בכל אותה שעה, אבל המגמה כי התקופה תהיה בתחלת חלק א' מאותה שעה וכשארנו כי תקופת ניסן בשעה ראשונה מן היום או מן הלילה אינן הכונה בכל שעה ראשונה אבל הכונה בתחלת חלק מן השעה הראשונה ודברינו בו אינו אלא על דרך העברה. ואין ראוי שחלוק עלינו חולק באמרנו כי המולדות בכך וכך שעה וכך וכך חלקים מן השעה הנמשכת אחר השעה הראשונה כי כאשר ארנו זה היה על דרך העברה והרגל הלשון. ואין ראוי עוד לחלוק חולק בכפל הענין והחזרתו פעם אחר פעם וספור ענין קרוב יכול המתלמד שיתלמד ממה שהקדמנו ואפילו לא ייחדוהו בהם מאמר, אבל עשינו כל זה למען ירון הקורא בו והשם יתעלה יורנו דרך האמת ברחמינו וחסדיו הרבים אמן סלה.

נשלם זה הספר

ממאמר השלישי, מחבור בחכמת העבור לר' אברהם בר' חייא הספרדי

השער השביעי במחלוקת אשר בין החכמים בתחלת בריאת עולם, כבר נודע שדעת החכמים הסכימה שהעולם נברא בתקופת ניסן ומולד ניסן זה היה בליל רביעי ט' שעות תר"כ חלקים, ואנו מונים ר"ה מתשרי ומכאן נחלקו המונים לעבור, יש מהם שהתחילו למנות מתשרי שהיה לפני ניסן זה ואמרו יום אחד בשנה חשוב שנה וכש"כ שנה חדשים ומפני זה פחתו ממולד ניסן זה כ"ד תל"ח שהוא סימן שנה חדשים במולדות ועלה בידם ה' שעות ר"ד חלקים מליל שני והיה להם מולד תשרי אשר לפני ניסן בזה"ד ועל החשבון הזה חושבין אנשי כל הארצות האלה אשר הם אנשי מערב והם מעברין את השנים במחזור על סימן גו"ח א"ד ז"ט ויש מהם שלא חשש לשנה חדשים האלה והתחילו למנות מתשרי הבא אחר ניסן שבו נברא העולם, ומפני זה הוסיף בו זמן שנה חדשים במולדות על מולד ניסן הראשון ועלה בידו מולד תשרי של אחר ניסן זה י"ד שעות שלימות מיום שני והתחילו למנות סדר עולם מתשרי זה ואלו הם אנשי המזרח והם מעברים את השנים במחזור על סימן ב"ה ז"י ג"ח, וביניהם ובין אנשי מערב כחשבון שנה אחת ואין המחלוקת הזה מביא שום ספיקה בחשבון לא בעיבורי השנים ולא בקבוע המועדים, ויש מן הראשונים שחששו שמהל יביא ספיקה, ומנאנו הגאון רבי סעדיה ז"ל וזכר המחלוקת הזה בעיבורו הנקרא ספר התורה, ואמר בלשון ערבי דברים אשר יהיה פירושו על הענין הזה. השנה הזאת אשר אנו עומדים בה היום היא שנת אלף רל"א למלכות אלכסנדרוס והיא שנת ד' תר"פו לבריאת עולם לחשבוננו ויש אחרים שחושבים משם לבריאת עולם תר"פו יעלה בלבך כי החשבון הזה ככון הוא. כי קדמוננו נתנו לנו מסורת תלמוד שיש בין סדר עולם ובין מלכות אלכסנדרוס שתי שנים ונתנו סימן לזה כי זה שנתים הרעב, ואתה מוצא בין ח' שנים אשר הן האחדים באלף רל"ה למלכות אלכסנדרוס ובין שש שנים אשר הן האחדים בד' תר"פו לבריאת עולם לחשבוננו שתי שנים לדברי קדמונינו ואין ביניהם לחשבון האחדים כי אם שנה אחת שלא כדברי רבותינו. ואלו האחדים כיון שראו חשבונם פחות שנה אחת אמרו על השנה הזאת שנת המבול הוא והראשונים פתתה ממספר השנים בסדר עולם. אלו הן דבריו של רבי סעדיה ז"ל, והיה לנו לעיין בדבריו אלו היאך הם עומדין אלא שמנאנו תשובה לאדונינו ורבינו רבי' האי ז"ל שהענין הזה מפורש בו ומבואר עד אחריתו שהשיב אותה בלשון אזורית, ומפני זה לא היינו צריכין להוסיף על דבריו וזה לך נוסח השאלה מתחלתה ועד סופה.

שאלה על בזה"ד בחשבון למה חוזרין לחשוב ממנו ואמרת כי ראית בו כמה טעמים ואינם נכוחים, הוי יודע כי החשבון הזה אשר בידינו לא מן אדם הראשון ירצנו אותו ואין אנו יודעין בימי אדם הראשון איך נעשה, וכך אנו אומרים כי משה רבינו למד עיקרי על הסדר הזה והגיד מה שכבר נעשה בעיבורים מימות אדם הראשון ועד העת ההיא, אע"פ כי הוקדם ואחר כשאתה מזכרנו כלו יגיע עת המעמד על חשבון הזה בימי משה ואע"פ שניתן להם הסוד הזה הזהיר שכל זמן שסנהדרין קיימת יש להם

להם לשנות מן המסורת ולהקדים ולאחר אלא זמן שאין מתרחקין מן התקופה
 לא מה שנגיע אחר שנה או שנתים אל סדר החשבון • כההיא דתניא על שלשה סימנין
 מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן ואלשתן משמירין קירוב
 בין שנת החמה לשנת הלבנה, ואנו יודעים כי ראשוננו כבר עברו שלא כסדר הזה
 וכו' אותנו להיות אוחזין בחשבון תקופות לכל מחזור ומחזור שעה ותפ"ה וגם בחשבון
 מולד אוחזין לכל מולד מחזור ב"ו תקב"ה ואע"פ שהן כונו בצרכיהן אנו אוחזין כסדר
 הזה לשנים הראשונות מלפני משה רבינו גם אחריו עד ימי ר' הלל בר' יהודה בשנת
 תר"ע שמאותה שנה לא הקדימו ולא אחרו אלא אחזו סדר הזה אשר היה בידם כי סוף
 חשבון הראשונים לכך הוא מגיע ולפיכך אין אנו לומדים סדר עולם מן החשבון הזה,
 כי כל אחד מהחושבים עשה מעמד לספר ממנו ושמו עיקר נראה שהוא קרוב יותר
 מנולדתו אלו אוחזו את השנים כתקנן ולא פתחו ולא הותירו ונהנו לעבר לפי ב"ה ז"י
 ג"ח, ואלו אמרו כיון שבבביל עיבור שנה מסידור זה נקרב את הדבר וכפול העיקר מן
 שתי שנים ונתחיל משנה כבושה ונהגו אד"ו ט"ז ח"ו, ומהם אמרו כיון שאנו זריכין
 להראות את הלמד אין אנו מקריבין את שנת הלבנה לשנת החמה בהאסף היתרונות
 טוב לשום מעמד אחד שיבין את הדבר ונהגו ג"ב ג"ג ג"ד ואין בכל זאת ללמד זמן
 ולא סדר עולם, אף כן על הדרך הזאת כיון שחלוקין רבי אליעזר ור' יהושע
 שר' אליעזר אומר בתשרי כנרא העולם ותנו רבנן חכמי ישראל מונים למבול
 כר' אליעזר לתקופה כר' יהושע ופי' למבול האמור כאן לשנים שר' אליעזר אומר בחדש
 השני האמור במבול זה נרחשין וכן מנהגנו עד עכשיו לחשוב תקופה מניסן ומולד השנים
 מתשרי, ואותו ניסן הוא תחלת התקופה הוא שלפני תשרי כר' יהושע וכן מעמדו כי
 כמו בכ"ב באדר בתחלת ליל ד' חלה תקופת ניסן והוא מעמד חשבון החמה ולאחר
 מיכן בז' ימים ט' שעות תמ"ד חלקים ה"ה חדוש אותו ניסן, כמלא בט' שעות תר"מב
 חלקים מל"ל רביעי וכן מעמדו ומשם בהויכ"כ כ"ד תל"ח שהוא מנת ששה חדשים מגיע
 לתחלת שעה שלישית מיום ששי והוא חדוש תשרי של שנה ראשונה והוא מעמד שלנו
 שאנו חושבין ממנו עכשיו, ולפיכך בזמן שאנו מבקשים לידע מולד תשרי אנו אוחזים
 השנים השלימות שחלפו כגון שבקשנו לידע מולד שנת ש"ג אוחזים אנו ג' תמ"ח חלק
 וש"ב שנים לראות יתרוכס כמה הוא וכשבאים אנו לחשוב תקופת ניסן של אותה שנה
 כיון שמעמד ניסן שלפני תשרי הוא לדברי ר' יהושע הראש ומבקשין אנו תקופת ניסן
 של אחר תשרי אנו רואין אותה כאלו הוא ניסן שנת ש"ד וזריכין אנו לאחוז אף ש"ג שנים
 עם ג' תמ"א, ולפיכך כיון שראו קצת החשבוניס שבחלוקה הזה בא להם עות ולהשתבש
 בו הלומדים ולהתחלף עליהם כי אינם רואים שיש בניסן התחלה אלא רואים כי שנת
 ש"ג מתשרי ועד סוף חלוף וכשמלמדין אותן סדרי עולם אמרו להם למולד שנת ש"ג
 אחוז ש"ב שנים ומתחלף עליהם, שמו ללומדים מעמד קדם לכאן שהוא תשרי שלהם
 אשר מונים ממנו תשרי שלפני ניסן זה וכן ימצא מולדו אלו היה ליל ב' ה' שעות ר"ד
 חלקים ומשם בתוספות בד' תל"ח הרי מולד ניסן ליל רביעי ט' שעות תר"מד חלקים
 ומולד תשרי של אחריו תחלת שעה שלישית מיום ששי כי באחוז תשרי שלפני ניסן אם
 למולד תשרי דשנת ש"ג מתכונין אוחזין חלק ש"ג עם ג' תמ"ח, ואם לתקופת ניסן
 דשנת ש"ג מתכונין אוחזין חלק ש"ב עם ג' תמ"ח ושמו להם עיבור גו"ח א"ד ז"ט ואין

בא הדבר להתחלק ואין טועין ואין משתבשין ודבר זה מעמד לתלמידים נעשה אבל סדר עולם אין למידים ממנו והחכמים יודעים עיקר הדברים וכל מה שמצעת חלוק דבר זה בין מחמת שנת המבול ובין מחמת דברים אחרים אל תסמוך עליו כי דברים ריקים הם, ואין בדבר זה לא מה שזכינו ופירשנו לך. ועוד שמאלץ לתלמיד שהציבור הראשון שכל מחזור אחר שתי שנים ומחצה שנותר לחמה כדי קדש מלככה זה ללמד אותו ולקרב עליו כי אין הכל יודעין למה קמטב שנה שנייה של יצירת עולם כבושה לפי חשבוננו של בה"י גו"ח וכי הוא למען שיתבונן שנת הלככה שכבר עמד עד עכשיו כנגד אמ"פ שנותר לחמה מכל מחזור מאותה שעה שהוא תחלת בריאה ועד עתה שהרי אנו קרובים במילד מן התקופה וביותר בשנה שניה מן המחזור כמה שיהיה בראשונה וכנגדה שנת י"א שגם היא שנייה למפרע וסמוכים אנו כי גאולת ישראל קרובה יבא מורה לך בחיינו ובקייך. וזהו אחרות דבריו ו'ל וכתבתי אותן מפני שהן מפרשין לענין הזה ומתחזקים טובה לטעמים שעברו בחיבור זה.

בשלם השער השביעי

המאמר בבחירה

לר' משה הגרבוני.

ראיתי והנה חכם מהמיוחסים שדורו ואני השגתיו באחרית ימיו חזר אגרת הגזרה אמר בה כי אין שם אפשר אך הכל מחוייב ונגזר הכל בגזרה וכללי אמר כי זה אמתי אבל הראשונים אבל אמנם העלימוהו הראשונים לבלתי יבטלו טעמי ההשתדלות ואמר כי הוא ואם הכל מחוייב אין לבטל הסבות האמנעיות אבל צריך להשתדל בדרוש כי הוא ואם היה נגזר הזריות וההשתדלות יגיעהו ופי' שמוך אחר דעת זה לקיים שתי אלה ההקדמות כי מאמר החכם « אם הגזרה אמת החריצות שקר » הרצון בו החריצות בהפך לא החריצות בנגזר זה כלל דבריו באגרתו המחוברת על זה ואם האריך בהסיר ההרחקה ויפיו הטענה זה עכש מאמרו. ואני אומר כי האורף הראשון בטל כי אין הכל נגזר ואם הוא אמתי הנה ההקדמותיו סותרות זו את זו כי אם הוא נגזר הנה מאמרו עם זה שאין להמנע מן החריצות כי בחריצות יגיע תכלית אשר ידרשהו הנגזר זה בטל ופי' על זה שאם הגזרה אמת החריצות שקר הרצון בו החריצות על המגביל שקר לא על הנגזר זה הפי' סותר ההקדמתו השנית ג"כ ואני אבאר לך כל זה בקצרה ואומר ראשונה כל מה שתאמר כי אין שם אפשר והכל בגזרה כבר ביאר אריבטו ביעול זה בספר המליצה ובשמע טעמי ובששי ממה שאמר הטבע ביאר כי שם דברים שהם מעבע האפשר ויש שם שהם במקרה והזמן וכאשר היו מהנמצאות מה שהם על

על הרוב יחוייב שיהיו שם אשר על המעט ואין כל מה שיתהוו מאיזה דבר יחסו אליו יחס ההכרח והאריך בזה לבאר ולאמתו ומכללו שאנחנו נראה דברים רבים שאנחנו ואם נרצה שנעשה נעשה ואם נרצה שלא נפעלם לא ינאו אל המציאות ואם הכל מחוייב יהיה משפט מי שהשתדל בדבר ומי שהשתדל בנטולו הכל זהו ויהיו כל הדברים העתידיים הכרחיים וזה חלוף מה שזכר יוחנן • שניה מה שאמר שהוא נגזר נריך שישתדל בדבר הנכסף כי בזה יגיע הנגזר זה כנגד הקדמתו כי אחר שאמר שנגזר לא ימנע שיהיה כמו שזכרנו בשם אריסטו וההשתדלות בדבר וההשתדלות בהפכו הכל יטוה ואפילו אם אודה שנגטרך אל ההשתדלות הנה אומר אם שאחר שהוא נגזר ושנגזר נריך אל ההשתדלות מוכרח הוא שישתדל בו ואין להעלים הסוד יען נמנע מההשתדלות כי אין בידו שימנע וזהו מקום הדרוש כי בהיות הדבר נגזר הנה כל המביא אליו מחוייב וכל המביא אל בנטולו בטל • וְשְׁלִישִׁית כי מה שפי' אם הגזירה אמת החריצות שקר ההשתדלות על מקבולו זה סותר מה שהכתיב קודם בהקדמה השנית שעם כל זה שהדבר נגזר אין להמנע מלהשתדל להגיעו וזה כי אם ההשתדלות על הפך הנגזר הוא שקר כי לא ימנע בעצרו הנגזר הנה יחוייב שלא ימנע ואם לא ישתדל בהגעתו והמשל בזה כדי שיהיה המושכל מוחש מי שנגזר עליו שיהיה עשיר גדול הנה חריצותו שלא יתעשר שקר כי א"א שלא יתעשר הנה אם החריצות על ההמנע שלא יתעשר לא ימנע עושרו כש"כ שהעללה וההמנע מההשתדלות להתעשר לא ימנע טוב מבעליו שיחייב להגיע אל עשרו וזה מושכל ראשון כי אחר שההשתדלות בהפך לא ינגד לו כש"כ בשלא ישתדל בו ולא במקבולו הנה דבריו סותרים זה את זה • אמנם מצדי הגרמים השעימיים נריך שנדע כי הם ואם יתנו המוגים הנה יכינו ויכיעו ויעזרו אחד מהקבלים אבל לא יכריחונו בפעולותנו כי לא יהיה האדם בעל בחירה והוא אחד מההבדלים העצמיים וישערו מחיים וגם זה בתנאים וכמו כן יטו המוכן לתנועת הגלגל אין זה מחוייב הגזירה כי יתחייב מציאות הסבה במציאות המסובב ולא יחוייב מציאות המסובב במציאות הסבה אלא בצורה והתכלית ויתחדש שם עלות מקריות ופסידו הדבר קודם הפסדו הטבעי ועלות מקריות ימנעו לבלתי התהות מה שנכח שיתהוו וכבר ביאר אריסטו במה שאמר הטבע כי בכאן עלות בלתי מהוות ולא מפסידות והן אשר במקרה המחטאות התכלית כי לא יחוייב מציאות מציאות הקודמים מציאות המתאחרים כמו שיחוייב מציאות המתחדש המתאחר במציאת הסבות הקודמות וכן אם היה מחוייב שתהיה כל עלה מהוה או מפסדת במקרה ויהיה כל מה שאפשר שיתהוו בהבא ויסילק טבע האפשר וזה חלוף המוחש והאמת בעצמו גם כי מחוייב שיהיה לדברים ההווים ישות קודמת יחוייב מאותם הישיות יציאתם בלי ספק אל הפועל הנה יחוייב שיהיו טבעי הדברים ומהיותם ישפוט עליהם שיתהוו בלי ספק כמו שיפוטו כאשר נתהוו שיפסדו בלא ספק כמו מיתת החי והפסד המורכבות והתכתם לפי שהורכב מהפכים ויחוייב שיטו אל יסודו ועם כל זה לא יפסד הנפסד בבלי אונס ובלי חולי אבל יפסד אם היה חולי או אונס אלא שאחד מהם הוא לו בטבע וענין הכרחי והוא החולי והאחד במקרה והוא האונס הנה ההפסד ואם הוא נמלא בעצמו דבר יתערב בו מה שבמקרה ויחדש שם הפסד אפשרו בלתי מוכרח כמו שהויה בכלל אינה ביצות קודמת קיימת במתהוה אבל אפשר שלא יתהוו והמשל בזה הנה כל מה שיתהוו ויפסד לו סבות ואותן הסבות באות ומגיעות אל סבות ראשונות

ראשונות לא ילכו לבלתי תכלית ואין ספק שימצא לדבר אחד מתהפכים שהם הסבה
 הראשונה בהיות אחד משני ההפכים האפשרים כמו שאומר פלוני אם יוכה או יחלה
 ימות ואם לא יוכה ולא יחלה לא ימות וגם ישמע אל המלך וימשך אחר התאיה ויקרב
 למלחמה ויאכל המזונות המזויקים הערבים ויוכה ויחלה ימות ואם לא ישמע אל המלך
 ולא ימשך אחר התאיה ולא יקרב למלחמה ולא יאכל המזיק ולא יוכה ולא יחלה לא
 ימות ואין ספק שיכלה הענין אל שימצא לו אחד משני אלו המקבולים כאלו תאמר שמוע
 אל המלך וההמשך אחר התאיה ואם היה מחויב ממצאות הקודמים מצאות המתאחרים
 בהכרח הנה כשימצא לו א' מנ' אלו המקבולים בהפעלים יחויב ממנו שימצא לו א'
 משני המקבולים באפשריים בהכרח ולא יהיה מקום לסבה אשר במקרה ואשר על המעט
 שימנע המות האיפשרית או ימחר העצמית וזה כלו שקר וככה בהתהוות ההוה כי כמה
 סבות יקרו לבלתי יתהוה האדם מהדס המבושל אשר במוליד בכח כי אין המתאחר
 מתחייב בהכרח מהקודם ובכלל זאת ההתחלה אשר יכלו אליה הענינים האיפשרי
 המציאות בעתה הנמצא מנ' פועלים המקבולים אינה מתחלת מציאותה בהכרח והיותם
 פועלים בהכרח בענין כמה שיתהוה בהכרח ממצבי הגרמים השמימיים כחוס והקור
 והאור והחשך עד שיהיו הענינים כלם הכרחים אבל יכלו אל התחלה מציאותה מאדרי
 ופעולתה מאדריית כשמוע אל המלך וההמשך אל התאיה ולזה היתה בכאן התחלה הוא
 אשר תקרה בהודמן ואיפשר שיהיה בכחנו ואיפשר שלא יהיה כמו שיורה השם והשכל
 ובכלל הנה ואם התנועות כלן ישונו באחרונה אל התנועה הראשונה אין זה מורה
 על שהכל בגזירה כי אחר שהיה המתחדש המתאחר יחויב שיהיה הקודם וילך זה עד
 המתנועע הראשון אבל לא יחויב המתאחר מהקודם בהכרח כי לא יחויב בהכרח
 מהמתנועע הראשון המתחדש הוא כי בסבות האמצעיות יפלו סבות בלתי הכרחיות
 המציאות ובלתי הכרח מה שיתחדש ממנה ואפשר שתכנס גם סבה מוכעת פועל אחד
 מהאמצעיים אשר בין הסבה הראשונה לזה המתחדש או איפשר שנכנסה גם סבה
 מקרית היתה סבה לכשיתחדש זה שנתחדש והחטיא הסבות העצמיות הנותנות המכנו
 כי אין כל העלות הכרחיות ולא פעולתם הכרחית ויכנס בהם ההודמן ושעתו וטובו
 והוא הנקרא טוב המול גם ידיעת הש"ת לא תכריח האיפשר כי היות האדם בעל יכולת
 ושהש"ת ידע כל דבר הוא בתירה אבל ית' ידע עצמו ואם עצמו בפנים מה הוא
 הנמצאות כלם א"כ כשישכיל עצמו ישכיל הנמצאות כלם באופן יותר משוכח יתחייבו
 הנמצאות ממין כחיות המושכל לשכל לא הפעלות הרצוניות כי כמו שזכר האנן שתרד
 בסור המכריח בהיותה במקום הבלתי טבעי לה כן בכח האדם בעל בחירה על שרצה
 או לא ירצה ויפעל או לא יפעל וידיעתו ית' מכרחת זאת האפשרות ומסדרת אותו
 באדם ומשימה אותו בעל בחירה לא מוכרח וזה הותרו כל ספקותיו ודע זה כי הוא
 שרש מספיק ובכלל למה שהיה הוא יתעלה הנמצא היותר שלם וזורה היותר נפרדת
 היותר משוכחת הוא שכל בעצמו מבלי שיטערך אל זולתו והעלול ממנו יטערך אליו כי
 הנה מהותו מה שישגי ממנו ועצמות הראשון אמנם הוא כמה שישגי עצמותו על שעצמותו
 גלוי לעצמותו והוא עצמותו ומה שישכילו ומה שישכילו עצמו אינו זה הסדר אשר הוא בכאן כי הוא
 עצמו מפני אלה הנמצאות כמה שישכילו העושה מעשיו והוא גלוי שעצמותו סבה
 לנמצאות לא הנמצאות אליו ואינו ג"כ בשתוף השם כי לא יהיה עלה לנמצאות הנה

הוא א"כ בהתייחסות ובקדימה ובאיחור בענין בשם החוס שיאמר על האש ועל הדברים החמיים ובכלל בשאר העלות הנמצאות בזה העולם אשר השלם כנה לחסר התאר ההוא ולו השכיל הנמצאות על הפנים אשר הם עליהם נמצאים היו קודמות בטבע אליו על כד מה שיוקדם המושכל לשכל והיה העלה העלול והוא ית' משלים השכל לא נשלים ופועל לא מתפעל ויחויב בהכרח שישיכלם באופן יותר משובח והוא על שיהיה הנמצאות נמשכות מידיעתו וידיעתו בעצמותו היא ידיעתו בזולתו על שהשכל בו המושכל מכל הפנים לא במקרה כמו שהוא בנו ושלא ישען בהשכיל הנמצאים אל הדברים הנמצאים כי ישלם בהם ויקצר בנה שישיכל מטבעם, אבל הנמצאים מניעים מהשכלתו כזורת הארון אשר נכפש הנגר שהיא סבת הצורה הנמצאת בארון אלו דמית שצויר האומן בעצמותו לצורה הרוחנית מבלי שיקפה מחוש יספיק בהמציא הצורה הרוחנית מבלי כלים ועשייה זולת הצויר לתקפו ולגבורתו וזה על שיתחס אליו ובקדימה לא ששמה אליו כי מה שישיכל העושה מעשיו הוא סבה ג"כ כשהוא אומן אבל המתב מתב אלהים הוא מקפה הנמצאות בפנים יותר ויותר משובחים והאותיות פורחות ומתחזקות דמותם בזמנאות כמשפט המושכל שהוא סבת המוחש והם כתובים באצבע אלהים והמחוקה נמשך דבק למקפה ואם המקפה קידם בעצמו ית' המסדר שסדורו סבה לסדורו וכיוצו סבה אל מציאותם הנה יחויב בהכרח שישיכל לנמצאים בשכלו מעצמותו לא מעצמותם ולכן לא תתואר ידיעתו בכוללים ולא בחלקים לפי שהכוללים מושכלים ומשנים לנמצאים בהשניות האשיות ומתאחרים מהם וזאת הידיעה הנמצאים נמשכים לו ואחר שהיתה ידיעתו לא תתואר בחלקים הנה לא תתואר בחלקים האפשריים וזה מובאר למי שנתחנך מעט במלאכת ההגיון כי כמו שלא יהיו הידועים סבת ידיעתו כי הוא פועל הנמצאות וסדורם לא מתפעל לא תתרבה ידיעת צרביים ויתאחד בו הכל ישות הב"ת והב"ת אצלו ככה לא יתנו לו שנוי בצנויים ולא תתקדש ידיעתו מנד חדושי הידועים ולא תגרע אחד מהאפשריים כי לא תתואר ידיעתו בחלקי האפשרי שלא תתואר בחלקים מאחר שלא היתה נמשכת מהם אבל הם נמשכים ממנה ואם לא יעלם ממנו האפשר המתקדש אחר שהוא נמצא והנמצא מידיעתו הפועלת ולכן יאמר שהש"ת לא נעלם ממנו ואפילו גרגיר דוחן ואיך יסכל מה שנכח אבל בידיעה מדרגות הנה הכל גלוי וידוע לפננו ב"ה ויתחלפו הנמצאים בקבול הסדור והטוב כפי מה שנטבעם שיקבלוהו וכפי מה שנתערב בו מההיולי אשר הוא סבת הרעות לא שנמצא הראשון יתערב בו רע כי הוא טוב שלם ולא שהנמצאים היה אפשר בטבעם לבלתי יקבלו הרע וקונר הסדור אשר בראשון להאציל מהטוב אבל שא"א בטבעם שיקבלו הטוב אשר הוא השווי והסדר על השלמות ולנמנע טבע קיים והוא ית' בסדור אשר בו והשכילו עצמו תמיד ישפע הטוב תמיד אך לא יקבלוהו העווש בשוה אבל יקבלוהו כפי הקורבה והרוחק ממנו ובכלל כל מניע יגיע מידיעתו וכל טוב אמנם יבא ממנו האפשרי ידוע אצלו ואין מכריח ובוה יונן מאמר החכם ר' עקיבא הכל כפוי והרשות נתנה זהו מה שראיתי לבאר בזה הדרוש בקצור בלי נשוא פנים לדעת קודם ומבלי הרגל המפורסמים, ואם יהיה לנו פנאי נשיב על כל מה שהניח שם כנגד הנמצא ולבאר זה ביותר רחב אך זה השיעור מפסיק כפי הכונה וכולל בעצמו. וזה האיש המכונה אבנר בבלו נרו עלי ראשו הנה הוא אצלינו מהחכמה שער גדול ולא אחזבו טעה בזה אבל הטעה כי כאשר ראה

העקות העת ושל לא יגיע לו מהשתתפים עמו בדת עזר כי אם התנגדות להתנכרות ולהעדרם מהחכמה לעברתם ושנאתם את אנשי פנה אל רהבים ושעי כוזב כדמות כלים יעקוהו אל ההגלחה המדומית על שהיא כלי לנצחית כי לא היה מהחסידיים שלמי הדעה אשר די להם בקב חרובין מע"ש לע"ש כי אין לפנות אל המושג רק בהכרחי וההכרחי מספיק מאד • ואם היה מהחכמים המשגיחים לשמירת הנושא למה שהוא חלק מהמורכב ומשכן אל עצמות הנורוי • ואחר ראה כי הרע אשר עשה גם כפי החכמה כי אין לחכם לבא כנגד התורה אשר גורל בה כי היא ראשית ממלכתו והתקלת הגלחתו כש"כ האמתית הקדושה האלהית לבל יסוג מאחרי ד' לבאת מארנו ולהכנס האיש במין אחר כמתכלל נגורה כוללת כי הכל נגזר להורות כי אם שטפיהו המים הזדוניים לבו עמד באמת עד עין נכרי לא נבעו אבל ככבי התמורה והגזרה הכריזוהו כי אחר שזכל הוא מחוייב כותרו הוא נמנע ולנמנע עבד קיים ואינו מפעולת פועל • וראה כי זה בטול המעשים כלם ונגד החוש והשכל ויפה המליצה והסיר ההרקה ואמר כי אין להמנע מהשתדלות ואם הוא נגזר יען לא ינטלו המעשים האנושיים ופי' ההקדמה האחרת באופן שלא יחלוק על זאת והוא הטעמי כי היא כותר המאמר שאמרנו • ובכלל אומר כי מה שגזר על עצמו הביאו ללכת אל ארץ גזרה ולהניח הגזרה לא אמת העיון בעצמו כי הוא חלוק מה שיושכל • והאלהים יודע שנתן חכמתו לבצר ודם וליראייו ונתן לפניה את הברכה ומקבילה ותיים וטיב ומקביליהם לא שהכריח ובחרת בחיים כי הם הבאים מאתו ית' בעצם ובאורו נרו האמתיות עד האמתי השלם הוא האור הראשון ויתברך ויתעלה אמן •

נשלם זה המאמר בבחירה

ובספר הגזרה המושלעת כי לא בדיני הגזרות חפתי אני והספן בטוב ישמח בבחירה •
נעשה בשוריא י"ב לטבת יום' שני שנת קכ"ב •

Ex bibl. univ. Tart.

נוסח כתב

שלח הרב ר' יהושע אלורקי ז"ל לדון שלמון הלוי והוא מאשימו על שהמיר
דתו דת ישראל •

אחרי התחרש עליך זה המדוש הנפלא אשר לשומעו תגלנה אזניו • ישוטטה
מחשבתו ולבי לא ינום ולא יישן איבכה אוכל וראיתי מי הנייך הלום ואינו
סבה הניעתך לשנות עליך סדרי בראשית והתרגוז אלינו • אמרתי על לבי כי זה לא
ימנע אם באולי חזקה נפשך המתאה לעלות במעלת העושר והכבוד כי הוא דבר
שיכספוהו הכל ולהשניע נפש שוקקה מכל מאכל אשר יאכל לחיות בנועם זיו וקלסתר
פנים נאים נכרויות • או שאל הנייך העיון הפילוסופי להפיד קערה על פניה ולחשוב
על מחזיקי האמונות כי הכל המה מעשה תעתועים ולכן פנית אל היותר נאות להשקט
הגוף וליישוב השכל בלי חרדה ואימה ופחד • או ראית באבדן מולדתנו הנרות המתחדשות
עלינו הממונו וכמעט הסתיר השם פנים ממנו ונתכנו למאכל לעוף השמים ולחיתו ארץ
ועלה

ועלה ברעתיך כי לא יזכר שם ישראל עוד • או באולי נגלה אליך מסודות האמונה ועקרי הנבואות ונבייתם מה שלא נגלה לעמודי עולם אשר היו ואתנה אל לבי לדרוש ולחקור איזה מאלו ארבעה חלקים הוא יותר נודק בעיניך לפי המושג אלי מטבעך והרגל תכונתך • ומאז מימך בכוסף שתיתי ותשת את ענדך באוכלי שולחנך • ידעתי את מונאך ואת מונאך וראיתך עם חיוק התשוקה אל הדברים ולהשקפת האמיתיות מתעלל טומן יד מלכת בגדולות ונכפלאות והנה אזכיר לפני כבודך כי בלכתי שמה לחתונת דון מאיר בן באן בנשת אשר התחלת אז להתעסק בענייני המלכות ועשית לך מרכבה וסוסים ואנשים רבים למלות רנוך אמרת מפיך לאזני נחמתי כי המלכתי על עצמי אלה ההצלחות המדומות כי הכל המה מעשה תעתועים אין זה כי אם רוע לב מי יתנני למקנה אותה עליית קיר קטנה אשר היה שם אהלי בתחלה בשקידות העיון יומם ולילה עד כאן תורף דבריך הנכוחים וכאלה רבות עשך מוסף על זה היותך מחזיק את בדק האמונה ומדקדק במצות ובקיומם כראוי לכל בעל דת ומדעת הפילוסופיא תאכל התיבות והקליפות תזרוק והנה כפלו שתי הסבות הראשונות ולא אומר כי אם באולי השיאתך הסבה האחרת ר"ל הפסד האומה כי ידעתי בודאי לא נעלם ממך דבר המפורסם אצלנו מספר מסעות הולכי ארצות בארץ לארצה ולרחבה • גם בארצות הרמ"בם ז"ל גם משמע הסוחרים העוברים בקצות הארץ היות היום עיקר אמונתנו בארצות בכל ותימן מקום אשר היה שם גלות ירושלים בתחלה מלבד השוכנים בארצות פרס ומדי מגלות שומרון שהם היום עם רב כחול שיש מהם תחת שעבוד פרס הנקרא לשמעלים אל סולטאן לכבר ומהם במחזה שאין עול אומה אחרת עליהם כאותם השוכנים בקצה ארץ בעל יורש עזר עם הגר האדומי הנקרא פושטי גואן וכורתים ברית עמו והוא עמהם וזה דבר שאין בו שום ספק • וכי כל היהודים השוכנים בארצות הנזכרים אינם רק מאותם ששבו ליירושלים על ידי עזרא ונחמיה שהם בלי ספק לא היו מגדולי המלכות כי אם מדלת העם שהרי אמרו עליה רז"ל לא עלה עזרא מבבל עד שהניחה ככלת נקייה וא"כ איפה אף כי תהיה גזירת ד' להשמיד ולאבד את כל היהודים אשר בינות הנזכרים עדיין תהיה האומה קיימת שלימה ולא יביא זה לחולשת הנטחון • לכן לא נשאר אצלי עליך רק הסבה האחרת והיא הבחינה והשיקול בדעות הדתות והנבואה ויותר כי ידעתי וראיתי מטמוני ספרי הנזכרים ופירושיהם ועקריהם בהיותך בקי בלשונם מה שלא ראה אחד מחכמינו בזמנינו זה • מוסף על זה כי בא לידי כמו ב' חדשים טופס כתב ירך שלום לכאבארא לר' יוסף אוראבואינה וראיתי בו היותך מאמין ענין האיש אשר בא בסוף בית שני שהוא המשיח אשר היו קדמוניו מוחלים וכי כל הנבואות המדברות בעניני הגואל והגאולה נאותות ומסכימות בעניניו ר"ל בלידתו ומיתתו ותחייתו •

מ"י יתנני כירחי קדם אעופה ואשכונה תחת כל אולמיד ותורני ותאמר לי הנגלה לך מאלו הענינים אחד אל אחד אולי תשקוט המיית לבני ותסיר המון הספקות היושבות ממולי על אלו הדרושים • והשם יודע בי מאז נכתבם ועלו באזנינו השנויים האלה המתחדשים עליך זה קרוב לר' חדשים עלה בדעתי להתראות עמך פה"פ יען יגיעו מפיך לאזני הסדרות והדעות המניעות אותך לנאת מהגבול אשר גבלו ראשונים אבותיך ואבות אבותיך הקדושים ומסויימים באומותינו לולי יראתי ימשך מנסיין ההליכה

שמה היוק אין ראוי להעלותו על ספר ולחכימא ברמיוה • ולכן ראיתי לכתוב לכפי כבודך ראשי פרקים מאותם הספקות • מורי ורבי ללמוד אחי בריך אחר בקשת המחילה הראויה מערכי לערכך אערכה לפניך משפט אשאלך והודיעני •

הלא הוא מפורסם בכל כתבי הקדש עצמו מספר שהגואל יבא להושיע את ישראל • מי יתן ידעתי איך הושיע זה האיש את ישראל והנה לא האמינו בו מישראל כי אם מעט מועד וא"ת כי זה השם נופל על כל מי שימשך אחר אמונתו יהיה מאיזה אומה שיהיה הנה יונאנו שפרט שעל המשפחה הזאת הוא מדבר בפרט אמר זרע אברהם אובהי ועוד כי כתוב בספריהם שארית ישראל יהיו נושעים באחרית הימים ואומרים הם עצמם שזה נאמר עלינו • ועוד כי לא עשו הנביאים זכר לשאר האומות אחר שהכונה בו לגאול כל מי שיאמין בו הן גוי הן ישראל •

שנית כי בעת בואו יקנן את ישראל מבין שאר האומות ומירכתי ארץ אמר ישעיהו הנביא כרועה עדרו ירעה, הנה אשא אל גוים ידי ואל עמים ארים נסי • והביאו את כל אחיכם וכו' יחזקאל אמר הכני לוקח את בני ישראל מן הגוים בקבני את בית ישראל • ויתחייב לפי זה בעת הגלותו יהיה ישראל בגלות ויוניאם משם וזה האיש אמנם בא בזמן בית שני שהיו ישראל מיושבים בירושלים תחת יד מלכס והבית בניו על מכונו • ואין לומר כי אלו הנבואות וההבטחות כלם נשלמו בחזרת בית שני כי ידוע הוא שלא עברו ישראל באותו זמן רק רע כל היום ולא נתקבנו רק שלק קטן מאותם שהיו בבבל • ולא תדחני לומר כי אלה הקבוצים כלם רחמים לבשת הנשמות מגיהנום כי איך יתכן שלא יגלה דעתו אחד מהנביאים באמה רח עד שיתן אדבריהם אלה ע"ל וזה האיש לא די שלא קבעם אלא שנמעט זמן אחרי בואו נכנסו בגלות ונתפזרו בין האומות וא"ל שאותן שהיו בגלות ובבל ובכל הנפון ולחלח ונצור שלא נתקבנו לירושלים וגם לא האמוץ בו אחד העם •

שלישית ישוב ירושלים וא"י אחר בואו והיותה מצלחת תכלית ההצלחה עולמית • אמר ירמיהו הנה ימים באים נאם ה' ונבנתה העיר על תלם • אמר עוד לא יותן ולא יהרס לעולם • ועוד שהמושיבים אותה יהיו ישראל אמר יחזקאל וישבו על אדמתם אשר נתתי לעבדי ליעקב וישבו עליה לבטח ובנו בתים וכשעו כראים, ולהתיר מזה שם פירוש אחר ואם ספק הפלגי לומר בביור וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו עליה הם ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם • והנה כל זה היה בהפך כי אחרי בוא התרפות שלהם נחרבה הארץ הזאת עד היום וכל הארצות אשר סביבותיה מיושבים בתכלית הישוב כמצרים ומשק והיא חריבה עם היותה זבת חלב ודבש ואין בה מישראל רק אחד מעיר ושנים ממשפחה • ואנה אותה ההצלחה ואיה מושל עליה מלך וכשיא מורע דוד • ומבואר שלא יסבול הדעת היות אלו הפסוקים משל אחר שפרט כל אלו הפרטים כי אמר אשר נתתי לעבדי ליעקב אשר ישבו בה אבותיכם • ואף כי נודה לנוצרים שהנמשכים אחר משיחם יקראו ישראל יהיו מאיזה עם שיהיה איך לא משלו הם על הארץ ההיא כלל • ואף כי נודה להם כי טיטוס ומלכי רומי האמינו בדת החדש הזה שלא ראיתי כתוב מעולם • וכי הם משלו בארץ האם הם נקראו נשיאי בית דוד • ועוד כי לא משלו עליה רק זמן מועט ובזמן חורבנה הפך יעודי דברי הנביאים • מאנה הנחם נפשי על זה

כי הארץ הנקראת קדושה ונבי לכל הארצות והאומות והוא דבר איתה להראות שם ולקבל זה הגוף המות והתחייה שירצה זרים במעלה והגלגלה גדולה ומחזיקי אמונתו יהיו מגורשים ממנה בקצוות המערב והצפון • נפלא מזה שהנוצרים אינם מכחישים זה עד שיאמרו שזולתה היא הנבחרת אלא הם מודים שנעונם הם מגורשים ממנה עד שמקיים זמן ישועשו עליה ויכבדו הבת הקדוש •

רביעית כי אחרי הגלותו יהיה השכל והידיעה והשגת ד' מושפעת בעולם ע"י שיאמינו כל העולם בדתו וימשכו אחר דעותיו האמיתיים יכירו כלם את ה' • אמר ירמיהו ולא ילמדו איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את ה' מקטנם ועד גדולם • אמר ישעיהו ע"ה כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים • והנה הענין בהפך כי מיד אחרי בואו לא נמשכו רק מעט ואותם שנמשכו אחריו היה אחר דרשות וויכוחים מתלמידיו שהיו הולכים מעיר לעיר • ואיך נתקיים ולא ילמדו עוד מלחמה • ועוד כי לא נתקיים כי מלאה הארץ וכו' כי הנה היום רוב העולם על דעת הישמעאלים מלבד עובדי האל והשמש שהם חלק גדול הנקראים כפ"ר אל תר"ך ומלבד אנו המחזיקים בתורת משה רבינו ע"ה • והנה כל אלה העמים שהם רוב העולם הם בלי ספק לפי דעת הנוצרים בלתי יודעים את ה' •

חמישית ישוב העולם בכללו והכנסת שלום אחרי בואו עד שהפליג לומר וגר זאב עם כבש ועם היות לדברי הכל זה משל הוא כבר המשיך יעודו ואמר לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה וכתתו חרבותם לאתים • לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי והגנו רואים הפך כי מאז הגלותו ועד עתה רבו כמו רבו הקטנות בעולם כמו שהיו קודם או יותר •

שישית בנין הבית על ידו ושיב העבודה למקומה ע"י הכהנים זרע לוי אמר הנה איש נחמ וכו' ובנה את היכל ה' אמר מלאכי וישב מלךר ומטהר כסף וטהר את בני לוי וחקק אותם כזהב וככסף והיו לו מנישי מכתה בנדקה שנראה מזה כי צעת בואו לא יהיה הכהנים והלוויים נבדלים בטהרה משאר העם והוא יטהרם ויבדילם ויכניסם לעבודה לקרב הקרבתו והנה כל זה בהפך כי צעת בואו היה הבית בנוי על מחוכו וכהנים בעבודתם ולויים בשירן ובזמרון ואחרי בואו נחרב הכל ושבו בני לוי כשאר העם בלי מוסר ומעלה וקדושה בלתי השם לבד •

שביעית שיש בנבואה ייעודים מעניינים נפלאים יהיו אחרי בואו והתישבו שולכותו כמו הנבואה הנה יום בא לד' וחולק שללך בקרבך • עד שאמר בתוך הפרשה ויהי הכשאר מכל הגוים הבאים לירושלים ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למלך ה' צבאות • וכמה שאמר והיה מדי חדש וכו' וכגון מלחמת גוג ומגוג אשר פרט בה כמה פרטים שכל אלו העניינים לא עברו לעולם כי לא דבר רק הוא כי אם היו באוזה זמן מהזמנים אי אפשר שלא ימצא באוזה ספר וביפור •

שמינית מה שנצטווו בקיום תורת משה בלי תוספת ומגרעת כמו שהיא הוא שאמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו עד שאחרין שבנביאים בסוף נבואתו אמר זכרו תורת משה עבדי • ואל תדיחני כי באומרם מלת זכרו כבר רמז שלא ישאר מוזאת הדת אלא הזכר בלבד לא המעשה • כי הנה יעמוד כנגד אומרם בפרט חקים ומשפטים וגם בהרבה מקומות אמרה תורה חקת עולם לדורותיכם • והנה האיש ההוא שינה וביטל

רוב מצות התורה והוסיף מצות לא היו קודם לכן • וא"ת מאחר שהיא המשיח היה לו
לחדש מועדים לזכור הנסים באו על ידו כמו שעשו מרדכי ואסתר בפורים לקיימו
לזכור הנס • וגם כי תקן הענינה להיותה ברית לדתו החדשה ולהשוות לתורת משה
שיש לקבצתם ברית • ואיך הנמשכים אחריו ביטלו ברית מילה ויותר שהוא מל וטבל ובפרט
שהוא אמר איני בא להתיר הדת אלא להשלימו • וא"כ איך ביטל המצות שחייב על
ביטולם כרת כחמץ בפסח ואכילה ביום הכפורים • ואיך התיר המאכלים האסורות
כלם ובכללם החלב והדס עם רוב העונש אשר נס ושכינת הנדה אשר הם וגם המילה
יחייבם השכל ואלו לא נכתבו ראיות היו ליכתוב לרוב התועלת הנמשך מהם לגוף
ולנפש והפליגה בדיוקי פרטיהם בלי משל ומדה • ואיך אסר עריות שלא אסרה התורה •
והן לו יהי כדבורם שהוא הוא המשיח אשר נבאו הנביאים וגם כי נולד במאמר ד'
בלי חבור זכר ונקבה וגם התחיה אחר המות ושאר הפלאות אשר הישמעאלים מודים
בכל זה על הכל החדשתי • ואפשר להסתפק בו יען היותם ענינים יש לכח אלה יכולת
עליהם ע"ד הפלא ושינוי הטבע • וגם על ענין השילוש כמו מה שלוקחין אותו חכמי
התאולוגיאה באותו דקות נפלא והצירוף • ואולי יש לומר שהוא דעת קדמון נמצא גם
בזמן הנביאים מי שהאמינו ובפרט שראיתי נוסח ארסטו בתמלת השמים והעולם וזה
תורף דבריו • ואנמא אסת נבטא פתמת נו"א בזה שרא שריעא לכא וכדאן על עדר
אלזמנא אנפסנא תעטים אלה אלוסיד אלכליק אל עליא ען נפאת אלמרקולין ע"כ •
כל אלה הענינים עם היות לא כאמינס בעלי ברית אברהם הם אפשרי האמונה למי
שנטה דעתו אליהם • אבל מה תאמר בפסך על אמרם שהוא הוא המשיח בשר ודם יאכל
וישתה ימות ויחיה והוא הוא עצמו האלוה האמתי אשר סבת הסבות ועלת העלות אשר
משפע כמו יתנועעו הגלגלים ומאזילות מציאותו ימצאו השכלים הנבדלים אשר אינם גוף
ולא כח בגוף ודי מדוהוין עם בשרא לא איתיהי • איך יומשך ויותמד מציאותם מאשר הוא
גשם וחומר בפועל מתמיד והרי הוא אחד מהענינים אשר החכמים מקיימים בו הנמנע
קיים ואומרים שהוא כמו הגשמת האל לעצמו או המציאו נמצא שזה לו • והאמת כי הוא
זה ענין לא יכולה השכל ולא יעלה על לב לשאמו מסופק ולהיות נכוד בו בזום נד
ולא להשאיר יכולת לאל עליו •

דן אלה קצות דברי מהנראה לי בספרי הנביאים ומה עצמו פרטי הספקות אשר נחדרי
לבי חקוקות על עניני לידתו ומיתתו ותחייתו ופרטי משאו ומתנו עם בני אדם
תלמדיו וההפרש הגדול אשר בין הנפלאות עשויות ע"י הנביאים ביד רמה לעיני השמש
ובמקומות המפורסמות לנפלאות אשר הנוצרים מיחסים אליו אשר אין ראוי להעלותן
על ספר מרוב הספקות רק מפה לאזן אס יגזור ה' בזה • ויש הנה דרישה אחרת אתה
צריך להשמיעני תשובתך הרממה בזה והוא האם יחוייב או אס ראוי לבעל דת מנד
שהוא בעל דת לדרוש ולחקור על פנות דתו ואמונתו אס היא אמיתית או אחרת
זולתה • או אס אינו מחוייב ומורשה בכך • והנה התחייבו לשני אלה הדעות הרחקות •
אס נאמר שהוא מחוייב ומורשה בכך ר"ל להבחין בשיקול דעתו דעות דתו ואמונתו עם
דעות דעת אחרת מהנמצאות עד שיכריח האמת לפי סברתו וכפי זאת הנחינה אשר
עברה במחשבתך ובשיקול דעתך דרשת וחקרת ויגעת ומנאת האמת ולזה עשית מה
שעשית יתחייב לפי זה הדעת שלא יהיה בעל דת בעולם קיים באמונתו כלל אבל הוא
לעולם

לעולם בספק ומצוכה ויתחייב שיהיה הכרעת אמיתת הדת והאמונה מסור לכל איש לא להשען על קבלת הנביא הנותן הדת כפי מה שיגזור שיקול הדעת לבד ואז לא יצדק עליהם שם אמונה כפי הוראת המלה ויתחייב היותך עתה בואת המצוכה כי אם הכרעתה כבר הדין כפי דעת הנוצרים עדיין כאשר עליך להבחין בינה ובין דת הישמעאלים ואחרת בין כלם מאותם שיחוייב הדעת שאפשר להמציא כי אפשר לעבור בסברא שאין אחת משלש אלה אלהית ושהאלהית היא אחרת וילך אל בלתי תכלית . וכהנה יתחייבו רבות מההרחקות והביטולים . אם להחזיק בדעת האחרת והוא שאין ראוי לו לעשות זאת החקירה ואינו מורשה בה כלל יתחייב אחד משני ענינים אם שכל בעל דת מה יהיה נושע בדתו ואין לדתות זו על זו או שהאל יעות משפט ויעניש שלא כדת . וזה שבעל הדת אחר שאינו מורשה לחקור על עקריו דתו ולהבחין בינה ובין אחרת א"כ הוא מוכרח להאמין בדת אשר נולד בה תהיה אמיתית או בהפך ואחר שהוא מוכרח בכך ועובד את ה' כפי מה שתחייב מצות אמונתו יתחייב שיהיה נושע ומזלל בה ואם לא כן לא יהיו דרכיו משפט חלילה וחם כי איך יעניש האל להולך בדרכך לא טוב אם הוא מוכרח בזה ואין ספק בידו לחזור למוטב ויתחייב מוצאת הדעת כי אתה כבודך במקומו מונח שלא כדון עשית צמה שעשית ולא היית מורשה מצד שהיית בעל דת .

ועוד דרישה אחרת והוא שגניח האמונות בעלי הדתות במקומותם בארצותם על מה שהם עליו היום ונכניח בעל דת מהנוצרים השוכן בקצה אינגלאטיירה רחוק משמע היהודים והישמעאלים . ובעל דת מהישמעאלים שוכן במקום רחוק משמע היהודים והנוצרים הנה אלה האנשים כל אחד מהם נולד וגדל על פנת אמונתו ודתו ומעולם לא שמע אחרים זולתה והוא מוזלל בהם ולא יעבור במחשבתו שהם כלל אפשר ואינם בעיניו כמקובלות רק כמושכלות והוא עובד בהם את ה' לפי דעתו הנה בלי ספק אחד מהם בדרכך לא טוב ושקר הנחילוהו אבותיו ומי יתן ידעתי באיזה טעם יאמין ויאמר בעל דת שנגדו שה' יעניש לזה על בלתי שובו לדת ולאמונה האמתית אחרי היות דרכי התשובה נעולת ממנו עד שיחליטו הנוצרים השואמר שמי שאינו טובל אינו נושע בשום דבר והאמת כי לפי שקול הדעת הוא דבר זר איך יעניש ה' לאבדון עולמי המון עניינים האלה אשר לא יכלם ספר ומספר אחר שיותר שוגגים ובלתי מכירים בטעותם . כזה וכזה עלה במחשבותי אחר שנתפרסם שנויך זה ומשני הדרושים האחרונים האלה דברתי ושאלתי לחכמי תורתינו וגם לחכמי הנוצרים שישקטו המיית לפני וכאשר ידעתך גדלת והוספת בספר שתי התורות יותר מכל חכמי זמנינו ידעתי שתרזה מאובי ואלך כשאתי את עיני . וכאשר גזר הזמן להשכיבני בירכתי הארץ הזאת אשר מקום מושבי זה בלתי מוכן לעובדי ארחות לא אוכל לכתוב יום העולה על לבני, לכן הגביר אצלתי פני מעלתך להשיב לי בארוכה על כל פרטי כתבי זה . גם אם באולי חדש שכלך הך על כל ענינים אלו איזה חבור חדש הגיעהו לידי על יד מוביל הכתבים . יפתח ה' לך את אוזניו הטוב אוצר השכל והחכמה לחזות בנושע האמיתיות לראות איזה דרך ישכון אור יקרית כי אם את נפשך ונפש יושב מחריד עומד משתומם . קאור בעבותות אהבתך . לעבוד עבודתך . לא ארפה עד בלעי רוקי . יהושע אלורקי .

מעשה הרב רון שם טוב

בר' יצחק ארדוטיל זצ"ל

אנכי סגנתי את פני הדבר • על מה שהיה כבר • מכתבתי במספרים • לא לדבר
 רגלים • העמים והסרים להראות • מי הביאני בנה האת • לעשות בצדוק
 חתיכות ופתחים • ועטוריו כרוכים ומונחים • ועל זה מלבי הוצאתי מלים • ונשאתי
 משלים • בשם נורא עלילות • ונורא רוח ותחתיות • אכתוב שיר ואותיות • כמוזן אין
 במשכיות • כיוסין אין בכל רקמות • שלל כבע ותכניות • ואז נגדן יוסי בנות מחוטבות
 כזויות • ולא בדיו וקולמוס כי בציר חרב שתי פיות • להעמידן לדור דורים ולתהלה
 אשם להיות • ורואים יתמהו ויאמרו בכל נערות יפישיות • ובכל רקמה ומשכיות • היו
 ככתב הזה ואותיות • ויהי היום יום גאון וקרה • יום קרח הנורא • על פני השדה
 נעה שפרירו • ויורד רירו • נכ מפניו כל חוס ושרב • ובכל ממנו רב • כאמתים על
 פני כל הארץ • ואין פרוץ נעווו פרוץ • הגה ברוחו הקשה • והפך ים ליבשה • ויחבול
 ריחים • ולא יכלו העם לשמות מים • כי כל מעין ונחל כקפא • הגולדה טפה •
 והשמש לא עזר עמו כח • ויתגנב בהקבא לברוח • ישת חשך סתרו • ומפרשי עב ילבש
 על בשרו • יסובבה כללים כללו • ויכסוהו בנגדים ולא יחס לו • כי הקרח הולך וחזק
 מאד • לפני קרתו מי יעמוד • וכל העם אל הכלים נחבא • אין יוצא ואין בא • ומעמים
 אין איש אתי • וגם מהסרים לשמעתי • אין רע ואין חנר • לכפר עמי ולדבר • כי
 הקור סגר עליהם • וכלם קופאים על שמריהם • ואביט ואין איש ואשתומם ואין מפגיע •
 אמרתי תסעדני ימיני וזרועי לי תושיע • לבלתי זבוב פרידת דודים ורע • שמן שאוני
 יבאיש • במקום שאין אנשים תשתדל להיות איש • ומי שיש לו עטורו • מכל החברים
 דיו • על צהן ידו הימנית • להנחמת לשון שנית • אצבע יתירה • לו משפט הנכורה •
 לו עזר כנגדו • ומטה האלהים בידו • הוא אחד השישים • שפתים ישק משיב דברים
 כזוחים • ושמו למה יגרע • מעץ הדעת הטוב והרע • כל אשר בו נוגע • טוב ורע
 כאלקים יודע • ובמהלל הרימותי קולי • ואשא משלי • סיפר בימינך להב אש-או
 להט הרב וחייתות • עץ הדעת טוב ורע ארמטה תעשה בו את האיותות •
 פליאה דעת העט ממני זר מעשהו • את מי נועץ ויבינהו • מחשבות לבי בלי הגידי
 אותם • יראה יעשה כתבניתם • בלי אונים יקשיב בכל רוח • ובלתי עינים כל צפון
 חוזה • מזה בין מזה יזה • נחל טובע מקור חכמה • לתפ לפתאים ערמה • יערוף כמטר
 לקחו • ולפני אדוניו ישפוך שיחו • לרון לפניו זו לבו • יאזור כגבור חלציו • אשאלנו
 ויודעני • ביום קראתי ויענני • עט בלי לב יבין לחשי • ובלי און ישמע רחשי •
 יאזור מותניו לרוץ אורח בשליחותי כרצון נפשי • כל אות יפגוש ישליך
 אחרי גבו ישלח אותו חפשי • דרך כבר הגליון רץ ויעבור את הכושי •
 לכן העט בחיר דודים ורעים • בן יקר ילד שעשועים • מדי דברי בו זכור יזכרני
 הנכסחות • ויקבץ הכידחות • מארבע רוחות • ויתנס במשמר לבלתי ישתכחו • בדור
 אחר פן ימחו • כי למן העת יכתבון מלין בספר ויוחקו • כרגנים ידובקו • לא נדים

משם ולא נעים • כמסמרות נטועים • שם ישמור עט מונח שפתי • לא יחליפנו ולא ימיר אותו • לעולם דברו נבב במשמרת • לאית ולמוכרת • יכין גערו בהננע לכת • יש רגל מבורכת • כל המקום אשר תדרוך כף רגלו • בנעימים נפל חבלו • גליון מזרע כסלג בעצרו בו מזרעתו יאספהו • מנחל עדניו ישקהו • ישלח מרגלים אל השמים לחפש לאמור וקו אל קו אל המגלה רוקע • והוא מדבר על לבו רק שפתי נעות וקולו לא ישמע • ויתחננו לשכרה • בציבו לשאוב פעם ועשרה • והוא באהבה מכלכל את הזרה • אוכל ואין לשבעה שותה ואין לשכרה • רק להשקית הספר ובהלעיטו • כבילעו כך פולטו • ומאומה לא יא בעמלו • ישלם ה' פעלו • ועוד מה ארחיב פה בתהלותיו • ואחריך לאין בחמודותיו • ודוד מלכנו ברוב רצונו • להפליג במהלל לשונו • עט סופר מהיר יקראנו • לעשות לו יקר יותר ממנו • כי כן דרכם של בני אדם • ומנהג בשר ודם • כל רוצה להגדיל כל בריה • והחפץ להלל תנבית כל חמדת שכיח • לא יערכנה • כי אם לרעותה הטובה ממנה • ואחר אשר העט בחיר הלכות • והגות לכה תבניות • מה לי לאחים נגדו כנחלים • ולעמוד על הגחלים • מביתו הוקירו רגלם • ולי חנר שקול כנגד כלם • עם יונק על חיר קסת משתעשע • איש רעים להתרועע • בלאין לועז אדבר אל הסלע ונתן מימיו • סדק לפניו יהלך ויסיס לדרך פעמיו • לשדד מגלה כבקעה בפרסה וכף רגל עגל סמועה • מתניו בתלם עניותו יקשור • ירבה תבואות שור • מריח מים יפריח • וכל אשר יעשה יגליח • היש מספיק בכל שירה ומומור • להלל עט והוהיד הוחמור • בהזכירו אשר נשכה ושומר לבל יאבד כמו ישמור צרור מור • אשר און לשמעה לא יכולה ולא הפה לרבר בן ולאמור • באחד יעשה העט שניהם בניו אחד לבד זכור ושמיר • אן במסני ישבתי • וקסתי במתני שמתי • לכתוב כחקי וכמשפתי • ידי שלחתי לעטי • לטבול אותו בדיו • ויאמר אלי יאיו • כי ברוב הקרח נערמו מימיו • קפאו בלב קסת תהומיו • ודפקתי שנית לטבול בחזקה • ושניו נתעו ויסער מדפקה • ויכרע על ברכו • והוא כילע על ירכו • ואני קפתי על קסתי • נטשתי את מגלתי • וכמעט בחרות אפי קרעתי • זאת האח לפני מנועת השלכתיה • והעט ירד אל ירכתי קסתו • וישכב על מטתו • ובחמתי ואפי • לבלי חק פי • עליו פערתי • ומרוב שיחי וכעסי דברתי • משלם רעה תחת טובה • גא מן התיבה • למה נחנאת לברוח • מה עזרת ללא כח • הזה שכרי על כי כדדתיך • ומטה האלהים קראתיך • ושבע ביום הללתיך • ונתתיך עליון וראשון • על כל פה ולשון • ואיה הגרם שגיברת • ואיפה הגור שנקעת • וישן רכה תשבר גרם • ואשר נטה ידי וירם • להכות במטהו פעמים • בקע צור ויוצבו מים • ואתה שנת מפני נעורת שרויה • ומה תעשה אל זרוע נטויה • ובצמר גפן כססה סניך • ונס ליחך • התרפיתה ביום צרה פה כחכה • ותלוכותי עלי נפשי • וחמסי עלי ראשי • כי בחרתך מכל אהבים ורעים • להיות לי יום יום שעשועים • ומשברי הביעותני • עתה ריקם שלחתי • וככה יעשה למניח ברם ותופה תחת הכענון • ואשען על משענת קסה הרנון • בחרתי עט הללויהו • וזבדתיו זכר טוב וזכור • השבתי בי על כן בשכר זה מאהבה אותי יעביד • אך לשקר שמרתי כי טרחי עמו אבד אבוד • בצרור אבן במרגמה כן הנותן לכסיל כבוד • והעט קס בחמתו •

מירכתי קסתי • ויאמר שאעני • הודיענו על מה תריבני • עד אשיחה במה רואי •
 אם כח אננים כחי • אם בשרי נחוש • ומי יאכל ומי יחוש • קנה רצון רפה ידים •
 המן הסלע הזה נוביא לך מים • אם אפטר עוד להיות לי למוקש • ומקרא מלא הוא
 ננים פחים בדרך עקש • האם כף רגל עגל חצנתני • ביען לשתי פרסות שסעתני •
 לשדר פני עמקים • כראי מונך חזקים • או קראתני מטה האלהים • וכי דרכי מדרכי
 כל לשון גבוהים • להכביד עליו מאז והוא על הוי • מקל וקומר ומגורה שזה • מקל
 וקומר לשון גרם לרנן • ומגורה שזה של מטה סלע לפונן • וזה לאות כי אתה מבקש
 עלי תואנה • או בפני הפסוק אין לך הבנה • וכל שער עמי יודע • כי הנביא שהגור
 בוקע • לא בחיל המטה ולא בכחו • כי אם ברוחו • וכן הלשון לא תשבר הגרם בעצמה •
 כי אם בחלקת ניאומה • שנאמר מענה רך משיב חמה • אף כי אוי לי • אשר לא נסתה
 כף רגלי • הגג על הארץ ודרוך • מהתענג ומרוך • ותוחיל כמטר לקחי יערוף • בהכות
 באבן או באגרוף • ועוד כי חולשתי אתה כבֵּת • ומדוע אלי רבות • כי עד דק פסלתני •
 וכעני עולה בקעתני • וכסעסע הגדי שסעתני • זכור נא כי קומר עשיתני • לנורך
 הכתיבה • עד כי תשש כחי כנקבה • ואף גם זאת בכחשי ורפיון מוזי • אתה ידעת כי
 בכל כחי • עבדתך בתום לבני ונקיון כפי • בזיעת אפי • כעבד נרנע ונחוש • ערוס
 הלכתי מבלי לבוש • רגלי מייחף לא מנעתי • ובמזולת הדיו טבעתי • כי שלאתני כל
 היום לבדוק החור • לשתות מי שחור • ואבואה במים • מי ברכים • ובכל זשטי ולכתי •
 הגידה לי מה משכורתני • ומאזר חקותי בספר • מיד מי לקחתי כופר • וכתבתי לך
 שלשים • לבקרים חדשים • מכל אשר לך עבר • לא נפל דבר • אם ימלאו עטיני גשם
 דיו על המגלה אריקבו • חיל בלעתי ואקיאנו • ולא דבק בידי מאומה • ערוס יבאתי מבטן
 קסתי וערוס איבן שמה • ואם עתה ענרני הקרח מלדת • הקושיא במק מה עומדת •
 ועתה אם לכתוב נככפת • למה חרפת • ואותי גדפת • הלא טוב לחלות פני אש ושביו •
 למוגג הדיו ולהדאיבו • ולהסיר לב האבן מקרבו • או כתר נא זער וחס השמש וכמס •
 ואשיתהו לרגלי מרמס • והקרח מפוזר ומפורד • ויעה ברד • ומן המיס הנגרים במורד •
 עינות ותהומות יולאית בבקעה • ושאתם מים בשזון ממעיני היסועה • להשקות המגלה
 ולכותבה • לארכה ולרחבה • ולעשות לך אות באות תיבה בתיבה • היש קשור בלי
 חבר • ואם אסיר בלי כבל • וכל רכב בלי מלוה וריחים היש חיבל • ורק האיש
 וחוב שמש יקו לקרוא שנת יובל • ואז לעביר נהרות שיקגלה יחשוף שיבל •
 זאת לא זאת • אם לא תאמין לקול האות • הנה קטנך ענה ממתני • ומעיד חזקים מְנִי •

ונמר הדיו רך לפי דבריך • למען תגדק בדבריך • טובל אתה באצבעותיך • ותראה מה
 יהיו חלומותיך • הדבר מפיו יבא • ומרתני במרובה • לטבול אצבעי בדיו • ונקרע עוד
 ובשר בקשיו • ובפורן נעתק ממקומו • וכמזה דמו • ובבשתי רביתי לכסות חלי • והעט
 לועג לי • וכמלא שחוק סיכו • ויאמר זה היום שקויתיהו • ויקרא עלי בלעג ניאומו • אל
 תדין את חבירך עד שתגיע למקומו • ואני בושתי ונכלמתי • ומשתומם עמדתי • מעזות
 הקרח ומעשה תקפו • כי גיד ברזל ערפו • ומנחו נחשה • ומחמום העט תכסני בושה •
 ואומר חעאתי הפעם • והברי העט דברים של טעם • ותודתי כמנחה ירח • ואחה הקרח •
 מי יאמין לשמועתינו • שתמאס כל כלי ביתנו • ועל קן הדיו תשטח חרמיך • עד כאן

כפור יגיעו השמידך • לשום הנעורת מזיר חזקה • שלמה ממשרקה • אומר אמש מהר
 אבהוב בן כי אין לדבריו פדיוס • וכפור שמים ישחק לו ילעג קרה נורא
 איום • אל תחלהלל ביום מהר כי לא תרע מה יולד יום • והנחתי ידי לחקי
 ונתעלפתי • ובחלון בתי בעד אשנבי נשקפתי • לראות דבר מי יקום מן הקדש או מן
 השמש • ואם יכהו חוס היום אל החומש • ועבר חגי היום ומרביטו • והקרח עומד בחזקתו •
 עודנו מחזיק בתומתו • ואור השמש יקרית וקפאון • מוצאי מים לנמאון • ועבר כל שח
 וקשר כל מין • ויהי הקשר אמוץ • ואני יושב נכלס • עזב ונאלס • על היותי לבדי • בלי
 עזר חבר לנגדי • ועל עובר ידי וכלי • ואשמע את מדגרי אלי • כתמה על מצבי • הברכה
 אחת היא לך חגי • למה ידיך אתה יועט • המבלי העט • רקמת הכתב אין לרקיה • והרבה
 פתחים למקום • ואם יאורו הדיו חרבו ודללו • וקנה וכוף קמלו • הלזה חדלו פרוות
 בישראל חדלו • ואם נבנו כמו נד כוזלים וקראשו • קור יעגור במים ויבשו • הלא תכרות
 עד תמוז עמים יבשים • ועשית את הקרשים • ואם דבק לשון קנה לחכו ודיו אין הלזה תשכח
 תורה • ואין נבואה אורה • איה איפה מכתביך • איפה טוב טעמך • אם נשבר העץ ורוץ
 הקנה • לבנים נפלו וגזית נכנה • ואם נכה גס קור מימי הדיו גזול • ואין העט נוזל •
 קח לך עט ברזל • יעזו לך מעשרה עטים • ועשה שטים • ותיבות כפיתוחי חותם
 מפותחות • מכתב אלהים חרות על הלוחות • עומד לכס עמים • והיו תואמים • בידך
 רזוא ושוב כמראה הבזק • איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק • רוכבים צמדים •
 והיו לאחדים • בידך שנים • הם הם המספרים • ברזל נברזל יחד • טובים השנים מן
 האחד • תחת העצים ברזל ימלא משאלך • ותגור אומר ויקס לך ויהי כאשר כלה לדבר
 אלי • ויעל מעלי • אני ברוב שמחתי • דלגתי בירכתי בתי • ואמרת זה היום יום
 בשורה • כי יש לעט תמורה • והמספרים השיבוני • הם הרהיבוני • יש ויש תנה ידיך •
 גם נא את ענדיך • וכתוב וגם תוכל כל • ולא נשוב מפני כל • ולא יבא לעזרתוכו •
 בלתי אם גויתינו • בכתבינו בלל לא אצטריבא לבלתינו ולא נירא עצרה •
 לעט קומום וקנקנתים עפצום ומים קבצו קראו עצרה • והם בלם בצורת
 באין ויום קרה כזה איום ונורא • בקומום • נשבר הקולמוס • ומדרך עפנים •
 הקנים רזוים • ושניהם תלוים • ואנחנו נחלץ חושים • וכלי מים ונעורת • יכתוב
 אגרת • לחים ולגיה תשאק ולשרבו • ולא תירא מקור כי יבא • אז לנכותם כמתני •
 חשתי ולא התמהמהתי • ועשיתי תיבות • בריאות וטובות • יפו מכל משכיות • נאוו מכל
 תנניות • נגדו כאין דמה • שלל צבעים רקמה • וכרוב שזוני וגילי • נשאתי משלי •
 עצר דיו ועט קרה בצנתו עד כי ליד סופר שחקו בני ביחו • כי לא נתנו
 קור רגמור כתיבתו השליך כפור קרחו שלו בחיבתו • נסה טבול עטו שנית
 ונשברה רגלו ולא עלתה טבילתו • אז למדה ידו לכתוב בעט ברזל כי
 נשברה רגל עטו לטובתו • ברוך אשר לא עזב חסדו ואמתו • את הכל עשה יפה
 בעתו • ויעלני מדלות מימי רהטים • בתבונה משנה עטים • שירה כתובה בלא עמ
 ודיו רצה נא כאשר • מכתב כמו מספרים ייטב לרואיו וישפר • טובו יקנא
 כתב עט נכלם לפניו ונחפר • וכלי ראות ולשמוע ירובה אנוש כי יסופר •
 בא גם ראיתו להכחיש לא יאומן כי יסופר • ראו גיף מצויר וניקב כבגד
 אשר עש אכלו והוא בכתיבים • וארם בידו בחכמה יצרו וברא בקרבו

נקבים נקבים • (עשיתי לאחד ומאדני שאל לי לעשות לו מוזאת הכתיבה •) למה נמכר לבי לצמיתות • והוא מעוך באהבהך וכחות • ועתה איך שנאתני וחאמר אשר אכתוב לך ספר כדיתות • (עוד) אחי ראה אותתי כלם בנם עומדות • מעשי ידי אדם חרות על הל חית • על לבך שימה אהן ועושיהן כי הז כפתיותי חותם מפותחות • (עוד) איכה תדמו שיר ועושהו • את מעלה שיר זה ועושו • איש לב מהי שכל במאמריו קונה ובחמדות יקר מעשו • בנעים זמיר צהור נהן קילו קיל יעקב ידי עשו • גדולת כל משורר חבירו ויתרונו בדבור לא במעשה • בהפליגו בצחית דברים וכמוני ומי יאמר ועישה • עוד הגדלתי והוספתי בתהלת זאת הכתיבה • כמה וכמה טובה • שבוצים מעשה אמן ולא מחור וארגמן • מלאכת בן אחיסמך ורכים מלשון הימן • טעמים נמצו מצוף מחוקים מודבש ומן • ושואל אם רקמותיהן בלי מחט ומי רוקמן • בלי קולמים ובלי דיו כתובות מי ומי חיתמן הדשה היא זמן ברא קחה אותה לעד נאמן • לטובי על ידי הנם ואין נחש ויש סימן • עוד נשם הכתב המתפלג בעצמו • דורש טוב לעצמו • לקוסי הדיו לועג בנינו • ישק לעט ולרוקנו • שמי מכתב פליא • תשוואת חן חן לי • ועל מכתב אצלי • שפמו יעשהו • מכוני שם רוח • אנוש דבר רוח • ה' בי לוח • פסל לך חרתהו • שביל רצה עמו • בקסהו ילעיטו • דיו אין רק חרטו • ומשחת מראהו • ויבש כחרש • בקרח נם פירש • בכרזל או חרם • קרא קום דרשהו • כביא שר בשירים • והיאיל מאמרים • באר חפרו צורים דברו כתהו • דיו כם אל יתעל • הכי אות לא מעל • בכל זאת לאו בעל • דברים דידי היא • עוד לכתבתינו מפאת • על מכתב דיו ועט יותרת • ועל כל צדע רקמתים • כי ללוח אחד שצעה עינים • עת כרפס ותכלת • ופעם ירקוקת • אדם פטדה ונרקת • עת לבנה ועת שחרחרת • פוטט כורה ולבש אחרת • עת ראש לעב יגיע • ומזיו גלגל יעשה יגיע ממעל לרקיע • ועליון יתן קולו • ויף גדלו • אני יקר לכל רוח • אני צורה בלי חומר ומאין גוף אני רוח • אני שמותי ככבבי עב • ואדא על כנפי רוח • ויש ממכתב המספרים • כתיבה אחרת הפך זאת • כי הכייר הם האותיות • והנשאר הוא רוקס • ועל זה עשיתי אלו השירים • ראו שיר חיבותיו פשיטות הן כבר בלי חבן בחלים בלי דברי בטיל • צרפתי ככסף והמכתב לבד לדבר לך נמלט וכל יתד ביטול • כשמוע העט דבר המספרים • קם צחי אפיס • ויאמר עליהם הוגעתם אותי בדברים • אל תרבו תדברו גבוה יא עתק מפיכם • אנשי לטן • על מי נטשתם מעט האן • איש מקבה מיחל אתכם לגוז את צמרו • ואשר זו הנתק לגלגל שערו • ואצבעות ידים ורגלים • לעשות הצפרנים • מי הביאכם למלאכת שמים • מלאכת לא לכם • לרדת לתוך אומנות חבדיכם • וכגווה שמים על הארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם • ומחשבותי ממשפחותיכם • אני פונה אל המגלה • בעין סמך וממלה • ועיניה בפתך הסן לשקר • ואתם עיניה לנקר • אני ארקום בה רקמת צבעים • אתה תקרענה לשנים עשר קרעים • הלעצות כנדה נקראתם • ואם לכרז רשת נדרשתם • אשר הוא מזודים וחרמים • וחלוני שקופים אטומים • ואם קורי עכבים תארונו • יען מוסגרותם יארונו • הוי החוץ חקקי און ומכתבי עמל כתבו • כל היום דברים יעצבו • ולא תכתבו אגרת שלומים • עד חדש ימים • ומיחל אותה יספר ויבש • ויחל עד בוש • תואלת עמו שכה •

למתהלך על שבעה וראשית התיבה בראש כשכמת • טומן עזל ידו בללחת • טרם תכתבו שורה • אכתוב אני דניאל ועזרא • ואת כל דברי התורה • וכל דבר צעתי • ועליה הכתוב אומר הוית איש מהיר במלאכתו • ועל עגלותכם בחפור המגלה ובכתבה • והקרעיס שתעשו בה • הדימותי קולי • ונשאתי משלי • אהלי מוי יתן תחדישוון החדש ותהי לכם לחכמה • כי היחלת מכתבכם ממושבה מחלת לב ונשמה : עצלחם תפי' הרדמה גם בקרעים חלביש נימה : עוד לכתבתכם מומים גדולים ועמוסים • גלוי לכל העמים • אשר להעלים דבריה יכולת אין • ינא סוד ואם לא ככנש יין • ואין הנרבה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין • כי אם יכפלו האגרת ויגלגלה • ושחיתיה ויחבלה • כל מכנדיה הזילה • כי הכתיבה תאבד אבד • פניה לא היו לה עוד • ואחותיות אין • כח בהם לעמוד • אשר הן תלויות על בלימה • לכן אגרתכם תמיד פרוסה וערומה • עיר פרוסה אין חומה • פיה פתחה לאלם • כל סתריה ומומיה לעיני הכל תגלם • לא תוכל להתעלם • אין בוסת פנים לה • ומשפי את כלה • לא יוכל בעלה • לשאוף דבר סתר ולא ישיבנו לחייו בדבר מכל מעשהו • כי יסתר איש מרעהו • וכל אשר על ידכם יסרו סוד • ערו ערו עד היסוד • הפר מחשבות באין סוד •

ויעוד זאת אדרוש לכם • להודיע על פי מדתכם • הלא היא כתובה מטאתכם • שלכם לכם ושל האגרת תקחו • כנדה בחן תפלאו • וכפן בהמות כבה תשלמו • ותרענה באחו • מלכה תויאזו מליה • וקפן פתילים • עד שוב כלה חלולים חלולים • ולא כן אני עם מגלתי • כי מדת חכד מדתי • עלי שלה ושלה שלה • אנה בגדי אגלה • תלמיה ארוה נחת גדודיה • אפור פני כטל על כל נדדיה • ואזים הנזם על אפה וכמיהים על ידיה • ואהרי אשר היא כתובה • אם ארכה אורך התיבה • וכיריעות המשכן רחבה • קל מהרה • ככף איש תהיה כגורה • כנרור המור נרורה • שחורה על גבי לבנה • ולבנה על גבי שחורה • כאצבעים על אצבעים • וישומו ברוח ודלתים • לשמרה מראות עינים • כמה וכמה טובה כפולה • תסגור צעד כל מלה ומלה • גן בעול אחותי כלה • תיכה רצוף דברה • ראשה כסוף עקרה • ואדונה הסגירה • לשלחה אל ארץ אחרת • סוגרה ומסוגרת • בחותם לאות ולמשמרת • להעלים הוא ועבר • כנוד אלהים הסתר דבר • ומה לתפן את הבר • הולך רכיל מגלה סוד וכאמן רוח מכסה דבר • היהיה בשוע • דל וקליט בשרוע • ורכיל מגלה סוד כנאמן וצנוע : כחבי הלא יעלים ויסתיר דבר שלחו • ולא ידעה נשאו עלי מה וכדוע : ואלי יהי ארכו כאורך יריעה • חיש כורת ישימוהו וכפול ורבויע : כחביכם פרוע ראש ופרום כצרויע • חלולים חלולים הוא גלוי וידוע : שמעוני ידומו עד אכלה • בני נבל וערוחכם אגלה • נבלים בצעכם ישיב כחביכם כמו בגד אכלו עש ויכלה : ושלכם אשר לכם ומשל כתב תקחי עדי ירקב ויכלה : ושב ריקם וצמא אך כחבי שבע רצין וברכת אלי מלא : אני נדיב מפזר הון ונוסף ומכהבי בבהב לא יסולא • ומשלי אני נוהן להנחיל בהבי יש ואוצרותיו אמלא : והמספרים ישקו אחרי העט ראשן יביעו • יצריחו אף יריעו • מנאו מענה וירשיעו • ויאמרו לו שוב לביתך • פן תחרב ננא לקראתך ואיכה תתחרה אותנו • הלא תדע כי רכב ברזל לנו • ולך מי יהיה חובה • ואתה עין יב • הלא הוא אביך קנך • ברזל עשך ויכונך • ולעשות עמך הגדול • ושבע אותך לכנפים ולא הנדיל • ולולי זה תיבה אחת לכתוב לא יכולת • עד אשר נחלקת •

ודמית היות תהיה כמונו אלינו משלת • ורס לבדך ושכמת • על מי בטחת • לדבר תועה
ולתת דופי • בכתיבה כלילת יופי • אותיותיה באויר פורחות • מכתב אלהים חרות על
הלוחות • הלזה תקרא קרועה • מה תהלה ברעה • לחשוב חרפת מרובתך לתהלה •
ולכתנו במתון לעגלה • קו לקו ודרך המלך • כירח יקר הולך • אחת בשנה כצאת
המלכים • ואתה כעבד שכיר הולך חשכים • רצוא ושוב לאשוב מים • יגע וככה רגלים •
ואם יכלו המים מן החמת • או נחלקה התיומת • איה הכתיבה למי החותמת • הלא
ידעת הפתי הנמחר • כי בארבעים יום וארבעים לילה שעמד משה בהר • לא כתב כי
אם שני לוחות בעשרת הדברים • להראות העמים והזרים • מראיהם וגונה להם • נקראים
משני עבריהם • ואם נביא אלהים אתה בתוכנו • דרכי ה' אליו יתכנו • יראה יעשה
כתבניתם • אגרת בגלמס ונדמות • כלה יפה ומוס אין בה • והות אין בקרבה • ולה
תהלה נאזה • איך יסתירה כמסתיר ערוה • ואם אין בה דופי וכשלון • היכסוה ככוסה
קלון • ואם היא עגלה יפסיה • שלמה תהיה כעוטיה • הנעלים הוד פעולתינו • הכוונה
יעשה את אגרתינו • כאגרתך אשר היא רעה בעיני אדוניה • ויחשבה לזונה כי כסתה
פניה • להעלים חרפה ומומים • ונזזה כמוך ירוק ירק בפניה הלא תסגר שבעת ימים •
כתב נכתב בדיו • הלא בשתו דיו • אשר לבלים עדיו • כסוה אוהו עוטים •
לכסות ערותו • לכל נושא אוהו • ישלח לראותו • מרגל לשטים • וזה
מכחינו • לעיני עמינו מגולה איגנו • כמו מעשה סמים • והרואה אוהו •
מברך ברכתו • לאיש בחבינתו • משנה העטים • ויען ויאמר העט • אין רנו
אחר רנו אלא למעט • ידעתי כי קאים אתם • כאשר דברתם • וגיד ברזל ערפכם •
ונחושה מכתכם • והאל הנותן נקמה • לאין אוכים ירבה ענמה • ולא לגבורים המלחמה •
ואמת כי אני רך ומזוח • אך בצאתי לשוח • והדיו מפי כוול אחשוב לתבן ברזל • ובקול
ענות הלזזה • לעץ רקבון נחושה • ואם איני יכול לטבול • פעם אחת ציובל • אשר
מני ים הדיו מים אזלו • לניה או חוס איתם גולו • וראיתם זש לבכס • גם אני
באידכם אשחק אלעג בנא פחדיכם • והנה מהרה קל • אם קהה הברזל והוא לא פכים
קלקל • אז אדבר אני עתק ואתאמר • אף אם כתק המסמר • אשר עליו אתם חוזרים
חליה • וכתפרדה חבילה • ותעטו בשנה כמעיל • כי אז אינכם לא לעזר ולא להועיל •
וכל אלה דברי אריכות • לא לחובה ולא לזכות • כי גלוי וידוע כי אין דבר מחלקותינו
תלוי לא בעזותכם ולא בצולשתי • לא בגבורה ולא בשתי • ובח ידיכם למה לי • אתם
באתם בגבולי • ואני לא באתי בגבולכם • מה לי ולכם • אם אדונינו זה • חכם עדיף
מנביא וסוה • וידוע להוציא דבר ממוגו • ולשנות עולם ממנהגו • ובהיותו גדול דעה •
לנודך עשה • הוציאתם מטבעכם • ומעשים אשר לא יעשו עשה עמכם • יום הקרח
רוחו הקשה • ברא בארץ חדשה • ודבר כמוהו לא נהיה • אין מביאין מזה ראה • להשיא
אתכם לבכס • לרשת משכנות לא לבכס • וכי על נד תנשאו • וסופרי המלך תקראו •
הלא ידעתם כי למיעוטא לא חיישינן • ובתר רובא אזלינן • הכל אדם יעשה פלא •
ולמי יש כמו אלה • ומי הוא אשר יפקח כמוהו • הלא כשמו בן הוא • טוב אשר יאחזו
בזה וגם מזה אל יבן ידו • והוא לבדו • ירא אלהים • ירא את כלם • וביד בלתו כל ימי
עולם לא תעלו לרצון • כי אם לגלס ולגוז הגאון • ובדבריהם אמת בן כי בחבב אנוש

בין אהבם היא איש כחבו : ורבר זה בעת התחיל עשותו . לאחר בוי לשום אדם חשבו : להראותו כי מאד נקלה בעיניו . ולא רצה להפסיד הדיו בו : ואם לא תאמנו כן כי לא תאמנו . נחלה פני אדונינו . לבל ישית ידו על שנינו . ובמקומנו יניחנו . ונבקש בשוק . אדם עשוק . או ברנונו אל הבית נביאנו . וכבר מכל זה לא כודיעהו . וגם כל אחד ממנו ישבע . אשר לא יורה באצבע . ולא יקרוץ בעינים . ולא ימללו ברגלים . ובגלבל כל כלי האהלה . עליונים למטה ותחתונים למעלה . ואנחנו בכללם . ונאמר לאיש הנעלם . משא כלי הבית כלם . תן להם כפעלם . ואשר את פיהו ימרה . או סקול יסקל או ירו יירה . ונראה אם יכתוב עמי או עמכם . ויבחנו דבריכם . ויאמרו המספרים כן דברת . ואמת אמרת . בא ועשה כן . ויבא העט אל רחוב העיר וימנא בה איש מסכן . חכם בכל חכמה . ויודע דעת ומומה . ויגש אליו ויאמר בני אדוני . לכה אתי אל מקום פלוני . ומי ימלל גבורות חסדך . אשר תעשה את עבדך . כי תשנית היום מדנים עבומים . ותשאוך רציחה וספיכות דמים . ויען האיש ויאמר נניס פחים אדרוך . בלי נעל ובלי שרוך . אח'וק פטוש ופעס אהלום . משום דרכי שלום . ויביאהו העט אל אהליו . ויאמר לו . אדוני כטוב בעיניך . הנה הבית לכניך . לארכו ולרחבו . שים עיניך בו . ובכל הכלים . הקטנים עם הגדולים . ושים כל כלי על כנו . את כל עורב למינו . ויבא האיש מתחוק בפלכו . ויפן כה וכה . וירא נפתח בזמן זית . ומורה בירכתי הבית . ויעש פתילות והעלה את נרותיה . וימנא מחט צגדיו היו קרועים . ויתפר בו את כל הקרעים . ועוד נתן את עיניו כמרגלים . וירא בתוך הכלים . עט ירקרק כצרק מזהיר . והנה הוא היה סופר מהיר . וימחר להוציאו מביניהם . ויכתוב בספר לעיניהם . והיה ממש עד נהרים . וימנא המספרים . ויעש גם נפורטי הידים . ויגלח שערו ועשה ששמו . והעט קם ממקומו . ולא יכול להתאפק . כי לבו דופק . ויקרא בקול רם ויאמר די . ואל הזקנים אמר אתם עדי . ויחזיק באיש וישקה ויאמר טרחת בעדנו כמה וכמה . תהי משכורתך שלמה . והתחיל בשמחה מפשו ומכרכר . מספח חמתו ואף שחר . יזיל כעל אמרים . ויכתוב בשעה ההיא מאה ספרים . כלפי המספרים דברים יטיח . ירוע אף יצריח . ועליהם יתגבר . ולא יכלו לענות אותו דבר . כי נבהלו מפניו ונאלמו . בזו ובכלמו . כי העט שת להם מורא . אין קול ענות גבורה . ואין קול ענות חלושה . והיתה הפנייה פים למחרישה . ויעש העט משתה גדול לכל אהביו . ביום הגיל ה' אותו מהפך כל אויביו ; ויקומו כל עדת הקנה . ויעבירו קול במחנה . מטעם המלך וגדוליו . כל אדם יפקוד כליו . כל כלי כאשר פעל ד' למענהו . ולא ישלח ידו במלאכת רעהו . פועל פעל מתחלת צרייתו . לא יחליפנו ולא ימיר אותו . לא יהיה כלי גבר על אשה . ולא ילבש גבר שמלת אשה . העט לכתוב והמספרים לגלח . ואש על המוצח . חרמש לקצור ומתג לבלום . וכל העם על מקומו יבא בשלום . והקול נשמע בכל פינה . ותעבור הרינה . וכל כלי לעברו פנה . וסדר תקו ומנ'או לא שיכה . ותשקוט הארץ ארבעים שנה .

ולא

דרכי מעשה הרב דין חכמים נה

זלא יחסך בגבורה • למען סלק יגדיל תורה • אל היס בת התבונות יכול • ועליו הכתוב
 אומר וכחמד העט להשכיל • ואליו תהלה נאום • וגם עליו נאמר כי יש לעט תקוה •
 ויתרבו על כל עץ נעוץ • גלוי וידוע דרכו מדרכי כל סבך גבוהים • כל עץ זגן
 אלהים • לא דמה אליו ביופיו וגדלו • כי שח וכי סיג לו • וכל סבך בלתו • וכל עץ
 זולתו • יום משרשיו השמיטוהו • הכוהו פגעוהו • לדבר לא יבלח • עד כי יפלח • כנדרו
 מכל נד • חרש ברזל מעזר • וזולתן ממנו יעשה • ואולם הכפא • ותקרה ומעוזה •
 ודלתות הבית והתיבה • וכלים אחרים • והנה כלם פגרים • אין אומר ואין דברים • אינד
 ענות המה ואין בהם תבונה • כסכה בכרם כמלוכה • ראשיתו למס עובד • ואחריתו עדי
 אובד • יונקתו שלהבת תיבש • והיתה לשריפה מאכולת אש • והעט לא יטביתו • טיב
 אחריתו מראשיתו • יחדש נעורים לעת זקנה • אחרי בלותו היתה לו עדנה • עידכו באבו •
 כמלך במסבו • כפות רעננות כמגנצות חרש • אם יכרת ועוד יחליף ויונקתו לא תיבש •
 ופשט את בגדי הכד אשר לבש • וינח כנרק • מאוטף ומורק • אחרי מות חיי עולם קונה •
 על כן קרא שמו קנה כי בהכרתו מגועו • ינח בעולם טבעו • ועת נעתק ממוקומו • החל
 רוח ה' לפעמו • ובפשטי פארי בעיפיו • אז בא רוח חיים באפיו • והואס לו פה כאדם
 לבטא בשפתים • ולרן אורח רגלים • פוס ממלל רכרנן • גדול מרז ורבי ורנן • ובכל
 הארץ הוות מודעת • כי שפתי העט ישמרו דעת • ותורה יבקשו מפיבו • כי מלאך ה'
 נבאות הוא • ויתר דברי העט וחמודותיו • ופרשת גדולת כגולותיו • הלא הם כתובים
 ראומים • על ספר דברי הימים • יום ננת שלג וקרה • יום הקרח הנורא •

ובבב זאת נמול המספרים לא אשכחנו • זכור אזכרנו • כי טובת רבות גמלוני •
 יום קראתי מזרה לי אליהם ויענוני • וטובות אחרות אשר להם מטבעם •
 לנפשו ינעם • לזכרם בלשון הקדש ובלשון עם ועם • כי ישרים דרכיהם • והנכסל
 בהם • תלונתי עלי נפשו • ישוב עמלו בראשו • ועל קדקדו חמסו ירד • כי יפריד •
 אשר בא שאננים להחריד • והוא בין אחים יפריד • כי לא לחנם המספר חזרם ותקנס
 וקרע אותם אחד אל אחד • לקיים מה שנאמר ברזל ברזל יחד • ולהנציח מקרא מידי
 פאועו שם פחדו פחד • שנאמר מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד • לכן יחרידי
 מחרידים • ויפרידו מפרידים • ויעשו לו כאשר זמם • וכברתו הנפשות העושות מקרב
 עזם • כל מעשה המספרים הוא • שר וכל משפט שפטוהו • הנא להנדילס חמסו על
 ראשו בעת כנדל ושימוהו • כי אין רכוסם לא להרע אך לשוב לאחדותם שפטוהו • יעשו
 לו כאשר זמם לעשות במדתו מדדהו • המדו מאד המספרים לעמוד יחדו ומבדיל
 לא יהא בנחיים • מהם שניהם לעשות אחד לכל אחד יביאם יחצו לשנים •
 אודה לאל נותן עצמה • ליעף לפהאים ערמה • הנותן לשבוי בינה • ולנער
 דעת וכזומה • הוה עם ידי לבבו כמליצה זו עד שלמה • ובלי קילמום גם
 לא בריו • כלה נכחבה נהתמה • בעשיר אחרון של הודש תמיו בו נשלמה
 תמה • בשנה מחולל מהאלף הששי לבריאת עלמה • ואני שם טוב בן יצחק
 זה עשיתי אך לא מחכמה • שיש בי מברתי אך מפי אב שלום היתה שמה •
 הוה עלי ידו לאמר למה אתה נופל קומה • ועשה דבר כמהו לא היה מיום
 תורה קדמה • ויהן בי כה לעישה הניתן ליעף עצמה :

יסודות המשביל

חקרמה

אמר דוד בר יוס טוב בן בילא ראיתי לחבר דברים מועילים למשכילים • החושים תמיד לשכלם מאמינים שיש שם הגנה שהיא למעלה מן ההגנה העיונית יבשיר בעיניהם קבלת כל הסברות לבר מהן המאכל מתוך הפסולת דנקים בתירה ובמנוות להאמינם אמיד האל הן מסירות והאמתם בהן אינה ליראת ההמון ולא ירחיקו לדברי חכמי התלמוד כי הם אלם חכמים במלה מוחלטת • יעינו בספרי הפילוסופים כדי להכיר מעלת תורתנו הקדושה על אר החכמות והדתות הנימוסיות אשר נסדרו בעולם לא שאמינו שתורתנו היא מעשה ידי אדם שמחס בצמעם חדוש כמשך אל אמונתנו מרחיקים חדוש מבטל החדוש והנבואה והגזחה וכל זה בסבת היות נפשם חנוכה מן מקור מים חיים אשר ממנו נחצבו האבות הקדושים והחסידים אנשי מעשה וא האנשים האלה ואם הם מעטים אספנו דברים מתוקים מדבש דברים לקוחים ממחברות החכמים ועם היותם פזורים בספריהם היו לאחדים בידי ובעבור שהן דברים הכרחיים באמונת המשכילים אמתיים קראתי **יסודות המשביל** ולא ראיתי להביא עליהם ראיות עיוניות פן תבטל הכונה אשר בעבורה נאספו אשר היא להיותם מובנים לכל כפי מה שהם יסודות התורה ואף אמנם הביא עליהם ראיות מן התורה והנביאים והכתובים לעורר נפשות המעיינים בהם כדי שלא יהיו היסודות האלה רפויים בידיהם וכאשר יאמנו היסודות האלה ה"ג עם י"ג יסודות התורה והיו היסודות ששה ועשרים כמנין השם הנכבד ויתקיים מקרא שכתוב ה' אחד ושמו אחד •

זה השער לה' נדיקים יבואו בו

שלש עשרה יסודות המשביל

לדוד בר יוס טוב בן בילא ממלכות פורטיקאל :

היסוד הראשון להאמין מציאות השכלים הנפרדים • היסוד הזה נתן להאמין אחר יסוד האמונה במציאותו ית' ואתחיל ואומר ידוע הוא כי הש"ת מחויב המציאות הוא סבת הסבות וזה כי אפילו שיעלה על הלב בעול הנמכאים מציאותו ית' לא יבטל לפי שמיציאותו אינו תלוי במציאות זולתו אך מציאותו זולתו הוא תלוי במציאותו ומפני זה היה מן הראוי שיושפעו ממנו השפעות רוחניות פשוטות ואין להם שום תליה בחומר אבל המה עמים פשוטים קיימים בעצמם והגלגלים יתנוועעו בסבתם על כד השלמות בהיות כל נברא מחויב לעשות מה שהוטל עליו לעשות ואין לנו לומר מה לנו ולשכלים הואיל והאל ית' אינו צריך לעזר זולתו ועוד אם הם רוחנים אך נמצאו מאתם הגלגלים שהם גופים בעלי חומר וטורה כי יש לנו לדעת שידיעת אלה הדברים היא נמנע בחק כל מונבל ומוקף בזמן • אך יש לנו להאמין שהשכלים הננדלים אינם בעלי גופות אבל הם

דעות נבדלות מן החומר אמנם הם כפעלים והאל הוא אשר פעל אותם והם המורידים הנבואה על הנביאים והם אמנעיים בין האל ובין הנביאים כמו שהנביאים אמנעיים בין המלאך לעם והאמנת היסוד הזה לנו למדין מאומרו: ע"ה כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים שהרצון בו שהוא אלהי המלאכים ;

היסוד השני להאמין ברוח העולם . זה היסוד לא נזכר ביסודות התורה לכמה מה אבל אני רואה שהוא ראוי להיות יסוד והוא שהבורא חדש העולם ברוצנו הפשוט מבלי שנאלץ מדוע לא בראו קודם לכן הואיל ואין לו מעכבים ולא מחוייבים לפי שהאלת למה לא תעשה בפשטות . ויש לנו להאמין אמונה שלמה שכן רצה שלא יבא העולם עד הנקודה ההיא . ומי יתן ידעתי מי מנע החדוש להיותו יסוד הואיל בהאמנתו תהיה כל התורה קיימת ויסתלק כל ספק שיסתפק בו כל האדם כי לבסוף נאמר לו בן רצה יתברך ואיכות רצונו מנועה אל לנו כמו שהוא נמנעת ידעת מהותו וזה אפילו לדעת הפילוסוף כי הוא לא יבא שהבורא הוא סבת העולם והואיל והוא מאמין בראיות ברורות שהעולם יש לו סבה אם כן איננו קדמוני . והיסוד הזה נריך שיהיה שני לאמונת מציאות המלאכים וזה כי הואיל והאל ב' המציא המלאכים ומן המלאכים משפיע כחות ואורים על הגלגלים ומן הגלגלים על עולם ההוויות וההפסד נמצא הכל משתלשל מאת עלת העלות וזה היסוד לנו למדין מאמרו ע"ה כי אל כל לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ;

היסוד השלישי להאמין עולם הבא . מאחר שידענו ידיעה ברורה שהוא יתברך המציא העולם הזה ברוצנו הפשוט וברא בו האדם שהוא היקר שבנבראים השפלים בסבת היותו כולל מן העליונים והתחתונים והאציל עליו אור השכל אשר בו ידע אמתת הנמוכאים כלן יש לנו להאמין אמונה שלמה שהנפש הזאת היקרה אינה נאבדת באבדן הגוף וזה לפי שנסבת יציאת הנפש מן הגוף יעדר הגוף ונסבת ההעדר אינו העדר ואם אינה נעדרת הנה תשוב אל עולמה הראשון ונריך להאמין שזה העולם הוא רוחני ואין בו גוף ואינו אלא נפשות הנדיקים אשר השיגו דעת בוראם כפי כחם ועטרות בהשגה על ראשם וכהניין מזיו השכינה שהוא קרבת אלהים . והיסוד הזה לנו למדין ממאמר המסור ע"ה שאמר מה רב טובך אשר נפכת ליראיך ירויון מדשן ביתך ;

היסוד הרביעי להאמין שהנפשות האנושיות נאבלות מאתו יתברך . היסוד זה כל משכיל הוא מוכרח להאמין בעבור שהוא רואה תענומות הנפש האנושית והיותה גברת על כל הנפשות השפלות א"כ יש לו להאמין כי לא ממוכא אחת הוציא אדם כן היו שוות בהשגתן ולא כן אכחנו רואים אבל לנו רואים שהנפש האנושית פעולותיה גבוהות בהשכילה התחתונים והעליונים מה שאין כן בנפש ב' אפילו פעולות עולמה אינה משכלת א"כ לא נשאר רק שניש האדם נתאללה מאתו יתברך . והיסוד הזה לנו למדין ממאמר התורה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה אך נפש החיוני לא נמצא רק מן הטבע הפשוט ולכן יביטו לעומת הדבר אשר חיותם ממנה כנרצו בפסוק וחיותו ארץ ;

היסוד החמישי להאמין שנישמות המשיגים הן מופרשות זו מזו ושהן עומים קיימים בעצמם . זה היסוד נריך להיותו מסור בלב המשכיל והוא שיש לו להאמין כי כמו שהאל שינה התמונות האנושיות שאינן דומות זו לזו כן שינה בורותיהן הפנימיות בערך השגותיהן וכפי מה שישתנו במוגיהן ישתנו בהשגת האלהית הדבקה במין האנושי

ואם הנפשות החכמות היו אחדות היה מתחייב שמה שידע ראובן ידעהו שמעון ואין אנו רואים ככה כי הנה נמצא מי שיחכם עד להגדיל ואחר לא יוכל להשכיל שום מושכל בכל ימיו והנה זאת ראיה שאין הנפשות אחדות • ועוד היה מתחייב מזה בטוב אחר והוא שלא היה יתרון לנפש הגדיק על נפש הרשע לפיכך יש לנו להאמין שהן מתפרשות זו מזו בעצמות השגתן • והיסוד הזה אנו למדין ממאמר הנביא ע"ה באמרו ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה ואמרו עומדים הורה בזה שאין הנפשות אחדות !

היסוד הששי להאמין שהנפש ההווה עם האדם המשכיל אינה הנפש הנפרדת אחר המות • וזה כי אלו היתה הנפש המשכלת היא עצמה ההווה עם האדם בשעת לידתו היה מתחייב שישיביל מיד הדעות והחכמות הגבוהות ואין אנו רואין ככה שאם לא יתעסקו בלמוד לא ידעו מאומה ואם יתעסקו יתפכו לאחרים בעצמם וזו היא ראיה כי הנפש ההווה עם האדם אינה רק הכנה בלבד והיסוד הזה אנו לומדין ממאמר המשורר ע"ה האומר לנפשו העשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר נעורוכי ואין ספק שהמשורר לא היה מדבר רק עם נפשו המשכלת המתחדשת אחר שיוולד האדם ודמה הקדוש הזה אל קדוש הנשר המתחדשת בעצמה לזמן ידוע !

היסוד השביעי להאמין שאין השכל השלם אלא על הנפש • והאמת היסוד הזה הוא הכרחית הואיל ואנו רואים שטובת העולם הזה הן קולפות והולכות ואין להן שום קיום בעולם והמשכיל המתבונן בהן במיטב העיון ימצאם רעות וזה כי רבוי הנכספים הוא סבה לרבוי הדאגה ורוב הדאגה והשתייה הוא סבה אל החלשים הרעים ורוב ההנאה באבר המשוש הוא סבה לקצה ימי העלומים לכן אינו מן הראוי אל המשכיל להאמין שהגמול אשר יגמול השם אל בראיו השומרים מציתיו יהיה בעולם הזה הואיל וקצי הזמן נגד הגדיק והרשע נכונים והאמת כן העולם הזה הוא אשר אל המשכיל עבור בו אל עולם האמת אשר לא ישיגוהו אפי"ה ובהאמות יסוד הזה יסתלק ספק גדיק ורע לו רשע וטוב לו כי כאשר נתבונן במציאות נמצא כי כל הרעות העולמיות אינן רק מזד מעוט ההסתפקות בני אדם בהכרחי ולפי זה העונש והשכר האמתי הוא תלוי בידיעה והשכלות כי הנפש הקוטאת היא תמות ונפש הגדיק תהיה כרורה בנרדור החיים • והיסוד הזה אנו לומדין מאמרו ית' וכרתה הנפש ההיא מעמיה !

היסוד השמיני שהחכם הקוטא תבואהו זאת העונש מזד תאותו לא מזד חכמתו • וזה כי מן הידוע הוא שהעבירות והמזות אינן אלא בערך אל הגוף כי לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע וידוע כי הגוף מזד שהוא גוף אין לו התבוננות בפעולותיו רק מזד הנפש המנהגת אותו ומורה לפניו הדרכים הסלולים לנחור בטוב ולמאוס ברע ובהיות הנפש טהורה ונקיה מכל סיג ותלאה בהפרדה מן הגוף לא ישיגה עונש ההעדר בסבת היותה בלתי לכודה מהפכים אבל אם נטתה אחרי תאות הגוף תהי עונשה מזד תאותה והוא שעתאזוה לשוב אל המקום אשר היה שם אהלה בתחלה והיא לא תוכל כי המנהגים הרעים שנטבעה בהם לא יכוחו לעלות ותהיה בדאגה כל ימי עולם והעונש הזה קשה אליה מן המות אל הגוף • וזה היסוד אנו למדין ממאמר הנביאה באמרה ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע והענין הזה הוא סוד הקליעה !

היסוד השישי הוא שתורתנו הקדושה היא למעלה מן הסברות הפילוסופיות וזה לפי שכן הידוע שהסברות הפילוסופיות הן לקוחות מטבע המציאות והפילוסופים לא יאמרו בשום דבר אלא בראיה או במופת אשר הקדמותיו תהיינה מכת המורגשות והמושכלות והמבחינות • ותורתנו הקדושה היא בזה כנגד כל אלה ומעשה הנסים הנעשים על ידי משה ע"ה וע"י דניאל חנכיה מישראל ועזריה יעידו על זה • ואמונת החדוש ודבור השם עם הכנאים הם באים כנגד המושכל והמתקת מי מרה כנגד המורגש ומי סוטה כנגד המובחן • והיסוד הזה אנו למדים מאמרו יתעלה כנגד כל עמך אעשה כפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים :

היסוד העשירי שיש בתורתנו פנימי וחזון • היסוד הזה הוא הכרחי באמונתנו כדי שלא תהא תורה שלימה כשיהא בטילה משיחות סיפורי האומות שאין הכונה בהם זולתי ההודעה מענין פלוני ומלך פלוני ואלו לא היה בה כי אם הפשט לבדו איכה אמר המשורר גל עיני ואביטת כפלאות אבל בזה הראה שיש בה דבר דבור על אפניו והפנימי הוא אל המשכילים אשר הרחיקו ריח החכמות והפשט הוא אל ההמון אשר לא יסבלו אל הענינים הנשגבים התלוויים בדיעת ה' ית' ובסוד השגתו ובסידות התורה והמציאות • וזה היסוד אנו למדין ממאמר המשורר באמרו תורת ה' תמימה משיבת נפש ואמרו תורת ה' תמימה הוא רמז אל השלימות הנישג ממנה לשרים בלבותם • ואמרו עדות ה' נאמנה מחכימת פתי הוא אמר כנגד ההמון הסומכים על העדויות לא על המופת :

היסוד האחר עשר שתורתנו הקדושה אינה נריכה תקון • חדשתי היסוד הזה בראותי כתוב שיש בתורתנו תבות מתוקנות מעורא הסופר ונאמיה בן חכליה ומכללם הוא ואברהם עומד לפני ה' • ואל אראה ברעתי • ואיני יודע אם הוא קבלה ביד הכותבים אם לא כי אם הוא קבלה יש לשאול מודע יפסל ספר תורה בסבת דבוק אות אחת ולא יפסל בעבור זה ואם יאמרו שכן הוא הלכה למה מסיני שיתקנו דבר זה בספר תורה • זה לא נתן להאמין שאם כן היה עורא ונאמיה גדולים ממה הואיל והם תקנו דבריו ואיך נתן להאמין משה אמר כלפי מעלה ואמר אותו ברעתך כי הוא לא היה מתרעם זולתי על ערפו וכיבוד משאו עד שמתוך זה שאל את נפשו למות ואל יראה ברעתו א"כ מה צורך לתקון סופרים אם הפירושים הם ישרים • וגם היסוד הזה אני לומד אותו ממאמר המשורר שאמר תורת ה' תמימה ואם היא נריכה תקון איה איפה תמימותה :

היסוד השנים עשר להאמין שזכר מצוה מצוה • דע כי היסוד הזה לא יוכל כל איש ואיש לסבול בסבת חסרון ההבנה באמתת המציאות מהיות כל אחד ואחד מבני העולם מדמה בנפשו שהעמל בעמלה של תורה הוא כדמיון שכיר מקוה פעלו ואם אינו כן יגורו לפי דעתם כי אין עם עונש ושכר ואלה כלם בששכה יתהלכו כי האמונה הזאת ראויה אל המרמים בנפשם שכל המציאות לא נברא כונה הראשונה אלא בעבורם • אבל החכם העובקים בתורה ובחכמה לא יאמינו מאומה מכל זה אך יאמינו כי שכר המצוה היא המצוה עצמה לא שתהא דבר אחד והשכר דבר אחר כי שכר הידיעה באמתתו ית' היא הידיעה עצמה ושכר מעשה הנדקה היא הנדקה עצמה כי בעשותו מעשה הנדקה עשה נדק לנפשו החכמה כי פרע לה חובה ומה שכר גדול מזה הואיל ובמעשים האלה הוא נבדל מן הנהמה ונפשו תתעלה במעלת המלאכים הקדושים נמצא כי בהיותו מגיע לידיעת האמת תעשה נפשו אמת ואם תעשה נפשו אמת הנה הוא בעולם הנא שהוא עולם

עולם הגמול אל הנפשות המתעסקות בדנינו של עולם אע"פ שהיא בעולם הזה • והיסוד הזה לנו למדין מאמרו ע"ה כי היא חייך ואורך ימים • הורה בזה שהתורה היא עם החיים לא שהיא דבר אחד והחיים דבר אחר ומה נכבד הענין הזה לנו שיבינהו על אמתתו ; **דיסוד הר"ג** להאמין שהמדות המעשיות אינן תכלית שלימות האנושי • ידוע שמדות התורה ואזהרותיה יתפרדו ל'ד' ראשים הראש אחד הם המצוות התלויות באמונת הלב והשני בדבור הפה והג' במעשה הידים והרביעי במדות הטובות אמנם המצוות התלויות בלב הם כגון מזיאתו וקדמותו ואחדותו ולאהוב אותו ולירא ממנו ית' והאזהרה בזה שלא כאמין בו שניות ושלא נעבוד לזולתו אמנם המצוות התלויות בפה הם להתפלל לפניו כי בזה יתחזק הדעת האמתי והוא כי הבורא יודע עניני בני אדם ובידו לתקנם כשנתפלל לפניו • לברך ולהודיע כי לה' הארץ ומלוכה והאזהרה בזה שלא לשבוע לשקר ושלא להעיד עדות שקר והמצוות התלויות בידיים הם כגון הנדקות והשבת אבידה והעבט והאזהרה בזה שלא לקפון יד ושלא לעסוק ולא לגזול • והמצוות התלויות במדות הן כגון ואהבת לרעהך כמוך והאזהרה בזה לא תלך רכיל וכן כל כיוצא בזה ומן הידוע עם מעט ההתבוננות שכל המדות המעשיות אינן לא בין אדם לחבירו שאם יעלה על דעתך מזיאת חכם אחד מובדל מחברת בני אדם הנה כל מדותיו החמודות בטלות ואם האדם לוקח הדין מעצמו ויאהב לרעו כמוהו אין לו צורך למשפט גניבה ואבידה ועוסק וגזל • ואם הוא פורש מן הנשים אין לו צורך למצוות התלויות בחדר נשים ומה תקיש לשאר המצוות אך התלויות בלב הנה הוא לבדו בכל מקום ובכל זמן ואינו בהם תלוי בזולתו • והקדושים בהרגישם כיסוד הזה באו להם ודרשו כתיב וכל חפצך לא ישוו בה חפני אלו המצוות ומעשים טובים חפצך אלו אנשים טובים ומרגליות חפני וחפצך לא ישוו בה כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי הנה גלו לנו בבאור היסוד הזה ואמרו מאמר כולל במלות קצרות במכהגם הטוב בדברים באמתיות האלה ;

בתבתי אני ברזילי מיומן בר חייא חביב אלו הי"ג יסודות למשכיל אבן צילא השם יוכני לחכמה שלימה א"ס • תם

אגרת מהרמ"בם

שלח רבינו הרב הגדול הרמ"בם ז"ל לרבנא מרנא יפת בר' מרנא ורבנא אליהו הדיין מתנגד אליו וקובל עליו הפך מה שסבר מר יפת זל"ה •

לכבוד גדולת מר יפת החכם המבין הדיין המשכיל מרנא בן כבוד גדולת מרנא אליהו הדיין החסיד זצ"ל מאת אוהבו המתפלל להוסיף כבודו משה בר מיומן הרב זצ"ל • הגיעני כתבך החביב אל נפשי ותמהתי על עניניו מפני שהרי אתה קובל עלי מפני שלא קדמתי לשאל בשלומך מיום שנפרדנו מארץ הנבי ולא שלחתי לך כתבי וכדאי זה הענין שהזכרת בא ללמד ונמצא למד ואתה בוגד ולא בודדו בך • ועוד שמאחר שנפרדנו מת אבא מארי ז"ל ובאו כתבי התנחומין מקצה ארץ אדום ומערב מהלך כמה חדשים ואתה לא שמת לבך לזאת גם ארעו צרות רבות גלויות בארץ מצרים מחליים והפסד מיומן ועמידת מוכרים עלי להרגני והרעה הגדולה שנאה עלי באחרונה שהיא

רעה מכל רעה שעברה מיום היותי עד היום הזה והיא פטירת הנדיק ז"ל שטבע בים הודו ובידו מומן גדול ולי ולו ולאחרים והניח בת קטנה ולאמנתו אבלי וכשארתי אחריו כמו שנה מיום שהגיעה השמועה הרעה ניפל על המטה בשקין רע ובדלקת ובתמהון לבב וכמעט קט הייתי אובד ואח"כ עד היום הזה כמו שזכרתי אני מתאבל ולא התנחמתי וזכה אתנחם והוא היה על צרכי גדל והוא היה האב והוא היה התלמיד והוא היה נשא ונותן בשוק ומרויח ואני הייתי יושב לבטח והבין בתלמוד ובמקרא והבין בדקדוק הלשון ולא היתה לי שמחה אלא בראותו • ערבה כל שמחה והלך לקיי עולם והניחני נבהל בארץ נכריה • כל עת שאראה כתיב ידו או ספר מספריו יהפך עלי לבי ויעורו יגוני כללו של דבר כי ארד אל בני אבל שאולה ולולי התורה שהיא שעשועי ודברי החכמות שאשכח בהם יגוני אז אבדתי בעיני ואני בכל זה איני קובל לא על חכם ולא על תלמיד ולא על רע ומידע וראוי לקבול עליך יותר מכלם שאני והוא ואבא מארי ארבעתנו הלכנו בבית ה' ברגש ולא שאלת ולא דרשת ומן הדין היה שלא אשייך על כתב זה שהגיע עתה בעבוד ההרשאה אבל אהבתי ערוכה ושמורה ולכתבו יחד במדברים וביערות אחרי ה' לא אנשה ולא אחשוב לך עון ופסע ועל כל פשעים תכסה אהבה והאל יודע כמה צר לי וקשה בעיני דוחק הזמן אשר אמרת וכל אותו הענין הטב חרה לי עד מות ואלו היית כאן אבלי הייתי עושה עמך כראוי ואכבד ואהנה כפי כחי ושמתני הרבה על זה הכן שחנך ה' אליהו התלמיד הנבון שמעתי שהוא עוסק בתורה ושהוא נבון לחש והולך בדרך טובה תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשדים בכל הארץ וכן יהי רצון אמין • תס

אגרת כתב הרב ר' אליהו

מירושלים תר"צב למשפחתו אשר בפירארה •

מיראתי שאל האגרות הראשונות לא הגיעו לידכם אוסיף יד שנית להודיעכם התלחות אשר בדרך מנאוני • אכלוני הממוני • ראשונה כאשר נפקד ממני איש כלבני • מחמד עיני ומשוש לבי • שעברה ממני נשמה לא נותרה בי • הוא יעקב ככדי עליו במסתרים תבכה נפשי • עליו אני מקיזן ראשי ראשי • כי ראיתיו מוכן בענין המדות מזורף לשכליות • כל אשר שאלו עיניו במעלות לא אכל מהם • עודני מטער בעערי הראשון ויהי בהיותנו במגרים שם השיגוני חבלים מצירים • חלה בני מנחם • עליו מאנה נפשי הנחם • כי בן זקונים הוא לי • ששבתי שיהיה צור לבני וחבלי צר לי • והנו חמק עבר • וכאבי כעכר • גם חביבי יחבק הנאמן לימים אחרים אחריו חלף הלך לו • מרוב היגונות שתכפו עלי חליתי אחריהם ויהי כפשע ביני ובין המות • ואחרי ההודאה לרופא חנם שלח מלאכו וחזקני עד אשר באתי פה בירושלים עיר הקדש מ"א לספירה שנת קצ"ד ועדן הייתי ברוב החלשה מצד העדר הבריאות ורוב היגון והאנחה ועודני באבלי וזערי • וככבדי הקהל יצ"ו באו אלי ובקשו ממני לפרש להם בבית הכנסת הפרק במימוני במנהגם ומאז שתו עיניהם עלי והעמיסו עלי משא כבד להגיד ג' פעמים ביום • הפרק בבית הכנסת • והלכה עם תוספות בבית המדרש • והלכה עם פי' רשי ז"ל עוד בבית הכנסת לפנות ערב מלבד טורח הדינין פה במקומי וההוראות במגרים ובאלסכנדריא ובדמשק ומקומות אחרים הקרובים

הקרובים והרחוקים לא יאמינו כי יכופר ואחרי ההודאה לאל ית' אני מספיק לכלם • לעורר המרובה ההנאה מועטה ועם כל זה די לי ולמשרת בריוח עד היום הזה כי המזכות ברוחב ובשופע ית' ה' יותר מכל המקומות אשר דרתי בהם בארץ המערב • דבר גדול היה באלו הגלילות במצרים ובמזרח ובירושלים נפטרו הנה קרוב לתשעים נפשות ובמזרח ת"ק נפשות ועתה מקרוב המגפה נעברה אחרי ההודאה לרופא חנם • למען תדעוין האנשים מתפרנסים במקום הזה במלאכת הנגרים קנת בדרך הסמורה ליטב ולמכור וקנתם בדרך המלאכה • ובמלאכת הנשמות ואינם בקיאים במלאכת המרקחות והצרופים ודברים אחרים ניאומים למלאכה רק לישב ולמכור אין צריך לומר במלאכת הרפואה שכלם שמורים • עוד מתעסקים רבים מהם במלאכת הצרפות ובמלאכת הרצענים וקנתם משתדלים במלאכת המשי האנשים לקנות ולמכור והנשים בענש המלאכה • היהודים יושבים למלאכתם אבל הישמעלים ואינם מקנאים ולא מקנטרים כאשר ראיתי במקומות אחרים • איני צריך לחזור להזיכרם על אודות היתומים בני אחיכם הנכבד בשנים ובמעלות תנוח כפשו ומשכבו בשלום • גם בכבוד אשת אחיכם הזקן כי בועט אני בשם ית' כי תוסיפו במעלות ולא תחטבו מהם • כמדומה לי שקדמתי להודיעכם מה שספר לי בחור אחד יהודי על אודות אנשי מקומו שהם אדונים לעצמם ואינם צדקות אחרים וכביבותיהם אומה גדולה נקראים חו"ש ומתנצרים בשתי וערב על פניהם ותמיד בלחמים הם בהם רק לעתים והעבריים ההם להם לשון בפני עצמם לא עברי ולא ישמעאלי ויש להם התורה ופי' עליה על פה ואין להם לא התלמוד ולא הפוסקים שלנו וחקרתי ממנו בכמה מצות בקנתם נוטים לדעתינו ובקנתם נוטים לדעת הקראים ויש להם מגלת אהתר אבל לא חנוכה • ורחוקים ממנו מהלך ו' חדשים ובארצם נהר גוזן • ויהודי מצננה שער לי שמקומו קרוב לבבל המדעה מהלך שני ימים ושם קבור הושע בן בארי וקרוב שם שושן הבירה ושם דניאל וחביריו ובבבל עממה יחזקאל וברוך בן נריה • בבל הישנה רחוקה משם מהלך יום ושם המגדל אשר בנו בני האדם ואור כשדים והכבשן שהפילו בו אברהם אבינו ז"ל • וספר לי הזקן שהיה בהודו והוא בקצה המזרח וכוש כנגדו במערב, ויש ומדבר ביניהם • בארץ הודו מלך אדיר ליהודים לבדם ויותר הגליל לאומות כופרים בכל הדתות ואינם הורגים נפש חיה לאכלה ועיקר עבודתם לשמש לירח ולכוכבים • בני משה באי קרוב לנהר שבתיון ונגדם שבע מנשה • מעבר לנהר שבתיון דן ונפתלי גד ואשר • ישבר במדינה לבדם ודבר אין להם עם אדם ומופליגים בתורה וסביבותם עובדי האש ולאנוס עברי וערבי ופרסי • שמעון בקצה הדרום וגם הם מולכים לעצמם • זבולון וראובן על כהר פרת אלה מפה ואלה מפה ויש להם משנה ותלמוד ולאנוס עברי וערבי • אפרים דרומיים לבבל גבורים אכשי מלחמה ומתפרנסים מנהלל לאנוס לשון עברי •

מהנסיסים והנפלאות מתמידים אשר על קברי הנביאים והחסידים בגליל ובעבר הירדן המקומות מארץ ישראל איני כותב בפעם הזאת כי בטחוני בקוני ללכת שם ועין בעין אראה ואגידה לכם בשנה ה"לל • חביבי בניי ישמרכם ה' תפקידינו בשלום לוקחי בנותי ובשלוש הבנות ובאנאכם כולכם ברוכים תהיו • והנה תחיתי אל ה' ית' מול בית קדשו להפרות אתכם ולהרבות אתכם ביראתו העזרה • כן יקום ה' ברחמי ועליכם ויברך אתכם כאשר דבר לכם • וא תשכחו מהעלות על הנאחזים והנעימים אחיי •

ואתה ידידי מחמד עיני חביבי אחי זכור אל תשכח את אשר היה דברי עמך ובמנוחה עליו להשתדל ולהתחיל ועלי לחיים והיה ראשית מזעזע ואחרית ישגא מאד וש"ס •
 אליא חביבם ואחובם יז מים מדליו קצ"ח •

על גבי האגרת כתוב כזה

ליד חביבי וידידי ישראל חיים ויוסף ברוך בני י"ג ינתן ושלום
 בבקשה מכס גבירי אחי אשר בך' קודש
 פירארה תניעו כתבי זה לידי בני י"ג באשר
 הם וזקקה תחשז לכס וש"ס
 פירארה מירושלים

שׁוֹת בְּרַבֵּר לְמוֹד הַחֲכָמוֹת

טופס הקנטרס שכתב הרב המובהק כמה"ר יעקב י"ג ממ"ר דוד כ"ע פרוויכנאלי אל תפארת האנשים הגולת המינים כמהרר דוד בן הגאון כמה"ר יהודא הנקרא מוירליאין י"ג •

זה חדשתי פה כאשולי שנת ר"ץ לפר"ק עם רוב הטרודות וחולשת כחי וכיך זמני ישתבח העוזר אשר עזרני מעודי עד היום הזה ומתורתו הנחילני • ובדרוש זה העמוק חכמי • וכן בזה הטני • אמן •

אל אחד מגדולי הדור הוא בן המורה נטע שעשעויו י"ג כה היו דבריו •

להיות כי הפילוסופיא נכספת בטבע לעדת בני סגולת הזין אשר מעולם שמענו כי כמות המתפלספים לא חטאו בשרשי הדתית ולא נהנו תפלה לה' ית' ק"ו ולא במעשיו הנפלאים אבל חקרו בדקויות נברא מפלאות תמים דעים עד שנודע שהאירו האחרונים בהרבה סודות מה"אל פלס"פא אשר זה השם אבל היונים הונח כולל רנוני שתחתיו יכנס העיוני אשר הוא שלמות לשכלי הנקרא אבל הערביים טיב גר"רא אל חכים • והמעשי הנקרא בפיהם חכס אל טביע ר"ל חכמת שמוש הטבעים כגון המעשי מהרפואה ומעשים שמושיים אחרים נודעו לגדולי הפילוסופיא הנקרא אבל הערב השמוש לבד אל עלם אל טבעי וקצת קראוהו אגאדרי אל טביע ר"ל יסוד הטבע כאשר באר זה הפילוסוף המעולה למקאנו האטידיטיין מכת הפתגוריים בס' אלדיאני • מעתה יש לספק אם אלו החכמות הנוגעות בחכמת היכרות בעיוני וכ"כ הנוגעות במעשי רנוני בהשבת טבעי הגופות באיכותם במקריהם באיכויות הראשונים • האם הנה אהבות או מרוחקות בטבע אבל הנכבדים רבותינו ע"ה חכמי המגות • כי גראה מעניינים שהם שוכאי הפילוסופיא וזה אשר אומר שהנהילני והרעידני בזה הוא שהם קראו בכל מקום הפילוסוף אשר נודע אבל היונים אוהב חכמה כי פילו אללם אוהב וסופיא חכמה • רבותינו אשר אני ירא מהם ומדבריהם קראו אותם פלוסופא וזה השם הוא שם רע ומגונה מאד למנינים

ביומי וזה כי פִּלֹּז אֶגְלַס ר"ל הרבה ופִּסְכָּא ר"ל מוכה • ולכן נעויתי משמוע מהם זה השם
 על הפילוסופים כי לא ידעתי אם רבו בו שהפילוסופים הרבה מוכים משנעין או מעורין
 כי כל זה יסבול • או שמע כונתם ע"ה נגד הפילוסופים בעד נפשם ורבו בזאתעתד שהם
 מסוכנים להיות הרבה מוכים בניהינות לא יאבה ה' כי הם העניים אינם מרשיעי ברית
 אלא אזהבי הדתות ולא דברו על תורת האמת תועה ח"ו לא יראה שהם ראויים לירש
 גיהנום • אב"ל אני בוטח כי יען שרבותינו ע"ה היו בקיאים בכל החכמות ובפרט בחכמה
 הנקראת אגל הערב עָלַם אֵי אֵיהִי והיא חכמת האקית לא אחשוב א"כ שרבו בשם פִּלֹּסוֹפָא
 כל ממה שאמרנו וכ"כ שהרבה מהם ע"ה יהיו מוכים בניהים כמוכן אחרון שאמרנו ישמור
 ה' את נפשות חסידיו אמן • כי בחכמת אֵל דִּיאֲזִיָּאָה שהיא חכמת הככבים הודו ז"ל
 שהגלגל קבוע ומזלות חוזרים נראים דברי חכמי האומות והם פילוסופיהם • גם בחכמת
 הרפואות מודים להם ע"ה בטבע השמים ובמהויות העשנים ובשמותיהם ארצה שמה
 שהוגבל אגל חכמי הרפואה הם • או קר • במעלה ראשונה או שניה • או חד • או עפין •
 או דגן • או תפל כך הוא אגלס כי הם ז"ל היו רופאים בקיאים בטבעי העשנים והכמים
 ובשמותיהם הפילוסופיים כנראה מאותה דגדה פרק המפלת שאמרו הא סמיה בידן עבדיכן
 סמא דשינתא • גם מאותה השבת פרק רבי אליעזר דמילה כי שם הזכירו נמש במטנת
 השותה אבנבאה • עשב חוטרא רעיא • והירושלמי מביא בהלכה ההיא בעינה ארן עבברי
 וְחִיָּה עֲלֵמִיתָא גם חוטרא רעין ואלו ג' עשנים שהזכירו נכנסין ברפואות הרבה ושמותם
 ברפואות מטה הרועה • ואזן העכבר • וחי לעלם • עוֹד הרבה בגיטון ירושלמי פרק מי
 שאחזו בנסח דמשק בהני שנתו דאיייתי מר' אבהו ריש אבוין דטברייא אמרו עליו דידע
 בַּסְמִתֵּי סד ידע בוקטור (שם רופא בבלי ריש קפיטולין דאסוות דפרנדיסן ובסקייני
 כגולין לפירחא דלבא כד ידע דמְטִירוֹכָא (שם רופא) אסיא באכורהנא דארדשיר מלכא
 דקירמנאי ובעשבי טורין כד ידע אבנימוס הגרדי (שם פילוסוף דאסי ריש אנטוטי דקסרון
 מנגב ביתא דעינא בפרפסיני מראי ואמרו לה מדאי ובכסא אספרגוסא יתיר מדקֶלֶטֶאֲחִים
 (שם רופא) ריש אבוין דפניוסי דפניוים עכ"ל • דִּיהֶבֶן אחר הזכרת אלו חכמי האומות
 לשבח שירנו רבותינו ע"ה שהם מסורים ביד השטן בניהים לטבח • ואם אלו הפילוסופים
 דרכו בשבילי קדמוניהם ואחד מהם נגד התורה לא נבח • איך ידומה כאשר סברו רבים
 שכל מגנה אותם הרי זה משבח • הלל מדין גמרא אכיר לטמיי לישנא ולאמטווי חיובא
 על שם גבר דלא בקיאינן בתיוביה דאי שב בנבעא דלמא נכ"ים יצריה ומתחרט • אמרו
 בירישלמי דהך ארן רו"ל אמר ר' בון שימוכא דאשלי רבדבי למימר הכי • לא תוגשתון
 אפיכון למיפתה מלין דחשין על רבנין ואפילו על חכימין דאומי עלמא אי לאו בני
 פחישותא (או כחישותא) • דהא לא אסכימו רבנין דיהא בר גס קטיגור דבר נש עד
 שיהא חכים דהוא יון רשיעי וכדו יגחד להומדה ע"כל • ואם ככה הוא אין בפילוסופיא
 שבח ומעלה • אתמה מוזאת המחלה • כי אדרבא איפכא מסתברא כי היה ראוי שנאמר לרוב
 חכמת הפילוסוף שישוב אמרו נורה • ואם זה אינו לא אתמה גם כן כי כבר נודע מחלוקת
 בזה בין חכמי השכל מהם סברו כי אחרי הפרד דחומר נמצאות החכמות בפועל אשר
 השכילו החכמים בחייהם • גניוות בחדריהם • ובמשכיות שכליהם • אך אחר המות לא

יקנה השכל מושכל אשר לא השכילו בעורו בחומר וככותו עמו • ויש סבור שיפקרו מהשכל קנין המושכלות כי גם השכל נפסד בהפקדו מעולמו • וכל זה כתבאר בשלישי מהמורה • וגם בראשון ממלחמות לר' לוי • אדוני לא אצריך עוד כי דברי חכמה אין להוסיף • אחלה פניך אם ידעת דבר מזה איזה חדוש תודיעני • וזאת צפי כונת רבותינו ע"ה נדין הפילוסוף • גם אהנתם גם שנאתם • כי גם שנתים אחרים זולת הנז' בספרי אהבי הפילוסופים דבר עליהם בשם רבותינו ז"ל החכם המקנן שהעתיק ס' הגשם לאל בערוג (שם חכם) גם אסתך בן חנן שנת' לוקניס בם' ההקדמות אשר לו והוביל דרונת ומאמרים שחיים לפילוסופים משם חכמינו ז"ל • ילמדנו רבינו כי ספקי גדול ?

תשובת השאלה המונחת

וְזֹאת השאלה מושב בעניתי בפנים ראשונים על דרך השגחה כאשר הנחת • רצוני שהם ע"ה שאלו הפילוסופים ואסרו ללמד חכמת יונית ולמיקם עליה בארור • ועוד הא אמרינן במנחות שאל בן אחיתו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל מהו ללמוד חכמת יונית אמר לו והגית בו יומם ולילה • כשם שאי אפשר לעולם בלא יומם ולילה אפילו שעה אחת כך אי אפשר לעולם בלא תורה אפילו שעה אחת • ועוד אמרו להנחיל אהבה יש זהו הוי"א דאביי ורבא • ועוד מנעו בניכס מן ההגיון נראה מכל זה שהדרך אשר ישכן אור הוא התלמוד א"כ בהכרח חייב כל אדם מישראל לעסוק בתלמוד כל ימיו שיהיה מחודד בפיו כד יוגעמא חדשה שאם ישאלו אדם לא יהיה מגמגם בפיו לא שגשגים נפשו חזן מזה הקנה • שלא נדע שום דבר נדין מוקפה • ואין צריך לומר נדין ק"ו • וכן בנו של ק"ו • ודיו • ובאשר ימות האדם בזה החסרון ראיו יאמרו איו • ובחייו ינהגו עליו הרבנים לעג וקלס ושנאה ולא יתנו בכובו • ולא יחזו בכיסו ובכעסו • ודבר ידוע עוד מפייהם ומפי כתבם ע"ה שכל אדם שגשגים בנו בפילוסופים והוא חסר מהתלמוד כשהוא נכנס לדין הוא נתפס על זה • כי מי שלא ידע התלמוד לא יוכל לקיים מצות התורה וזהו אמרם כשארם נכנס לדין אומרים לו עסקת בתורה ע"כ הרי די מכאן פני הראות שנאה טמונה מהם ע"ה לעוסקים בפילוסופים ובהגיון • ואף גם זאת בחכמת הרפואות כי גם היא פילוסופיה כי היא חלק מהטבעית ועלם מעמיה ובצר מבשרה • והעוסק בה מנטל תורה מעונג המעדנים אשר בה • ויותר מזה מכל מה שאמרתי עד הנה הוא מאזר נכבד בלי ספק מצאתי בפסיקתא דרב כהנא ז"ל ר' זעירא הוה מקים מלתא על צוריה נס ליה ר' ירמיה ריבא נקטינן דאסיר ללעווי עם פילוסופים מאי טעמא לית דין יהודא • זה המאמר מכנים שנאה ומוציא אהבה מאותה החכמה וכ"ש זה ירמיה היה בחור כמו שקראו הירושלמי הלז רובה והיה טובא הפילוסופים • וזה הדרך הראשון אשר זמנתי להוציא בראשונה על החכמה הוא ז' כי גם אני באמת מאוכזר • אבל עם כל זה אין להעלים האמת משום דבר • ולכן אראה שיצאו נדדי אהבות מהם ע"ה על החכמות ובפרט על הרפואה • ועתה אעשה פנים אחרים קראתים פנים שניים של אהבה • ואקדים בזה מוקדמה אחת היא זאת • מוקדמה • דע בני צרבי מחמד זמננו • בן מורנו מופת הדור • יפארהו האל כי שאלה גדולה שאלת והרבה נכובו בה הקודמים ואפילו תתלה בפסיק המלא שמוח ואומר • והאבדתי חכמים מאדום ותאמר שאז הדין לשארי פילוסופי האומות שהמה יאבדו בהקם חכמי אדום שכלהו בחלא

מחמת מחתינהו • אחינא לך אנא אעפ"כ שצקיה לקרא דהוא דחיק ומוקיס אנפשיה עד
 דנשמע דרשא אחריתי • ואומר שבהכרח כל אומר תורה ועושה מצותיו ית' הוא המשובח
 אשר ראוי שנאמין ביצועתו מאיזה אומה שיהיה גר צדק שיעשה זאת התורה וכן אדם יחזיק
 בה • ועל זה אמרו יולין בני עממין לשלם דעבדין עובדי דאחרן וההפך בהפך וזה אין צריך
 לפנים • כי מקרא מפורש דבר הכתוב אשר יעשה אותה האדם וחי בהם ועל זה אמרו
 בירושלמי הדרך ארץ מלין קדישין דאורייתא אמכו-רקיילי דאורייתא אינון לעלמא וצבאי
 לכל אופין מינה מתנהרין ולא משפעה אורייתא אכדתא להילין על הילין עכ"ל • הרי
 מנאר שהתורה מאיר שיהאיר לכל השב בכל לבו • ומי שירצה לומר בהפך זה אומר
 שאין שמנוח ויחזיר זתיו בצמען • או אם יחלוק בזה אקרא אותו יק"שן או יק"טן כי מי
 שאין לו פלפול דבריו הוא הולך על דרך בלבול • ואם כן אלו הפילוסופים אשר לא
 יבחרו כי אם החכמה והמוסר אין ראוי לנו קהל המאמינים שנאמין שזו היא ההגלחה
 והתשועה שזה דרכם ככל למו לפילוסופים שהאמינו שבה התשועה תלויה • כאשר כתב
 אפלטון בס' המוסר שלו וז"ל הצורא ית' לא יבחר בעלי השלמות בגדולה וממשלה ולא
 בעל השלמות בעושר אלא יבחר ויאבד מי שמנהגו טוב והולך על דרך הישר ונשלם
 בחכמות ויהיו קלים בעיניו הדברים הגופים • עשה בזה חקם כי היה לו לומר מי שעשה
 מצות תורת משה אבל מאין לו כי לא ידע מה היא • ואם ר' לא שנא חייא מנין ליה • וכן
 כתב אפן אפלא במוסרו בן"הל מי שם מגמת עיונו לתאוות הענינים החמריים והב
 הנגוח ולא יביט בנחקרי החכמות תהיינה בהכרח מחשבותיו מחשבות מתות וימסר לגרם
 הכבדים ולא ינבל ממקרה הרע עכ"ל • גם כן הלזה טעה כי לא עסק באזהרת המעשה
 התורני • כי אנחנו קהל הישראלים מחוייבים להאמין ולהודות לדברי ר' משה בר נחמן
 במה שכתב בס' הנקרא היכל ד' וז"ל זה כנגד היוני הנלועל שפרק עולו של מקום ועושה
 כל הכרעותיו להכריע אופן הקדמות ואין מציאין ראיה ממנו כי הוא ארם וארסו לא ירפא
 (רצונו פי אריכותו הוא לשון אדם) כמו המאמר בתרי"אקרא כי הוא עוקן עקובה כנגד
 הלב שהרי אמרה התורה שמור את יום השבת לקדשו וגו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך •
 אכי אגדרנו בגדר תיהא רמז שהם ממיתים ודאי בגסיכתם ומבל מקום מותר להרגן בשבת
 והואיל שכפר בשבת אקללנו בשם שבת שכתוב בלא תחיה כי הוא לא הכחיש עקר אחד
 בלבד אבל כל עקרי התורה הפיל לארץ עכ"ל • הרי שהרב הגדול שונא אותה וחביריו כי
 לא האמינו בעקר שהכל תלוי בו שהוא פינת הקדוש • וכן ראוי שנאמין אנחנו שכל מי שהוא
 על אמונת הקדמות הוא אבוד כי זאת הפונה מהחדוש היתה מעולם גם קודם מתן תורה
 האמינות הקדמונים דור אחר דור מאדם הראשון כי לא מראש בפתר היתה בריאת אדם •
 וכבר היה נודע אדם שהיה ונצברא מיד האל ראשון לכל הנוצרים ומרגלא הוה בפומא
 דאינשי קמאי ולא הכחישו בו א"כ הפילוסופים שהתחכמו נגד החדוש היה זה מאתם על
 צד הכפירה בו ית' • ואחר שפינת החדוש נודעה מזד התורה ונתפרסמה ג"כ לאומות
 מצדה כי אין אומה ולשון שלא הועתקו להם ספרי תורתנו מי שהאמין בקדמות מאז היה
 רע מן הקודם שלא שמע כי אם מזד הפרסום • וסתי כפירות היו מעתה א' כפירות גד'
 ב' כפירות בתורתו • וא"כ ראוי לדון הללו כדין רשעים גמורים כופרים ממש כי הפלסוף
 אלו אבה שמוע עשה לזרים ופרחים לתורה כמו שעשה בפילוסופיא שהיא נגד התורה •

מעשה בהכרח מאחר של האמין בחדוש וזה בחלק העיוני ממנה (ר"ל וכל זה הגות כאמר על מופתי החלק העיוני שהם כאחיות עינים ואין בהם ממש לחכמי האמת ולתלמידי התורה) כי החלק המעשי מהטבע לא יגונה כאשר אומר • כי זה נשאר לי עתה לבאר שראוי שנאמין ג"כ כי מעולם רבותינו ח"ו לא גנו שום מעשה אמת אשר נתאמת בנסיון כאשר באר ה"רס צמורה ובבאור המשנה וגם לא גנו שום חכמה אמתית היה שצברה גוי ישמעאל פרסי יוני • כי כל החכמות נכללו בתורה וא"כ אם היה שגנו החכמות גנו התורה ה' יגיל בכן של קדושים מכיונא בזה • והנה נודע כי מאז היתה אומתנו לגוי חטאנו בעסק ילדי נכרים כי מן הדין אין לנו עסק כי אם בעסק התורנו כמו שאמרו הפוך זה והפוך זה וסיב ובלה זה ומינה לא תזוע וכי מצאו פתאים דברים של חכמה בספרי היונים חשבו שחכמו מאד ואינו משלהם באמת כי כל דבר אמת או מוסר יפה או מעשה נכבד הוא מהתורה • **האמנם** רוב הכלים ודברים הרבה שנמצאו בספרי היונים הוא משלהם • משל זה כשביא אריסטו תמיד במחקריו דעות הקודמים מאותם שהאמינו החדוש כגון כתות ההנדיים ותלמידי בה"תם הסק"לבו שהאמינו החדוש ממש כי כן שמעו מפה א פה מכותלי האמתות • ההגנות הללו הן אמתיות ויורדות מהתורה • ואחר כשחולק אריסטו על סברות הקדמונים מדג פלפוליו אני קורא עליו לפום חורפא שנשאל • כי הוא עוות האמת בהבלי פלפולין • ודע כי חכמת הרפואה הנקראת צפי חכמינו ע"ה חיי דברייתא לא גנוה חכמינו כמו שגנו ההגיון ואמרו מנעו בניכם מן ההגיון • אבל הדוד זה ואמרו שהתורה נתנה רשות לרופא לרפאות • כמו שכתוב ורפא ירפא • ומד זה השרש שצחו הרבה מהרופאים שהיו בנו כגון שמואל שאמרו בגמרא שראה אדם הראשון ברוח הקדש וכתב בספרו שמואל בר אבא חכימא להוי ור' לא יתקרי ואסותא לר' תהוי על ידיה ע"כ וזה שמואל נודע שעסק בספרי היונים והישמעאלים ובספרי היהודיים והצבליים כמו שצברו בחכמות וברפואות ולא גוהו האמוראים שהיו אז • כי נודע לנו מהירושלמי דעירובין פרק ככל מערבין שלאחר שמואל עסק בתורה כל זרבו למד החכמות • אמרו שם רז"ל בתר דקביל אולפן עסיק באנטגניכותא דנקתי (שם יהודי אנטגנין מאנטרולוגי דישיכר) ספר שטא דישראל אמר ליה ר' בא בר בא אבזה ברי חביבי אכתי לא חסלת למילף • בעינא תיקום קמיה כורסא דר' יודן אסוותא משום דהוא טרח טובא בפלפולא דחכמתא דאסוותא וזכא למהוי רבה בעמיה ולאקוויי אקתתא ואית ליה תגא דההיא חכמתא • קס קמיה שבע שנין ושמואל הוה חריפא סכינא טובא ואתעביד ריש דוכן דכולי אבוין דנהרדעא עכ"ל • **הבאתי** זה הלשון הנכבד להורות כי חכמת הרפואות היתה חביבה ויקרה בעיני חכמינו ולא הטילו בה פגם אבל שחזה וקראה חכמתא דקיי דברייתן ושפירא ויאייא הות בעיניהון • בכן שיננא מה"רר דוד ברבי דמרכא אנא אמונא לך כן תל כלומר תן דעתך ללמוד ועשה אונך באפרכסת לשמוע אלה הדברים אשר אני כותב דאנן כבשי דרממא • אני אומר שכל חכמת דרושי הפילוסוף אסקמנדוריס אשר הראה בס' יסודות הרפואה שלו • והסכמת בנתקנים והרמס בטבעי הרפואה הקדמונית והמשכות בס' ; הלא כמוהו כאין כנגד דברי תורתנו הקדושה אשר גברה על הכל כי חכמינו הנכבדים תלמידי התורה הגיעו בחכמתם שמהם היו בוראים בן אדם וזה המעשה הנפלא נעלם מחכמי האומות ונעלם מהם • כי הם אמרו שזה נמנע אלא בכה אלה •

והאחרונים מהפילוסופים כגון אל"פכא כתב שאינן מן הנמנע שיתחדש באדמה מוג מה
 ראוי לקבל צורה אנושית • כי המצא אדם מאדם אינו הכרחי • כי אם על הרוב • שמה כתב
 כי במקום קו השווה שהאוויר שם מוג מקור וחום לח ויבש ומשאר האיכויות יקרה זה שם
 לפעמים • וזה נמשך לדעת אב"ט שכתב בפרק ראשון מן הלמוד השלישי באופן הראשון
 שבמקום קו השווה נכחיות השמש שם בשווי ועל זה הדעת הבין ר' לוי בן חסדא בעל
 לוית חן וגם הרבה מן המדברים דברי רבותינו ז"ל שאמרו בבבא מציעא רבא אדם נברא
 במזרחו של עולם עכ"ל ואנא אמינא לכל חד מנהון דהני פולופוסוי כלה מדברותיך
 הפילוסופיות אשר התחכמתם למצא נד שימצא אפשרות שיתהוה אדם לא מנד חבור וזכר
 עם נקבה מנד המוג השווה במעשה היום • והנה רבא וקדומים לו כשקיו פועלים הדבר
 הנפלא הזה היו יכולים לברא אותו באיזה מקום שיהיה מהעולם לא במקום וזאת מקום
 כאשר אמרתם כי לזה אמרו ז"ל על זה בכל רוחי עלמא הוו יכולין למברייה • ועל זה
 נאמר לא תהא תורה שלמה שלנו כשיהא בטולה שלהם כי אין להאמינן כי אם בטבעי
 הדברים ובנסיונות הטבעים כגון בנסיונות הסמים והעשבים ובכחות ובמוגים אשר בזה
 יד הפילוסופים טובה ואמונה בעבור שזה נגדו מספרי שלמה ע"ה כנודע שחבר ס' גדול
 קראו ספר סוד הטבעים • וזה הספר חבירו קודם ס' רפואות • אמרו בספר דברי הימים
 לקדרים שנתגלה למלך ורחמן בן שטיש ראש רופאי ישמעאל • וכתב בערו'גו'בס' הספור
 שלו כי מחברי רפואות בס' לוקחו מספרי ורח"אן לאחר שכבש אי הששיין • לכן בעבור
 שקד וזכנו ידעו כל זה שבחו חכמת הרפואה וחכמת הטבעים אשר בזה היו בקיאים חכמי
 צבל יותר מכל שאר החכמים כמו שאמרו במס' נדה טבעא דבבל גרס לי דלא חזינא דמה
 עכ"ל ר"ל שני צבל כל כך בקיאים בסודות הטבע עד שאיני מוגיע לכוד חכמתם ואיני
 ראוי להיות מרואי הדמים כי זה סעיף מהוד חכמת הטבע ואיני בקי בו • והם ז"ל שבחו
 חכמה זו הרבה מאד רבני חכמת סודות הטבע המגעת עד שקצת בני אדם מהחכמים
 יתנו מוג חדש לכסף התי להיות כסף אמתי או יחדשו זהב טוב על ידי מעשה כמו שאמרו
 בירושלמי דקלים בספ' בפסוק והחכמה תחיה את צעליה א"ר אלעזר כגון עתורו דבי
 מרקועי"א דהוו פקיעי בטבע קרושין דדבני"א ובקלופי"א דכספין מוג סכסגין עכ"ל
 וזה הלשון הכבוד פי' ר' אשר צפי' הירושלמי שלו שזאת המשפחה של מרקועין היו חכמים
 בחכמה אל"כ"מיאה והיו מקרישין מיני עשבים ידועים והיו עושים מהם זהב • ועוד חכמה
 אחרת בידם שהיו יודעים לברור בקלות הסוגים מהכסף וזאת החכמה ידועה ומפורסמת
 היום אבל העשבים שהיו מקרישים מיצם וכעשה זהב לא רבו לגלות עכ"ל הרב • הלכך
 הדין הנמשך מכל האמור הוא זה כי חכמת הטבע אינה ידועה היום בסודותיה כלל • כי
 זאת שקורין היום בני אדם חכמת הטבע היא חכמה בדויה והגיה ושיחה בטלה כי אלו
 אינם ידועים שום סוד טבעי אמתי כי אם בטוי לשוני ודרכי וכוחים שאין בהם ממש אבל
 היודעים ולא חפץ אבל המשכילים • אבל החכמה הנעלמת היום היא היתה המשובחת
 לחכמינו ז"ל מפני שזאת היתה מחיה צעליה בכבוד גדול כי באמצעות החכמה ההיא יבא
 האדם לידי עושר גדול בבליתי זמן וכאשר יתעשר האדם יגיע למעלת החכמה כאשר כתב
 הר"ם לתלמידו החשוב ר' גרשום בר' מאיר כשגלת לו בכתב קצת סודות בטבע התחיל
 וכתב לו בזה הלשון • דע כי מעלת העושר כלם כל המעלות ובלעדה אי אפשר להגיע
 לחכמה מן החכמות או למעלה מן המעלות כי אם יסבר לו טרף מכולת הבית אי אפשר

להתבדל בהשגות המדעיות עכ"ל • וגם קדמונינו ז"ל שבו המושכלות עם קנין העושר
היו משפחים כי היו בקיאים בצור סודות הטבעיים והמעשים המלאכותיים והיו משפחים
עצמם כשהיו יודעים לכוונם מעלת העושר מתוך מלאכה מעשית כי מתוך כך היו עוסקים
בתורה צדקו והיו לומדים במספיק ולכן היו אומרים כי בגלל החכמה בגלל הכסף ולפסד
אר"ל צדיקים גמורים חביב עליהם ממונם יותר מגופם כי בזולת ההכרחי מהממון לא יוכל
האדם באשר הוא אדם מורכב מד' יסודות להשתדל באופן החכמה במספיק כמו שכתב
רב שם גירונדי בס' פילוסופיא ראשונה בז"הל האדם מורכב מארבעה יסודות יסוד
האש חם ויבש • והוא קל מכלם • וסוד האוויר חם ולח • יסוד הארץ קר ולח • יסוד הארץ
קר ויבש • והוא כבד מכלן ואיך יסביוו אלה ההפכים ואיך יתאחדו אלה המנגדים ואיך
ישלימו אלה השנואים אם יתברר דבר ממה שנאמר אצל כל אחד ואיך לא ילחמו אם לא ישענו
על העמוד המעמיד הטבעיים שלמים וכן רבים עכ"ל • ור"ל שהעשר בהכרח נריך לאדם
לתן טרף לביתו ולטבעי יסודות גבוה ולזה הלמוד חכמת הרפואות להרוויח ממון וכבוד
אשר באמצעות אלו ישלים נפשו ויתחכם יותר יתחברו ברכות על ראשו וזה משבח בעיני
אלהים ואדם מפני זה עושה מהרפואה קדוה לחפיר בה דברי תורה ולזאת אמרו צב"ק
פ' הגזול קמא אסיא דמגן מגן שיהיה ר"ל שהרופא שם שמרפא האנשים בחנם הוא אינו שיהיה
מאומה מפני שנראה מתוך מעשיו שהוא לא למד חכמה זו כדי להרוויח לעסקו בתורה אלא
על דא שרצה להתבטל מהתורה וחכמה כזה בטלה כי הצדיקים אלהים הממון הרבה
כאשר הונח לכונת השלמות • כדאמרינן בירושלמי דיומא פרק בא לו בז"הל ר' שמעון אול
לקרייתא נפקו עליה לסטיא בזון מדוליה בעון מניה תלת מזי ולא אגיד לון אמרו ליה
בדול דאפסדת ממונך אפסדת לבך אמר לון כל האברים תלויים בגב וליבא קילעא
דחכמתא וליבא תלי בכיסא עכ"ל • זה המאמר הערה גדולה לכל מאכילים לתת לכפשו
ההכרחי לבד כדי להשיג האמתות לא לרדף אחר החמר העכור אשר הוא מסך מדבול
להשיג החכמות • ומה הנד יולד שחכמת מעשה הרפואות משובחת בעבור שזאת המלאכה
לחכמים היאותה ומתיחסת ליודעים יותר מכל שאר המלאכות ולזה אמרו בירושלמי
דקדושין פרק עשרה יוחסין במשנת לעולם ילמד אדם את בנו אומנות בקיה אמרו מאי
דכיתא ללביש מאנין דחורון כגון הכי אסוויין דקיימין במוקרא ולבשין לבשוין דפמלכוון ר"ל
כגון הרופאים שמתוך מלאכתם לובשים כמו הגמונים פמלכוון בלשון יונים ר"ל הגמונים •
ואלו הרופאים ר"ל יהודים כי רופאי האומות אינן נריך לומר מהם זה כי בודאי רוכבי
אתונות בחורות הם • ולבשי מכלול כלם • אבל יש רופאים יהודים יושבים בחצרות
המלכים כגון שהיו ר' אלחנן ור' שמריה בנו שהיו יושבים בחצרות המלכים מנח חכמת
הרפואה • כי רבנא אלחנן היה רופא גדול וגדלו המלך אוקת"ב"אן האחרון כשרפאו מחלי
הנח ונתן לו בגדים יקרים והמניכא די דבנא כי נשא חן בעיניו מאד • וגם בנו רבנא
שמריה עמד בספרד ונשא חן בעיני המלך דין אלפוש בעבור שהיה אצטגנין גדול ורופא
מומחה ונתן לו המלך מתנות רבות ובגדי שמורות ביום שנתוכח עם חכמי שלמכ"קא
בחכמה הנעלמת • והנהו תרי רישי דשנטיא דישראל הוו ביומיהו והיו חסדי מעליא •
ולא היו רונים ללבשו בגדי שמורות בעבור חסידותם ותחלת מעלתם היה מנח הרפואה
כי היא שעמדה לאבותינו • ממקום אחר אביא לך ראיה במיני שפחים לחכמים בחכמות

הללו יודניהם ז"ל כבר ידעת בני כמה היה גדול בחזק הקיסר ר' יהושע בן לוי עד שאמרו ז"ל דהוה כותנן וכל מה דהוה אמר הוה מקיים קיסרא ואף כל מארי דדרתא דקיסרא הוו רחמינן ליה ולא תימא דהאי הוה בנין דהוה רבא דפרדסא לא היא אלא כדאמרינן בירושלמי דחגיגה פ' אין דורשין בגין דהוה פייטנא ומפייט מילין קמי קיסרא וקיסרא הוה רחיס כל פייטי וכל בר נש דמרי טבעון ובהאי ר' יהושע חכימא הוו תרתי • הוו פייטי בכל מלה הוה מתיל מתלא • ומר טבעון הוה • והוה ממלל על אבנין ועל אעין ועל עשנין ועקרין ועל בעירין וסיוין מעין שלמה מלכא דמליל מרוש ארזא די בליבן ועד זביון די בחמר כותל עכ"ל • וזה הענין יתבאר ממש כמו הירושלמי שכבר נודע במס' בכורות סק' מה שהביאו החכמים שמה מחכמת ר' יהושע חכימא ושכחיו בחכמת הטבעים • וכוננאו לו עשר ידות על כל החכמים שהיו בימיו בסוד טבעי העלי קיים וטבעי דאילנות • ובעבור זאת החכמה נשא חן בעיני הקיסר מנבל ודיגנאר הטיבני כמו שכתב בזה ברחבה רבנא יוסף הלוי בסדר תנאים ואמוראים שלו ושם זוכר הרב כל חכמי בבל מרבתינו שעמדו בחצרות המלכים בעבור שידעו בחכמות ובחכמת הרפואות ומקמתם מפני האנטגנינות שהיתה בלבם כי מעולם לא עמדו חכמי היהודים בחדרי מלכיהם אלא בעבור החכמות החינוכיות כי אלו החכמות הפילוסופיות מעולם היו נערכות בעיני האומות • ולזה היה אומר מר שמואל שהיה אנטגנין גדול כנודע • הוא כתב בחכמת הפרדס גל' בן"ה לא יעול קמי מלכא מאן דלא חכים בטבעא ובמנדעותא דכוכביא והני תריין עיילין או מאן די וכא במדועא דליטא מוועי עכ"ל בירושלמי דחגיגה ובספר פרדס שמואל וזה הלשון שהבאתי הוא מופלא בדרושנו • ואני אפרשנו למען יובן • שמואל היה אומר שלא ישתבח אדם לומר אני חכם אעמוד בחצרות המלכים אם לא שיהיו בו אחד מג' כחות גדולים והם אלו א' או שיהיה בקי בחכמת הטבע במעשה המופלא מהחכמה ההיא כאשר רמותי למעלה לשנות הטבעים ולפעול האלקי"מיהא כי זאת המולכה מהטבעים מעלת חן בעיני המלכים ולכתי מלכים יתיבב הנקי בה בלי ספק • ב' או באיש היודע בחכמת הככבים על צד האומות הנסיוני לא כמו תוכני לבנים שבזמננו ואלו שתי המעלות מכסיקות להעמיד בעליהן בכבוד • ג' או מן שלישי יש נקרא אצל החכמים הקדמונים מליצים והלגיים כגון אומי"רוש וסולי"נוש ובר"מינידי והם במדרגה לשונית ר"ל שיש מדרגה אחת ולאנשים גדולה וחלק טוב להאריך במליצות בלשון אע"פי שלא יהיה בעליה חכם כי אם בעל לשון ומהיר בלשונו מוציא לאור טעמי ריבוי בקלות לפני מלכים יתיבב בלי ספק • כי זאת המדרגה גדולה בפני עצמה משונחת אצל האנשים ואין כל חכם זוכה לה כי יש חכם ואינו בעל לשון ויש בעל לשון ואינו חכם ויש חכם ובעל לשון ואשרי מי שנתעטר בשתיהן כי כל אחד מעלה בפני עצמה • כי אמרו הפולוסופים כי אומי"רוש המשורר וסולי"כי ההלני וברמי"נידי המסדר היו יותר נאים ונעימים בלשון מאריכטו ואפלטון שהיו יותר חכמים בחכמות כי ה' חלק כבודו לנשר ודס בכמה מינים ובכמה הנדלות • כן היה בחכמינו ז"ל כי ר' יהודא הלוי ור' שלמה בן גבירול וכן פלקיי"רא וגם משלנו בפרובינצא הגר"ני והחריו והכולמי היו יותר מליצים ופייטנים גדולים בעריבות גדול מהלשון מהרמ"בס ומהרמ"בן ע"ה שהיו יותר גדולים מהם בחכמה • סוף דבר אני אומר בתכלית תשובת האלה אשר שאל ברבו מה"ר דוד בן מופת הדור מרנא

ודבנא כמהר' יהודא הנקרא מ"סיר ליואן שאין ספק שכל חכמה מהו' חכמות המדעיות
 הן משוכחות ונערכות בעיני חכמינו ואהבו אותה אהבה גמורה • ארצה המעשי מהן
 האמת • וזה נשתלשל מחכמי האמת מר"זל • אבל מופתי אריסטו כאחיות עינים שהוא
 תכלית בפנף חכמי דורנו הכל ואין בס מועיל • ולא היה אדם מחכמינו מאיתם שינא
 טבעם בעולם שלא היו בקיאים כל אחד או באחת או בשתיים מהחכמות המדעיות יתר על
 חכמתם הגדולה בתורה אשר בעצורה היו נקראים רבנים על ישראל • ויתר על תורתם
 מהם היו תוכנים ומהם טבעים ומהם רופאים גדולים ומהם צעלי לשון נח • והחכמות
 הללו היו נערכות ומשוכחות בעיניהם ובלבד שיעשה בעלה שרש ועקר מהתורה והתלמוד
 ואם לא כן אני קורא עליו לא נאה לכביל כבוד • וכלל אומר שמעולם לא תמצא בזום
 הגדה שבעולם לא בבבלי ולא בירושלמי ולא בזום מדרש שגנו הם ז"ל זום חכמה כי כל
 חכמה בשמה יקראוה ומשלה יתנו לה החכמים חן וכבוד • אבל ימצא ברוב המדרשים
 ובספרים העמוקים כגון הפסיקות מהנביאים ששם ימצא בהרבה מקומות שצנחו
 החכמות והחכמים בעלי החכמות • ואם כן נתגלה בלי ספק וכשאר כי חכמת הרפואה
 היא משוכחת בפי רבותינו • והם היו רופאים גדולים בלי ספק כאשר ספרתי מרבים
 מהם כי הם היו עומדים אחר שלמדו התורה באשטודי' די בבבל וזאת המלה היא
 ירושלמית ור"ל אשטודים בלעז כי בבבל היו אשטודים גדולים כגון בעיר די קרפ'ים או
 בעיר דימט'רי כמו שאמרו בשנת ירושלמי • ואחר שהיו נשלמים בתורה היו שומעים
 חכמות הללו מפקיהם לתכלית שריווחו ממונות ויוכלו לקיים תורתם בכבוד כמו שאמר
 בירושלמי או לאו מילוי לאו חכמותיו • וכשהיו שומעים מהפקחים ההם היו חולקים עליהם
 במקצת עינים והיו מעמידים אותם הפקחים מהאומות על האמת והיה כל חכם מהם
 כותב האמת הוא בשם היהודי והיה מצנחו הרבה על עיונו הדק • רצוני שכבר נודע
 לנו שיש ספרים עוד היום מדברי חכמה מויכוחים שהיו לחכמים עם פקחי הבבליים
 באשטודים והיהודים היו נוחים והם כתבו בספריהם דבר פלוני נלחו היהודים אותנו
 כנודע זה מהכפר אשר העתיק הפרתומי מהלשון הבבלי אל לשוננו נקרא ספר היודי'אי שם
 הביא כל הויכוח שהיה מפרסם בר פפא ומר זוטרא שהיו ראשי ישיבות שבבבל עם בן וחס'י
 ריש אסכולוטיקי דחכמי אומי דבבל בענין השכל הנקנה אחר ההפך • והמעתיק כתב
 תמיד בלשון וחס'י החכם הבבלי בהרבה מקומות שכתב הבבלי בשם היהודי זה סברת אל
 רבני יודקי אפ'אפ'אי ומרבני'י מריזוטרי'י וטאיבא למר'כולי אסכולוטיקי עכ"ל ר"ל
 זאת הסברא יבאתה מהיהודים מכת הרבני'אה רב פפא ומר זוטרא שהיו ראשי ישיבות
 שבבבל והיא סברא טובה ישרה מאד בעיני כל גדולי האשטודים שלנו א"כ איפה מה אעשה
 בני איני ראשי להעיל מוס בקדשים ולגנות אשר שצחוהו רבותינו הקדמונים כאשר הראתי
 המקומות ר"ל שר"זל שצחו שמואל וחביריו שהיו חכמים במעשי מהחכמות על דבר קבלת
 אמת • ואומר א"כ שאם שם פילופוס שהנאתי הפילוזה ז"ל על יודעי המעשי מהחכמות
 הפעל'י באמות כסיוני לא אומר בדרך זו שסכיומו ז"ל חליה שאלו מוכים מעורון ולא
 מעותד • גהינס ח"ו • אבל אומר שפילופוס כמו פילוסוף בחלף אותיות כמו שזלה

שלמה כנג כנג וכמוהם מדרכי החלוק במלות וא"כ לא תהיה המלה רעה נגד הפילוסופים אבל חתימת דברי בכבוד תורה ולכיים שהיא העקר שהכל תלוי בה ואין להתבטל מדבריה על שום חכמה שנעולם עד שיגמלם • אבל אחר כן לעשות קרדום ממנה כגון מחכמת הרפואה לעשות כבוד ותועלת • או באמצעות איזה מעשה מהטבעית טוב הדבר מאד כדי שיוכל למלאות חק מעשה התוריות כי כל החכמות שהנה למודות לפני אדם לזה התכלית הן משונחות מהחכמים וכן עשו והגליחו • והרבה לא עשו כן ולא הגליחו • כי החכמות נשארו עליונות אף בסגרת רבותינו והם הם שעמדו על אמתותם כי היום לא נודע מהם כי אם השטחים • ואתה בני מה"רר דוד ראה הטרח אשר טרחתי בעבורך וקח האמת ממי שאמרו וטרח בו להביאו הכה בגבול זה הקטן אשר נעשה בו גם שהחזיק מועט את המרובה כי ידעתי כי אתה תקרא מאה ספרים ולא תשמע מהם מה שמעתי אתה ממני ברגע מועט בבילתי זמן ומוסר הוא לכלל יודע אפילו הוא עזיר עושים לו סיוע כש"כ לפני יורע להלך נגד החיים ולטרוח בעצורם • ואם תבין דברי ותשמע בחדש תשמע ביום תמיד ממני • ואם לא תדע באחרית כי הנחת ליב מעיני מים חיים • ובך אני בועט שאתה תבחר לקרב אבל לא לרחק יקריבך ה' אל מאור חסדו וישמך קרוב ממדרגת הגדולים מקיימי תורה ומצות אמן כנגש העלוב ענדך יעבך בר' דוד פרווינגאלי ושלום •

בעבור כי אני יעבך חנרתי זה הקנטרם לבקשת כמה"רר דוד אשר שאלני הדבר הנעלם הנזכר שהיה מכופף אצלו אם חכמינו ע"ה אשר הם העקר הגדול בכל מקום גנו חכמת הרפואה או שחזה ואני בסיעתא דשמיא הראיתי לו חדושים גדולים ומימרות ירושלמיות נותנות שכן והוד והדר לרופאים גם לאסטוניכות ולחכמי הטבע האמתיים ידעתי שכל התאב בחכמות ההנה יקח ראה לדברי אם יגיע דברי קנטרם אליו ושאל יחשוב כי אני משבח העוסקים בחכמות הפילוסופיות אשר כבר נודע ההפרדה הקדמונית אשר נולדה בין בעלי התורה ובין חכמי הפילוסופיא מאחינו בית ישראל אשר זה היה בימי אריות שבתורות ספרד אשר מעולם היו גם חכמים גדולים ראשי סנהדראות החכמות בכל מקום • וגם חכמי קטלוני"ה אשר ישבו אחריהם ראשונה במלכות החכמות • בת הרבנים אשר היה בימים ההם שהיו אחר מות הרב המופלא הפרדסי הנורא מורינו הרב ר' משה בן כחמן ע"ה ומעט אחרי מות משה בן המחלוקת • וכבר נודע שהרשב"א ע"ה לחם מלחמה גדולה מלחמת ה' • וגור בהסכמת הרבה מגדולי ספרד ומקטלוני"ה שלא לעבוק בחכמת ההגיון וגם בחכמת הטבע עד שיגיע האדם לעשרים וחמש שנה משנותיו כי אז האדם מגביל השלמות מהתורה • רכזי שאז האדם מיוסד ועשה יסודותיו מהתלמוד ואז לא יכלבלבו העיון הפילוסופי • אבל חכמת הרפואה הוציא הרב מכלל חכמת הטבע לזה הענין רכזי שלא תהיה על האדם למכאול עון אם יעסוק בה בתורתו להתלמד שהרי אין בזה החכמה חדש טעיה לאדם כי חכמת הרפואה אינה מעיינת כי אם בהעמד האדם על הבריאות ולהסיר ממנו החלי כאשר יעה מקו הבריאות ולהחזיר הבריאות בסורה • ובזאת ההסכמה אשר הסכים הרב הסכימו כל רבנו זרפת וישרו בעיניהם דברים הללו אשר גדר כי סייג גדול עשה • ואחריו ג"כ כל אדם ירא שמים יושך ויענה אחר ברכותיו אמן • כי כמה נרות באו עלינו בעון בטול תורה • וסגרת רוב הגדולים שהיו לנו כגון רש"י ורמ"ב"ן ורבינו גרשום שרוב הנרות הנאות על ישראל הן בעון בטול תורה ולכן ידעתי שכל מי שלבו תאב לדברי התורה ולבו ככון לאלקיו כאיראה שאני

הבאתי

הנאתי מימרות ירושלמיות בקנטרס זה שיראה מכללן שחכמת הטבע טובה ישדני בזה ויאמר כי אני מאשר ומחזק ידי הנחשלים מהתורה ועוסקים בפילוסופיה אע"פ שהם מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה • ונמצאו חושדים בכזרים כי אני גקי ומכונס ומחווה מזה האשם כי אני קושט בזולת התפארות כי מימות הרש"בא ועד עתה לא היה אדם שדבר כך נגד הפילוסופים כמוני היום עד שדברי אלה הרעו לנפשי כי לא נתקבלו דברי ברצון לפני אנשים אשר דברתי לטובת נפשם • ומדרך אהבה הזהרתים ויהי להפך כונתי בעיניהם • לכן אני רוצה לנקות ענמי מן החשד לפני ה' ואדם כי הוא יודע ועד כי לא כונתי בקנטרס • זה להתיר לנערי ישראל שיעסקו בדברי אר"טו ואכל"טון אע"פ שהיה יותר דתיי מאריסטו ולא שזבחתי שום חבור שחומר כי אם החבורים הלוקחים מדברי התורה או מהתלמוד כי תורת ה' משיבת נפש וצאורי רבותינו דברי אלהים חיים • וזאת היא סברתי ותפילתי לל תמיד שנסבא זו אמות • אבל כי אני רואה צעוקותינו שרבו כי חכמי התורה ותלמידי התלמוד הם גולים ואין מאכף אותם בכבוד כאשר היה מן הדין וראיתי שנתקיים היום מה שאזל וחכמת סופרים תסרח ויגלו מעיר אל עיר ולא יתנו • לזאת הסכמתי לשבח מקצת דברים מחכמת הטבע כגון הדברים המעשיים ממנה כמו מלאכות הרבה שנעשית על דרך הטבע כידוע למינים שרוב המלאכות המעשייות לקוחות מחכמת הטבע כגון כל מלאכות הנעשות באדמה כגון מלאכת הזריעה והקצירה והנטיעה ומלאכת הגרופות והאלכימ"איה ורוב המלאכות כאשר יעיין בטוב ימצאין בלן ככנסות תחת חכמת הטבע • ואי אפשר לעשות שום מלאכה אם לא שיתנהג האדם בכל הדברים על דרך המירון הטבעי כי הטבע הוא דבר גדול וכבוד כולל כל הדברים וזה כמו שאמר החכם כי החכמה הטבעית כוללת כל מה שתחת גלגל הירח • רצה בזה כי כל הדברים שבראו בזה העולם השלל רואים אנחנו שכלם מתנהגים על פי הטבע וחיים על פי הטבע • וכוננים על פי הטבע • וכן ההקש הזה צדמחים ונדוממים וגם כל הדברים הנפעלים המלאכותיים נפעלים בדרך טבע כי כל דבר שלא יבאים לעצב איננו ישר ולא קל על האדם לעשות • והדברים שהם על דרך הטבע הם קלים להפעל כי הטבע עוזר האומן ומקל עליו כי הטבע חכם פועל בכל הדברים כש"כ שהוא עוזר לפועלים בו • ובעבור זה שזחתי מעשות הטבע והמלאכות הטבעיות וכ"ש הרפואה שהרי אין חכמה היום בעולם שתחיה את בעליה בכבוד כזו כי היא מכבדת בעליה ומעמידתו על רגליו ומכבדתו ועל זה שזחתי אותה ואמרתי טעוב להחזיק בה כמו שהחזיקו בה הרבה מרבתינו ע"ה כי קרוב הוא לומר כי טוב לתלמיד חכם להיות רופא מהיות נגר או מהיות רצען או מהיותו תופר והקש על זה • אבל לא אמרתי שלא יהיה יותר מועיל לאדם להיות רב להעמיד תלמידים הרבה בישראל ולהורות הוראות בעולם מהיותו רופא או נרף אבל בעבור כי התורה נקלה בעיני בני הדור והתלמידים שהיה ראוי שיעמידו הרב בכבוד אינם רוצים לתת כבוד לשום יודע תורה או בתלמוד ואפילו הוא גדול כר' עקיבא כי העלה לבס של תלמידי שטובא לאמר הלא טוב לנו לשמוע מפי חכמי הנזכרים אשר ילמדו לנו חכמה צדמים קלים וזה אומרים בעבור שחכמי הגויים ופקחי האומות יש להם פרס גדול מבית המלך או מתקיפי העיר אשר הם יושבים ובעבור זה הם מקילים לתלמידים ואין שואלים להם דבר בין שהיו גויים או יהודים ובעבור זה היהודים התלמידים אינם רוצים לפפור ממון לתת לשום חכם יהודי • וזו רעה חולה ועל כן תפוג תורה כי כל

חכם תוריי כשרואה זה הדבר וזה הכילות אשר כפל בעולם בני אומותינו נגד התורה
 ולומדיה סגרו דלתים בשוק ואין דורש ואין מבקש כי ידוע כי בעונותינו כך היה בסוף
 בית שני גבר הכילות וגדל הקמזנות גם העזרנות עד שהכהנים עזבו העבודות ודרשו
 המזונות ונעשה בית האלהים משולח ונעזב כמדבר כש"כ היום אשר אין עוור וסומך לשום
 חכם • ויותר רע מזה כי אין משבח התורה אפילו בדברי פה אין איש אומר כמה יפה
 מאמר זה או אם יחדש אדם חיזה דבר חכמה או כמה הפליא לעשות פלוני בדדשה פלונית
 או בהוראה פלונית • אבל רבו שיתנו להם הדברים בחכם אפילו משבח דברי פה ולא
 יחסו אס הרב האמתי אוכל ושותה או מוטל ברעב או הולך ערס ויחף או עושה מספד
 כתנין ואבל כבנות יענה • כל אלה הדברים הרעים והמנהגים המתעים ארעו והיה לנו
 זה כמה ימים אשר הניח לבנות החכמים לעשות קבע בתורה • כי ראו עצמם מתים ברעב
 ומועלים אל הקרי וההזדמן • ועל זה אמרתי מי יתבני רופא אומן או עובד אדמה או חנר
 חכוני כי איך יתכן שלא תתחדש מריבה בביתו של אדם חכם אם יחסר ערך מכולת הבית •
 וידעתי שאני נתתי לחכם ויחסר עוד וישמע חכם ויסיף לקח • סוף דבר איני משבח
 ואיני מלבב את התלמיד היהודי שיעסוק כי אם בפסוק ובתלמוד לא בפילוסופיאה
 וסיקים תורה מעוני וחיי נער יתיה בה ועל הארץ יגן כי אני תלמיד כאמן לכל מי
 שקדמני ואמר כדברים האלה כל זה אומר • אבל להעמיד האשה והבנים אשר הוא מושכל
 ראשון שראוי שיחיו ולא ימותו אמרתי יעשה קרדוס ויתד של מחרישה מחכמת הרפואה
 ומשם יהיה חופר אוכל לבניו כמו שראוי לכל אדם בעל שלל יפקיר אשתו ובניו
 הקטנים שאם יעזוב הכל אל הקרי ואל ההזדמן יקבחו עמים ויעמורו לאומים • ולפנות
 כשיהיה רופא או בעל מלאכה נקיה ויתפרנס בכבוד יכבדוהו האנשים ושלום יהיה לו
 מכל עבריו ומאשתו ומבניו ושלום הבית עדיף ומנא שם שמים מתיקר ומתעלה ומתנשא
 על ידו • ואם לא יעשה כן ולא יזוז מתוך האהל ולא יתגבר על מזונותיו לטרוח עליהם
 נמצא שם שמים מתחלל על ידו כי בניו ינעקו ויבכו עליו לאמר תנה לנו בשר ונאכלה
 ואף לחם ויין וכל מזון והוא לא כן יעשה • ולא יוכל לסבול דבריהם ויכעס וירגז ויקלל
 בבניו ובבנותיו ויולד תונה ונרה ושנאה בביתו יגילנו ה' וענייו ירחם אמן • ואת כל זה
 ראיתי ונתן אל לבי הדברים הללו ויעצתי לכל חכם תלמודי שאף מחכמת הרפואה אל
 יבית ידו • ובלי ספק כאשר יעיוון בטוב לבסוף יודה המשכיל אי ויאמר אשרי אנוש יעשה
 זאת וכן אדם יחזיק בה • ואני כי חנרתי הקנטרם הזה חנרתיו בעד מה"ר דוד בן הרב
 מסיר"ליאון יב"ו • וזה החכם הוא נכבד מאד ובכל חכמה חשקה נפשו והתוריות אוהב
 מאד ומזה עושה עקר ובעבור זה חנרתי בעדו הקנטרם הזה כי ידעתי כי הוא יעשה פרי
 למעלה ולא יעזוב השרש כדי להסויק בקליפה • אבל הוא רנה לעמוד על האמת מדברי
 רבותינו כמה מחזיקים האנשים הללו הפילוסופים • ואני הראיתי לו מאמרים נחמדים
 ומימרות גדולות על זה הדרוש עד שאלו אמרתי כדברים האלה בישיבות הרחוקות בקנות
 המזרח אשר התלמידים מהם חפנים בתורה ואוהבים בתלמוד באמת היו נותנים אלי
 עשרה דוק"אטני לפחות ולא שאומר שיסוה קנטרסי זה אשר הוא ההעתק עשרה דוק"אטני
 כי לא ימצא ממנו שיתן בעדו ד' טור"ניסו אבל מהחכמים הגדולים אני אומר שבדאי
 יפרעוני בטוב ויכירו דברי אלה כי הם מעריכים האמתות בעבור כי גדולה האהבה
 שאוהבים התלמוד אשר לא יוכלו לפרוע בעדו דבר שיסוה לו לפי דעתם הטוב אשר הוא

באמת • אבל אלו הרבנים שנמחזו אינם מעריכים אלו הדברים כלום • תורתו ודנתי
 אותם לכף זכות על זה כי גדאי יען כי הם חכמים גדולים ויודעים בתלמוד לא יחשבו
 דברי אלה • אבל עם כל זה מזה אתמה כי כל ימי שמעתי כי האומנות שזה במקום שיש
 חכמים • אמרו ז"ל במתא דירקא ירקא שקול ואלו מכירים אבל אינם רוצים לעלות היודע
 להלך נגד החיים כמותם • ויהי מה לעמוד עמהם אני חפץ כי כשאלם מת איך מקרבים
 אותו לא ככף ולא זהב אלא תורה • ואיך תורה אלא במקום חכמים ורבים • וכבר נמצא
 חכמים מאתנו שהיו בוחרים לדור במקום תורה יותר מהרויח אלפים ולבנות דיכרים
 במקומות הרקים • כך אני מעלה מקרקע פנימי רבותינו בדרך אהבה כתלמוד עברי
 ענד לחכמים משרת לעבדיהם יעקב בר' דוד פרווינצאלי ממאראשוליא ושלוס ;

הם

שירים מקובצים

* והרה אק צידה נשאהאר' משולם בר' שלמה שאער אצרפתיון
 פי מר מה מורה הנבוכים ואלאחתנאג עליה בזעמה

יהגו מזמותי ולא נגמרו כי אחקור סודות ולא נחקרו
 כי אחקור סודות ואעמד על סוד תורות אשר מדור לדור נמסרו
 עצות בנפשי על דבר המופתים כי הפלאים מלבבי זרו
 כי הפלאים רעיוני כחשו בהם ואחרי הטבעים חרו
 לא האמנתי לדברים עד אשר התלבנו אצלי והתבררו
 לא האמין לבי עדי התחזקי עלי תשובותי וההגברו
 אבוא בעדים נאמנים על דברי מופת ואותי אגרות עורו
 אביא מגלותי ושטרי יולדי שהם גבורות גואלי ספרו
 מורה נבוכים לנבואות עמך מדון ומלחמה כך יהגרו
 חדש אמרים ספרך לא נכתבו בהגרות ולא נוכרו
 ומרחקים האות והמופת ואל מיטב פליאות מעשים הארו
 איך נחקו חבלי אמונתי ואיך קשרי ספרי לא ביד הזחרו
 אבן יקרה לקחו מן החלי כמעט ואבני החלי נפזרו
 לא כן יסוד הרב וחלילה אבל המעתיקים מדרכיו סרו

* והקנידה (פי' השירה) הזאת יסדה ר' משולם בר' שלמה משורר ברפתי לגנות מורה
 הנבוכים ולטעון עליו לפי משנתו • העתק מלשון ערבי אל לה"ק אשר נמצא באיזה
 שירים המקובלים תוך ס' הזה העתיקם החכם הנודע בשערים כמה'רר שלמה מונק נרו •

בלשון ערב נכתב והמה שבשו מכתב אדוננו ולא בארו
 דרשו בספר מכתבי ידיו ראו אם הנכוואה לחלום נפתרו
 הקרו ספריו לחיות מה נאמר בדבר אחון בלעם ומה נדברו
 וראו בירא במלאכים אשר נראו לאברהם והתנכרו
 אבי הלא ידע לבכך כי בני אלים בקרב היצור יסחרו
 מהם פעמים נעשו צורות כעין הרשיש ומראיהם מאד נהדרו
 מהם אשר צלם אנושי נעשה להם והמה לאנוש נכרו
 רוח אלהים הם אבל יהגשמו ילכי בתבנית איש ויצטיירו
 הם הם בני אלים בהקיץ דבקו בהם בני אדם והתחברו
 אט לי גדול הדור וכתר לי זעיר כי לא נתיבות ספרך ספרו
 האין לנפשות הטאים עונש לבד כי אברו להם ולא נזכרו
 אין דין ואין עניש ליום הבא ואיך לי אמרו כי מוקדים נכערו
 לי אמרו שם נחלי זפת ושם נפשות שכיהי הגמול יחרו
 אולי משלים הם ואין דבר אבל גדרו בהם לאנוש גדרו
 אולי משלים הם לחוק בעלי נפש אשר בתאוה יתחרו
 אבי כלך מדברותיך חדל פן ישמעו זרים ויתפקרו
 על דעתך כי הנפשיה יאבדו לא ידעין שדון ולא ישערו
 זאת שאלת הרף ועל כן ישמחו כל פועלי און ויתאמרו
 כמה חכמים שחרו רצון אבל אחר אשר מיד שאול נפטרו
 לך הגמולה נתנו ובלא מחיר חלק עבודתם לך נכרו
 אמין ואמין כן יהי כדבריך שלום לפושעים אחרי נקברו
 אלוף נעורי מי יגלה מחשבות אמין בקרב לבך נסחרו
 הרף גביר למשך נחלים מכאר לא חצבו אבות ולא הפרו
 מה לך לאפלאטין וחכמי מחקר היולדים און ועמל הרו
 לנו דבר אתון דברים של אמת מה לספרים מחוה אמרו
 איכה נאווזיה דרבה יאמרו משל ודעתי כי לכך ניצרו
 אבי התתמה על גלוסקאות ולא הזכור זמנים שכבר עברו
 אם יש פליאה מפליאות ים אשר גזרי ההומות בעדי נגורו
 תן לבך אל מעיד סיני אשר בו רעשו הרים והתפירו
 וזכור קדושי נפלאות המן אשר אכלו אבותינו ולא חסרו
 לא תקצר ימין עונו ולא ימנעי מאל מזמותיו ולא יומרו
 אל האנף באומרים גשמות ואם לאל תמונת האנושי ציירו
 האומרים נכוד והחוישבים דמות דעית חלוקים הם ולא כפרו
 כמה חכמים אמרו שעיר והם העיבדים צורם יפיו לא מרו
 על הקטורת דעתך ישב ודע כי הטעמים נמך נעדרו
 פן תחשוב כי מפני חלב ודם ולהעביר הוזהמה הוקטרו
 עמד בסוד כלאי בגדים לבך הוגד לך מה זאת אשר נאסרו
 ספר נכון דבר ומה טעם נשי אחים לאחים אחריו הותרו
 על הזבחים יש טעמים עמך איכה ברמס זיבחים כופרו
 מצות גזירות הם ומלך יסדם על בן עלי היודעים שפרו
 רבים כאין מדע במדע תמכו יתהללו בשמי ויתפארו
 אראה בעיר ועיר השוכים אזרו היל לתרחר ריב ותתאזרו

יתיהדו כתיב צבועים בעזיר ספרי אדיננו ויתיהרו
 מהם הלוקי לב לקנאת אוהבים עוזרים בלב ולב ויתעוררו
 ארור אשר בלתי אמונה יעזיר ובשם אלהיו אייביו ויארזו
 קנין ומשפטים ויתר מכתבי הרב עליהם רחמי נכמרו
 ספרי קדושה דם ועל דרך אמת הם באמת נסדרו
 מיכתב ביראת חטא ומי הכריחך לכתוב דברים מבלי יחורו
 לכתוב דברים מחשב ענין אבל סודות מסופקים ולא היבררו
 מה יעשה כתר זמני מגאין צרפת וחרבותם לך סדרו
 ישאו ידיעך ביום על מעט משגה אשר נמצא ויצטערו
 לקחי כמטר על בדרך יערף מחן שפתי נוזלים יגרו
 אוחיל לקשר מעדנות ספרך עם מושכית מופת ולא נקשרו
 האתה חכם לב תיפה לפלאות עולם באין * טבע ואם יושרו
 ריב לטבעים עם דבר מופת ומי ידון דברי ריבית ויהפשו
 אקרע סגור לבי עליו מורה ועל מה זה קרעיו יודעים תפרו
 לילה מליצים על לבבי דברו ומכפרים פניו ולא כופרו
 עצה עמוקה העמיקי סודרים היא הכאר על פעמיהם כרו
 ארץ עלולה שם לפנים קננה מינות ושמה כופרים דגרו
 מהם במקצתם מהי מספר בלב עכור וחכמי וזומן עכרו
 אמרו במהים החיו הנביאים בטול דפקים הם ולא נפגרו
 ינקי מחוכמים וברי לב עדי חמר ומקור נוזליו יחמרו
 יפגרו המה ונפשם תאבל כי הדברים לא כמו שעררו
 על התפלה טצאו עלה ולא יתפללו יאל ולא יעשרו
 לולי שלזה הגביר ברית כמעט שכחי לב ברית הפרו
 אמרו לבן עמרם ועתה דברו על לב אבית עולם ויתכשרו
 נשאר אהובי לאלהינו ובו כתר אמונה יודעיו הוכתרו
 יתהללו אנשי עצתינו עלי מורה ופיהם בחשאי יפערו
 אל ימשכוני בעלי המחלקות אל יהזיקו בי ואל יפצרו
 אפוד בקרבנו ואיך נשאל באיב לוחות בידינו ולא נשברו
 לנו בנו נחמן למגדל עזי ואם לא צהלו קולם ולא דהרו
 עזרא ועזריאל ויתר אוהבי דעות הל יצוני ולא שגרו
 הם כהני המה יאירון מזבחי הם כוכבי נשפי ולא קדדו
 הם יודעים ספר וספור עם ספר אכן לספר היקר נזהרו
 הם יודעים אל יוצרם שיעיר אבל מלין ליראת כופרים עצרו
 ואני משולם בן שלמה אעצור מלין וידי מכהב נשמרו
 אחכם וסוף דבר עלי המעשים יהגו מזמיתי ולא נגמרו

• תס •

* בעין כלל *

והרה קצירה אכרי פי מדמה אמורה קול אנהא אינא לר' משולם
בר' שלמה ז"ל .

אנשי מינות . אומרים לגנות . אין התורה רק חזיון
אין המכתב . כאשר נכתב . כי יש סודות בגליון
חשב כופר . כי הספר . פעם משל פעם דמיון
דבר שלי . על הפליא . לא האמין רק כנסיון
על החריזיו . אשפך רוגיו . יהיה לעג ולבויון
הוא המעתיק רעה המתיק . כתב ספרו ברעות רעיון
אמר בשחוק . מלכ רחוק . הענד חמה אל בן גוריון
ובהגדות . פירש הדות . שלא קבל מאבטליון
נתן מוקש . אל דור עקש . לא יוכל על זאת נקיון
יקח בושנה . כתב שטנה . בדבר מלאך ההריון
לנו עדים . על השדים . יוסף שידא בן תמליון
לשר מאיר . הרב וגביר . סלון ממאיר עד כליון
על כל שוגה . מורה הוגה . על יונק כקיקיון
הרף מורה . מן המורה . המנע מן ההגיון
אך התודע . אל המדע . משם תשכיל דעת עליון
דברי סופרים . בו נזכרים . בהם החוק מאין רפיון
בסוד גשמות . אם הוא בדמות . לדעת זאת אין לך רשיון
אך האמן . ואמור אמן . כי יש מנהיג יושב חביון
ידע לבי . צור משגבי . מדך עשה לו אפריון
שכן סיני . ובמשכני . ושכינתו שכן ציון
עורה עמי . אל עם חרמי . עורי צרפת לבשי שריון
על בדרש העיר . חמה נבעיר . על מקצתם יקר פדיון
או יכרה . לב עם סורר . או יאמן בחזיון

תס .

והרה קצירה פי אלהנא עלי אלמורה ואלא נתצאר לה לאחד
אלעלמא אלנבלא אלשערא ז"ל

יהגו מומותי ויתלחשו
אולי להצדיק האמת עמדו בסוד
אולי להצדיק האמת עמדו בסוד
אמרתי עלי מורה דברים קשו
אמרתי עלי מורה דברים קשו

* וזאת שירה אחרת בננות המורה ואומרים שהיא גם כן לר' משולם בר' שלמה ז"ל .

** וזאת השירה בשבט המורה ולאמנו והיא לאחד החכמים הנכבדים המשוררים ז"ל .

אמרו עלי מורה אהה כי עמך
 אצעק ואצעק וזה לי מאוי
 מי יחנני מעפר קברו ובו
 יתגוללו פני ועיני על מקים
 קבר מקודש מי יגלה ממך
 שפלות אני עושה לרוב התנצלות
 נקם ושילומים חרטה מאנוש
 עתה תבזאני מהילה מגביר
 היה זמננו כמו דומם וכן
 עד באו אדוננו ונתבשם זמן
 כתב כמכתב האלהים אית באות
 מטעמי הורה הלידה העביר
 דפה מזיח הגמרא בעבור
 העתיק המודות א כתב פשוט לעם
 מיום אשר יצאו ספריו על פני
 יושבי קרנות נעשו מיושבי
 מי יעקר מן הלכות טעמי
 טרף גדול חכמה בקלפי העלה
 למד לכל לומדי יסודות דת ודין
 מה הם חסרים מכתבי הרב ומה
 החשוב לחסרון אשר יום נתנו
 לו זכתה עדה כמקדם אזי
 חמצא מחוסרים דבריו מדבר חכמה
 אניכי מעוטר מדבריו בעבור
 ומחוסרי מוח נבוכי מחשב
 שביש בנפשותם וכסבירים אשר
 אזני מריבים החרשנה על דבר
 לא עמדו על פוד הכונה חושבים
 ידעו בשכל אך מעט מזער
 נוטה למדרשים ועמי מעצור
 עושה אני עצמי חכם לב מחריש
 מי יערוך מלין ולא היו כמת
 לומדי הלכות ילמדו דים
 ידעו ממה שנסאך לא ידעו
 קשה דבר למד אשר הלומדים
 מרוב קבע הועים ואם יש בעלי
 עמך כבוד עולם ממיחת אחריו
 הוא היקר אם לא ראיתיהו

משגה ודרכי ספרך נעקשו
 צועק ורגלי על מפלה חשו
 יתגוללו פני ויתפלו
 קבר מקודש בבכי יגשו
 כנף והפנים אשר נדרשו
 שפלות אשר יודו ויתבחושו
 כי נכלמו פנים והתבוששו
 לא אהיה מפושעים נענשו
 רבים לשונם בדמי חבשו
 ממרקחי בשמו והעטשו
 הם הם וצדק ואמת נפגשו
 אז יצאו דעות אשר לומשו
 כי הסברות מאתנו נחלשו
 שהם המודות מחקור נואשו
 חבל בעיר ועיר ישיבות פשו
 אהל ותהת סופרים נכבשו
 תורה בלב היודעים שורשו
 רקב ובספרים אשר עיפשו
 שלא ידעם איש ולא הורגשו
 יתרון לספרי דת אשר נקדשו
 לא רקרו הרים והתגעשו
 נתן תהים קולו והרים משו
 ואם דבר ספריו נשו
 מהעטרים כהם פאר חבשו
 ממעיני שכל מבוכות משו
 מלעביד את יוצרי הוששו
 על האמונה חורשים חרשו
 מורה ומן גו מחקר גורשו
 אבל נוטה למדרשים אשר נדרשו
 נצבו לשם האל שפתי חשו
 כי אחריש אזני ולא נחרשו
 אם אל גדולי הזמן נבאשו
 ודי כי ילמדו דעות אשר פורשו
 דברי מחיכמים אשר חודשו
 מרוב קבע הועים ונשחבשו
 מוסר אבי אומר המודות נשו
 כבוד אשר הקודמים ירשו
 הלא יהגו מזמותי ויתלחשו

בשנת המורה ומחברו לא נזכר שם מתנבס נתונים המה לי מאת ידידי הקסם והכולל
כמה"ר משה צהלון נרו מעיר מקנאס אשר במלכות מלאקוט .

עלה משה במרומי דת
על כל חכמה שכלו יאיר
אבן על כל אהלי הירה

לנהוג עדרי צאן ולנהל
ובבל מדע נרו יהל
משה יקח את האהל

תס .

שיר אחר

מה בערו האומרים כי בערו
אש אכלה המה ואיך אש האכלם
לא זה אבל עלו כמו השבי לאל

ספרי המודות יקרו מזהב
בינו לזאה בוערים ועוורי רהב
באש וכמלאך בתוך הלהב

תס .

שיר אחר

הכרפתים אמרו על המורה

מורה נביכים החרש פיך בלום
ישאו עונם אומרים כי הכהב

הן הדברים לא שמענום עד הלום
משל והנביא אשר אתי הלום

ושכמי פרויבנלייא אמרו כנגדם

פחי במחג דים עדי סבלך בלום
משל להבין אין לך שכל ואיך
אשרי ירא . את הבורא .
הוי תמיד . ספר קורא
מורה לנו . שבע חכמית
לא יבין בו . סכל כי הוא

של נעלך של ואל תקב הלום
תוכל להבין נבואה אם במראה או חלום
גם ברכות . יעשה מורה
ועל כלם . קח המורה
בשתי הורות . סידות רמית
דן אחתנו . עובדי במות

תס .

עוד שיר

משה במקום ציר נאמן הוא
גם עמו שם במקום מטה

על קו יושך העמיד דתוח
ויעש בו את האותות

תס .

עוד שיר

אמת מורה אמת כרך בכנור
ובא פתי ולא ידע לנגן

יתריו על יסוד חכמה קשורים
ונגן בו ושחת היתרים

תס .

כנת אנשית הדה אלקצידה מנד סנין וכתבתהא פי מרח מורה
הנבוכים ומולפה ז"ל ודם אלגאלין אראדין עליה בועמהם בגור
עלם וראית אן אכתבהא הנא פאן פיהא פכר ואגר ותואב •

לא חקרו כבין ולא דרשו
ערב ולצאת כעמלק חשו
לבם ידי מורה נבוכים קשו
פסל וההועים וכו נוקשו
בינה ולא זורו ולא חובשו
הורה ולכות שוטנים געשו
צאן אל וכו כיפרי כפירים רשו
הנעצוצים נעקרו שורשו
הורה וכו הבודאים נכאשו
אוהביו וכישת שונאיו לבשו
הדורשים אתין ולא פרשו
יכמושכי לב לומדים פרשו
בו חייבו חיוב וכו כחשו
בחיה ובדלית אשר רחשו
כסא ומקום לו כרום קדשו
יראו מקים שבתו ואם בקשו
מה היא ולמה היא ונעתבשו
עוד מלבדו אל ופעם פשו
קראו ולא שני ולא שלשו
ראו מאור הרב ולא כלשו
והן בצהרים כשלו מששו
רעה ובושו מאשר חרשו
שיא דברו אל אל ולא חששו
והן משה ולוחית הכרית לא משו
יכלמו נגדו ויחבושושו
הרב בלי מוסר ונהלחושו
מה סבלו בהן ומה טפשו
לכות נבונינו ונהעקשו
בעם בתורת אל והתקוששו

למה חסרי לב אשר רגשו
אך נסגרו לפני מאור שמש לעת
וישוטטו אמנם נבוכים הם ועל
ספר אשר רפה ידי כל עובדי
ספר אשר רפא למכית דואגי
ספר אשר החכים בניבו כל בני
ספר אשר העשיר בטוריו נוהגי
ספר אשר השריש עצי חיים וכו
ספר אשר הראה באורו נפלאות
ספר אשר העטה מעיל צדק לכל
איכה בני בית רב דרשוהו כמו
איך סיד ה' כהויא חשבו
כי שללו גשמות ובאשר שללו
ויחשבו כי קיימי מצות שמע
ויאמרו אחד ואין גשם ועל
ישב ומלאביו סככוהו ולא
אכן מחיצה שה והם לא ידעו
פעם בפיהם יאמרו אחד ואין
כי אמרו מקום כסוים לו והם
וידברו דברי אוילי עם ולא
אך נסתמה עינים לאור שמשו
זידרכו קשה לשונם לחרוש
כי נראתה חרפת מזמתם וכי
משו בסירם משביל חכמה
ריקים ערומים משביל חכמה הלא
קמו והעתירו דברים על כבוד
גבה לבכם מהלכות דרשו
כי אמרו חכמה יונית פחהה
בינו והשכילו ככל לב בוערים

* שיר זה מנאיתי כתוב בקנן אחד כ"י מכתב ידו של הרב ר' סעדיה אבן דאבאן
מגולי ספרד • ולפני השיר היה כתוב בלשון ערבי כדברים הב"ל ומה נראה כי ר' סעדיה
הנ"ל חנר אותו יסדתי השירה הזאת זה שנים וכתבתיה בשנת מורה הנבוכים ומחננו
ז"ל ולגנות הפתאים המשיבים עליו לפי מחשבתם מבלי דעת וראיתי לכתבה פה כי
בה תפארת ושכר וגמול •

התבוננו הועים ושימו פושעים
 תורת ה' היא מקור חכמה ובה
 כי כל בני עולם לאורה הלכו
 אין ליונים רק פסיליהם אשר
 אכן נבונהם בשכלם הקרו
 וירא אביר רועי ישורון האמת
 אז מעל ספר ד' דרשו
 נטע בעדן לנבונים גן ובו
 ויהי למופת בזמן כי נפקדו
 בקע במטהו בים חכמה שביל
 לעבור נבונים הוא ולמה עברו

על לב וזכרו זאת והתאוששו
 חכמו בני אדם ונתקדשו
 אם רחקו להם ואם נגשו
 עשו אבותיהם והם ירשו
 על האמת וכדת אמת פגשו
 אז חוקו ידיו ולא נחלשו
 חכמה מזמותיו ואז חדשו
 יתנו וינחוו וינפשו
 עם אל בברכתו ולא נמשו
 אכן פתיים עברו נענשו
 למה חסרי לב אשר גשור

תס •

ידי משה ביד שכל חמוכים
 במטה עט יבקע ים העודות
 ומרח על נשיכי הכסלית
 ושלחן נעמו ערך לדלים
 והוא שלחן אשר לפני ה'
 לפי רב אוכליו ירכו עדניו
 ואוכליו יחוו האל וישתו
 והוא ספר העידות יעלה בו
 לשוטט בין ערוגות ח. שמות
 כאלו מלשון חזים טעמיו
 ודרך בעלי תורה מסקל

ועמודי אמונה בו סמיכים
 ויתן בו כרוח פיו דרכים
 צרי מליו וחיו הנשוכים
 אשר מאז מצפים לו וחוכים
 ועליו טעמי תורה ערוכים
 למען כי מאד המה ברוכים
 גביעי אהבה בשמי משוכים *
 לאיר עולם אשר הלך חשכים
 ולצאת מנוה סירים סביכים
 ורזיו ממקור עליון משוכים
 ביד ישרו ומורה היבוכים

תס •

שיר אחר

הרב משה הנחיל אנשי
 הורה לנביכים בפרקיו
 לפתי עצמו ראשיהם

קדש ספר רזי עולם
 אולי בהם יגדל שכלם
 ונכותים למבין כלם

תס •

**

והרה אלקצידה נעי בהא ר' משה אבן עזרא ז"ל עלי ופאה

אביה כבירה ואסתאדה ז"ל •

נטפי דמעות מערוף נגרעו
 כי אמצאה אה נבוכים בין שני צדי
 אריב יקוד אישי ואוכיח המון
 או גחלי אש משרוף שקעו
 ואלה בין לחיי תעו
 דמעי הכיבי משרוט נמנעי

* נ"א בשמו מסוכים

** והשדה האת קוין בה ר' משה בן עזרא ז"ל על פטירת אחיו הגדול ורבו •

ויעני נְבֵר מֵאֵד הַשׁוֹד עֵדִי
 לֹא מִצְאוּ אֲדִים יְדִיהֶם לַעֲלוֹת
 אֵיךְ עִמְדוּ לְבֵית וְאֵיךְ לֹא שִׁלְפוּ
 אֵיכָה עָלַי צוּרֵי שְׁלָחִים יִפְלוּ
 הִזָּה לְחֵילָה הַנְּפִשִׁים שִׁכְרוּ
 יתִלְחֲשׂוּ אַנְשִׁים כְּהַגִּידָה הַבִּי
 מִי הָאֲמִין כִּי מִגְדְּלֵי עֵיז נִפְלוּ
 אוּ בֵּא מֵאִיר אֶרֶץ אֲשֶׁר בֵּין כּוֹכְבֵי
 אַחִי אֲבֵל אַחַל לְמֵאוּרִים אֵךְ בְּיוֹם
 צוֹעֵד עָלַי אֶרֶץ וְיִלְדֵי מַחֲשָׁבוֹת
 סִידִיו עָלַי בְּנֵי אֲמוּנָה נֹסְדוּ
 מֵאֵן פַּעֲמָיו נִהְכְּנוּ לְהַפִּיק רִצּוֹן
 אֲצִלּוֹ אֲצִילִי מֵאֲמֵר שַׁחֵי כְמוֹ
 שְׁמוֹ לְפִיהֶם כֶּף מִתִּי צַחִית בְּיוֹם
 הִרְבּוּ גְבוּהָהּ לַעֲנֹת יוֹם אֲלֹמוֹ
 סָרוּ לְמִשְׁמַעְתּוֹ מִתִּי מִסְפֵּר וְלוֹ
 אַתְמָה עָלַי עֲמִיו אֲשֶׁר לֹא פָרַחוּ
 נִדְּבוּ עֵדִי נִגְדָם יְדִיהֶם אֲסָפוּ
 טוֹרֵיוֹ לְמוֹר עַל הַכִּפִּיר דְּמוֹ וְאֵם
 הוֹרִיו לְפִי חֶסֶד יְדִיהֶם קִצְרוּ
 הִהָר אֲשֶׁר חֲמַד אֱלֹהִים אֵךְ בְּנֵי אִישׁ
 נִגְהַם צָבָא שַׁחַק בְּמִיתוֹ אֲסָפוּ
 אֵלּוֹ לְכּוֹכְבִים קְרָבִים נִהְמוּ
 קִשְׁר זִמֵּן לְמִרְוֹד וּבְנִיו נִשְׁאוּ
 לְקַחְו אָבִי לְקַח וְסוֹד הַמֵּאֲמֵר
 לְקַחוּ אֲדִינִי מֵעָלַי רֵאשִׁי וְרֵאשׁ
 אָבִי וּמַחֲכִים רַעֲיוֹנֵי יוֹם אֲשֶׁר
 לֹא מִצְאוּ נוֹחַ עָלַי הַבֵּל עֵדִי
 יֵדוּ אֲבָנִים בִּי בְּבוֹר גְּלוֹת *
 אֲסָרוּ לְהַשְׁמִיד אֶת בְּנֵי אָבִי אֲבֵל
 דְּמִי לֹאטְ שַׁחֵי וְלֹא רוּו כְּמוֹ
 אוֹתִי בַּפְּעָעִי הַנִּדְּוֹד עֵנּוּ עֵדִי
 אַחִיו אֲשֶׁר מִיוֹם כְּכוּדוֹ פָּקְדוּ
 חָלוּ לְחוֹל אִידוֹ וְעוֹרוֹתֶם הֲלֹא
 לֹא חָגְרוּ שַׁק כִּי לְבוּשֶׁם מִשְׁחוֹר
 לֹא אֲסָפוּ אֲלֵיוֹ לְהַשִּׁית יָד עָלַי
 אֲמָרוּ הַנְּפִשִׁי בַּחֲלָה בָּהֶם
 אוּ אֵם זִמֵּן כּוֹגֵד הַפִּיצְמוּ
 חֲלַף וְלֹא חֲלַפוּ סַעִיפוֹתָיו אֲשֶׁר

חֶקֶק אֲשֶׁר לוֹ נִכְרָאוּ פִרְעוֹ
 לֹא אֲמָצוּ לְנוֹד וְדוּמָם פִּעוּ
 וַיִּצְאוּ מִגֵּי לְשׁוֹד שְׁמַעוּ
 לְבוֹת נִפְלִיהֶם וְלֹא יִבְצַעוּ
 רַעָה לְקוֹלָה הַקְּרָבִים נַעוּ
 רַהוּ לְהָרִים קִיל וְלֹא יִדְעוּ
 אוּ כִי עֲצֵי עֵדֶן בִּאֶף גִּידְעוּ
 אוֹר עִקְבוֹתָיו לְאֲנוּשׁ נוֹדְעוּ
 יתְנוּצְצוּ יוֹסֵף וַיִּגְרַעוּ
 שִׁכְלוּ עֵדִי כִנְפֵי כְרוֹב נִגְעוּ
 מְלוֹי עָלַי אֲדִנִי אֲמַת הַטְּבַעוּ
 צִירוֹ וְכֹל הַיּוֹם בַּחֲקִיו שַׁעוּ
 נִגְדוּ נִגִּידֵי מַעֲנָה כְרַעוּ
 אֲמֵר וּדְבַרְיָהֶם לְפָנָיו לַעוּ
 אֵךְ נִאֲלַמוּ עִמּוֹ וְאֵלָיו שַׁעוּ
 אֲזַנִּי מִבִּינֵי דַת הַלֵּא רִצְעוּ
 מִנְחָלֵי יָדָיו אֲשֶׁר נִבְעוּ
 עֵבִים וּמַהֲגָשִׁים עֲנָנִים שַׁעוּ
 נִפְךְ עָלַי שְׁהֵם בִּיד קִלְעוּ
 יִרוּהַ בְּמִי צִדְקוֹ אֲשֶׁר זִרְעוּ
 מֵאֲסוּ גִבְהוֹ וְכוּ פִשְׁעוּ
 כִּי דַל מֵאוֹר שְׁמַשׁ וּפְנִיו רַעוּ
 כִּים וְעֵינַיִם אֲזִי דַמְעוּ
 יָד בְּאֲדוֹנֵיהֶם וְכוּ פִשְׁעוּ
 שָׁבוּ וּמוֹפֵת הִיקֵר קִבְעוּ
 הַדוֹר פִּרְעוֹ וְלֹא פִרְעוּ
 יִשְׁהַעֲרוּ לְכֵן וַיִּשְׁתַּעֲשַׁעוּ
 בִּינּוֹת צִלְעֵי אַהֲלֵם הַקְּעוּ
 וְלֹא חֲטָאוּ סָגוֹר לְכִי כַעַת קִלְעוּ
 לְשִׁמִּיר בְּנֵי עֵישׁ הַלֵּא נִשְׁכְּעוּ
 אֲכָלוּ שֹׂאֵר גִּיפִי וְלֹא שִׁכְעוּ
 יוֹמוֹ לְחַמִּית אַחֲרֵי פִצְעוּ
 לֹא נַעֲזָרוּ מִשׁוֹד וְלֹא נִישַׁעוּ
 עֲצָמָם בְּרַגְעַי נִמְאָסוּ רַגְעוּ
 הַלֵּב וּבִדְמִי וְזִכְכִי צִבְעוּ
 עֵינָיו וְלֹא פִרְעֵי וְלֹא קִרְעוּ
 וְאֵם הֵם מֵאֲסוּ אוֹתוֹ וְכוּ נִקְעוּ
 בְּלִי חֲמֵלָה וּבְמַכּוֹנֵי נִדוּד גּוֹעוּ
 יָדָיו יְמֵי הַשְּׁחָרוֹת נִטְעוּ

פד דברי שירים קצרים חכמים

ילדי תהלוהיו ולא נכנעו
יצרו עריפיה וישתדעו
יתחברו לנום ולא יתדעו
לעלות עוד שחרי פניו ויבקעו
רגלי במצולות הבכי נטבעו
רוע אשר רוח התולים רעו
אבל להביט האמת נשעו
אכן ברב כח להרע צעו
כיפים בכף רגל המול רקעו
ספו וחכמהם והחבלעו
נמשכו כמעט עדי בצעו
ולריק כל אשר יגעו
סביב בלי לב כשוורים געו
קאו לפי רגע אשר בלעו
מעגל תבוסתם וההגלעו
במעיי אדמה ** אשר רשעו
ידיו לאחי משאול פרעו
המיצאות אותי והתרועעו
בהם כטרם כי באף יפגעו
אנוש או מעבוד רוח הררים זעו
כפי שועת לבבות בערו שסעו
יבלה ותחתיו רחמים יוצעו
בו שופרות ישע ויחקעו
כמעט ואסע אל אשר נסעו

אם עירי נאכף לא נכהדו
יבלה עפר ארץ והם יתחדשו
איך אתנה שינה לעפעפי ולא
או איך אחי אם לא אקיה
ליקוד צלעי אהמה תמיד ואם
לא חמדה נפשו שכין לו עם מתי
דור נאלח עיניו מאד רמו
רפוי ידיהם לעשות הסד ותום
קול העביר מות בכל נוצר שכין
מקרה כסיל יקרה חכמים נועדו *
איה מלכים יסרו חפצם שאל אם
ילדו לבהלה וחיל עתקי עובו
שמו אדמה מאבוסיהם והם
אכלו ושבעו והשמינו עדי
כסף כחיל צברו ופח היה ליד
מות אשר שנה נברים צדקו
לו יהיה הודר פני שרים אזי
תמהו בני יום לחיותי אחרי
לא ידעו כי לי מזמיה יפגעו
ומתי אריות פחדו מקול
שלום לאור מערב אשר ערב
יבלי סליחה יענו קברו ואל
יעמוד לגורלו ביום ימשכו
לבכות עלי אחי פעמי אחרו

• תס •

לזיש שנפטר בנו

לבי יעורר הי • וירים קול נהי : על מחמד עיני ומר אצריח
אדאב ואהעצב • בלב נכאב כאב : על כו אשר יאהב וגיל אשכיה
אככה בלב נדה • וכף אכרה ובי : לבי שאון עצבי כסיר ירתיח
אלבש בשוקי • שק מקים בהט ודר : דר דר בנני דר וקיץ אצמית
נכלם ונאלם אשכנה גם אתנרה : על דל שפתי מחסום ובריה
מר אצרחראש אקרחה גם אשכחה : שמחה וגיל מאהלי אבריה
איך אמצאה נחת ולא אַתת בערת : אותי ברוגו אף ברי יטריח

• תס •

* כ"א כודעו

** כ"א עם אשר רשעו

על העדר הרב אנבר' פה בן דון יוסף בן באן בנשת המכונה
ששת נ"ע

<p>מות גבורהך ולא השיח יום זכר חלליך בלי השיח תרעם בקול שאון ולא החשיח נפשם ולא נשו ולא השיח שלוהיך לקבל כל יקר הרשיח כריתותיך ופתיה וגם השאלת בו האנוש כדגת יאור המשיח גו חיש והובשת ולא רדשאת נעצב עלי ששת אשר ששאת</p>	<p>לשאול צבי לשאול מאד הקשית לא נשחה אך קשתה מיום אל נפשות יקרים איך לך לא יקרו כדמות חמה נושך ונישה לחבל סוסי חלופ רכבי המורות הם המה שוהיך להביא גט חכה בחכך ופחי לב בפח יציץ בציץ שדה אנוש וברוחך ששת בעל כל הון במותו ואני</p>
---	--

• תס •

משכיל לפי שכלו • בקור בכל לילו • והם באש דת לו • יגבר כמו אבנר
ובן אנוש ככל • ירבוץ בתוך היכל • יקלה וגם יאכל • פולין לאור הנר

• תס •

<p>ואם תרבה לעולם הוא ימיהם ואם תרבה לחיי עד השימים *</p>	<p>מטר שהק יחיה הורעים והחכמה יהיה החכמים</p>
---	---

• תס •

<p>תחום מאד עינם עלי הונם מצוה לכד אם יצאה חנם</p>	<p>כמה אנשים שומרי מצוה ישתחו ארצה ואין עושים</p>
--	---

• תס •

כבודי במקומי ואם אישפיל שבתי ולא אבחר מקום כקלים בגאונים
אשר המה חשבו היוהם ראש מושב והמושב להם יכסה עלבונם
אני הוא המקום והמקום אתי והמה המקום ימלא חסרונם

• תס •

<p>אל חבטחו בה אמוני בלתי יכולת ה'</p>	<p>שקר השועיות בני איש כי כל יכולת באין</p>
--	---

• תס •

<p>שימה כטיט חוצות דריכת נעל או החיה אשה והיא הכעל</p>	<p>אם אישהך תרשע ותמשול בך או החיה אשה והיית לאיש</p>
--	---

• תס •

לכרס"נע

<p>נטו במהלכי למולדתי לא יאסוף שמש עדי מותי</p>	<p>גלגל ומזלות כמעמדם אם יהיו נרות סחורותי</p>
---	--

פו דברי שירים קצרים חכמים

אינע להצליח ולא אוכל
לו אהיה סוחר בתכריכין

כי עויתני כיכבי שמי
לא יגועין אישים בכל ימי
תס •

מטוב האל אל השיאל
כי אם הצבור חיל כחול

את פניך תמוד האר
בקפיצת יד אל התפאר
תס •

שער ראשי הפך לבן
הנה דלק אחרי לבן

על כן אקרא ראשי ראשי
רץ ויעבור את הכישי
סת •

על מנצת הרמ"נס ז"ל

אדם ולא אדם ואם אדם הייתה
או אימרה לאל בלא אשה ואיש

ממלאכי רום אמך הרהה
מלאך בלא אשה ואיש בראת
תס •

מקנא

לציפור ביחד לבי מקנא
דרורך לא אבקש כי אני היא
אמירך גרגרי שכל בראשו
צרוך משכו יקר ומתקן
ויערך עץ חבונה בי ועמו
בעירך כל בינה ושכל
אשורך וך כעין לבי וחוכו
אסירך הנני ואסיר כבידך

ומי יהן אני אהיה דרוךך
אסיר חשקך ואיכבה אמירך
מריקים בין למלאת כל צרוךך
רגביך כמו צופך ויערך
לשבעה בו לכל יבוא בעירך
ולכן אחזה רגלם אשורך
נטעתך ומנהו לא אסירך
אבל לבי יקו לאור באורך

תס •

שיר ששלח החכם דון שלמה בונאפיר לחכם אחר על אודות
הנבזה ושועה שספרו לו שהוא מתפאר לדעת חכמת התכונה

חני קול רקיעים ושלחי ברקים בקים עש ורמה ושועל חרבות ואזור עגולה ויגעה כמו שור וכוכבא דשביט ויהשוב משולש ושמש יבכה וחפרה לבנה וטבע ושמע ויצען גאלינים אבוי לתבונה לכו נא גברים	ונידו מניעים עדי ים רחיקים עלי עש וכימה ועורב ערבות כאיפן עגלה עלי שור ויקשור יקרקך כשרביט כמבוי מפולש בקים רש ונדכה ואמרה ראו נא יקינן בדמע לשימעו ויננס ואוי להבינה ופתחו קברים	וחרדו קטבים לשידד עמקים לדבר במרמה בגלגל ערבות יגלגל וירעיש האומים בתלם התוליו ויביט וישיה לקומר מניח מעלותיו חסר כל חבונה לשמע חסר לב וסינא וראזי למרמה נתונה להקיץ ישנים	במרום נטיעים ושבר סלעים דבר שוא ועועים יבקע בקיעים צבא רום וירעים עבית העתועים חנודות רקיעים מרובע צלעים למספר רבעים יספר רגעים ולומדים ושומעים בנדיו קרועים במקהל גרועים חכמים ידועים
--	--	---	---

וזמרו

פז	חכמים	שירים קצרים	דברי
כבירו מרעים במקהל רשעים ומטעה וטועים ומקרי פגעים זמן הצנועים כהמן וכירעים קלוני קמיעים ומראות נגעים כדרך צבועים וסדר זרעים ואין לו פשעים ואל מי פצעים ולשוא יגעים נטע שעשועים חכמים ושועים ושכל קבועים גזעים נטעים חמים בין ודעים ואומן הקועים מסורסל ונעים ברוח קל ולשלל צבעים שלשה גביעים מקנא לפושעים חנפים ומתעים גדיים לסועים בכפות קלעים בהרבית ידועים וראש כל מניעים	האם די לנכל ויצהל ויאהל לכלות מנאציו בחטאו לגולים ידומה לחכמי ומשתחיים לו ועל צוארוניו במעשה דרבה וטיית קרועה בדרש' בנשגז רבעו לאונסו למי אוי זאבוי בפח איש חככים ראובן מקורא ורוצו אלי בן בהוך משכצות חן מעידים כמו על וחקרו לבבו ועס מסמלות קושט בידו וצלצל ירוצון בלב ים ודמו לרקמה כמו על מנורה כיפתה בדורו אשר לא יכלכל לבבו כדוב בין ביום צר כיום גיל ואויביו יקלע באחד ולא רב והיא אב וקדמון	נגיד כל נגידי מענהו מרמה ברקיו וחציו וגלות יאונה כשפחה חרופה כמו בן פתיאל כעוטה מעיל ביוץ לאלפי רבבה וזקן גרועה לטימאה וירגז לבלעס בארצו ידועי זמני אנושים יקושים להמול בצור, בן ובזוי בזוי עם ולקטן פנינו במעלות אבותיו קחו אית לטובו חכונה יצוקים נעימות וכנור כדור כאניות באצבע אל"ים בעותיו בקנה וישרו הדרו ישוה להודו וזוקן שאפו חניך עוז לבבו עלי אל לעזרו לבד צור מיוחד גלילי רקעיו	ואמרו לחסדאי הטוב כי יטמא וישגח הצציו ישועה יכונה ערל לב ושפה ולמכחשי אל ולובש לביש ביו ודורש בחיבה בקימה גדועה ולבו כארגז ויצען חמסן המול שאלוני עניותם לטששים לכו נא ערלים ועזבו לבי עם ואכלו עדניו ראו מיעלותיו ומפי כחבו ספריו בספר ויגע בצנור וירוץ מגלות מגלות כתובית ונאו שלש אצ— זמירי פאר ושהדו ועדו ואם נוד הדפו ואשרי אנוש — וישליך יהבו זיירא ויפתד אשה שת לעדיו

• תס •

גרגרי בסוף

זהיה לבאר לשון המהר"א פסחים דף ט' עמוד א' נד"ה טעמא בלא חזינא דשקל •
אשר נכובו בו רבים וכן שלמים ויש אשר רזו לבאר דבריו ולא נתקרה דעת מעיין
השך בדנריהם •

תלמיד הנעים שמע את העולה על רוחי בנאור דברי המהר"א האמור •

לשון המהר"א בן הוא • ואגופא דמתניתין בלא חזינא דשקל דקתני ביה טעמא דאין
לדבר סוף אין להקשות בלא האי טעמא כמי אין כריך בדיקה דכימא אכלתיה מי לא
תכן וכו' • ד"ל הא ודאי דהאי טעמא דא"ל לא קאי אלא אמנית לבית ובהא דמנית
לבית

לבית וכ"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר אפילו בחזינא דשקל אין צריך בדיקה ומהאי טעמא דא"לם אלא בממקום למקום דלא שייך ביה האי טעמא דא"לם דלכאורה יש לדבר סוף שיצדוק בפעם אחת עם בני ביתו זה בזוית זו וזה בזוית זו דקתני ביה אין חוששין דייקנין בגמרא טעמא דלא חזינא דשקל אבל חזינא דשקל חיישינן וצריך בדיקה ואמאי נימא אבלתיה ע"כ. • הדוחק הנמצא בדברי המהר"ש האמור הוא מבואר בגלה. • כי מה הועיל לנו בתרובו הנזכר. • עדיין הקושי במקומה עומדת, מדוע לא הקשה אגופא דמתניתין היינו אמרית לבית דקתני ביה טעמא דא"לם בלא האי טעמא נמי אין צריך בדיקה דנימא אבלתיה מי לא תנן. • מה חלוק יש לנו אם האי טעמא דא"לם קאי גם אממקום למקום או אינו קאי אלא אמרית לבית ולא אממקום למקום.

ערס אשר נבא לבאור דברי המהר"ש הנז' נחקרה לדעת מאין בא לו להמקשה לדיוק שהמתניתין מיירי בלא חזינא דשקל לבאורה כראה שדיוקו הוא מדקתני ביה טעמא דא"לם ואינו מספיק כי אם בלא חזינא. • אבל אם נאמר כן היאך עלה על דעת המהר"ש להקשית אגופא דמתניתין בלא חזינא מה צריך לטעמא דא"לם דנימא אבלתיה, הלא התנא לפי דעתו אשר דוקא בלא חזינא א"כ בדיקה אבל בחזינא חיישינן וכ"כ היה מוכרח לומר הטעם דא"לם אשר הוא טעם מספיק לבד אלא חזינא אבל לא בחזינא. • ואם היה אומר הטעם דנימא אבלתיה היה במשמע אף בחזינא א"כ נגד דעתו. • אלא ודאי דהאי טעמא דא"לם הוא מספיק אף בחזינא דשקל והגמרא מדייק טעמא דלא חזינא מלשון אין חוששין שמא דמשמע שהוא ספק ולא חזינא דשקל על זה באה קושיית המהר"ש יקשה אגופא דמתניתין בלא חזינא דשקל דקתני ביה טעמא דא"לם בלא ה"ט נמי א"כ דנימא אבלתיה שאין לנו מקום לטעות מטעמא דנימא אבלתיה לומר אף בחזינא א"כ יותר מהאי טעמא דא"לם ששניהם מספיקים אף בחזינא אלא דלשון התנא אין חוששין שמא מורה לנו דעתו שהוא דוקא בלא חזינא. • ועל זה בא תרובו על נכון כי הטעם דא"לם לא קאי על כל המתניתין רק אמרית לבית ובמבית לבית אף בחזינא א"כ מטעם דא"לם והגמרא מדייק טעמא דלא חזינא אממקום למקום כי בזה לא שייך טעמא דא"לם ועם כל זה נאמר בו אין חוששין וא"כ לא נוכל לומר אף בחזינא אין חוששין בו כי לא שייך בו הטעם דמתניתין אלא ודאי דוקא בלא חזינא הוא דאין חוששין אבל בחזינא חוששין וכ"כ בממקום למקום. • ומעתה לא נוכל להקשות אגופא דמתניתין דהיינו אמרית לבית מה צריך לטעמא דא"לם בלא ה"ט נמי א"כ דנימא אבלתיה דיש לומר שהתנא תפס הטעם דא"לם להורות אממקום למקום שדוקא בלא חזינא הוא דאין צ"כ אבל בחזינא צ"כ וזה לא ידענו כי אם מהטעם דא"לם שלא שייך ביה, אבל אם היה אומר הטעם דאין חוששין דנימא אבלתיה היינו אומרים אף בממקום למקום אין חוששין אף בחזינא דשקל מהאי טעמא דנימא אבלתיה והתנא לא סבר כן. • ועל זה הקשה המקשה על התנא דמתניתין מה דעתך בממקום למקום דוקא בלא חזינא א"כ אבל בחזינא צ"כ ולכן תפסת זה הטעם דא"לם לחלק בין מבית לבית ובין ממקום למקום ואמאי נימא אבלתיה ואף בממקום למקום גם בחזינא א"כ. • זה הוא לפי דעתי כונת המהר"ש ואולי הניחו לי הגדולים מקום להתגדר בו. • תלמיד החניני פלם במאזני שכלך דברי אלה ותמצא אותם נכוחים וישירים קרובים אל האמת בצכות דברי המהר"ש האמור. • א"י.